

శ్రీ వైఖానస శాస్త్రాక్ష

ఆహ్నికామృతము

కొనేరిరాజపురనివాసి నా శ్రీరఙ్గభట్టాచార్యతనూజేన
శ్రీవాసుదేవ భట్టాచార్యేణ
సముద్భుతః

ప్రచురణ

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు, తిరుపతి
1999

హరి: ఓమ్
శ్రీనివాస వరబ్రహ్మణే నమః
శ్రీవిఖనన గురుభ్యోనమః

శ్రీ వైఖానస శాస్త్రాక్ష

ఆహ్నికామ్మేతమ్ము

కోనేరిరాజపురనివాసినా శ్రీరఙ్గభట్టాచార్యతనూజేన
శ్రీవాసుదేవ భట్టాచార్యణ
యథామతి సముద్భుతః

ప్రచురణ :

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు, తిరుపతి
1999

ĀHNIKĀMRUTAM

by

VAŚUDEVA BHATTĀCHĀRYA

T. T. D. Publications Series No. 513

T. T. D. First Edition : 1999

Copies : 1000

Price : Rs. 27-00

PLACED ON THE SHELF

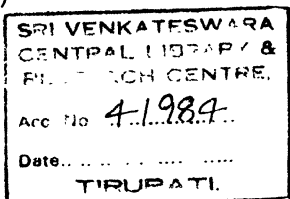
Published by :

Sri I. V. SUBBA RAO, I.A.S.,

Executive Officer

Tirumala Tirupati Devasthanams

TIRUPATI (A.P.)

Printed at :

VANI PRESS

Vijayawada - 520 002

Andhra Pradesh

ముందుమాట

“అప్పికామృతమ్” - అనే ఈ సంస్కృత గ్రంథం శ్రీ వైఖానస సంప్రదాయ అనుసారులైన అర్చకులు అను దినము నిర్వహించవలసిన ఆయా కర్మానుష్ఠానాలను గూర్చి వివరిస్తుంది. ఈ గ్రంథం శ్రీ వైఖానస నూత్రము, శ్రీనివాస దీక్షితీయము - మొదలైన అనేక వైఖానసాగమ గ్రంథాల నుండి సేకరించిన అవశ్యక విషయాలతో సమకూర్చబడింది.

శ్రీ వాసుదేవభట్టాచార్యులవారు సమకూర్చిన ఈ గ్రంథం గత శతాబ్ది చివరి భాగంలో కార్వేటి నగర సంస్థానమందలి భారతి లీలా సదన ముద్రాక్షరశాలలో ఆ సంస్థానాధీశుల అనుశాసనంతో ముద్రింపబడింది. అనేక గ్రంథాల్లోని అవశ్యక విషయాలను మూల మంత్రాలతో సహా - ఒక్క చోట చేర్చి, సాదాహరణంగా, సుబోధకంగా రచింపబడినందువల్ల, ఈ గ్రంథం అర్చకులకు ఎంతో ఉపయోగకారిగా ఉంది. వేద, ఆగమ పాఠశాలల్లో అగమ శాస్త్రాన్ని అభ్యసించే విద్యార్థులకు ఇది కరదీపిక లాంటిది.

అరుదైన ఈ గ్రంథాన్ని ప్రచురించటంలో సహకరించిన శ్రీ మాదంబాకం కృష్ణస్వామి శ్రీనివాస భట్టాచార్యులు (తి.తి.దే. ఆస్థాన పండితులు) గారికి, శ్రీ వైఖానస దివ్య సిద్ధాంత వివర్ధిని సభ, తిరుమల వారికి కృతజ్ఞతలు.

M.K.R. వినాయక్

తిరుపతి

26-11-1997

కార్యనిర్వహణాధికారి

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం

ప్రస్తావన

ఈ అప్పికామృత గ్రంథము శ్రీ వైఖానసులకు నిత్య నైమిత్తికానుష్ఠానములు జరుపుటకు కరదీపిక వంటిది. దీనిని విశంభి నామ సంవత్సరములో అనగా 1897 సం॥రమున అనగా నూరు సంవత్సరముల క్రితము శ్రీ బొమ్మ మహారాజులు గారిచే భారతి లీలానదన ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రణ గావించబడినది. దీనిని సమకూర్చినవారు పండితులు, కోనేరి రాజపుర వాస్తవ్యులైన శ్రీ వాసుదేవభట్టాచార్యులుగారు.

శ్రీ వైఖానసులారించవలసిన నిత్య నైమిత్తిక కర్మలు శ్రీ వైఖానస సూత్రములోను, మరీచి విమానార్చన కల్పము మొదలగు గ్రంథములలోను చెప్పబడినవి. శ్రీ శ్రీనివాస దీక్షితులువారు, శ్రీ నృసింహవాజపేయులవారు శ్రీ వైఖానస సూత్రముపై భాష్యము వ్రానియున్నారు. ఈ గ్రంథముల నుండి విషయములను తీసుకొని స్పష్టముగా విశదీకరించుచూ ఈ అప్పికామృత గ్రంథము వ్రాయబడినది.

ఈ గ్రంథము రెండు భాగములుగా గలదు. పూర్వ భాగములో నిత్య నైమిత్తిక కర్మలు అనగా సంధ్యావంధనాదులు, నిత్యోపాసన, గృహస్థాశ్రమ విధులు, విఖనసోత్పత్తి మొదలగునవి చెప్పబడెను. ఉత్తర భాగములో పుణ్యాహవాచనము, ఆహారము, అస్తకా ప్రత్యార్థిక క్రాద్ధ విధులు, శ్రావణోపాకర్మ, వాస్తు హోమాదులు మొదలగునవి చెప్పబడినవి.

పూర్వము ముద్రణ కాబడిన గ్రంథములో సూత్రము, మంత్రము, విషయములు వగైరా విడివిడిగా లేక ఒకే వర్ణనలో అనాటి పద్ధతి ననుసరించి ముద్రించబడియున్నది. యిప్పుడు వాటిని దేనికవి విడగొట్టి సులభముగా తెలియురీతిలో తయారుచేసి ముద్రించబడినవి. పండిత శ్రీ అత్తిలి గోపాలకృష్ణమాచార్యులుగారు, నరసాపురం వారి పర్యవేక్షణలో వివిధ పండితులు ఈ శ్రమను గావించిరి. వారికి కృతజ్ఞతలు. ఈ కార్యమును చేయుటకు అత్యంత కృషి గావించిన శ్రీ దీవి విఖనసాచార్యులు, కార్యదర్శి శ్రీ వైఖానస దివ్య సిద్ధాంత వివర్ధిని సభ వారికి ఆశీస్సులు.

సాంప్రదాయ గ్రంథ ముద్రణ గావించి సనాతన ధర్మమును కాపాడుచున్న తిరుమల తిరుపతి దేవస్థాన పాలక మండలికి, ముఖ్యముగా శ్రీ యమ్. కె. ఆర్. వినాయక్, ఐ.ఎ.యస్. మరియు శ్రీ ఐ.వి. సుబ్బారావుగారు ఐ.ఎ.యస్. కార్యనిర్వహణాధికార్ల వారికి సహస్రానేక వందనములు. ఈ కార్యక్రమములో శ్రద్ధ వహించి ముద్రణ గావించిన శ్రీ యన్. యస్. రామమూర్తిగారు, సంపాదకులు (టి.టి.డి.) గారికి, శ్రీ వాణే ప్రెస్, విజయవాడ వారికి ఆశీస్సులు.

ఈ గ్రంథము నిత్యమూ అర్చకులకుపయోగపడగలదు.

బుధజన విధేయుడు

మాడంబాకం కృష్ణస్వామి/శ్రీనివాస భట్టాచార్య

తిరుమల,

అస్థాన పండితులు,

10-1-99

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం

శ్రీకృష్ణ (అలంకారం)

(విభవనామకం)

(కంఠపాదం) (మంగళం)

అమృత కలశము

కలశ కలయిత : అత్తిలి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు, నరసాపురము

హేమాది పాత్రలైనను స్థాయిత్వము నందవలెనన్నచో కుత్యాదుల చేర్పు అవశ్యకము. అట్లే దది, ఘృత, క్షీరాదుల నిలుకడకును పాత్రలాధారములు. అయితే ఇచ్చట చిన్న సూచన - పాత్రాదులాధారముగా లేనిచో ఘృతాదులకును, అట్లే కుత్యాదుల చేర్పులేనిచో హేమాది పాత్రలకును విలువగాని, అస్తవ్యము గాని లేదని చెప్పటకు సాహసించినట్లు కాదు. ఘృతము, అమృతము వంటి అభ్యర్థిత ద్రవ్యములు మరత్వములు కావుటకే పాత్రల అవశ్యకత కదా !

ప్రకృతము “అపిష్టాకామృతము” అను అపూర్వ గ్రంథములో అన్వయములైన విషయముల సముదాయమును పరితులకు సుపరిచితము చేయుట కావశ్యకమని తోచి, యీ వాక్య విన్యాసమునకు “అమృత కలశము” అని నామకరణము కల్పింపబడినది. అంతియేకాని ఉత్పర్వతా ౨ పాదనమునకు ఎంత మాత్రము కాదని నవినయముగా మనవి చేసికొనుచున్నాను.

“అపిష్టాకామృతము” అను నీ ప్రబంధమునకు ప్రణేత (తంజావూరు జిల్లా) కోనేరి రాజపుర వాస్తువ్యుడు, స్తవ్యచారిత్రుడు “వాసుదేవ భట్టాచార్యుడు” అనువాకానౌక వైఖానస విద్వద్వరేణ్యుడు. శ్రీ సూత్ర, శ్రీనివాస దీక్షితీయ స్వసింహవాజపేయ యాజురీయాది గ్రంథ రాజములను పరిశీలించి యీ గ్రంథమును రచించినట్లుగా గ్రంథ ప్రారంభములో రచయితయే స్వయముగా పేర్కొని, తన పరిశ్రమను ప్రకటించెను. గ్రంథ నిర్మాణమిట్లే (Constructive) యుండవలెను గాని ఏదో మొక్కుబడిగా నాలుగు మాటలు వ్రాయుట కాదని హెచ్చరించెననియే గ్రహింపదగును గాని రచయిత స్వోత్పర్వను ప్రగల్భముగా జెప్పకొనెననుట అపచారము.

ఈ గ్రంథనామమును బట్టి యిందాహ్నిక కృత్యములు (Daily Routine) మాత్రమే వివరింపబడినవనుకొనుట సరికాదు. వానితోపాటుగా ఇందెన్నో ఉపయుక్త విషయములు విశేషముగా చెప్పబడినవి. ఇట్లు చెప్పటకే “చక్రిన్యాయము” అని శాస్త్రసంకేతము. అనగా “చక్రిణోగచ్ఛంతి” (= గొడుగులు గలవారు వెళ్లుచున్నారు) అను వాక్యములో గొడుగులు లేని కొందరు కూడ, గొడుగులవారి సమూహముతో చేర్చబడి “చక్రిణః” అని సాముదాయకముగా వ్యవహరింపబడుదురు. ఇట్లే అలంకార శాస్త్రము మొ॥ కూడ వానికి సంబంధించిన ఇతర విషయములను బెక్కింటిని గుడిగ్రుచ్చి చెప్పను కదా !

“అపిష్టాకామృతము” అను నీ ప్రబంధము నందు పూర్వోక్తర భాగములుగా రెండు విభాగములున్నవి.

I పూర్వభాగములో అభిగమన కాలక్రమము, అచమన ప్రకారము, అమంత్రాచమనము, దంతధావనము, పవిత్ర లక్షణము, దశవిధ దర్శలు, నమంత్రస్నానవిధి, శిర్ష్యపుండ్ర ధారణవిధి, సంధ్యావందనము, కూర్మాసనము, ప్రాణాయామము మొదలుగా గల విషయములు ప్రపత్తి క్రమమును వివేచింపబడినవి.

II ఉత్తర భాగములో విష్వక్సేనారాధన, పుణ్యాహవాచనము, అపూరము, ఉద్దేశ త్యాగసూత్రము, అపూర ప్రాయశ్చిత్తము, విద్భిన్నోపాసన ప్రాయశ్చిత్తము, ఔపాసన క్రమము, నిత్యోపాసన విధి, ధార్యాగ్ని సంవిధానము, అవకీర్ణ ప్రాయశ్చిత్తము, సమిదాధానము, అంతఃసూ ప్రయోగము, వైశ్వానర సూక్తము మొదలుగా గల బహు విషయములు, మూలహోమ విధానము, నాస్త్వహోమవిధి వరకు వివరింపబడినవి. అవర విషయములు కూడ స్పృశింపబడినవి, ఇదియొక (Compendium) వంటిది.

ఈ గ్రంథమెప్పుడో 1897 లో “శ్రీమన్మహామండలేశ్వర వీరుదాంకితులైన “శ్రీ బొమ్మ మహారాజుచే” ఆజ్ఞాపింపబడి, పాఠప్రవచనములో ఉండి, విశేషవ్యాప్తిగాంచిన యీ గ్రంథము ఉన్నట్టుండి చాలా కాలముగా పఠిత్వ దుర్లభమై యున్నది. అప్పటి ప్రతులు ఎక్కడ ఉన్నవో వైనము కూడ తెలియని స్థితిలో, ఇప్పటి గ్రంథ ప్రచురణ ప్రయత్నము చేయబడి, నఫలము గావించబడుట గొప్ప భాగ్యముగా భావించబడుటలో అక్షేపణ లేదు.

ఈ గ్రంథ మాతృకను సంపాదించి “జిరాక్స్ కాపీలు” తీయించి, ముద్రణార్థముగా రూపొందించడేయుటలో కృషి చేసిన శ్రీదీవి విఖనసాచార్యులు, కార్యదర్శి, శ్రీవైఖానస దివ్యసిద్ధాంత వివర్ధిని సభ” (తిరుమల) వారికి ప్రప్రథమముగా సాధినందన సహస్రాధిక వందనములందడేయుట ముఖ్య కర్తవ్యము.

ఇట్లే యీ మహా కార్యనిర్వహణమునకై సముచితములగు సూచనలను, సలహాలను అందించిన సహృదయులు తిరుమల తిరుపతి దేవస్థాన ఆస్థాన పండితులు శ్రీ M.K. శ్రీనివాస భట్టాచార్యులవారికి ధన్యవాదములు తెలుపుకొనవలసి యున్నది. పిమ్మట, గజవిజిగా మంత్రశ్లోక భాష్య వ్యాఖ్యానాదులు అన్నియు కలగలుపుగా అవ్యవధానముగా, ఏకరాశిగా ఉన్న యీ యుక్తమ గ్రంథమును జాల ఓరిమిత్, నేరిమిత్ వేణు వేణుగా సుస్పష్టముగా, సర్వాంగ సుందరముగా ప్రెస్సు కాపీని తయారుచేయుటలో భాగస్వామ్యము వహించిన పుణ్యాత్ములు శ్రీమాన్ గౌతమ వాడపల్లెనవ్వయ వైఖానస విద్యత్కవివరేణ్యులు శ్రీ జానకి రామాచార్యులవారును (మాముడూరు ప.గో. జిల్లా), చిరంజీవి పరాశరం వెంకటరమణాచార్యులు - విజయవాడ, అట్లే శ్రీమాన్ ఖండవల్లి శ్రీహనుమచ్ఛేషాచార్యుల వారును- కాకినాడ - బహుధా శ్లాఘనీయులు.

సహజమైన సహృదయత కార్యదక్షత, విప్లవపాత దృష్టి విస్తారముగా గల్గి యీ గ్రంథ ప్రచురణమును చేబట్టిన మహానీయులు, గౌరవనీయులు తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం ఎగ్జిక్యూటివ్ అఫీసరు శ్రీ M.K.R. వివాయక్ IAS వారును, T.T.D. బ్రహ్మ బోర్డు మెంబర్లు అందరును, T.T.D. ఎడిటర్, శ్రీ N.S. రామమూర్తిగారును - పేరు పేరున, ప్రత్యేకముగా అభినందనీయులు. యధార్థముగా వాకొనవలెనననిన ఈ యభినందనాదులు కేవలము లోక దృష్టిలో లాంఛనప్రాయములే, సై మహానీయులలో ఏ యొక్కరును వీనిని కొరవారు కారు. కార్య నిర్వహణమే వారి నిశ్చల నిజసత్వ సంపన్నత, మణుగుబడియున్న మణిగణములను మరల మరల, వెదకి వెదకి జనుల కనుల యెదుట నుంచుటయే వారి ధ్యేయము.

ఇక ఎవరికిని, ఏ రీతిగానైనను పేరైనను అంతగా అకళింఠకు రాని నావంటి సామాన్యునిపై అత్యల్పజ్ఞుడైన వ్యక్తిని ఎన్నిక చేసి కార్య రంగము నిల్పుటకు నిశ్చయించిన మహామహాల మధుర సంకల్పమే మిక్కిలి మెచ్చదగినది. కాళిదాసు అభిజ్ఞాన శాకుంతలంలో (దుష్కంఠుని మాటలుగా) వక్కాణించినట్లు “సునాసీరస్యనాసీర పూరణేణ మయా ౨పినామ, కించి దుర్బుతం ధనుః తదేతన్మ మహానః ఏవమహిమా” అన్న వాక్యము నాపట్ల ప్రత్యక్ష ప్రత్యక్ష సాక్ష్యము, ఇందు నా శ్రమగాని, పరిశ్రమగాని యే మాత్రము లేదు. కాని, పరితోషము, నాకేష భాగ్య విశేషము. పైన పేర్కొన్న యుద్ధాధర చరితులు ఇట్లే ప్రచున్నముగా అజ్ఞాతవాసము చేయుచున్న వైఖానస శాస్త్ర గ్రంథ రాజములను సంపాదించి వానిని కాపీలు వ్రాయించి ముద్రణ భాగ్యమునకు ఎంతగా గల్గించిన, అంతగాకాదు, అంతకంటె ఎంతగానో, వైఖానస శాఖీయ లోకము సంతోషించును. కేవలము సంతోషించి “జోషమాస్యః” (= ఊరకున్నాము) అనక, తమ పరిచితులకును, పుత్ర పౌత్ర శిష్య ప్రశిష్యాదులకు దీనిలోని విశేషములను బోధించి, ప్రావీణ్యమును గల్గించి, మరల జాగృతులను గావించుకొన్నచో, ఇట్టి ప్రయత్నములకు సార్థక్యము సంపాద్యమగును.

ఇందులకందరకును శ్రీనివాసమూర్తి - సత్య సంపన్నతను, మహాత్మాహమును, కార్యదీక్షను, సత్ఫలిత ప్రాప్తిని గల్గించి అందరి పురోభివృద్ధికి ఇతో ఽధికముగా కరుణాకటాక్ష ఏక్షణములనుక్షణము ప్రసరింపజేయును గాక !

కుభం భూయాత్

ఇట్లు సర్వశ్రేయోభిలాషి,

సజ్జన సేవాభాగ్య సర్వసంతోషి,

అత్తిలి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు

(విశ్రాంత సంస్కృత ఉపన్యాసకులు)

27-11-97

నరసాపురము

విషయానుక్రమణికా

పూర్వభాగము

పేజీ

1. గురుస్తుతి	1
2. అష్టాకామృత భ్రంథ ప్రారంభము:	2
3. అభిగమన కాలక్రమము:	2
4. భూప్రార్థనా	3
5. శౌచమ్	3
6. అచమన విధి:	7
7. అమంత్రా చమన క్రమము:	8
8. సమంత్రా చమన క్రమము:	9
9. ద్వీరాచమన విధి:	10
10. దంత ధావన ప్రకారము:	10
11. అమంత్రస్నాన విధి:	11
12. పవిత్ర లక్షణము	12
13. దశవిధ దర్శనము:	12
14. సమంత్ర స్నాన విధి:	14
15. ద్వాదశోర్ధ్వ పుష్కరధారణ విధి:	21
16. పద్మాక్షతులసీ ధారణమ్	25
17. గురుపరం పరానుసంధానమ్	25
18. సన్ధ్యా వందన ప్రకారము:	26
19. కూర్మాసన లక్షణమ్	29
20. ప్రాణాయామ ప్రకారము:	30
21. శ్రీమదష్టాక్షర మంత్రజప ప్రకారము:	35
22. శ్రీమద్ద్వాదశాక్షరమహామంత్ర జపప్రకారము:	35
23. ద్వయ మస్త్రము:	36
24. శరణాగతి శ్లోకము:	36
25. దేవర్షి పితృతర్పణ విధి:	37
26. ధృతవస్త్ర నిష్పీడన విధి:	38
27. బ్రహ్మయజ్ఞ క్రమము:	40
28. అశక్తస్నాన విధి:	42
29. నిత్యోపాసన విధి:	43
30. ఉపాదాన కాలక్రమము:	44

31.	దర్శగ్రహణ మంత్ర:	44
32.	తులసీ గ్రహణ కాల:	45
33.	తులసీ గ్రహణ మంత్ర:	45
34.	మాధ్యాహ్నక స్నాన క్రమ:	45
35.	వైమిత్రిక స్నాన క్రమ:	47
36.	భగవదారాధన క్రమ:	48
37.	ప్రాణాగ్ని హోత్ర విధానమ్	49
38.	అధ్యయన కాలక్రమ :	51
39.	సాయంసన్ధ్యా వందన ప్రకార:	51
40.	భగవదారాధన రూప యోగ కాలక్రమ:	53
41.	వచ్చాగవ్య క్రమ:	53
42.	గృహస్థాశ్రమ విధి: (వర్ణాశ్రమానాం సామాన్య ధర్మాణి)	55
	గృహస్థాశ్రమ విధి: (అ)	55
	గృహస్థాశ్రమ విధి: (ఆ)	56
	గృహస్థాశ్రమ విధి: (ఇ)	57
	గృహస్థాశ్రమ విధి: (ఈ)	58
43.	యజ్ఞోపవీత విధి:	59
44.	నవతంతు దేవతా:	60
45.	యజ్ఞోపవీత మస్త్ర భాగ:	60
46.	పద్మాక్షతులసీ మాలా విధి:	61
47.	విఖనసాత్పత్తి క్రమ:	61
48.	శ్రీ విఖనసాష్టోత్తర శతనామస్తోత్రమ్	85
49.	నిరుక్తాధికారే విఖనసాష్టోత్తర శతనామస్తోత్రం	87
50.	భక్తప్రతిష్ఠావిధి :	89
51.	శ్రీ విఖనసాచార్యస్తోత్ర పాఠ:	90
52.	ఆచార్య మంగళమ్	93
53.	శ్రీ ప్రపదన ప్రకార:	94
54.	శ్రీమన్నారాయణ ప్రపదన ప్రకార:	95

ఉత్తరభాగ:

1.	భూశుద్ధి:	97
2.	విష్వక్సేనారాధనమ్	97

3.	పుణ్యాహ పీఠికా	100
4.	పుణ్యాహవాచనమ్	101
5.	అఘర పీఠికా	108
6.	అఘర ప్రయోగః	108
7.	ఉద్దేశ్య త్యాగ విషయే శ్రీ సూత్రే	125
8.	అఘర ప్రాయశ్చిత్తమ్	128
9.	విచ్ఛిన్నాపాసన ప్రాయశ్చిత్త విధిః	128
10.	ఔపాసనక్రమః	131
11.	నిత్యోపాసన విధిః	134
12.	ధార్యాగ్ని సంధాన విధిః	135
13.	అవకీర్ణ ప్రాయశ్చిత్త విధిః	136
14.	సమిదాధాన ప్రయోగః	137
15.	అంతఃసూమ ప్రయోగః	138
16.	వైశ్వానర సూక్తమ్	143
17.	అంతఃసూమ ప్రాయశ్చిత్తమ్	144
18.	అష్టకాత్యాబ్ధిక శ్రాద్ధ సూత్రమ్	144
19.	పార్వణ విధానమ్	146
20.	వైశ్వదేవాఘర క్రమః	147
21.	స్థాలీపాక క్రమః	150
22.	పితృ (భోక్తృ) ణా మారాధన క్రమః	153
23.	పిండ ప్రదాన ప్రకారః	158
24.	వైశ్వదేవ విహీన ప్రాయశ్చిత్తమ్	167
25.	వైశ్వదేవ ప్రకారః	168
26.	శ్రావణోపాకర్మ విధిః	170
27.	హోమ పరిభాషా ధాతాది మంత్రాః	171
28.	పఞ్చవారుణమ్	173
29.	మూలహోమః	173
30.	వాస్తుహోమ విధిః	175
31.	సప్తజిహ్వసు హోమ విధిః	180

పీఠిక

ఇందువలన విఖనన సంప్రదాయులగు నకల నజ్ఞనులను ప్రార్థించుబెద్దియనిన శ్రీమదఖిలాంజకోటి బ్రహ్మాండ నాయకులును కలియుగ వరప్రసాదియగు శ్రీవెంకటాద్రిశుని నియమనము చేత తదారాధన తత్పరులును వైఖానసాగమవేత్తలును ఉభయవేదాంత ప్రవర్తకులును నిత్యకర్మానుష్ఠాన యజ్ఞ దీక్షితులును శ్రీవైఖానస మతజీర్ణోద్ధారణ తత్పరులునునగు శ్రీనివాసదీక్షితులు మొదలైనవారి ప్రేరణచే తంజావూరు జిల్లా కోనేరి రాజపుర నివాసియగు వాసుదేవ భట్టాచార్యుల వారిచేత ఉద్భుతమైన శ్రీ వైఖానస సూత్రము నృసింహ వాజపేయ భాష్యము - మరీచి భృగ్వదిప్రాక్తం శ్రీనివాస - దీక్షితీయాది గ్రన్థానుసారముగాముఖ్యావశ్యకమగు నిత్యనైమిత్తిక కర్మానుష్ఠానమును గురించిన అప్రాకామృతమను గ్రంథమందలి న్యూనాతిరిక్తములను క్షమించి సారమును గ్రహించుదురుగాక !

ఉద్దేశ త్యాగమును గురించి వైఖానస సూత్రం మొదలైన గ్రంథములను పరిశోధించడములో సూత్రములో చెప్పియుండు ఆపూర ఘట్టములో “యస్యైదేవతాయై హవిర్నిరూపేత తాం దేవతాం మనసాహవైధ్యాయన్నిర్వపేత్” అనే సూత్రమునకు నృసింహ వాజపేయ భాష్యమందు ఉద్దేశ త్యాగ విషయం కంఠోక్తిగా చెప్పియుండుట వల్లనున్నా భృగు మొదలైన ఋషిప్రాక్తమును యీ గ్రంథములో ౫౮ వ పుటలో ఉద్దేశత్యాగ విషయమును గురించి చెప్పియుండు ప్రమాణములను చక్కగా పరిశీలించి పాపభీరులుగాయుండు వైఖానస భట్టాచార్యులందరు అనుష్ఠించవలయును.

ఇట్లు

వాసుదేవ భట్టాచార్యులు

హరిఃఓమ్

శ్రీనివాస పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీవైఖానస గురుభ్యోనమః

గురుస్తుతి

- లక్ష్మీ చారుకుచద్వంద్వ కుంకుమాంకిత వక్షసే
సర్గస్థిత్యంత లీలాయ వేంకట బ్రహ్మణే నమః ॥ ౧
- శ్రీలక్ష్మీవల్లభారంభాం విఖనోమునిమధ్యమామ్
అస్మదాచార్య పర్యంతాం వక్షేగురుపరంపరామ్ ॥ ౨
- దేవరాజదయాపాత్రం ధీభక్త్యాదిగుణార్ణవం ।
భృగ్వాది మునిభిర్మాన్యం వక్షేశ్రీవిఖనోమునిమ్ ॥ ౩
- పాలేదివ్యోర్ధ్వపుణ్డ్రం కరకమలయుగే శంఖచక్రేసుహృద్వే
పాణిద్వంద్వే పరస్మిన్ సులలితవరదాభీతిముద్రేచరమ్యే
కంఠేపద్మాక్షమాలాం సురభిశతులసీ మాలికాంచద్వహస్తం
వందేనారాయణస్యాపరవర వపుషం దివ్యవైఖానసార్యమ్ ॥ ౪
- లక్ష్మీనారాయణోరస్థల ఫలకమభూద్యన్మునేర్జన్మభూమిః
సాక్షాద్భూహృపి యస్యావరపదమయతేయైశ్చభృగ్యత్రిముఖైః
మాన్యైరన్యైర్మునీంద్రైర్విఖనసమునిరాధ్యోభవత్పుత్రవాంస్తం
ధ్యాయే పద్మత్రదణ్డాదిభిరపిలసితం దివ్యవైఖానసార్యం ॥ ౫
- శ్రీమన్నారాయణం దేవం శ్రీమన్తం విఖనోగురుమ్
భృగ్వత్రికాశ్యపాదీంశ్చ ప్రణమ్యాన్మద్గురూన్సదా ॥ ౬
- కాశ్యపాన్వయసంభూతశ్రీరంగాచార్యనందనః,
వాసుదేవాభిధోదాసః శ్రీనివాసస్య శాసనాత్ ॥ ౭
- వైఖానసేన కథితం సూత్రం భృగ్వాది సంహితాః ॥
నృసింహవాజపేయైశ్చకృతం శ్రీనివాస దీక్షితైః ॥ ౮
- సమాలోఢ్య సుసంగృహ్య కించిత్తత్రాప్తికామృతమ్ ॥
వైఖానసానాం తనుతే సుఖబోధాయ సాంప్రతమ్ ॥ ౯
- వైఖానసామహీదేవాస్సుత్రభాష్యాదిసింధుజమ్ ।
మథితం వాసుదేవేన పిబన్వద్వాప్తికామృతమ్ ॥ ౧౦

అహింసాకామ్యతగ్రంథ ప్రారంభః

స్వమాత్రే నవమ ప్రశ్న చతుర్థఖండే “ధర్మం నదాచార మిత్యాది.” మరీచి సప్తతివటలే “అదాతోనుష్ఠాన కల్పం వ్యాఖ్యాస్యామస్తుర్వే వైదికాచారాస్త పౌయజ్ఞాశ్చ విష్ణుపూజావిధేర్భదాస్తస్మాత్ వైఖానస సూత్రోక్తానుష్ఠానం సర్వం సమాచరతీత్యాది”. శ్రీనివాస దీక్షితియే - అధస్య కృత పూర్వ పుణ్యవిశేషాత్, శ్రీమన్నారాయణైకశేషత్వేనాభిహితానాం గర్భవైష్ణవనామ్నాం శ్రీవైఖానసానామితర సూత్రాణామపి చతుర్విధ పురుషార్థసిద్ధ్యర్థం భగవదారాధన రూపత్వేనాభిహితానాం చరితక్రియాజ్ఞానయోగాఖ్య నిష్కామ కర్మణా మనుష్ఠాన యోగ్యతా సంపాద నాంగభూత స్నానాద్యనుష్ఠాన క్రమః ప్రారభ్యతే. వాఙ్మేయభాష్యే నవమప్రశ్న, చతుర్థఖండే ధర్మమిత్యాది నూత్రవివరణే “బ్రాహ్మముహూర్తే ఉత్థాయాత్మనోహితం విష్ణుస్మరణం కృత్వేత్యాది.”

అభిగమన కాలక్రమః

అర్చనానవవీత : బ్రాహ్మముహూర్తే చోత్థాయ నిద్రాం హిత్వాప్రసన్నధీః ।
 హరిర్హరిర్హరిరితి వ్యాహరేద్వైష్ణవః పుమాన్ ॥
 సగంగా సగయాసేతుస్సకాశీ సచపుష్కరః
 జహ్వగ్రేవర్తతేయస్య హరిరిత్యక్షర ద్వయమి”త్యాది దీక్షితియేచ
మనుః ఉదయాత్ప్రాక్రీఘటికాముహూర్తో బ్రాహ్మఉచ్యతే,
 బ్రాహ్మముహూర్తే దేవానాం పితృణాం చ సమాగమః ॥
 జాగరస్తత్రకర్తవ్యోదేవవన్మానసం హితత్,
 యఇచ్ఛేచ్ఛాశ్వతీం సిద్ధింయమస్యాదర్శనం తథా ॥
 బ్రాహ్మముహూర్తేచోత్థాయ నిద్రాంత్యక్వాప్రసన్నధీః ।
 సంకీర్తయేజ్జగన్నాథం వేదాన్వాపి సమీరయేదితి ॥
 బ్రాహ్మముహూర్తే శయనాదుత్థాయప్రాఙ్ముఖఉదఙ్ముఖోవాసీనః,
 గంగాతుదక్షిణే కర్ణే నాసికాగ్రే హుతాశనః,
 ఉభయోస్పూర్ణవాదేవ సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే”, ఇత్యుక్తత్వాత్
 శ్రోత్రాచమనంవా కృత్వా హరిర్హరిర్హరిరిత్యాత్మజ్ఞేవనకరం హరిస్మరణం
 హర్యష్టకం భగవత్ప్రీతం వేదాన్వాసముచ్ఛార్య,

భగవద్గీతాయామ్ “యత్కరోషియదశ్చాసి యజ్ఞహోషిదదాసియత్ ।

యత్తపస్యసి కౌంతేయ తత్కురుష్వ మదర్పణమ్ ॥

ఇత్కుక్షత్వాత్ - మరీచినాపి జ్ఞానకాండే - “చరితక్రియాజ్ఞానయోగేషు చతుర్ను పూజామార్గేషు “ఇత్యాదినా సర్వకర్మణామపి భగవదారాధన రూపత్వేన తదర్పణ త్వేనాభిహితత్వాత్, పంచఖండేపి భగవతో బలేనేతుక్షత్వాచ్చ”

మంత్రః “భగవతోబలేన, భగవతోవీర్యేణ, భగవత్స్తేజసా, భగవతః

కర్మణా, భగవతానుగృహీతో, భగవతా 2నుద్ధాతో

భగవత్కర్మకరిష్యామి, తద్భగవాననుమన్యతా” మితి

సాత్విక సంకల్పం కృత్వా స్వశేషభూతేనమయా భగవదారాధన

రూపత్వేనాభిహితాభిగమనోపాదానేజ్ఞాధ్యయనయోగాఖ్యపంచ కాల రూపం భగవదాజ్ఞానైంకర్మ కర్మకారయతి తద్భగవాననుమన్యతా”మితి ప్రార్థ్య,

భూప్రార్థనా

ఋర్వనావవసితే - “సముద్రవసనేదేవి పర్వతస్తనమండితే

నమోవిశ్వంభరే మాతః పాదస్పర్శంక్షమస్వమే”, ఇతి

భువం ప్రార్థ్య. శయనాదుత్థాయ, స్నానార్థం వస్త్రోత్తరీయ ఖండవస్త్ర

దర్పాక్షతాదీన్ సంగృహ్య, నదీతటాక కూపానామన్యతమం గత్వా,

తత్రస్థలం సంశోధ్య, తాన్నిదాయ, దీక్షితీయే’ ॥

శౌచమ్

వ్యాసః

“తతః పూర్వం సముత్థాయ ప్రాచీమేవోపనిష్క్రమేత్ ।

ఉదీచీంప్రాగుదీచీంవా శౌచాచారక్షమాం దిశం ॥

నైర్మత్యామిషు విక్షేప మతీత్యహ్యధికంభువః ।

దూరాదావసదాన్మూతం పురీషంచ వినర్థయేత్ ॥

అంతర్ధాయత్పక్షైర్హమిం శిరఃప్రావృత్య వాససా ।

ఘ్రాణాస్యేవానసావేష్ట్య మలమూత్రంత్యజేద్భుధః ॥

అప్రావృతశిరాయస్తు మలమూత్రం త్యజేద్దుభః ।

తచ్చిరశృతభాభూయాదితి దేవాశ్చవన్తతమ్ ॥

పూత్రే - “నివీతి దక్షిణ కర్ణేయజ్ఞోపవీతం కృత్వోత్కుటికమాసీ నోహన్యు దుఃఖ్యుభో
రాత్రో దక్షిణాముఖస్తుత్తైరన్తరితే దేశేమూత్ర పురీషే విస్సజేత్”

ఇతి. భాష్యేతు సంధ్యయోరుదబ్బుఖః నద్యాంగోష్ఠపథి భాయాయాం
శాలాయాం భస్మన్యపుకుశే దర్శేవా నాచరేత్.” గోవిందకాగ్ని
వాయ్వర్కతారేన్ద్రాన పశ్యన్ కుర్యాదితి ।

ఏక్షితీయః “సస్యేగర్తేబిలేతోయే పాపాణేతులసివనే ।

వృక్షమూలేదర్భమూలే శాద్యలేజన సంసది ॥

దేవాలయే తత్సమీపే దేవద్యానే జలాంతికే

స్త్రీసన్నిధౌ మహాకూపే తటాకే పర్వతేశుచా ॥

పురీషగర్తేవాప్యాదౌ శ్మశానేతుగృహాంకణే ।

గృహరామే నదీతీరే గోష్ఠవర్తుని భస్మని ।

ఉషరే ఫాలకృష్టేచ భాయాయామగ్ని సన్నిధౌ ॥

ఏతేషునోత్సజేన్నిత్యం మలమూత్రే ద్విజోత్తమః

స్మృతిరత్నైః : నసాపానే పాదుకీఛత్రివా నాంతరిక్షకే”

భాష్యః “అగ్న్యర్క గోధాన్య సస్యాంబుస్త్రీద్విజ దేవ వాయూనా మన
భిముఖస్తేష్యేకమప్యనిరీక్షమాణో మూత్ర పురీషే విస్సజేదితి.”

ఘంటికాః “దేవదానవగంధర్వ యక్షరాక్షసగుహ్యకాః,

పరిత్యజంత్యమందేశం విణ్ముత్రం విస్సజామ్యహమ్” ॥ ఇతి

ఘంటికాముద్భార్య పాణినా పాణింత్రీపున్తాద్య ఉత్తరీయేణ సంప్రదానాస్యే
శ్రీశ్రీప్రావృత్య నివీతి దక్షిణ కర్ణే యజ్ఞోపవీతం సంవేష్ట్య, మోనీ ఉత్కుటిక
సూసీనః స్థీవనో చ్ఛాసనం వివా ఉర్ధ్వజ్ఞః అహవి సంధ్యయోశ్చ ఉదఃఖ్యుభో
రాత్రోచే దక్షిణాముఖః మూత్ర పురీషే విస్సజ్య శిశ్నం వామహస్తేన గృహీత్వోత్థాయ
స్వార్థ దేవాలయ వర్తీక మూషికోత్థబహిష్కార సమీప జలాంతస్థ జలసమీపాది

మృదం వాలుకాశ్చ వర్ణయిత్వా అన్యత్రశుద్ధ మృత్తికామాదాయ నదీతటాక
కూపానామన్యతమంగత్వా శుద్ధమృదభావే అరత్తిమాత్రాద్భస్మాయా
జ్జలేవామణిబన్ధతః "ఇతివ్యాసోక్త్యాదరత్తిమాత్రాంతర్జలేవా మృదం గృహ్లాయాత
పదాఅపానతాదయేదిత్యుక్త్యాత్ పాణినోద్భుతజలేన జలస్థలం సంశోధ్యప్రాప్యబ
ఉదమ్మబోవా జలేచైకం స్థలేచైకంపాదం కృత్వాసీనః స్వస్యదక్షిణే మృదం
విన్యస్య, భాష్యే ' మూత్రోత్పన్న మాత్రేతు గృహస్థస్సమృజ్జలేన లింగశుద్ధిం
కృత్వా హస్తయోఃపాదయోః ప్రత్యేకంద్విః ద్విః మృజ్జలేన ప్రక్షాళయేత్
పురిషోత్పన్నేతు ప్రథమం వామకరేణప్రస్ఫుతి మాత్రమ్మదామలబాహుశ్యం
విమృజ్యతథా వామకరశ్చ మృదాద్విఃప్రక్షాళ్య ద్వితీయ ప్రభృతితదర్థమృదం
వామకరే నిక్షిప్యతేన గుదం దక్షిణపాణినోద్భుతజలైరేవ ప్రక్షాళ్య పునశ్చ
తథావామకరం ప్రక్షాళ్య ఏవం షట్కృత్వః గుదం, వామకరంచ ప్రక్షాళయేదితి
వవసితే "అంతరాచాంతరా వామహస్తం ప్రక్షాళ్యమృజ్జలైరితి"

ఏవం భాష్యోక్తవర్ణస్తలేపక్షయకరం ప్రక్షాళ్య వామహస్తేన కౌపీనం ధృత్వా

తం కరంచ ప్రక్షాళ్య, కచ్చంధృత్వా, కమండలూద్భుతజలైరితికేచితే ॥

దీక్షితేయః యస్మిన్దేశకృతం శౌచం వారిణా తం చ శోధయేత్, అశుద్ధస్సభవేత్తావత్తం
దేశం యోనశోధయే" దిత్తుక్త ప్రకారేణ తత్ఫలం సంశోధ్య అన్యత్ర జల స్థలం
గత్వా స్థలం సంశోధ్య అంతర్జలే వా అన్యత్ర వా శుద్ధమృత్తికామాదాయ
తత్రనిక్షిప్యాసీనః ప్రథమం వామకరం మృదాద్ధిశకృత్వః ప్రక్షాళ్యతతః దక్షిణాది
పాణ్యోః పాదయోశ్చప్రత్యేకం దశకృత్వః మృదాద్విఃప్రక్షాళ్య ॥

దీక్షితీయే "జలాంతర్జానుపర్యంతమపి వా చరణద్వయం

కూర్పరాంతం కరౌ నమ్యక్ క్షాళయేత్ప్రథమంబుధః ॥

ఏతచ్ఛౌచం గృహస్థస్య ద్విగుణంబ్రహ్మచారిణాం,

త్రిగుణంతువనస్థానాం యతీనాంతుచతుర్గుణ" మితి.

భాష్యే ఏతచ్ఛౌచ మహాన్యేన రాత్రావర్గం ఆతురన్యతదర్థం తదర్థం పథిశౌచం
రేతో విసర్గేమూత్రవచ్ఛౌచం కర్తవ్య మితి. తస్మాదంతర్జలం గత్వాఅమత
బంధజానుతో దక్షిణాది ప్రత్యేకం మృదాద్విః ప్రక్షాళ్య.

దీక్షితీయే విప్రస్య పురతోదేవా దక్షితే పితరస్తథా ।

అసురావామభాగేతు తస్మిన్ గందూషణంచరేత్ ।

అసీనశ్చౌచగందూషాన్వామభాగే వివర్ణయే" దితి.

నవవీత మూత్రేపురీషేభుక్త్యన్తై తథైవ ద్విజదావనే

చతురస్థద్విపద్వ్యుష్టగందూషైశ్చుదిరుచ్యతే ॥ ఇతుక్తత్వాత్

జలస్థలేష్వాసీనపివస్థలే వామభాగే, మూత్రోత్పర్గేచతుః, పురీషోత్పర్గే

అస్థి, భుక్త్యంతేద్వాదశ, దంతదావనే షాడశచ గందూషాన్ కృత్వాపాణిపాదౌ
ప్రక్షాళ్య తత్ఫలంచ సంశోధయేత్.

ఉపజలాభావవిషయే యాజ్ఞవల్క్యః

నజలంభాజనం స్థావ్య మ్మత్రికాంచ పరీక్ష్యతాం

కుర్యాన్మూత్ర పురీషేతు నాన్యథా శుద్ధి మాప్నుయాత్,

కరస్థోదక పాత్రశ్చేత్కుర్యాన్మూత్ర పురీషకే,

తత్త్రయమ్మూత్రతుల్యం స్యాత్ప్రీత్యాచాంద్రాయణం చరేదితి

అపది పాత్రాంతరాభావే - దీక్షితీయే -

"పాత్రాచ్ఛౌచం తు యచ్ఛౌచే పానేపాదావనేజనే

భూమౌతదంబునిస్రావ్యశేషణాచమనంచరే"దితి

మలమూత్రం త్యజేద్యన్తు విస్మృత్యైవోప వీతధృత్ ।

తత్సూత్రంతు పరిత్యజ్య దధ్యాదన్య త్పునర్నవమ్ ॥

తిష్ఠన్ సృజతి మూత్రంతు యావద్రాక్షరేణవః ।

తావంత్యభ్యాశ్చనరకే తిష్ఠన్వైపిత్యభిన్నహ ॥

మూత్రం కృత్వా వినాశౌచం కఛ్ఛంబధ్యాద్విజాధమః

కచ్ఛాన్వితో మూత్రయిత్వా నమూఢో వరకంప్రజేత్ ॥

విచ్ఛౌచం ప్రథమం కృత్వా మూత్రశౌచమతః పరమ్ ।

శౌచభ్రష్టం నరం దృష్ట్వాప్రహపవీహ రాక్షసాః ॥

యుక్తః పికాచాభూతాని యేదాన్యేదుష్టచారిణః ।

శుచిందేవాశ్చరక్షంతి రక్షంతి పితరశ్శుచిమ్ ||
 శుచేర్నిభ్యంతిరక్షాంసి యేచాన్యేదుష్టచారిణః |
 నయావదుపవీతాస్తే ద్విజా శ్శూద్రాస్తదాంగనాః ||
 గంధలేపక్షయకరం శౌచమేషాం విధీయతే |
 శౌచం యథోదితం కుర్వాచ్చౌచ మూలోద్విజస్మృతః ||
 శౌచాచారవిహీనస్య సమస్తానిష్ఫలాఃక్రియాః ||

“అచమనవిధిః”

దీక్షితీయః|ఉపవిశ్యశుచౌ దేశే ప్రాజ్ఞుభోబ్రహ్మసూత్రధృత్
 బద్ధచూడఃకుశికరో ద్విజశ్శుచిరుపస్సుశేత్ ||
 సవపిత్రస్సదర్శివా కర్మాంగాచమనం చరేత్ |
 నోచ్ఛిష్టస్సోత్తదాదర్శభుక్తోచ్ఛిష్టంతువర్జయేత్ ||
 జాన్వోరూర్ధ్వమధాచామేజ్జలేతిష్ఠన్ శుచిర్భవేత్,
 అథస్తాచ్చతకృత్వోపి సమాచాన్తన శుద్ధ్యతి” ||
 తథా ఉపవీతంధృత్వా ముఖంప్రక్షాళ్య శిఖాంబద్వా కరో ప్రక్షాళ్య
 ఉత్తరీయం కట్యాం ధృత్వా ప్రాజ్ఞుభ ఉదఙ్ముఖోవా జలస్థలేష్వాసీన
 అచామేత్ ||

నూత్రమ్ : “అఫేన మవప్రావమవిచ్ఛిన్నమద్రుతమశబ్దమబహిర్వాను
 హృదయంగమముదకం గోకర్ణవత్పాణింకృత్వా బ్రాహ్మణ తీర్థేన త్రిరాచమ్యేతి.
 భాష్యమ్ : ఖట్వాదావారూఢః సుఖాసీనస్త్రిష్ఠస్థచ్చన్ శయానః మంత్రం వినాపి
 నాచామే”దితి.

నవనీతః| గోకర్ణాకృతిహస్తేన మాషమగ్న జలం పిబేత్
 తన్న్యాన మధికం వీత్వా సురాపాన సమంభవేత్ ||

దీక్షితీయే కరమధ్యగతారేఖా మాష ఇత్యుచ్యతేబుధైః,
 వామహస్తేన కంస్సుష్ట్యా హ్యేచామేద్దక్షిణేనచ |
 తావన్నోపస్సుశే ద్విద్వాన్యావద్వామేన నస్సుశేత్
 వామేహి ద్వాదశాదిత్యావరుణశ్చ జలేశ్వరః
 సంయుక్తాంజలినాతోయం గృహీత్వాపాణినాద్విజః,
 ముక్తాంగుష్ఠకనిష్ఠేచ శిష్టమాచమనంచరేత్.

శిరఃప్రావృత్యకంఠం వా తిష్ఠన్ ముక్తశిఖాపివా ।
 అకృత్వాపాదయోశ్చైవ మాచాంతోపి నశుద్ధ్యతి
 మణిబంధనిమగ్నో నహస్తేనాదాయవైజలమ్
 జానుద్వయోఽంతరేచహస్తం కృత్వా యథావిధి
 హృత్కంఠతాలుకాభిస్తుయథాసంఖ్యం ద్విజాతయః,
 శుద్ధ్యేరన్ స్త్రీశ్చశూద్రశ్చనకృత్స్యత్వా ద్విరంతతః.
 ఏలాలవంగకర్పూరగంధాద్వైర్వాసితైర్లలైః,
 నాచామేదద్భిరుష్ణాద్భిస్తథాశౌచావశేషితైః ॥
 శస్త్రమాచమనంతో యైరుష్టైరేవోష్ణసేవినామ్,
 నామ్రచర్మాశ్వపత్తైశ్చ నాశీకేరాశ్చ పత్రకైః ।
 నోపస్పృశేత్సహస్తస్థైరేతైరపి విచక్షణః ॥ ఇతి.

నూత్రమ్ : బ్రాహ్మణ తీర్థేన త్రిరాచమ్య ద్విరంగుష్ఠమూలేన
 పరిమార్చితంగుష్ఠస్యాగ్నిః, ప్రదేశిన్యావాయుః, ప్రజాపతిర్మధ్యమస్యానామి
 కాయాస్సర్వః, కనిష్ఠస్యేంద్ర ఇతి దేవతా భవంతి, అంగుష్ఠ మధ్యమాభ్యాం
 సర్వతీర్థైర్వా ముఖం మార్జ్యంగుష్ఠానామికాభ్యాం చక్షుషీ, అంగుష్ఠ కనిష్ఠ
 కాభ్యాం శ్రోత్రే, నాసికా మంగుష్ఠ ప్రదేశినీభ్యాం భుజౌ తాభ్యామంగుష్ఠేనవా
 హృదయ మంగులిభిః నాభించంగుష్ఠేన ప్రత్యంగమపశ్చస్పృష్టై జంఘయోర్వామే
 పాణావద్భిరభ్యుక్త్య నర్వాభిర్మూర్ధానం స్పృశతీతి. నూత్రే దక్షిణ
 పాణేర్మధ్యతలమాగ్నీయంతీర్థం కనిష్ఠాంగులి మూలం దివ్యం, సర్వాంగులి
 మూలాగ్ర మార్జనం, ప్రదేశిన్యం మంగుష్ఠయోర్మధ్యే పైత్తుకం, అంగుష్ఠస్య మూలం
 బ్రాహ్మం, దైవేన తీర్థేన దైవికం కార్యం, ఆర్షేణార్జనం, పైత్తుకేనపిత్ర్యం సర్వం
 బ్రాహ్మణబ్రహ్మతర్పణ మాచమనమితి."

దక్షిణీయే : అన్యవార్తామశ్రుణ్వన్ స్వయమకుర్వన్ దిశోనపశ్యన్నాచమనం
 ప్రతిహృదయంగమం తీర్థం గమయిత్వాచామేత్ ఏవమమంత్రాచమనేన
 మంత్రాచమనేపి సర్వం సమానం. అమంత్రాచమనే విశేషోవక్ష్యతే ॥

అమంత్రాచమన క్రమః

మంత్రం వినా త్రిరాచమ్య, అంగుష్ఠమూలేన కపోలమూల యోర్దక్షిణాది
 అధః పరిమార్జ్యంగుష్ఠ మధ్యమాభ్యాం సర్వతీర్థైర్వా ముఖం లలాటాది

చుబుకాంతం పరిమార్చు కపోల చక్షురాద్యంగ ద్వయస్య సకృదస్పర్శనం కృత్వా
ముఖ హృదయనాభి శిరస్సు ప్రత్యంగ మప్పుర్మనంకృత్వా యథా క్రమమగ్నిః
ప్రీణాత్విత్యంత మంగుష్ఠేన నాభించ స్పృష్ట్యా అపస్పృష్ట్యా జంఘ యోః
వామేపాణౌచాద్భిరభ్యుక్త్య, సర్వాభిరంగుళిభిర్యూర్థానంచ స్పృశేత్ తతః

సమంత్రాచమనక్రమః

ఖండః ఇంద్రోహముభాభ్యామితి కరో ప్రక్షాళ్య,

మంత్రః : ఇంద్రోహమస్మి యజమానాయదేవాన్. తత్వా సత్యంవృణీ మహ ఇతి
దక్షిణకరం, ఉభాభ్యాం దేవసవితః ప్రహరేమవీతయ ఇతి వామకరం,

ఖండః ఆపః పాదా అస్మిన్కుల ఇతిపాదౌచ ప్రక్షాళ్య.

మంత్రః : ఆపః పాదావనేజన్ద్విషంతంనాశయంతుమే। ఇతి దక్షిణ పాదం।
అస్మిన్ కులే బ్రహ్మవర్చస్యసానీతి వామపాదం చ ప్రక్షాళ్య.

ఖండః : ఆపః పునంత్యిత్వాచమ్య.

మంత్రః : ఆపః పునంతుపృథివీం పృథివీ పూతాపునాతుమాం। పునంతు
బ్రహ్మణస్పతిర్పూతాపునాతుమాం। యదుచ్ఛిష్ట మభోజ్యం
యద్వా దుశ్చరితం మమ। సర్వం పునంతుమామాపోఽసతాశ్చప్రతి
గ్రహగ్న్స్వాహ॥ ఇతి సకృదపః పీత్వా,

పునః - ఋగ్వేదః ప్రీణాతు, యజుర్వేదః ప్రీణాతు, సామవేదః
ప్రీణాతు, ఇతి త్రిరపః పీత్వా, అధర్వవేదః ప్రీణాతు ఇతిహస వేదః
ప్రీణాత్వితి అంగుష్ఠ మూలేన దక్షిణవామయోః కపోలయో
రామూలాంతం పరిమార్చ్య, తత్తదంగులి దేవతా స్మరణేన సహస్పర్శనే
కృతే పూతో భవతీతి భాష్యే -

చంద్రమాః ప్రీణాత్వితి లలాటాది చుబుకాంత మంగుష్ఠమధ్యమాభ్యాం
సర్వతీర్ధైర్వా ముఖం మార్చ్య, సర్వాంగుళిభిర్మహేశ్వరః ప్రీణాత్వితి
మూర్ధాన మంగుష్ఠానామికాభ్యామాదిత్యః ప్రీణాత్వితి, దక్షిణనయనం
తథాసామః ప్రీణాత్వితి వామం చ స్పృష్ట్యా, అంగుష్ఠ కనిష్ఠ కాభ్యాం

దిశః ప్రీణంత్యతి దక్షిణ వామశ్రోత్రే, అంగుష్ఠ ప్రదేశినీభ్యాం
 వాయుఃప్రీణాన్త్యతి నాసికాపుటే తాభ్యామింద్రఃప్రీణాన్త్యతి భుజౌ,
 సర్వాంగుళిభిః విష్ణుః ప్రీణాన్త్యతి హృదయం అంగుష్ఠేన అగ్నిః
 ప్రీణాన్త్యతి నాభిం చ ప్రత్యంగ మపఃస్పర్శనం వినాస్పృశతి ఏవం
 పూర్వోక్తామంత్రకాచమనం చ సమంత్ర కాచమనం నిత్యం కుర్యాత్
 నైమిత్తికమితి కేచిత్

ద్విరాచమన కాళః

భాష్యే : భోజనవాసోత్తరీయ పరిధాన స్వాపరధ్యోపసర్పణ హవిర్విశేషభక్షణాదౌ
 ఆదావంతే చ ద్విః। స్నానభాదన పానేషు సకృదాదౌ ద్విరంతతః। దానప్రతిగ్రహహోమ
 సంధ్యావందన బలి కర్మారంభాదౌ ఆదౌ ద్విః సకృదంతతః। అన్యత్ర దేవపూజాదౌ
 ఆద్యంతయోస్సకృత్। అన్యత్ర దక్షిణ పాణినా దక్షిణ కర్ణం స్పృశేత్.

ప్రక్షాళ్య పాణి పాదౌ చ, ముఖంచాద్భిః ప్రమృజ్యచ

ఆచమ్య ప్రాజ్యుఖాసీనౌ దంతధావన మాచరేత్

దంతధావన ప్రకారః

సకృదాచమ్య, శిరోవేష్టనంకృత్వా

నవనీతే

శ్లో॥ కంటక కీరవృక్షోత్థం - ద్వాదశాంగుల సమ్మితం
 కనిష్ఠాంగులి వత్సుక్తుం - దంతకాష్ఠ స్థలక్షణం
 తృణ పర్మై స్పృదాకుర్యా-దమామేకాదశీం వినా
 తయోరపి చ కర్తవ్యం-జంబూష్లక్షామ్రపల్లవైః

దీక్షితీయే

శ్లో॥ ఇష్టకాలోష్ఠ పాషాణైరితరాంగుళిభిస్తదా
 ముక్త్యాదానామికాంగుళ్యై వర్ణయేద్దంత ధావనే

నవవీతే

శ్లో॥ ప్రతిపత్సర్వషష్ఠీమ నవమ్యాంచైవ భారత
అష్టమ్యాం చతుర్థశ్యాం పంచదశ్యాం త్రిజన్మని
దంతానాం కాష్ఠ సంయోగే దహత్యా సప్తమం కులం

శ్లో॥ ప్రాజ్ఞుభో ఽదజ్ఞుభో వాపి దంతధావన మాచరేత్
బాహూ జాన్వంతరేకృత్వా కుక్కుటాసన మాస్థితః
తర్పణాచమనోల్లేఖ్యం దంతశుద్ధిం సమాచరేత్
వామభాగం సమారభ్య ప్రాదక్షిణ్య క్రమేణవై
శాఖాం విదార్యత సైవ భాగేనైకేన మార్దయేత్
జిహ్వంతతో ద్వితీయేన గృహస్థశ్చ యతిస్తథా
ప్రక్షాళ్య దంతకాష్ఠంతు శుచౌదేశే నతత్త్వజేత్
యో వైగంఢూష సమయే తర్జన్యాదంతశోధనం
కరోతి యది మూఢాత్మా రౌరవం నరకం వ్రజేత్

తత్త్వమః శ్లో॥ ఆయుర్బలం యశోవర్చః ప్రజా పశువసూనిచ
బ్రహ్మ ప్రజ్ఞాశ్చ మేధాంచ త్వం నోదేహి వనస్పతే॥

ఇతి మంత్రేణ దంతకాష్ఠం పర్ణంవాప్రార్థ్య. “అన్నాద్యాయ వ్యూహధ్వం
దీర్ఘాయురహమన్నాదో భూయాసం॥”

ఇతి మంత్రముచ్చార్య పూర్వోక్త ప్రకారేణ ప్రాజ్ఞుఖ ఉదజ్ఞుభో వా
కుక్కుటాసన మాస్థితః వామభాగ మారభ్య ప్రదక్షిణ క్రమేణ యథోక్తవర్ణంత
ధావనం కృత్వా జలస్థలంగత్వా పోడశగంఢూషాన్ వామభాగే జ లాద్యపిః కృత్వా
అనామికాంగుల్యా దంతశోధనం కృత్వా పాణిపాదౌచ ప్రక్షాళ్య తత్ఫలం దంతధావన
దేశం చ సంశోధ్య స్నాయాత్

మంత్ర స్నానవిధిః

సూత్రం : అధాపి నమస్కృత్యావగాహ్యయావద మనశ్చంక మద్విర్మదాచ
గాత్ర శుద్ధిం కృత్వా వస్త్ర మాదశాత్కుదితమితి నేనేక్షీతి

“అదశాత్సూదితం మధూదితం మహోదితమితి” వస్త్ర నిర్ణేజనం కృత్వా
గాయత్ర్యా ప్రాగ్గ్రీక ముదగగ్రీకం వా స్పృణాతి, శుష్కేతయైవ గాయత్ర్యా
గృహ్ణీయాత్, అథవా పూర్వదిన ధౌత వస్త్రంవా ఆనీయ.

దీక్షితీయే - బోధాయనః

శ్లో॥ స్నాత్వానుపహతం వస్త్రం పరిదధ్యాద్యధా విధి

అనుపహతమితి సద్యో ధౌతమిత్యర్థః

శ్లో॥ అభావే పూర్వ వస్త్రంవాసంప్రోక్ష్యచ ప్రణవేనతు

నోత్తరీయ మధః కూర్యాన్నోపర్యాయస్య మంబరం

ధర్మేకర్మణి విద్యద్భిర్వర్ణనీయం ప్రయత్నతః

ఏకవస్త్రా వివస్త్రశ్చ ఖండవస్త్ర స్తదైవచ

బహిః కచ్చో వికచ్చశ్చ నగ్నః పంచవిధస్త్పృతః

ఏకవస్త్ర ధరోనగ్నః కౌపీనరహితస్తథా

నస్నాయాదప్పునగ్నీన నసంధ్యా వందనాదికం

ఖండవస్త్రావృత తైవ వస్త్రార్థాలంబినస్తథా

ఉత్తరీయ వ్యతీతస్య సమస్తా నిష్పలాః క్రియాః

దేశం కాలం తథాత్మానం ద్రవ్యం ద్రవ్య ప్రయోజనం

ఉపపత్తి మవస్థాంచ జ్ఞాత్వా శౌచం ప్రకల్పయేత్

ఖండః ఖండఏవం సర్వంసమాలోడ్య-దశ హస్తాయతాంతరీయం షడ్భుజా

స్త్రాయతోత్తరీయం చ ధృత్వాస్నాయాదితి దీక్షితీయాభిప్రాయః.

పవిత్రలక్షణం దశవిధదర్శాః

కుశాఃకాశాయవా దూర్వాగోధూమాశ్శృధకుందురాః

ఉశివాప్రహయోమౌంజాదశదర్శాశ్చబల్బజాః ।

నవనీ : చతురంగుల మగ్రం స్యాద్గ్రంథిరేకాంగులం భవేత్

వలయం ద్వ్యంగులం ప్రోక్షం పవిత్రస్యతు లక్షణం

అగ్రం బ్రహ్మాధి దైవత్యం గ్రంథిర్విష్ణు స్తదైవచ

వలయం రుద్రదైవత్యం పవిత్రస్యాధి దేవతాః

కాతా తపః

జపే హామేచదానేచ - స్వాధ్యాయే పితృతర్పణే
అశున్యంతు కరంకుర్యా - త్సువర్ణ రజితైః కుశైః

అత్రి:

ఉభాభ్యా మపి హస్తాభ్యాం విప్రైర్దర్శ పవిత్రకే
ధారణీయే ప్రయత్నేన బ్రహ్మ గ్రంథి సమన్వితే
బ్రహ్మగ్రంథి సమాయుక్తే పవిత్రే మధ్య పర్వణి
పాణిభ్యాం సర్వదా ధార్యే కర్మకాలే విశేషతః
అగ్ర పర్వస్థితోదర్శ స్తపాయుక్తం కరోతివై
మధ్యే చైవ ప్రజాకామో మూలే సర్వార్థ సాధకః
కాశహస్తస్తునాచామేత్ కదాచిద్విధి శంకయా
అనామి కామూలదేశే పవిత్రం ధారయేద్విజః
యథాచక్రం మహావిష్ణో ర్యథాశూలం పినాకినః
యథావజ్రం మహేంద్రస్య తథా విప్ర కరేకుశః
బ్రహ్మగ్రంథి పవిత్రేణ కుర్యాదాచమన క్రియాః
పవిత్రగ్రంథియుక్తేన నకుర్యాత్తు కదాచన
యజ్ఞోపవీతే మౌంజ్యాఞ్చ తథా కుశ పవిత్రకే
బ్రహ్మగ్రంథిం విజానీయా దన్యత్రతుయధారుచి ।
కాశస్తురొద్రోవిశ్ణేయః కౌశంబ్రాహ్మం తథాస్పృతం ॥
అర్చంతు దౌర్వమాఖ్యాతం వైశ్వామిత్రంతు వైష్ణవం
సపవిత్రేణ హస్తేన కుర్యాదాచమన క్రియాం
అపవిత్ర కృతంకర్మ విప్రస్య విఫలం భవేత్ ॥

“త్రివృతంచోపవీతం స్వాత్తదైవ గ్రంథిరిష్య”త ఇతి

ఏవం యజ్ఞోపవీతవత్, త్రిః పరీత్య బ్రహ్మ గ్రంథిం కృత్యాహస్తద్వయానామి
కాంగుల్యోరుభయ పవిత్రం ధారయేత్, అత్ర వసంతయాజీయ వ్యాఖ్యానే,

సువర్ణ పవిత్రమస్త్రీచేత్ ఉభయ పవిత్రస్థానే వామహస్తే తత్సంధార్య, బ్రహ్మగ్రంథి పవిత్రం దక్షిణకరే సంధారయేదితి.

మరీచిపటలే : సువర్ణ రజతగోవాల కుశ విశ్వామిత్ర కాశదూర్వ్యశీర మృదుత్పణాదినా పవిత్రం కారయేదితి.

అగ్ర స్థూలం భవేన్నారీ మూల స్థూలం నపుంసకం

మూలాదగ్రంక్రమాద్వృత్తంపుందర్భమితి కీర్త్యతే ।

సమస్త్ర స్నానవిధి:

శ్లో॥ నిత్యం దశస్నాన పరస్య సాథో రూపంచ తేజశ్చ యశశ్చ శౌచం
ఆయుష్య మారోగ్యమలోలుపత్వం దుస్వప్ననాశంచ తపశ్చమేధాం

శ్లో॥ యామ్యంహి యాతనా దుఃఖం ప్రాతః స్నాయీ నపశ్యతి

అస్నాత్వా నాచరేత్కర్మ జపహోమాది కించన

శోక దుస్వప్నహంస్నానం మోక్షదంహ్లాదనం తథా

స్నానంచ ద్వివిధం ప్రోక్షం గౌణ ముఖ్యప్రభేదతః

తయోస్తు వారుణం ముఖ్యం షడ్విధం తత్పున స్మృతమ్

నిత్యం నైమిత్తికం కామ్యం క్రియాంగం మలకర్షణమ్

క్రియా స్నానంతథాషష్టం షోడాస్నానం ప్రకీర్తితమ్

దీక్షితీయే అస్నాతస్తు భవేన్నార్హో - జపాగ్ని హవనాదిమ

ప్రాతః స్నానంతదర్శంతు నిత్య స్నానం ప్రకీర్తితం

చణ్డాశ శవశూద్రాదీన్ స్పృష్ట్యా స్నాతాం రజస్వలాం

స్నానార్హస్తుయదా స్నాతి స్నానం నైమిత్తికం హితత్

వృష్ట్యా స్నానాదికం యత్తు దైవజ్ఞ తిథిచోదితం

తద్ధికామ్యం సముద్దిష్టం నా కామస్తత్ ప్రయోజయేత్

జప్త కామః పవిత్రాణి హ్యర్చిష్యన్ దేవతాః పితౄన్

స్నానం సమాచరేద్య త్సుక్రియాంగం తద్విదుర్బుధాః

మలాపకర్షణం నామ స్నానమభ్యంగ పూర్వకం
ప్రేత కార్యేషు సర్వత్ర క్రియాస్త స్నానముచ్యతే
సూత్రం : అథ చతురాశ్రమిణాం స్నానవిధి రభిషేకం దివ్యం వా
యవ్యమాగ్నేయం గుర్వనుజ్ఞా ఇతి పంచదా భవంతితి అభిషేకం
వారుణం అవగాహన స్నానమితి భాష్యే తత్ప్రకారమాహ ఉభయ పవిత్రపాణిః॥
ద్విరాచమ్య.

మనుః శ్లో॥ అసంకల్ప్య తుయః కుర్యాత్ స్నానదానవ్రతానిచ

అన్యాని పుణ్యకర్మాణి విఫలాని భవంతి హి

సంకల్ప సూక్త పఠనే మార్గనం చాఘమర్షణం

తర్పణం పితృదేవానాం స్నానం పంచాగముచ్యతా ఇతి

హరిః ఓం! అస్మద్గురుభ్యో నమః । అస్మత్పరమగురుభ్యో నమః । శ్రీ
విఖనస గురుభ్యో నమః । శ్రీ లక్ష్మీవల్లభారంభాం..... వందే
గురుపరంపరామ్! ఆసన మంత్రస్య - యథాబలం ప్రాణాయామం కుర్యాత్
శ్లో॥ శుక్లాం బరధరం విష్ణుం..... విష్ణ్వక్సేనంత మాశ్రయే! శ్రీ గోవింద
గోవింద, అస్యశ్రీ భగవతో మహా పురుషస్య । అస్యాం శుభతిథౌ
శ్రీమన్నారాయణ ప్రీత్యర్థం భగవదాజ్ఞాకైంకర్య రూప భగవదారాధనాంగభూతం
ప్రాతస్నానమహం కరిష్యే । భగవతోబలేనేతిసాత్విక సంకల్పం కృత్వా

శ్లో॥ ప్రాతర్మాధ్యం దిన స్నానం వానప్రస్థ గృహస్థ యోః ॥

యతేన్ద్రి షవణ స్నానంస కృత్తు బ్రహ్మచారిణామ్॥

స్రాత సోభిముఖ స్తత్రఖాతే దేవముఖ స్తథా.

శ్లో॥ అన్యత్రార్క ముఖ స్నాయాద్రాత్రోచేదగ్ని సన్నిధౌ

అప్రవాహోదక స్నానం విప్రపాదావసేచనం

గాయత్ర్యాజపమర్శ్వంచ ఆదిత్యాభి ఘుఖశ్చరేత్

జలం శుద్ధమశుద్ధంవా విష్ణువాస్తు సమీపతః

విష్ణు గంగాసమంతోయం మహాపాతక నాశనమ్

నాతిక్రమేద్ధ్ర దంసింధుం నానుష్ఠాతుంన దీంతరేత్

పరకీయ నిఖాతేషు నస్నాయాత్తు కదాచన

నిఖాతకర్తు స్సంస్నానాద్భుష్టుతాం శేన లిప్యతే

“ఏ తత్తుపతి తాతి పాపినాం విషయః ।

మార్కండేయః పురాణానాం నరేంద్రాణా - మృషీణాంచ మహాత్మనామ్

స్నానం కూపతటాకేషు దేవతానాం సమాచరేత్

ఉద్భుత్య చతురః పిండాన్ పారక్యే స్నానమాచరేత్

అంత్య జైఃఖనితాః కూపా స్తటాకా వాప్య ఏవచ

తేషు స్నాత్వా చపీత్వాచ ప్రాజాపత్యేన శుద్ధ్యతి

వృధా తూష్ణోదకం స్నానం వృధా జప్యమవైదికమ్

వృధాత్వశ్రోత్రియేదత్తం వృధా భుక్తమసాత్వికమ్

నస్నాయాదుత్సవేతీతే మాంగల్యం వినివృత్యచ

అనుసృత్య సుహృద్భృంధూ నర్చయిత్వేష్ట దేవతాః

మృతౌ జన్మని సంక్రాన్త్యాం శ్రాద్ధే జన్మదినే తథా

అస్పృశ్య స్పృశ్యనే చైవ నస్నాయాదుష్ట వారిణా

సగోహత్యాకృతం పాపం ప్రాప్నోత్యే వనసంశయః

అథో వర్ణోదకం స్నానం వర్ణ్యం నద్యాంద్విజాతిభిః

తస్యాంరజకతీర్థేషు దర్శనాదేవ వర్ణయేత్

అపోనారా ఇతిప్రాక్తా అపోవైనరసూనవః

తస్మాన్నారాయణం దేవం స్నానకాలే విచింతయే”॥ ఇతి

సూత్రం : ఇదమాపః ప్రవహతే త్యభిగమ్య -

మంత్రః “ఇదమాపః ప్రవహతా వద్యంచ మలంచయత్ యద్వాభి

రుద్రహాన్మతా యద్వాశేపో అభీరుణం, అపో మాతస్మాదేనసో విశ్వాన్ముంచం

త్వగం హసః । నిర్మాముంచామిశపథాన్నిర్మా వరుణాదధి, నిర్మాయమస్య

పద్భిశాత్ సర్వస్మాద్దేవ కిల్బిషాత్, ఇదమాపః ప్రణీత భేషజం తన్మేవరుణం నమః॥

ఇతి జలసమీపం గత్వా । హిరణ్య శృంగమితి ప్రణమ్య ।

మంత్రః “హిరణ్య శృంగం వరుణం ప్రపద్యే తీర్థం మే దేహియాచతః॥

యన్మయాభుక్త మసాధూనాం పాపేభ్యశ్చ ప్రతిగ్రహః । యన్మే మనసా వాచా

కర్మణావా దుష్టుతం కృతమ్ । తన్న ఇంద్రోవరుణో బృహస్పతి స్సవితాచ
పునంతు పునః పునః । సుమిత్రాన ఆప ఓషధయస్సంతు దుర్మితా స్తస్మై
భూయాసుర్యో ఓస్మాన్ దేవస్థియం చ వయం ద్విష్టుః । నమో ఓగ్నయే ఓఘమతే
నమ ఇంద్రాయ నమో వరుణాయ నమో వారుణ్యై నమో ఓధ్యుః । యదపాంక్తూరం
యదమేధ్యం యదశాంతంతదపగచ్ఛతాత్ । అత్యాశనాదతీ పానాద్యచ్ఛ ఉగ్రాత్పతి
గ్రహాత్ । తన్నే వరుణో రాజా పాణినా హ్యవమర్శతు । సో ఓహమపాసో
విరజోనిర్ముక్తో ముక్తకిల్బిషః । నాకస్య పృష్ఠ మారుహ్యగచ్ఛేద్బ్రహ్మ సలోకతాం ।
ఇమమ్మే గంగే యమునే సరస్వతి శుతుద్రి స్తోమగ్ం సచతాపరుష్ణియా ।
అసిక్నియా మరుద్బుధే వితస్తయార్థీకీయే శృణుహ్యసుషోమయా ॥” ఇతి
ప్రణమ్య, ఖండ : ఆపః పునాత్వతి సమ్మదోదకే నాభ్యుక్త్య ।

మంత్రః “ఆపః పునాతు పృథివీ సర్వం పునాతు ధరణీ । సర్వపూతా
మాగ్ం సర్వపాపైః పునాతు ॥”

ఖండ : ఇద మాపశ్శివా ఇతి విగాహ్య సుస్నాతి ।

మంత్రః “ఇదమాపశ్శివా శ్శివతమాశ్శాంతాః రశ్మిభిః”

ఇతి నాభి దఘ్నుతీర్థే చతుర్నిమజ్జ్య ।

శ్లో॥ హృత్స్థితం సర్వభూతానాం రవిమండల మధ్యగమ్
నీల జీమూత సంకాశం వాసుదేవం చతుర్భుజమ్
శంఖచక్ర గదాపద్మ ధారిణం వనమాలినమ్
తత్పాదోదకజాం ధారాం నిపతంతీం స్వమూర్ధని
చింతయే ద్బ్రహ్మ రంద్రేణ ప్రవిశంతీం స్వకాంతనూమ్
తయా ప్రక్షాళితం సర్వం స్వదేహం పరిచింతయేత్
ఇదం స్నానం వరం మంత్రాత్ సహస్రప్రదధికం మతమ్
ధ్యాత్వా గంగాం హరేః పాదాత్ వతమానాం స్వమూర్ధని
ప్రపూర్వాంజలినా సిఞ్చేత్ కాకస్నాన విసర్జనమ్ ఇతి
అంజలినా జలమధ్యే చతురశ్రం విలిఖ్య, తస్మిన్,
గంగేచయమునే చైవ గోదావరి సరస్వతి ।

నర్మదే సింధు కావేరి జలే ౨స్మిన్ సన్నిధిం కురు ॥

ఇత్యంజలినాజలేనావాహ్య పునస్త చ్ఛక్రస్థ తీర్థమంజలినా గృహీత్వా స్వ
మూర్ధని చతుః కృత్వ స్పంసిచ్య

సమస్త జగదాధార శంఖచక్ర గదాధర ।

దేవ, దేహి మహానుజ్ఞాం యుష్మత్తీర్థనిషేవణే

ఇత్యుక్త్వా, ద్వోకర్ణే నాసికాపుటే చాంగుష్ఠ మధ్య మాభ్యాంపిఠాయ,
మందం నిశ్వస్య, చతుర్నిమజ్జ్యంతర్థలే పూర్వోక్త వద్ధ్యాత్వా, స్నాయాత్, అస్పృశ్య
స్పర్శనే పూర్వం త్రయోదశ వారం ఏకశ్వాసేన నిమజ్జ్య, తతో యధావిధి
చతుర్నిమజ్జనం కుర్వాత్. తతః ప్రాజ్యుభోనాభి దఘ్నుజల ఏవస్థిత్యా, సకృదాచమ్య,
దేవేన తీర్థేన ప్రాచ్యామూర్ధ్వం భూర్దేవాం స్తర్పయామి । భువర్దేవాం స్తర్పయామి ।
సువర్దేవాం స్తర్పయామి । భూర్భు వస్సువర్దేవాం స్తరయామీతి తర్పయిత్వా,
అధనివీతి, ఉత్తరస్యాంతిర్యక్ ఆర్దేణ తీర్థేన, భూః ఋషీం స్తర్పయామి । భువః
ఋషీం స్తర్పయామి । సువః ఋషీం స్తర్పయామి । భూర్భువస్సువః ఋషీం
స్తర్పయామీతి తర్పయిత్వా । అథ ప్రాచీనావీతి, దక్షిణస్యా మధః పైత్మకతీర్థేన ।
భూః పితౄణాం స్తర్పయామి । భువః పితౄణాం స్తర్పయామి । సువః పితౄణాం
స్తర్పయామి । భూర్భువస్సువః పితౄణాం స్తరయామీతి దక్షిణ ముఖస్తత్ర తీర్థేన
గృహీత్వా సంతర్ప్యాచమ్య,

శ్లో॥ యన్మయా దుష్కృతం తోయే శారీరమల సంచితం

తస్య పాపవిశుద్ధ్యర్థం యక్ష్మాణం తర్పయామ్య హ"మితి

అంజలి నా జలమాదాయ, బహిః ప్రక్షిప్యస్థలే దక్షిణా ముఖమాసీనః, శుష్క,
వస్త్రఖండద్వయేన ప్రత్యేకం శిరో ౨ంగం చ పరిమృజ్య, కేశాన్తచ నిర్దునుయాత్.

దీక్షితీయే యేనతీర్థేన గృహీత్యా త్రేన దద్యా జ్వలాంజలిమ్

అన్యథా తర్పణం స్యాచ్చే త్రత్వీయం రుధిరం భవేత్

శ్లో॥ గో శృంగమాత్ర ముద్భృత్య జలమధ్యే జలంక్షిపేత్

చతురశ్రం తీర్థ పీఠం పాణి వోల్లిఖ్యవారిషు

అవాహయామి త్వాందేవీత్యా వాహ్య తైవ జాహ్నవీం
వ్యాహృత్యా తర్పయేద్ద్విద్వాన్ దేవాన్మషి పితౄంస్తథా
ఊర్ధ్వంతిర్యగధస్త్వస్వ తీర్థేనైవ క్రమాద్విజః

శౌనకః స్నానాంగ తర్పణం కృత్వా యక్ష్మాణం జలమాహరేత్
ఆర్ద్రేణ వాససాయన్తు శరీరం పరిమార్జయేత్
శునోచ్ఛిష్టం భవేద్ధాత్రం పునస్సానేన శుద్ధ్యతి
దక్షిణా ముఖమాసీనో వస్త్రేణ పరిమార్జయేత్
అన్యథా మార్జనం కుర్యా త్పునస్సానేన శుద్ధ్యతి
స్నాతో ౨ంగాని సుసంమృజ్యాత్ స్నానశాట్యాన పాణినా
శుష్కేణ వస్త్రఖండేన ద్విజో ౨ంగంపరిమార్జయేత్
నచ నిర్భునుయాత్కేశాన్మతిష్ఠ స్పరిమార్జయేత్
స్నాత్వా న ధావ యేద్దంతా న్మమృజ్యాద్వాససాముఖం
పిబంతి శిరసో దేవాః పిబంతి పితరోముఖాత్
సురాబిందు సమాః ప్రోక్తాః పృష్ఠతః కేశబిందవః
త ఏవ పురతః ప్రోక్తా స్సర్వ తీర్థోపమా బుధైరితి శుష్కవస్త్రాభావే,

అపద్విషయే -

సప్త వాతాహతం వస్త్రం శుష్కప్రాయమితిరిత
మిత్యుక్త రీత్యా సప్తవాతాహతవస్త్రేణవాపరిమార్జయేత్ ।

దీక్షితీయే సామస్యే త్యుత్తరీయేణ శిరోవేష్ట నతః పరమ్
కర్ణేతుదక్షిణే కుర్యా ద్యజ్ఞ సూత్రావకుంతనమ్
కటిసూత్రం తథాకుర్యా న్నాభే రూర్ధ్వం యథాతథా
కౌపీనాచ్ఛాదనం కృత్వా ప్రక్షాల్యచకరాపుభౌ
కటే రథస్తాద్వామేన వా ౨న్య వస్త్రేణ శోధయేత్
తేజో వత్సేతి మంత్రేణ సవ్యే నావృత వస్త్రకః
వస్త్రధారణ కాలేతు యస్తుపాదం సముద్ధరేత్

వార్తాం కుర్వన్, చలన్వాపి సద్యశ్చూద్రో నసంశయః
 ప్రాజ్ఞుభో దజ్ఞుభోవా ౭పి వస్త్రధారణ మాచరేత్
 బ్రాహ్మణస్యసితం వస్త్రం నృపతే రక్తముల్బణం
 తథావైశ్యస్య, శూద్రస్య నీలమేవ వదిష్యతే
 కైమం వాసః ప్రశం స్యంతి తర్పణే సదశం తథా
 భోధాయనః స్నాత్వా ౭నుపహతం వస్త్రం పరిదధ్యాద్యథా విధి

అభావే పూర్వ వస్త్రంవా సంప్రాక్త్య ప్రణవేనతు॥ తతః

మంత్రః “సోమస్య తనూరసి, తనువమ్మే పాహి సామేతనూరసి.
 శివామేతనూరావిశేతి” మంత్రేణ ఉత్తరీయం శిరసి సంవేష్ట్య, యజ్ఞ సూత్రం
 దక్షిణకర్ణే అపుచ్ఛం సంవేష్ట్య, నాభేరూర్ధ్వం కటిసూత్రం సంధార్య కౌపీనం
 చాపుచ్ఛం సంధార్య, హస్తం సమ్మదోదకేన ప్రక్షాళ్య.

మంత్రః “తేజోవత్స్యావస్సవితుః ప్రసవేశ్వినో ర్భాహుభ్యాం పూష్ణో
 హస్తాభ్యా మిత్యు” చ్చార్ధ్య, సద్యో ధౌతవస్త్రాభావే పూర్వదిన ధౌత వస్త్రం ప్రణవేన
 ప్రాక్ష్యాదాయ, సవ్యావర్తన పరివేష్ట్య, మౌనీ నోద్భుత పాదః.

పూర్వకచ్ఛంతు పూర్వం స్యాత్పశ్చాత్కచ్ఛం తతఃపరమ్

తతః పూర్వే త్రికచ్ఛం స్యాత్పశ్చుచ్ఛం త్వం త కచ్ఛక మిత్యుక్తరీత్యా పూర్వ
 భాగే ప్రథమతః కచ్ఛం సంధార్య, అనంతరం పృష్ఠభాగే తతః పార్శ్వ కచ్ఛం
 సపుచ్ఛం ధృత్వా, పాదౌ, హస్తౌచ ప్రక్షాళ్య, ఉత్తరీయం కట్యాం ధృత్వా సోపవీతం
 ఆచమ్యోర్ధ్వపుండ్రంధారయేత్.

దీక్షితీయే స్నానేదానే తథా హోమే దైవే పిత్రేచ కర్మణి

భోజనే వందనే సంధ్యా వందనే చ ప్రదక్షిణే

బద్ధీయాదాసురీం కక్ష్యాం శేషికాలే యథాస్మతే

యజ్ఞోపవీత వద్ధార్య ముత్తరీయం సదాబుధై రితి తత ఆచామేత్॥

ద్వాదశార్థ్య పుష్కారణ విధి:

కోశ్యమంత్రోక్త అతః పరం ప్రవక్ష్యామి హ్యార్థ్య పుండ్రస్య లక్షణమ్

యాగేదానే జపేహోమే స్వాధ్యాయే పితృతర్పణే
భస్మే భవతి తత్పర్వ మూర్ధ్వ పుష్కారం వినాకృతమ్
ఊర్ధ్వపుండ్ర విహీనస్య శ్మశాన సదృశం ముఖమ్
అవలోక్య ముఖం తస్య హ్యదిత్య మవలోకయేత్
అశుచిర్వాఽప్యనాచారో మనసా పాపమాచరన్
శుచిస్సతు భవేన్నిత్య మూర్ధ్వ పుండ్రస్య ధారణాత్
ఊర్ధ్వ పుష్కారం వరంసౌమ్యం లలాటే యస్య దృశ్యతే
చండాళోఽపి విశుద్ధాత్మా పుణ్య ఏవ న సంశయః
శ్వేతాశ్చ మృత్తికాశ్చుభ్రా వైష్ణవ క్షేత్రసంభవాః

శ్లో॥

వామేతుశోధితేహస్తే వాగ్యతః ప్రణవేనతు
సపవిత్రో మృదంతత్ర వినిక్షిప్య న్యరేధ్ధరిం
ఉద్భృతాఽసీతి మంత్రేణ ప్రార్థయిత్వా విచక్షణః
శతధారేతి మంత్రేణ దర్వా తోయం ప్రగృహ్యచ
గంధ ద్వారేతి మంత్రేణ మృత్సంఘర్షణ మాచరేత్
అస్త్ర మంత్రేణ రక్షాంచ కృత్వా దశసుదిక్ష్యపి
న్యసింహబీజం చ లిఖే ద్రక్షాఽర్థం దోష శాంతయే
తమేకీకృత్య తర్జన్యా స్పృత్వా విష్ణోః పదద్వయమ్
విష్ణోర్నుకేతిమంత్రేణ ప్రార్థయే దిష్టసిద్ధయే
మృదం ప్రాక్తారమంత్రేణ తర్జన్యామూర్ధ్ని విన్యసేత్
హరేః పాదాకృతిం రమ్యం సుపార్శ్వం సుమనోహరమ్
నాసికామూల మారభ్య లలాటాంతంతు విన్యసేత్
చతురంగుల మూర్ధ్వాగ్ర మచ్ఛిద్రం హ్యార్థ్య పుష్కారమ్
పార్శ్వద్వయే చ ప్రత్యేక మేకాంగుల సమన్వితమ్

సాంతరాలోర్ధ్వపుణ్ణం స్యా న్మధ్యేచ శ్రియమావహేత్
 ఊర్ధ్వ పుణ్ణస్య మధ్యేతు హరిద్రా చూర్ణముత్తమమ్
 అభిషిక్తంతు యచ్ఛార్దం విష్ణు బేరేతు యో నరః
 హరిద్రాం ధారయేన్నిత్యం సోఽశ్వ మేధఫలం లభేత్
 దర్పణం తు సమాలోక్య దేవస్య త్వేతి మంత్రతః
 వివృతాస్యా నవీక్షేత దర్పణంతు విశేషతః
 యథా శోభా, తథాకుర్యా న్ననభై ర్నపరిచ్ఛదైః
 ఊర్ధ్వ గత్యాంతు యస్యేచ్ఛా తస్యోర్ధ్వంపుణ్ణముచ్యతే
 ఊర్ధ్వపుండ్రం లలాటేతు కుర్వీత చతురంగులమ్
 దక్షిణోదరబాహ్యం సే ష్వేవం వామే తదైవచ
 ఆద్యవత్స్పృశతో ద్వేచ మూర్ధ్ని చైవ త్రయోదశ
 తత్ర తత్ర స్మరన్మంత్రం కేశవాదీన్ యథాక్రమమ్
 ధృతోర్ధ్వ పుండ్రమధ్యేతు దీపాకారం శ్రియంధరేత్
 లక్ష్మ్యా సహసమాసీనో రమతే యత్ర వై హరిః

మరీచిపటలే : అంగుష్ఠ తర్జన్యనామికా కనిష్ఠా ఇతితేషాం క్రమేణ. తుష్ఠి
 యుక్తిరాయుర్వశ్య మితి హరిపాదాకృతి, శూర్పాకృతి, వేణుపత్రాకృతి చోక్తమ్।

తథాభార్గవే శ్రీదేవీ ప్రథమం నామ ద్వితీయ మమృతోద్భవా

తృతీయం కమలాప్రాక్తా చతుర్థం లోకసుందరీ
 పంచమం విష్ణుపత్నీచ షష్ఠంస్యా ద్వైష్ఠవీతథా
 సప్తమంతు వరాహోహః అష్టమం హరివల్లభా
 నవమం శార్ఙ్గిణీ ప్రాక్తా దశమం దేవదేవికా
 ఏకాదశం మహాలక్ష్మీం ద్వాదశం సురసుందరీ
 ఏ తైర్నామపదైర్దివ్యై ర్హరిద్రాంధారయేచ్ఛ్రియ"మితి

పంచమ ఖండేచ - మాత్రే అర్చకో నిత్యకర్మాణి చ కృత్వా,
 పద్మాక్షతులసిదామాని ధారయన్ సోఽహింసులీయక ధారి, ఉభయ పవిత్రం

ధారయన్, శుక్లమృత్తికాభిః కేశవాది ద్వాదశ నామభిః - ఊర్ధ్వపుణ్ణవిధినా, ఊర్ధ్వ పుండ్రాణి ద్వాదశ కుర్వాదిత్యుక్త ప్రకారేణ, ఉభయ పవిత్రధారీ, వాగ్యతః, విష్ణుం స్మత్వా, ప్రాజ్ఞుభ మాసనే చాసీనః । ప్రణవేన శోధిత వామహస్తే మృదం న్యన్య

మంత్రః ఉద్భుతా ౭నీవరాహేణ కృష్ణేన శతబాహునా,
భూమిర్దేనుర్ధరణీ లోకధారిణీ,
మృత్తి కేహనమే పాపం యన్మయా దుష్కృతం కృతమ్ ।
త్వయా హతేన పాపేన జీవామి శరదశ్శతమ్ ।
మృత్తికేదేహిమే పుష్టిం త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్॥
ఇతి మంత్రేణ మృదం ప్రార్థయిత్వా,

మంత్రః “శతధారగం హిరణ్మయగం సహస్రధారమమృతం నిహితం పరమే వ్యోమ” న్నితి వామహస్తే దర్వా తోయంచ నిక్షిప్య,

మంత్రః “గంధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీం । ఈశ్వరీగ్ సర్వ భూతానాం తామిహోపహ్వ యేశ్రియ” మితి మృదం సంఘృష్య, మధ్యే నృసింహ బీజం విలిఖ్య, అస్త్రాయహం ఫడితి దశ దిగ్బంధనం కృత్వా “విష్ణోర్నుకం..... విష్ణవేత్స్వే”తి తర్జన్యా మృదం సంమర్ద్య, ఏకీకృత్య, విష్ణోః పదద్వయం స్మత్వా, తన్మూల మంత్రం త్రిరావృత్తిః జప్త్వా, తార మంత్రేణ తర్జన్యా ప్రథమం మూర్ఖి విన్యస్య, తయైవ లలాటే కేశవాయనమ ఇతి చతురంగులోన్నతం, పార్శ్వద్వయే చైకాంగుల విస్తరం, సచ్చిద్రం హరిపాదా కృతం శూర్పాకృతం వా నాసికా మూలమారభ్య, సంధార్య, ఉదరే నారాయణాయ నమః ఇతి దశాంగులం, హృదయే మాధవాయ నమః ఇత్యష్టాంగులం, కణ్ఠే గోవిందాయ నమ ఇతి చతురంగులం । దక్షిణోదరే విష్ణవేనమ ఇతి దశాంగులం, దక్షిణ బాహౌ మధుసూదనాయనమ ఇతి, అష్టాంగులం, తత్కృణ్ణే త్రివిక్రమాయనమ ఇతి చతురంగులం, వామోదరే వామనాయ నమ ఇతి దశాంగులం, తద్బాహౌ! శ్రీధరాయనమ ఇత్యష్టాంగులం, తత్కంఠే హృషీకేశాయనమ ఇతి చతురంగులం,

సృష్టే పద్మనాభాయనమ ఇతి చతురంగులం। కకుది దామోదరాయనమ ఇతి
చతురంగులం। శిరసి వాసుదేవాయనమ ఇతి విన్యసేత్ ।

“శ్రియేజాత..... మితదే” ఇతి శ్రీ చూర్ణం సజలం సంఘ్నహ్య, శ్రీ
బీజాక్షరం విన్యస్య, తన్మంత్రంచ త్రివారంజప్త్వా, పూర్వోక్త రీత్యా లలాటాది
ద్వాదశస్థానేషు, మధ్యే పూర్వోక్త తత్త త్థానాంగుల క్రమేణ, శ్రియై నమః ।
అమృతోద్భవాయై నమః । కమలాయై నమః । లోకసుందర్యై నమః । విష్ణుపత్న్యై
నమః । వైష్ణవ్యై నమః । వరాహాయై నమః । హరివల్లభాయై నమః । శార్దూల్యై
నమః । దేవదేవికాయై నమః । మహాలక్ష్మ్యై నమః । సుర సుందర్యై నమ ఇతి
క్రమశః మంత్రముచ్చార్య । వేణు పత్రాకృతి శ్రీ చూర్ణం ధృత్వా, మహాలక్ష్మ్యై నమః
ఇతి శేషం శిరసి విన్యసేత్ ।

ధ్యానం చతుశ్చక్రం నమస్యామి కేశవం కనకప్రభమ్

॥౧॥

నారాయణం ఘనశ్యామ ఇచ్ఛతుశ్చంఖం నమామ్యహమ్

॥౨॥

మాధవం మణిభంగాభం చింతయామి చతుర్గదమ్

॥౩॥

చస్త్రభాసం చతుశ్శార్ఙ్గం గోవింద మభి సంశ్రయే

॥౪॥

విష్ణుఇచ్ఛతుర్వలం వందే పద్మకిశ్కల్క సన్నిభమ్

॥౫॥

చతుర్ముతపలమబ్జాభం సంశ్రయే మధుసూదనమ్

॥౬॥

అగ్నివర్ణం చతుః ఖడ్గ మాశ్రయామి త్రివిక్రమమ్

॥౭॥

వామనం బాలసూర్యాభం చతుర్వజ్రం విభావయే

॥౮॥

శ్రీధరం పుణ్డరీకాక్ష ఇచ్ఛతుః పట్టసమాశ్రయే

॥౯॥

చతుర్ముద్గర మభ్యేమి హృషీకేశం తటిత్రప్రభమ్

॥౧౦॥

పంచాయుధం పద్మనాభం ప్రణమామ్యర్కరోచిషమ్

॥౧౧॥

దామోదరం చతుః పాశ మిస్త్రగోపనిభం భజే

॥౧౨॥

వాసుదేవ ముపాసే ౨హం పూర్ణేష్వయుత సన్నిభమ్

పూర్వోక్తవత్ । శ్రియై నమః । అమృతోద్భవాయై నమః । ఇత్యాది

శ్రీనామధేయైః ప్రణమేత్ ।

దామోదరం కేశవంచ కదా ౨పి న పరిత్యజేత్॥

ఇతి స్మృత్యా మహాసంకటాదౌ కేశవ దామోదరౌ వా ధారయేత్, పఞ్చఖణ్డే
పద్మాక్ష తులసీదామాని ధారయన్తితి ॥

పద్మాక్ష తులసీధారణమ్

అనంద సంహితాయాం

శ్రీకృష్ణ తులసీకాష్ఠ మణిమాలాంగళే సదా
మాలాభిర్యూష యే దంగం హరిభక్తి సమృద్ధయే.
దృష్ట్వామాలాధరం వివ్రం భూతప్రేతపిశాచకాః
యామ్యశ్చైవ పలాయంతే సచపాపైర్నలిప్యతే
భుక్తికాలేజలోద్ధారే ౨ప్యశుద్ధైస్సహభాషణే
దుస్ప్రవేశేపిశుద్ధస్యాత్ పృష్ఠేకృత్త్వైవమాలికామ్
అస్మద్గురుభ్యోనమః, అస్మత్పరమగురుభ్యోనమః, శ్రీవిఖానస గురుభ్యోనమః,
నమోగురుభ్యశ్రీమద్యుః పరమేభ్యోనమోనమః
నమోగురుభ్యస్సర్వేభ్య శ్రీశాదిభ్యోనమోనమః
శ్రియై నమశ్రీధరాయ నమోనారాయణాయచ
నమఃపరస్మైపుంసే చ పరహంసస్వరూపితే
శ్రీ లక్ష్మీవల్లభారంభాం.... పరామ్ ॥

గురుపరంపరానుసంధానం

అనంతరం స్వాచార్యమారభ్య, శ్రీమన్నారాయణ పర్యంతం నిజ గురుపరంపరాను
సంధానం కుర్యాత్ । తత్ప్రకారమ్ :

వందే శ్రీరాఘవాచార్యం శ్రీరంగార్యమతః పరమ్
శ్రీనివాసం నరహరిం గోవిందార్యం వసంతకమ్
అనంతంకృష్ణ భట్టార్యం శ్రీమత్సుందరరాజకమ్
నృసింహభట్టవర్యంచ భాస్కరం వాజిపేయినమ్
వరదం వేంకటం రఙ్గం కృష్ణం గోవిందనామకమ్
రామాచార్యం రాఘవంచ నరసింహంచ కేశవమ్

నారాయణంభృగుమునిం మరీచిం బాత్రి కాశ్యపా
 వైఖానసం శ్రియం వందే శ్రీశం గురుపరంపరామ్
 శ్రీవిష్ణుం శ్రీమహీయుక్తం శాస్త్రం శేషం ఖగాధిపమ్
 సుదర్శనాద్యాయుధాని సమస్తాని నమామ్యహమ్
 శ్రియాసమేత శ్రీపరమ హంస స్వరూపితే శ్రీమతే నారాయణాయ నమః । ఏవం
 గురుపరంపరాంధ్యాత్వా ॥

సన్న్యాసస్తనప్రకారః

నవనీతే ఉత్తమా తారకోపితా మధ్యమాలుప్తతారకా

అధమాసూర్యసహితా ప్రాతస్సన్న్యాత్రిధామతా

సంభ్రమేమధ్యమాసన్న్యా మధ్యాహ్నోత్తమాస్మృతా

అధమా హ్యపరాహ్నేతు సన్న్యామాధ్యాహ్నాకీత్రిధా

ఉత్తమా సూర్యసహితా మధ్యమాలుప్తతారకా

అధమా తారసహితా సాయంసన్న్యాత్రిధామతా

పాదే ప్రక్షాళ్య, ద్విరాచమ్య, త్రిఃప్రాణానాయమ్య, శ్రీగోవిష్ఠ గోవిష్ఠ
 గోవిష్ఠ శ్రీభగవదాజ్ఞయాభగవత్త్రింకర్యరూపం ప్రాతస్సన్న్యాముసిషే । భగవతో
 బలేన.... తద్భగవాననుమన్యతాం । ఇతిసాత్త్వికసంజ్వల్పంకృత్వా అపొహిష్ఠే
 తిమంత్రస్య, సిన్ధుద్వీపఋషిః । గాయత్రీఛందః । ఆపాదేవతా ప్రాక్షణార్థే
 వినియోగః! సదర్శపాణినా, అగ్నేయతీర్థేన, అపొగృహీత్వా, సదర్శదేవతీర్థేన
 శిరసినప్త ప్రాక్షణం, ఏకమధః, ఏకంపరిషేచనమితి ।

దిక్షితీయే అపొహిష్ఠాదిభిర్మన్నైః శిరస్సుప్తాథ విప్రుషః

యస్యక్షయాయేత్యధస్తాత్ క్షిప్వాద్విః పరిషేచయే “దితి”

మంత్రః : అపొహిష్ఠమయోభువః । తానఊర్ధ్వదధాతన । మహేరణాయ
 చక్షుషే । యోవశ్శివతమోరసః తస్యభాజయతేహసః । ఉశతీరివమాతరః ।
 తస్మాఅరణ్య మామవః । ఇతిశిరసి యస్యక్షయాయజిన్వధేత్యధః, జాన్వోర్వా ।
 అపొజనయథాచన ఇతి ప్రదక్షిణం పరిషేచ్య,

సూర్యశ్చేతి మన్తస్య । అగ్నిఋషిః గాయత్రీఛందః । సూర్యోదేవతా ।
అపాంప్రాశనే వినియోగః । దేవేనాపోగృహీత్వా

మంత్రః సూర్యశ్చ మామన్యశ్చ మన్యపతయశ్చ మన్యకృతేభ్యః ।
పాపేభ్యో రక్షంతాం । యద్రాత్ర్యాపాపమకారషం । మనసావాచాహస్తాభ్యాం ।
పద్భ్యాముదరేణశిశ్నా । రాత్రిస్తదవలుంపతు । యత్కించదురితంమయి । ఇదమహం
మామ మృతయోనౌ । సూర్యేజ్యోతిషిజుహోమిస్వాహా । ఇత్యపః పీత్వా పునరాచమ్యుః ।

దధిక్రావణ్ణ ఇతి మన్తస్య, వామదేవ ఋషిః, అనుష్టుప్భంధః,
విశ్వేదేవాదేవతాః, అపాంప్రాక్షణే వినియోగః

మంత్రః దధిక్రావణ్ణో అకారిషం । జిష్ణోరశ్వస్యవాజినః । సురభిన్
ముఖాకరత్ । వ్రణ ఆయుగ్ంషి తారిషత్ । ఆపో హిష్మాను యో
భువః.....ఆపోజనయథా చ నః ఇతిపూర్వవత్ ప్రాక్షణం, పరిషేచనం చ కృత్వా

అర్ఘ్యప్రదానమన్తస్య । విశ్వామిత్రఋషిః । గాయత్రీ ఛందః । సవితాదేవతా ।
నిం. బీజం । యం శక్తిః నః ప్రాణః । యాత్ కీలకం । అర్ఘ్యప్రదానే వినియోగః ।
తత్సవితుః బ్రహ్మాత్మనేహృదయాయనమః వరేణ్యం విష్ణాత్మనే శిరసేస్వాహా ।
హ్మాత్మనేభర్గోదేవస్య రుద్రాత్మనే శిఖాయైవషట్ । ధీమహి సత్యాత్మనే కవచాయహమ్
ధియో యోనః జ్ఞానాత్మనే నేత్రత్రయాయవౌషట్ । ప్రచోదయాత్ పరబ్రహ్మణే
అస్త్రాయఫట్

ఆదిత్యాభిముఖోభూత్వా - తథతాంతర్విలోచనః

వేదసారంపరంజ్యోతి-ర్యూలభూతంపరాత్పరం

చింతయేత్పరమాత్మానం - అపఊర్ధ్వం వినిక్షిపేత్

ఇతిదేవేనాంజలినాగృహీత్వా గోశృంగమాత్రముద్భృత్య, జలమధ్యేజలంక్షిపేత్ ।

దీక్షితీయే యేనతీర్థేనగృహ్ణాయాత్రేనతీర్థేన నిక్షిపేత్

గోశృంగమితిదేవలః ।

అర్ఘ్యప్రదానే విప్రాణా మీషన్నమ్ర శరీరిణామ్

చూచుకాగ్రసమోహస్తా గోశృంగమితికీర్త్యతే

అంగుష్ఠతర్జనీయోగే రాక్షసేముద్రికాస్పృశా

రాక్షస్యాముద్రయాదత్తం దుధిరాఝ్యసమంభవేత్
మద్దేహానాం వినాశార్థం గాయత్ర్యాఝ్యత్రయందదేత్
ఏకంశస్త్రాస్త్రనాశాయ హ్యేకంవాహననాశనే

అసురాణాంవధాయైకం దద్యాదఝ్యత్రయంశుచి “రితుక్తరీత్యా గోశృంగ
మాత్రముద్భుత్య, కించిన్నమ్రశిరాః, ఉద్గతపార్శ్విః, అంగుష్ఠతర్జనీయోగంవినా,
జలమధ్యే దేవతీర్థేనాంజలినా గాయత్ర్యా త్రివారమఝ్యమూర్ధ్వంక్షిప్త్వా,
ప్రాణానాయమ్య, అస్త్రోపసంహారార్థం, కాలాతీతార్థం చ తుర్యాఝ్యప్రదానం
కరిష్యే ।

అస్త్రోపసంహారమహామస్త్రస్య, బ్రహ్మీఋషిః, గాయత్రీ ఛందః ।
పరమాత్మాదేవతా, అస్త్రోపసంహారే వినియోగః ।

బ్రహ్మన్వివస్వతే కర్మదాయినే విశ్వవేదసే
జగత్పవిత్రశుచయే సవిత్రేభాస్వతేనమః
ఉత్తిష్ఠః దేవ, గంతవ్యం పునరాగమనాయచ
ప్రసీదః దేవదేవేశ ప్రవిశ్యహృదయం మమ

ఇతిధ్యాత్వా, గాయత్ర్యా పూర్వవదఝ్యమేకందత్వా, జలాద్భూషాః అసావాదిత్యో
బ్రహ్మేతి ఆత్మప్రదక్షిణం కుర్యాత్,

“తదాదిత్యమణ్మలప్రదక్షిణంభవతీ” తి శ్రుతిః

తత ఆచమ్య, కేశవంతర్పయామి..... దామోదరం తర్పయామి,
ఆదిత్యంతర్పయామి..... కేశుంతర్పయామి, ఇతి సంతర్ప్యాచమ్య,
కృష్ణార్పణమస్తు, అఙ్జలినా జలం గృహీత్వా, జపస్థలం గాయత్ర్యాప్రాక్ష్య,
నవనీతే : సన్ధ్యాస్థానే శతగుణం గృహీచైకగుణంభవేత్

అగ్నేశతగుణంప్రాక్త మనంతం విష్ణుసన్నిధౌ

భాష్యే అశ్వత్థ బిల్వమూల గోష్ఠమ శుద్ధ స్థలేవాకుర్యాత్ । ఇతి

దీక్షితీయే చత్వారింశత్పదాదూర్ధ్వం పునస్సన్ధ్యా విధీయతే

అష్టాశీతిపదాదూర్ధ్వం పునస్సప్త్యేతికేచన” ఇతి

భాష్యే : దర్శననే దారవే కృష్ణాజినే వ్యాఘ్రుచర్మణి రత్నకంబరే వస్త్రేవా,
అననే విష్ణాఃస్థానమసీతి మన్తద్వారణపూర్వకంస్థిత్యా అన్తరితగరక్షోఽన్తరితా

అరాతయ ఇతి రక్షోఽమమస్తంజప్యై, పూర్వోక్తాసనే కూర్మరూపంధ్యాత్వా, ప్రాతస్త్రిఫన్,
మధ్యాహ్నాతిష్ఠన్నాసీనోవా, సాయమాసీనఏవ, ఉత్తరీయం యజ్ఞోపవీతవద్భుత్వే
త్వక్తరీత్యాజపంకుర్యాత్ । అస్మద్గురుభ్యోనమః । శ్రీవిఖనసగురుభ్యోనమః ।
శ్రీలక్ష్మీవల్లభారంభా..... పరంపరామ్ । ఆసనమంత్రస్య, పృథివ్యాః మేరుపృష్ఠఋషిః ।
సుతలంచందః । కూర్మరూపీశ్రీమన్నారాయణోదేవతా । కుం బీజం । మం శక్తిః ।
ఫట్ కీలకం । ఆసనశుద్ధ్యర్థే వినియోగః । కేశవాయ అంగుష్ఠాభ్యాం నమః :.....
ఇత్యాదిద్వాదశనామభిః అంగన్యాసం, కరన్యాసం చకృత్వా, కూర్మచక్రం
లిఖేత్ ॥

కూర్మాసనలక్షణం

భార్గవే : చతురశ్రం లిఖేచ్ఛక్రం ముఖే హ్రీంకారమేవచ
పృష్ఠే మన్మథబీజంచ చతుష్కోణేషుతారకం
అంతర్ముత్రం సపద్మంచ వృత్తమష్టదళంతథా
ఏవంక్రమేణ సంలిఖ్య కూర్మచక్రంప్రకీర్తితం
ప్రథమ మష్టదళ సహిత వృత్తం విలిఖ్య, తన్మధ్యేప్రణవం, క్షం,
హంసస్సోఽహం హుం ఫట్ సం ఇం ఈం ఉం స్ఫోం, కుం, ఏవంమధ్యే
విలిఖ్య, తద్దశేషుప్రాగాది స్వరయుగ్మం విలిఖ్య, తద్దహిః అష్టదళసహితం
వృత్తమన్య ద్విలిఖ్య, తద్దశేషు, అకచటతపయశ ఇతితత్త ద్వర్గ ప్రథమాక్షరం
విన్యన్య, తద్దహిః మాతృకావృత్తద్వయం విలిఖ్య, తన్మధ్యేవరితః
అకారాదిక్షకారాంతం విలిఖ్య, తద్దహిశ్చతుర్ద్వారయుతం చతురశ్రం విలిఖ్య,
ముఖే హ్రీం కారం, పృష్ఠే మం ఇతి మన్మథబీజం, చతుష్కోణేషుతారకం,
అష్టదిక్షుదిక్పాలకబీజాన్, మన్తయన్త్రాఖ్య గాయత్రీద్వయమంతర్ముఖం విలిఖ్య,
ఇతిదశాంగ సహితం కూర్మచక్రం ధ్యాయేత్-

ధ్యానం

తన్మధ్యోజ్జ్వలకర్ణికం స్వరయుగైరావిర్భవత్కేసరం
వర్గోల్లాసవసుచ్ఛదం వసుమతీగేహనసంవేష్టితం
తారాదీశ్వరయజ్ఞవారివిలసద్దిక్కోణ తారాంకితం
యంత్రంసర్వమనోహరం పరివృతం వర్జైరవిఘ్నం పరమ్ ॥
అశేషజగదాధార మనన్తం కూర్మరూపిణమ్

ఆసనస్య విశుద్ధ్యర్థ మాత్మానం తం భజేహరిమ్
ఇతివీరే విలిఖ్య, తస్మిన్ పీఠార్చనంకృత్వా, తస్మిన్నాసీనః, భగవదారాధనం
జపాదికం కుర్యాదితి - ఏతద్రహస్యమాచార్యముఖేనైవజ్ఞాతవ్యమ్ ॥

పృథ్వీ, త్వయాధృతాలోకాః.....అచ్యుతాజ్ఞయా ॥

అపసర్పంతుభూతాని పృథివ్యంతరవాసినః ।

అస్మాకమవిరోధేన బ్రహ్మకర్మసమారభే ॥

అం, ఆధారశక్త్యైనమః, అనన్తాననాయ నమః, కూర్మాననాయనమః ।
ప్రాణానాయమ్య, భగవదాజ్ఞాకైంకర్యరూపం ప్రాతస్సన్ధ్యావస్తనజపం కరిష్యే ।
అపశుపస్సుశ్య “భగవతోబలేన..... అనుమన్యతామితి సాత్త్విక సంకల్పం
కృత్వా, ప్రణవస్యఋషిఃబ్రహ్మ । దేవీ గాయత్రీఛందః । పరమాత్మాదేవతా ।
భూరాదిసప్తవ్యాహృతీనాం అతిభృగుకుత్స వసిష్ఠగౌతమ కాశ్యపాజ్ఞరసా ఋషయః॥
గాయత్ర్యుష్ణిగనుష్ఠ బృహతీపక్షి త్రిష్టుజ్జగత్యశ్చందాంసి, అగ్నివాయ్వర్యవాగీశ
వరుణేంద్ర విశ్వేదేవాదేవతాః । ఓంభూః పాదయోః । ఓంభువః జాన్వోః । ఓగ్ం
సువఃకట్యాం । ఓం మహాః నాభౌ, ఓంజనః హృదయే, ఓం తపః కణ్ఠే, ఓగ్ం
సత్యం లలాటే, ఇతిసప్తవ్యాహృతీః సప్తస్థానేషువిన్యస్య, భూర్భువస్సువరోమితి
దిగ్గుంధః ॥

ధ్యానం

విష్ణుం భాస్వత్కిరీటాంగదవలయ(యు)గళాకల్పహారోదరాద్ధి
(శ్రీ) శృణోభూతం స్వవక్షోమణిమకుటమహాకుణ్డలైర్మణ్డీతాంఘ్రం
హస్తోద్యచ్ఛృణ్ణ చక్రామ్బుజగదమమలం పీతకౌశేయ మాశా
విద్యోతద్భాస ముద్యద్దినకరసదృశం పద్మసంస్థం నమామి
ఇతిధ్యాత్వా, ప్రాణాయామత్రయంకుర్యాత్ ।

ప్రాణాయామప్రకారః

అనామికా కనిష్ఠేద్వే అంగుష్ఠంచత్వరీయకం

త్రిభిర్నాసాపుటంబద్ధ్వా ప్రాణాయామంచరేద్దుధః

ప్రాణాయామస్త్వ విశ్లేయో మధ్యమాంతర్దశింవిసా

తర్దశింతు సకృత్స్పృష్ట్యా జపన్ శూద్రసమోభవేత్

ప్రాణాయామోద్వివిధః, సగర్భః, అగర్భశ్చేతి । విష్ణుధ్యానపూర్వకస్స
గర్భః । ధ్యానరహితః అగర్భకః । తయోస్సగర్భ ఏవశ్రేష్ఠః తత్రతు రేచకఃపూరకః
కుంభకశ్చేతి ।

భార్గవే ఉదరాద్రేచ యేద్వాయుం రేచనాత్సతురేచకః

బాహ్యేనవాయునామూర్ధ్ని పూరయేత్సతుపూరకః

సముంచతి సగృహ్లాతి వాయుమంతర్బహిష్ఠితమ్

సంపూర్ణకుంభవత్తిష్ఠేదచలస్సతుకుంభక” ఇతి

ఇళయా రేచయేద్వాయుం పూరయేత్పింగళాఖ్యయా

సవ్యాహృతింసప్రణవాం గాయత్రీంశిరసా సహ

త్రిఃపరేదాయతప్రాణః ప్రాణాయామస్సఉచ్యతే

మాత్రాకాలః సద్రుతం సవిలంబంచ జానుంకృత్వాప్రదక్షిణమ్

అంగుళిస్సోటనంకుర్యా త్సమాత్రాకాలఉచ్యతే

అధవాఙ్మనమ ఇత్యుచ్చార కాలోవా । షోడశమాత్రాకాలోరేచకః । ద్వాత్రింశ
న్మాత్రాకాలః పూరకః । చతుష్ఠష్ఠి మాత్రాకాలః కుంభకః । తాదృశకుంభకే
విష్ణుస్మరణపూర్వకం ప్రాణాయామత్రయే కృతే సఏకప్రాణాయామః ।
ఏవంత్రిప్రాణానాయమ్య.

ఆయాత్పిత్యనువాకస్య, వామదేవఋషిః । అనుష్టుప్సంధః । పరమాత్మాదేవతా

మంత్రః : ఆయాతువరదాదేవ్యక్షరం బ్రహ్మ సమ్మితం । గాయత్రీం
ఛందసాంమాదేదం బ్రహ్మజుషస్వసః । ఓజోసి సహోసి బలమసి బ్రాజోసి దేవా
నాం ధామనామాసి విశ్వమసి విశ్వాయుః । సర్వమసి సర్వాయుః । అభిభూరోం
- గాయత్రీ మావాహయామి । సావిత్రిమావాహయామి । సరస్వతీ మావాహ
యామి।

సావిత్రి ఋషిః విశ్వామిత్రః । దేవీగాయత్రీ ఛందః । పరమాత్మాసవితా
దేవతా॥ గాయత్ర్యాః చతుర్వింశత్యక్షరముద్రాదేవతా స్థానాన్యాయార్థముఖేన
జ్ఞాతవ్యాని । ఓంతత్సవితుః అంగుష్ఠాభ్యాం నమః । వరేణ్యం తర్జనీభ్యాం నమః

భర్గోదేవస్య మధ్యమాభ్యాం నమః ధీమహి అనామికాభ్యాం నమః । ధియో యోనః
కనిష్ఠికాభ్యాం నమః । ప్రచోదయాత్ కరతల పృష్ఠాభ్యాం నమః । ఏవం
హృదయాదిన్యాసః । భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్బంధః :

ధ్యానం : పూర్వాష్టా గాయత్రీం, రక్తాభాం కుమారీం సుధృతకుణ్డలాక్షమాలాం
కమండలు హస్తాం, కనకపీఠాసనస్థాం హంసారూఢాం బ్రహ్మదైవత్వాం ।
భూలోకవ్యవస్థితాం, ఋగ్వేదసహితాం ఆదిత్య పథగామినీం ఏవం ధ్యాత్వా ।
కాశస్తూరద్రోవిజ్ఞేయః కోశంబ్రాహ్మం తథాస్మృతం ధ్యాత్వా ।

యోదేవస్య వితాస్మాకం ధియోధర్మాదిగోచరాః

ప్రేరయేత్తస్య యద్భర్గ స్తద్వరేణ్యముపాస్మహే ।

తతః హృదయ కమలకర్ణికామధ్యే వాసుదేవం నారాయణమనామయం
చతుర్భుజం శంఖ చక్రగదాధరం, కిరీటకేయూరాది విభూషణాన్వితం, శ్రీవత్సవక్ష
సం పూర్ణచంద్రనిభాసనం, పద్మనిభేక్షణం । పద్మోదరగళాభోషణం । శుచిస్మితం ।
శుద్ధస్పటికసంకాశం । పీఠవాసస మచ్యుతం, పద్మచ్ఛవిపాణి పాదతలం,
పరమాత్మానమీశ్వరం, ప్రభామయం పురుషోత్తమం సర్వభూత హృదిస్థితం,
దేవేశం మనసావలోక్య, ప్రణవమేకపదం, వ్యాహృతిమేకపదం, చతుర్వింశత్యక్షరా
త్రివదాగాయత్రీ, ఏవం, వ్యస్తపంచపదం యథాతథా నాసాగ్రస్థేక్షణః
తులసీపద్మాక్షమాలికయా యథాశక్తిజపేత్ ।

దశభిఃకాలజనితం శతేన తదహర్నిశం

సహస్రాన్ముచ్యతేపాపా ద్గాయత్రీ హస్తాకిల్బిషం

యావద్దర్శనమర్కస్య తావద్వాదశవాజపే దితి పరాశర స్మరణాత్॥

నవవీతే

శ్లో॥ అచ్ఛిన్నపాదాగాయత్రీ బ్రహ్మహత్వాం ప్రయచ్ఛతి
ఛిన్నపాదాతుగాయత్రీ బ్రహ్మహత్వాం -వ్యపాహతి
పద్మాక్షతులసీకాష్టైః ఫలమక్షయముచ్యతే

అథవా

శ్లో॥ ప్రారభ్యానామికా యాస్తు మధ్యమేపర్వణి క్రమాత్
తర్జనీమూలపర్వంతం జపేద్దశసుపర్వసు

ప్రాతర్నాసాసమంకుర్యా నృత్యాహ్నా భుజయుగ్మయోః
 సాయంనాభిసమంకుర్యా జ్వపహస్త స్యలక్షణమ్
 అధోహస్తస్తుపైశాచ మూర్ధ్వ హస్తస్తుద్వైవతమ్
 బద్ధహస్తస్తుగాంధర్వం మధ్యహస్తస్తురాక్షసమ్
 జకారోజన్మవిచ్ఛేదః పకారః పాపనాశనః
 జన్మకర్మహరోయస్మా త్తస్మాజ్జపఐతిస్మృతః
 త్రివిధోజపయజ్ఞస్యాత్తస్యభేదం నిబోధత
 యదుచ్చనీచస్వరిశ్చైశ్చబైస్సుప్తపదాక్షరైః
 మస్త్రముచ్చారయేద్వాచా వాచికోయం జప స్మృతః
 శనైరుచ్చారయేన్మంత్రమీష దోష్టిప్రచాలయన్
 అపరైరశ్రుతంకింశ్చా దుపాంశుజపతూరితః
 ధియాయదక్షరశ్రేణ్యావర్ణాద్వర్ణంపదాత్పదమ్
 శబ్దార్థ చింతనం భూయః కథ్యతేమానసాజపః
 త్రయాణాంజపయజ్ఞానాం శ్రేష్ఠస్యాదుత్తరోత్తరః
 సంపుటాచషడోంకారా భవేతామూర్ధ్వ రేతసాం
 నకదాచిజ్జపేత్ప్రాజ్ఞః గాయత్రీ ముదకేజపేత్
 ప్రతిగ్రహదన్నదోషా త్పాతకాదుపపాతకాత్
 గాయంతం త్రాయతే యస్మాద్గాయత్రీప్రాచ్యతేబుధైః
 ఏవంజప్త్వా యథాశక్తి సావిత్రీంతు సమాహితః
 దేవార్చనే జపేహోమే స్వాధ్యాయే శ్రాద్ధకర్మణి
 స్నానే దానే తథాధ్యానే ప్రాణాయామాస్త్రయస్త్రయః
 జపక్రమః మాలికాభావే అనామికా మధ్యమపర్వమారభ్య తర్జనీమూల
 పర్వ పర్వంతం ప్రాదక్షిణ్య క్రమేణ గణయన్వేనోత్తరీయాన్తరిత హస్తా జప్త్వా, త్రిః
 ప్రాణానాయమ్య

ప్రాతశ్చన్ద్యావస్తన జపావస్థానం కరిష్యే ఇతినంకల్ప్య, ఉత్తరీయం
 కట్యాంబద్ధ్వా, ఉత్తమ ఇత్యనువాకన్య, వామదేవఋషిః, అనుష్టుప్పుండః,
 గాయత్రీ దేవతా

మంత్రః ఉత్తమేశిభరేదేవి భూమ్యాంపర్వతమూర్ధని । బ్రాహ్మణేభ్యోహ్య
నుజ్ఞానం గచ్ఛదేవియథానుఖం.

మిత్రస్యేతిమంత్రస్య, విశ్వామిత్రఋషిః; అనుష్టుప్చందః; బృహతీ దేవతా.

మంత్రః మిత్రస్యచర్షణేధృతశ్రవోదేవస్యసానసిం । సత్యంచిత్రశ్రవస్తమం ।
మిత్రోజనాన్యాతయత్రి ప్రజానన్మిత్రో దాధారపృథివీ ముతద్వాం । మిత్రః కృష్ణీ
రనిమిషాభిచష్ఠే సత్యాయహవ్యం ఘృతవద్విధేమ । వ్రనమిత్రమర్తే
అస్తుప్రయస్వాన్యస్త అదిత్య శిక్షతివ్రతేన । నహన్యతే నజీయతే త్వతోనై నమగ్గోహో
అశ్నోత్యంతితో న దూరాత్ ॥

ఉదితార్కాం ప్రపద్యేహమిన్ద్రాణీం వేదమాతరం - సన్ధ్యాంవైసర్వదైవత్యాం
ప్రణమ్యపరమేశ్వరీం । ఓం సన్ధ్యాయై నమః । సావిత్రియై నమః । గాయత్రియై నమః ।
సరస్వత్యై నమః । ఇన్ద్రాయై నమః..... ఈశానాయై నమః । దక్షిణాముఖః ।
ప్రాచీనావీతీ పితృభ్యో నమః । జ్ఞాతివర్గపత్నీభ్యో నమః । ఉపవీతీ - ఉదత్తుభ్యః
- బ్రహ్మణే నమః - సప్తఋషిభ్యో నమః । సప్తఋషిపత్నీభ్యో నమః । గురుభ్యో నమః
। గురుపత్నీభ్యో నమః । నారాయణాయై నమః । దామోదరాయై నమః ।
కామోకార్షన్యన్యగర్కార్షన్మమో నమః । ఇతి నమస్సుత్య, అభివాదయే
అహమస్మిభో । కాయేనవాచా..... సమర్పయామి । శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు

మరీచిః) సన్ధ్యావస్తన జపమన్త్రాణాం ఋషిచ్ఛందోదేవతా జ్ఞాత విషయే,
సామానేయ అస్తర్యామీ ఋషిః । గాయత్రీ ఛందః । పరమాత్మా దేవతా । ఇతి
స్మృత్యాజపేత్ । జపమధ్యే శూద్రాన్త్య పతిత శ్వాది దర్శనే. ఆచమ్య, పునర్జపేత్
సంభాషణే స్మృత్యాపునర్జపేత్ ।

అర్ధవాసాస్తుయః కుర్యా జ్ఞపహోమప్రతిగ్రహమ్
సర్వంతద్రాక్ష్యం విద్యా ధృహిర్ధానుచయత్కృతమ్
ఉష్ణీషికశ్చా కీ నగ్నో ముక్తకేశో గళావృతః
అపవిత్రకరోవిప్ర ప్రలపన్నజపేత్ప్వచిత్
అలస్యం జృంభణం నిద్రాం జపకాలేవిపర్ణయేత్

ఏతేష్వే వావసక్తే తు యద్యాగచ్ఛేద్విజౌత్తమ :

అభివాద్య తతో విప్రం యోగ క్షేమం నచార్చయేత్

శ్రీమదష్టాక్షర మంత్రజప ప్రకారః

ప్రాణానాయమ్యుః భగవదాజ్ఞాకైంకర్య రూపం శ్రీమదష్టాక్షర మహామంత్ర
జపం కరిష్యే । శ్రీ మదష్టాక్షర మహామంత్రస్య । బదరికాశ్రమవాసీ శ్రీమన్నారాయణ
ఋషి : । అనుష్టుప్పంద : శ్రీమన్నారాయణో దేవతా । అం బీజం । ఆయుశక్తిః ।
మంకీలకం । హ్రీం కవచం । ఐం అస్త్రం । శుక్లో వర్ణః । ఉదాత్తాదిః స్వరః । శ్రీ
వైకుంఠభువనం క్షేత్రం । జీవపరయోస్వస్వామి భావస్సంబంధః । శ్రీమన్నారాయణ
ప్రీత్యర్థే జపే వినియోగః । ఓం అఙ్గుష్ఠా భ్యాం నమః । నమస్తర్జనీ భ్యాం నమః ।
నారాయణాయ మధ్యమాభ్యాం నమః । ఓం అనామికాభ్యాం నమః । నమః
కనిష్ఠికాభ్యాం నమః । నారాయణాయ కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః । ఏవం
హృదయాదిన్యాసః ।

ధ్యానం సవ్యం పాదం ప్రసార్య (ర్యా) శ్రిత దురితహరం దక్షిణం కుంచయిత్వా

జానున్యధాయ సవ్యేతరమితర భుజం నాగభోగే నిధాయ

పశ్చాద్భాహుద్వయేన ప్రతిభటశమనే ధారయన్ శఙ్ఖ చక్రే

దేవీ భూషాదిజుష్టా జనయతు జగతాం శర్మవైకుంఠనాథః :

ఇతి ధ్యాత్వా । గాయత్రీ సమసంఖ్యాక మష్టాక్షరం జపేత్ (మూలమంత్రం
అచార్యముఖేన జ్ఞాతవ్యమ్)

శ్రీ మద్ద్వాదశాక్షర మహామంత్రజప ప్రకారః

(అన్యశ్రీమత్) ద్వాదశాక్షర మహామంత్రస్య సాధ్యనామ ఋషిః -
గాయత్రీ ఛందః । పరమాత్మా వాసుదేవోదేవతా । అం బీజం । త్రింశక్తిః । నమః
కీలకం । భగవత్ప్రీత్యర్థే జపే వినియోగః । ఓం అంగుష్ఠా భ్యాం నమః ।
నమస్తర్జనీభ్యాం నమః । భగవతే మధ్యమాభ్యాం నమః । వాసుదేవాయ
అనామికాభ్యాం నమః । ఓం కనిష్ఠికా భ్యాం నమః । నమః కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం
నమః । భగవతే హృదయాయ నమః । వాసుదేవాయ శిరోసస్వాహా । ఓం శిఖాయై
వౌషట్ । నమః కవచాయ హం । భగవతే నేత్ర త్రయాయ వౌషట్ । వాసుదేవాయ
అస్త్రాయ పట్ । భూర్భువస్సువరో మితి దిగ్బంధః ।

వ్యానం భగవన్ సర్వ భూతస్థం సర్వ భూత ప్రతిష్ఠితమ్
 వాసుదేవం జగద్యోనిం నౌమినారాయణం హరిమ్
 ఇతి ధ్యాత్వా మూలమస్త్రః అచార్య ముఖేన జ్ఞాతవ్యః-
 ద్వయమస్త్రః శ్రీమన్నారాయణ చరణౌ శరణం ప్రపద్యే
 శ్రీమతే నారాయణాయనమః । ఇతి

శరణాగతి శ్లోకః

శ్లో॥ సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మా శుచః ॥ ఇతి
 ప్రపత్తి మంత్రాన్ శ్లోకాంశ్చ । సకృజ్ఞపేత్ । ప్రపత్తి మంత్రార్థాః । శ్రీలక్ష్మీ
 విశిష్టాద్వైత భాష్యే జిజ్ఞాసాధికరణాన్తే ప్రవచ్చితాః । ప్రపత్తి ప్రకారః । భట్ట
 భాస్కరీయమస్త్రవశ్చాంతర్గత ఖిలబుద్ధుత్రభాష్యే అష్టమ ప్రశ్నాదౌ
 భగవదారాధనయోగ్యతా సంపాదనార్థం ప్రదర్శితః । సోపివక్త్యతే । శ్రీనివాస
 నీక్షితీయ పారమాత్మిక భాష్యే ప్రపత్తి మస్త్రత్రయార్థఉక్తః
 మరీచి సప్తాశీతి పటలే అర్చిరాదిమార్గే । అథాతోర్చిరాది మార్గం
 వ్యాఖ్యాస్యామః । అపునరావృత్తి హేతుభూత నివృత్తి కర్మణా పరబ్రహ్మోపాసనాత్
 సప్తత్వాదిమార్గరతో జీవ ఇత్యాద్యుక్తం, కించ

అత్రేయే జ్ఞాన ప్రకరణే

నారాయణ నమస్తేస్తు కరుణాత్మన్ దయానిధే
 పాహిమాం కృపయాదేవ భక్తం తే భక్తవత్సల ॥
 మమకర్మవశాజ్ఞాతో నానాయోనిషు మూఢధీః
 కర్మక్షయాదహంప్రాప్త స్తవపాదాబ్జపత్తనమ్ ॥
 అద్యప్రభృతి దాసో ౨ హం దేవ దేవ జగత్పతే
 జన్మమా భూజ్ఞగన్నాథ- దేవ దేవ జనార్దన ॥
 సంసారార్థవ మగ్నుస్య త్వత్పాదాబ్జం వినాగతిః
 నాన్య దస్తి సముద్ధర్తుం మృత్యు సంసార సాగరాత్ ॥
 మదీయ ధనదారాది సర్వ భారస్సమర్పితః
 అత్యానం శేష భూతం హి రక్షమాం శరణాగతమ్ ఇతి

పంచ శ్లోకా ఉక్తాః । దస్మాదవశ్య మాచార్యముఖేన ప్రపత్తిం కారయిత్వా । తదర్థం తన్ముఖేన జ్ఞాత్వా । ప్రతి దినమనుసందధీత । ఏతన్మం త్రార్థ రహస్యమపి ఆచార్య ముఖేన జ్ఞాతవ్యమ్ ॥

దేవర్షి పితృ తర్పణ విధి:

ద్విరాచమ్య । దేవర్షి పితృతర్పణం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య । అపశుచి స్పృశ్య । పూర్వవత్ జలస్థలేష్వాసీనః కౌరుక్షేత్రమితి జలం నమస్సుత్య

మంత్రః కౌరుక్షేత్రం పుణ్యం జపతి, కురుక్షేత్రం వేది క్షేత్రం బ్రహ్మక్షేత్రం, ప్రజాపతి క్షేత్రమృషి క్షేత్రం జంబూక్షేత్రం సంమితం పరిమితగం శయనం దయనం మధ్యగ్రం మధుశాఖం పూతి ప్లక్షాణాకమసి స్థానమసి విరాట్స్వరాట్ నవిరాట్ సమ్రాట్పారి ప్లవనం సౌమనసం సుస్థానం సుగంధి నిత్యం కురుక్షేత్రే వసతాం ॥ మహావ్యాహృత్యా జలమభిమంత్ర్య

మంత్రః “భూరగ్నయేచ పృథివ్యైచ మహతేచ నమః । భువోవాయవే చాంతరిక్షాయచ మహతేచ నమః । సువరాదిత్యాయచ దివేచమహతేచ నమః । భూర్భువస్సువశ్చంద్ర మసే చ నక్షత్రే భ్యశ్చ దిగ్భ్య శ్చ మహతేచ నమ” ఇతి.

నూత్రం హస్తేన తలతీర్థ క్రమేణ కూప్యాభ్య ఇతి స్వాహాస్తంతర్పయతీతి

మంత్రః కూప్యా భ్యస్వాహా కూల్యాభ్యస్వాహా వికర్యాభ్య స్వాహా అవట్యాభ్య స్వాహా ఖన్యాభ్య స్వాహా హ్రాద్యాభ్య స్వాహా నూద్యాభ్య స్వాహా సరస్యాభ్య స్వాహా వైశంతీభ్య స్వాహా పల్వల్యాభ్య స్వాహా వర్ష్యాభ్య స్వాహా అవర్ష్యాభ్య స్వాహా హ్రాదునిభ్య స్వాహా పృష్ఠ్యాభ్య స్వాహా స్యందమానాభ్య స్వాహా స్థావరా భ్యస్వాహా, సర్వాభ్య స్వా, అధ్యస్వాహానాదేయాభ్య స్వాహా, సైంధవీభ్య స్వాహా, సముద్రయాభి స్వాహా, నాదేయాభ్య స్వాహా వహంతీభ్య స్వాహా పరివహంతీ భ్యస్వాహా సమంతంవహంతీ భ్యస్వాహా శీఘ్రం, వహంతీ భ్యస్వాహా శీభం వహంతీ భ్యస్వాహా ఉగ్రం వహంతీ భ్యస్వాహా భీమం వహంతీ భ్యస్వాహా అంభో భ్యస్వాహా నభోభ్య స్వాహా మహోభ్య స్వాహా నర్య స్మైస్వాహా॥ ఇతి దేవతీర్థేన పూర్వ దిశి గోశృంగ మాత్ర ముద్భుత్య తర్పయేత్

నూత్రం: దక్షిణ పాదేర్మధ్యతలమాగ్నేయం, కనిష్ఠాంగులిమూలం దివ్యం, సర్వాంగులి మూలాగ్రమార్దం, ప్రదేశి న్యంగుష్ఠయోర్మధ్యే సైత్తకం, అంగుష్ఠన్య మూలం బ్రాహ్మమితి । తతో దేవేనాపొగ్మహిత్వా భూవత్కాది పంచమంత్రై రంజరి మధ్యగత సాక్షత బ్రాహ్మతీర్థేన తర్పయేత్

భూపతిం తర్పయామి భువనపతిం త...మి భూతానాం పతిం త....మి
ప్రాజాపతిం త....మి బ్రహ్మణం త.. మి పూర్వ వద్దేవేన పూర్వస్యాం నారాయణాదీన్
పంచతర్పయేత్ నారాయణం తర్పయామి । మహాదేవంత.... మి స్కందం త..
మి । విష్ణుంత...మి । వినాయకం త..మి । ఇతి.

సూత్రం : తతోయథాదిశం తన్నామాదినాం దిగ్దేవతాస్తర్పయతీతి ।

ఇన్ద్రం త.... మి । ఈశానం త.. మి । ఆదిత్యం తర్పయామి । సోమం
త...మి కేతుం త..మి । గ్రహం స్త... మి । నక్షత్రాణి త...మి । తారాగం స్త ... మి
। విశ్వాన్ దేవాం స్త..మి । సర్వాశ్చ దేవతాస్త... మి । వేదాం స్త .. మి । యజ్ఞాగం
స్తర్పయామి । ఛందానిత.. మి ।

అథ నివీతి, ఆర్షేణ సాక్షత తీర్థేన ఉత్తరస్యాం తిర్యక్ స్వగోత్రాది సప్తర్షీం
స్తర్పయతి । విఖనసంత... మి । కాశ్యపం త.... మి । విశ్వామిత్రం త...మి ।
జమదగ్నిం త .. మి । భరద్వాజం త.. మి । గౌతమంత.... మి । అత్రింత.... మి ।
వసిష్ఠం త.. మి । భృగుం త... మి । సర్వానృషీం స్త...మి । సర్వర్షిపత్నీ స్త.. మి ।
ప్రాచీనావీతి । సతిలపితృతీర్థేన దక్షిణా ముఖః । అథస్తర్పయతి, ఊర్మోదకాంతే
మార్జయంతామే పితరస్సామ్యాసః । అసౌ ఆపః । పితృభ్యస్సద్ధానమస్త .. మి ।
పితామహేభ్యస్సద్ధానమస్త...మి । ప్రపితామహేభ్యః స్వధానమస్త....మి ।
జ్ఞాతివర్గేభ్యస్సద్ధానమస్త...మి । పితృపత్నీభ్యస్సద్ధానమస్త...మి । పితామహ
పత్నీభ్యస్సద్ధానమస్త...మి । ప్రపితామహపత్నీభ్యస్సద్ధానమస్త...మి । జ్ఞాతివర్గ
పత్నీభ్య స్వధానమస్త...మి । అథనివీతి అప ఉపస్సుశ్య । ఉత్తర స్యామార్షేణ
తిర్యక్ । భౌమాంస్త... మి । భౌమ దివ్యా స్త...మి, నాగాంస్త...మి, నాగదివ్యాంస్త...
మి, అథప్రాచీనావీతి పూర్వవత్ జలాద్భూహిష్టురే, యావంతజలార్ధిన స్తావంతః
ప్రతిగృహ్ణంత్యిత్యపోవిస్మజ్య ఉపవీత్యాచమ్య ।

ధృతవస్త్ర నిష్పీడన విధి :

వస్త్రం చతుర్ముఖీకృత్య ప్రాచీనావీతి దక్షిణాముఖః ।

“యేకేచాస్మత్కురే జాతా అపుత్రా గోత్రజామృతా :

తేగృహ్ణంతు మయాదత్తం వస్త్ర నిష్పీడనోదక” మితి

వస్త్ర నిష్పీడనం కృత్వా, వామప్రకోఢ్మతన్ని క్షిప్య, ఉపవీత్యాచమ్య, స్నానవస్త్రం మంత్రేణ నేనేక్షితి ।

మంత్రః ఆ దశాత్పూదితం మధూదితం మహాదిత మితి వస్త్రం నిర్దేజనం కృత్వా । ద్వీరాచమ్య

సూత్రం శుద్ధేదేశే బర్హిరాస్తీర్య బ్రాహ్మమాసనమాస్థాయ పవిత్రపాణిః బ్రహ్మాంజలిం కృత్వా ప్రాజ్ఞుఖస్సావిత్రి పూర్వం నిత్య మిషేత్సర్వేత్వాది యథా కామం । నైమిత్తికం ఋతంచసత్యంచ దేవకృతస్యయన్మేగర్భే తరత్సమందీ వసాః పవిత్రం జాతవేదసే విష్ణోర్నుకం సహస్ర శీర్షంత్యమగ్నైరుద్రః ఆత్వాహర్షం త్వమగ్నే పవస్వాదీన్ స్వాధ్యాయ మధీయాత. సౌరీభిఃకుగ్నిర్యధాకామమాదిత్యం చోపతిష్ఠేతేతి ।

దీక్షితీయేమనుః - బ్రహ్మాంజలి కృత్ ౨ధ్యాప్యో లఘు వాసాజితేంద్రియః సంహత్య హస్తా వధ్యేయం సహిబ్రహ్మాంజలి స్మృతః

స్మృతిరత్నావల్యం

సవ్యస్యపాణే రంగుఢ్య ప్రదేశిన్యోస్తు మధ్యతః
దక్షిణ స్యాంగులీ ర్మ్యస్య చతస్రాం గుఢ్య వర్జితాః
తథాసవ్య కరాంగుఢ్యం దక్షిణాంగుఢ్య వేష్ఠితం
సదర్శ హస్తాజానూర్ధ్వే దక్షిణే దక్షిణోత్తరం
కృత్వా జానునికర్తవ్య మేతత్కర్మ కరోమియత్
తిథివారాదికం స్మృత్వా సుసంకల్ప్య యథావిధి
స్వమానసేన వాచావాసోస్తు సంకల్ప ఉచ్యతే
ప్రణవం వ్యాహృతీ చైవ గాయత్రీం చ జపేత్ క్రమాత్
పచ్ఛేర్ధర్చక ఉచ్చార్య వేదాదీంశ్చతురో జపేత్
హరిరోమితి నిర్దిశ్య యత్కర్మక్రియతేబుధైః
అధీయ తేవా రాజర్షే తద్ధి వీర్యోత్తరం భవే ॥ దితి

శ్రుతౌః దక్షిణోత్తరౌ పాణీ పాదౌకృత్వా, సపవిత్రావోమితి ప్రతి పద్యత
“ఇతి కించ, బ్రహ్మాయజ్ఞేన యక్త్యే “విద్యుదనీ” ప్రాజ్ఞుఖస్సావిత్రి పూర్వం బ్రాహ్మమాసన స్వాధ్యాయామధీయాతే”తి ।

బ్రహ్మయజ్ఞక్రమః

ద్విరాచమ్య, శుద్ధేదేశే బర్హిరాస్తీర్య బ్రాహ్మమాసన మాస్థాయ హస్తద్వయే
ఉభయపవిత్రపాణిః ప్రాజ్ఞుఖమాసీనః

భాష్యే ఊరుద్యయం భూమా వవస్థావ్య వామజంఘోవరి
దక్షిణపాదమాస్థావ్య బ్రహ్మాంజలిం కృత్వేతి । బ్రహ్మణే కృతోంజలిస్తం ముకుళిత
హస్తం కృత్వేతి భాష్యే

దీక్షితీయే: ఏవం బ్రాహ్మసనమాస్థాయత్రిః ప్రాణానాయమ్య. దక్షిణ
జానుని వామహస్తంన్యస్య వామహస్తస్యాంగుష్ఠ ప్రదేశిన్యో ర్మధ్యే తర్హన్యాది
దక్షిణ హస్త చతురంగుళీర్న్యస్య తదైవ వామకరాంగుష్ఠం సయజ్ఞోపవీత దక్షిణ
కరాంగుష్ఠ వేష్ఠితం కృత్వా, బ్రహ్మయజ్ఞేనయక్ష్య ఇతి సంకల్ప్య.

మంత్రః హరిః ఓం - విద్యుదసి విద్యమే పాప్మా నమృతాత్మత్య
ముపైమి - ఓంభూః తత్సవితుర్వరేణ్యం । ఓం భువః భర్గోదేవస్య ధీమహి । ఓగం
సువః ధియో యోనః ప్రచోదయాత్ । ఇతి పఞ్చః పదశ ఇత్యర్థః । ఓం భువః
తత్సవితుర్వ రేణ్యం । భర్గో దేవస్య ధీమహి । ఓగం సువః ధియో యోనః
ప్రచోదయాత్ । ఇత్యర్థర్భుశః । ఓగం సువః తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య
ధీమహి ధియోయోనః ప్రచోదయాదితివ్యస్తాం । ఓం భూర్భువస్సువః ।
తత్సవితుర్వరేణ్యం । భర్గో దేవస్య ధీమహిధియో యోనః ప్రచోదయాత్ । ఇతి
సమస్తామద్యావ్య.

హరిః ఓం । హరిః ఓం । ఇషేత్వోర్ధ్వేత్వా వాయవస్థాపాయవస్థు దేవో
వస్సవితాప్రార్చయతు శ్రేష్ఠతమాయకర్మణే ।

హరిః ఓం హరిః ఓం అగ్ని మిశ్రే పురోహితం యజ్ఞ స్య దేవమృత్విజం
హెరాతారం రత్నధాతమం

హరిః ఓం, హరిః ఓం, అగ్న ఆయాహి వీతయే గృణానోహవ్య దాతయే
నిహెరాతా సప్త్తి బర్హిషి ।

హరిః ఓం, హరిః ఓం శం నోదేవీరభిష్ఠయ ఆపా భవంతు పీతయే ।
శంయోరభిప్ర వంతునః । హరిః ఓం ఇషేత్వోర్ధ్వేత్వా వాయవస్థాపాయ

వస్థుదేవోవస్సువితాప్రార్పయతు శ్రేష్ఠ తమాయకర్మణ ఆప్యాయధ్వ మఘ్నియా
దేవ భాగమూర్ధస్వతిః పయస్వతిః ప్రజావతీరన మీవా అయక్ష్మామావస్తేన
ఈశతమాఘశగ్గోసో రుద్రస్య హేతిః పరివో వృణక్తుద్రువా అస్మిన్ గోపతౌస్యాత
బహ్వీర్యజమానస్య పశూన్వాహి।

హరిః ఓం హరిః ఓమ్ । యథాకామ మధ్యాపయేదితి ।

అత్ర మనుః

బ్రహ్మయజ్ఞే జపన్ సూక్తం పౌరుషం చింతయన్ హరిమ్

ససర్వాన్ జపతే వేదాన్ సాంగోపాంగాన్ ద్విజోత్తమ ॥ఇతి॥

తస్మాత్పురుషసూక్తమవశ్యంజప్త్వా “వృష్టిరసి వృశ్చమే పాప్మాన
మృతాత్పుత్య ముపాగా ॥” మితుక్వాచామేత్ ।

స్మృత్యంతరే

అధకాణ్డఋషీ నేతా నుదకాంజలిభిశ్చుచిః

అవ్యగ్రస్తర్పయేన్నిత్యం మంత్రైరేవాష్టనామభిః

ఇతుక్తత్వాత్తతః ప్రాణానాయమ్య కాణ్డరిక్షితర్పణం కరిష్య ఇతినంకల్ప్య,
పూర్వవజ్జలస్థలేష్వాసీనో జానుదఘ్నజలేవాస్థిత్యా. నివీతి ఉత్తరాభిముఖః ఆర్ద్రేణ
తీర్ధేన ఉత్తరస్యాం తిర్యక్ సావిత్రం కాణ్డఋషిం తర్పయామి। సదసస్పతింత....మి।
ప్రజాపతింకాణ్డ ఋషింత..మి । సద....మి । సోమంకాణ్డ ఋషిం త....మి ।
సదసస్పతిం....మి । ఆగ్నింకాండ ఋషిం....మి । సదసస్పతిం త....మి। విశ్వాన్
దేవాన్ కాణ్డఋషిగీప్త....మి । సదసస్పతిం త....మి । బ్రహ్మణం కాణ్డ ఋషిం
త....మి । సదన....మి । శుక్రియం కాణ్డ ఋషిం త....మి । సదస....మి ।
ఋగ్వేదంత....మి। యజుర్వేదం త....మి । సామవేదం త....మి । అధర్వణ వేదం
త....మి । ఋక్స్కందం త.... । యజుస్కందం త....మి । సామస్కందం త....మి।
అధర్వస్కందం త....మి । ఇతిహాన పురాణాంస్త....మి । అఘాఘాతాంస్త....మి ।

నారాశగంసీస్త....మి । సాంహితీర్దేవతా ఉపనిషదస్త....మి । యాజ్ఞికీర్దేవతా ఉపనిషదస్త....మి । వారుణీర్దేవతా ఉపనిషదస్త....మి । తృప్యతతృప్యత తృప్యత! ఆచమ్య.

మంత్రః “భగవతో బలేన భగవతో వీర్యేణ భగవతస్తేజసా భగవతః కర్మణా భగవతానుగృహీతో భగవతానుధ్యాతో” ప్రాతస్సంధ్యావందనాఖ్యం భగవత్కర్మ కృతవాన్ తద్భగవాననుమన్యతామితి సాత్విక త్యాగం కుర్యాత్ ।

అశక్త స్నానవిధి:

రోగాదినా అవగాహ స్నానాశక్త విషయే

నూత్రం: అశక్తో నిత్యం పాదౌ ప్రక్షాళ్యాచమ్య, అతోదేవాది వైష్ణవంజప్త్యా, దివ్యం వాయవ్య మాగ్నీయం మంత్రస్నానం వా కృత్వా, పూర్వపదాచమనాదీని కుర్యాత్ । పాదివిచ్యుతైర్గాంగేయై రాధావై స్నాతపైర్వరైర్వా సేచనం దివ్యం గవాంపా దోద్గతైః వాయునీతైః పాంసుభి స్పృశనం వాయవ్యం । భస్మనా శుద్ధేన సర్వాంగ మాలేపన మాగ్నీయం । ఆపోహిష్ఠీతి మంత్రేణ ఆగ్నేయేన తీర్థేనా భ్యుక్షణం మంత్రస్నానం ।

అత్రభాష్యే విశేషః మంత్రస్నానే భువిమూర్ఖి తదాకాశే మూర్ఖ్యా కాశే తథాభువి

ఆకాశే భువిమూర్ఖిస్యా దాపోహిష్ఠాది మంత్రతః

భువిమూర్ఖ న్యాకాశే ప్రథమం । మూర్ఖ్యాకాశే భువిద్వితీయం । ఆకాశే భువి మూర్ఖి తృతీయం । ఏవం ఆపోహిష్ఠీతి మంత్రేణ తుళస్యాది పవిత్ర స్థలాదా హృతయామృదాసహస్రిః ప్రొక్షణం । మంత్రస్నానం భవతి । శంఖ చక్ర గదాధరస్య విష్ణోః పాదాం గుప్థ వినిస్సృతామృత ధారయాస్నాతోహ మితియత్ । తన్మానసిక స్నానముత్తమోత్తమం భవతి । ఏతేష్యేకంవా స్నానంకృత్వాచమ్యపూతో భవతి । తతః నిత్యవైమిత్తిక కర్మార్హ స్స్యాత్ । అత్ర

ధర్మ ప్రశ్న భాష్యే ఆతురస్య వ్యాధిగ్రస్తస్య వైమిత్తికేస్నానే ప్రాప్తే దశ

కృత్వ ద్వాదశ కృత్వనా తంతతురం స్పృష్టా అనాతురః స్వార్థ పరస్సన్
బ్రాహ్మణః జలే అవగాహ్య, స్నాత్వాచమ్య తం స్పృశేత్ । తస్య స్పర్శనాదాతురః
పూతోభవతి ససర్వకర్మార్థో భవతి ।

అగ్నితప్తాస్తయాయా అపశ్చక్తానాంతు నపావనాః

అశక్తానాం పావనాస్స్యూరితి ధర్మేషు నిశ్చితాః

ఏవం విధినా స్నాత్వాచమ్య ధౌతం పరిధాయ యథావిధి కర్మ కుర్యాత్ ।

ఉత్తమంతు నదీస్నానం తటాకే మధ్యమం స్పృతం

కూప స్నానం నికృష్టం స్యాత్ భాండస్నానం వృధా వృధా

పూర్వాలాభే పరంగ్రాహ్యం పూర్వ సిద్ధేతునాపరమ్

నిత్యోపాసన విధిః

సూత్రం దశమ ప్రశ్నే । స్నాత్వా సహభార్యో గృహ్యగ్నిషు గార్వాణి । శ్రౌతాగ్నిషు
శ్రౌతానికుర్యాదితి ।

దీక్షితీయే - స్మృతి రత్నావల్యాం

గతం విత్తమదానేన గతానారీ నిరంకుశా

బ్రహ్మస్వేన గతో రాజా నిరగ్ని ద్రాహ్మణో గతః

యాజ్ఞవల్క్యః ద్వాదశాహమనగ్నిస్తు సన్ధ్యాహీన స్తథైవచ

శూద్ర ఏవభవే ద్విప్ర శ్చతుష్పాదేషు జాయతే

తస్మాద్విప్రస్యోపాసనమావశ్యకమితి

తండులస్య శృతాత్పూర్వ ముపస్థానం నకారయేత్

కారయేద్యదిమూఢాత్మా తత్కర్మ విఫలం భవేత్ ॥ ఇతి

సూత్రం నిత్యం యవైర్ద్విహిభిర్వేత్కుక్షత్వాత్ । యవాదీనాం

శృతానంతరము పస్థానం కుర్యాదితి । సూర్యోదయ ప్రభృతి షడ్వటికాపర్యంత

మఖిగమన కాలక్రమోయ మభిహితః ।

ఉపాదాన కాలక్రమః

తదుపరి ద్వాదశ ఘటికావధికోపాదాన కాలోక్త భగవదారాధన రూప
నిత్య కర్మకలాపః ప్రాచ్యతే

దీక్షితీయే సమిత్పుష్ప కుశాదీని శ్రోత్రియస్వయమాహరేత్

శూద్రాహ్మతైరన్య నీతైః కర్మకుర్వన్సతత త్యథ :

దర్శగ్రహణ మంత్రః

విరించేన సహోత్పన్న పరమేష్ఠి నిసర్గజ
నుదసర్వాణి పాపాని దర్శ స్వస్తికరోమమ
హుంకారేణైవ మన్త్రేణ కుశాస్సుశ్శ్యా ద్విజోత్తమై రితి
సమిధః పావనాః పూజ్యా శ్చర్మ యుక్తాః పరుష్రురా :
యుష్మాన్ హరామి హోమార్థ మస్మాన్ రక్షితు మర్హథే తిసమిద్గ్రహణమన్త్రః॥

తులసీ గ్రహణ కాలః

ఆదివారే చ శుక్రేచ మన్వాదిషు యుగాదిషు
నాహరేత్తులసీ పత్రం మధ్యాహ్నాత్పరతో ౨హని
సంక్రాంత్యాం పక్షయోరన్తే ద్వాదశ్యాం నిశి సంధ్యయోః
తులసీం యేవిచిన్వన్తి తేకృన్వన్తి హరేశ్చరః

తులసీ గ్రహణ మన్త్రః

శ్లో ॥ తులస్యమృత జన్మాసి సదా త్వం కేశవప్రియే
కేశవార్థేలునామి త్వాం వరదాభవశోభనే
త్వన్మూలే సర్వతీర్థాని త్వన్మధ్యే సర్వదేవతాః
త్వదగ్రే విష్ణుపత్నీచ తులసి త్వాం నమామ్యహమ్ ॥

శ్లో ॥ మోక్షైక హేతో ర్ధరణి ప్రసూతే
విష్ణోస్సమస్తస్య గురోః ప్రియేతే
ఆరాధనార్థం పురుషోత్తమస్య
లునామి పత్రం తులసి క్షమస్య

శ్లో ॥ తులసీ కుసుమం గ్రాహ్యం తస్యాభావేతు పల్లవం
సాంకురం తు చతుః పత్రం పట్నత్రం వాసమాహరేత్

పల్లవానామభావేతు..... తులసీకాష్ఠ ముచ్యతే
 కాష్ఠాభావేతు మూలం స్యా న్యూలాభావే తు మృత్తికా
 మృత్తికాయా అభావేతు తులసీ శబ్ద ఉచ్యతే
 తులసీ పూజ నాదన్య ద్విష్టాః ప్రీతికరంనచ
 సర్వేషామపి పుష్పాణాం పద్మం శతగుణం భవేత్
 పద్మాత్కేటి గుణం ప్రోక్తం తులసీ దళ ముత్తమం
 నా హరేత్తులసీం రక్తాం కృష్ణాం వాపి హరేత్తదా
 నాశయేత్తులసీ కృష్ణా దత్తాకేశవ మూర్ధని
 వర్జ్యం పర్యుషితం పుష్పం వర్జ్యం పర్యుషితం జలమ్
 నవర్జ్యం తులసీ పత్రం నవర్జ్యం జాహ్నుజలమ్
 తులసీ రహితాపూజా నిష్ఫలాతు భవేద్ద్రువమ్
 తులసీ చైవ షణ్మాసం కేతకీ దినపంచకమ్
 దినత్రయంచ జలజం కరవీరం దినే దినే
 నియమా దర్శనార్థంతు తులసీం నిత్యమాహరేత్
 పూర్వోక్తవార దోషశ్చ తిథి దోషోనవిద్యతే

ఇత్యు పాదాన కాలక్రమః ।

- అధాష్టాదశ ఘటికావధిక భగవదారాధన రూపేజ్యా కాలక్రమః

౧ధమాధ్యాహ్నిక స్నానప్రకారః

సూత్రం - నవమప్రశ్నే అష్టమఖణ్డే మధ్యాహ్న జలే శుద్ధే మృదా ద్భిః
 పాదౌ హస్తౌ చ ధావయిత్వా ౭ చమ్య । సర్వాంగాని సంశోధ్య ఆపః పునాత్వితి
 నిమజ్జే దాచాంతో వైష్ణవైర్మం త్రైః విష్ణుం హిరణ్యశృంగమితి వరుణంచ వ్రణమ్య
 । అఘమర్షణ సూక్తే నాఘమర్షణ ఋచోజప్త్యా, ఇదమాపశ్యివా ఇతి స్నాయాత్ ।
 ఆశ్రమిణశ్చత్వారః । నిత్యమేవం పూర్వోక్త విధినా కామ్యం నైమిత్తికంచ కుర్వంతి
 । ధౌత వస్త్ర మాచ్ఛాద్య । పూర్వ వదాచమ్య । ఆ సీనస్త్రిష్ఠన్వా । కృత ప్రాణాయామ
 స్నానిత్రీం జప్త్యా ఆదిత్య ముపతిష్ఠేత । ఇతి

మాధ్యాహ్నిక క్రమః

మధ్యాహ్నకాలే స్నాత్వా అస్నాత్వావా జలస్థలేష్వాసీవః ద్వీరాచమ్య,
 మాధ్యాహ్నికం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య । అపొహిష్ఠితి పూర్వవత్ప్రత్యక్ష । ఆపః

పునస్త్రితి మంత్రస్య । ఆప ఋషిః । అనుష్టుప్చందః । బృహస్పతి ర్దేవతా ।
అపాంప్రాశనే వినియోగః ।

మంత్రః “ఆపః పునంతు పృథీవీం పృథీవీ పూతాపునాతు మాం
పునంతు బ్రహ్మణ స్పతిర్బ్రహ్మ పూతా పునాతుమాం । యదుచ్ఛిష్ట మభోజ్యం
యద్వాదుశ్చరితం మమ । సర్వం పునంతు మామాపో ౨ సతాంచ ప్రతి గ్రహగ్గ్
స్వాహేత్యపఃప్రాశ్య ।

పునరాచమ్య । దధిక్రావణ్ణ ఇతి పూర్వవత్ ప్రోక్త్య । అర్ఘ్య ప్రదానస్య
పూర్వవదభిన్యాసం కృత్వా ।

దీక్షితీయే “అర్ఘ్య మేకం ప్రదాతవ్యం మధ్యాహ్నాభాస్కరం ప్రతీ”తి
కరాభ్యాం తోయ మాదాయ గాయత్ర్యా చాభిమంత్రితం ఆదిత్యాభిముఖ
స్తిప్తన్ - త్రిరూర్ధ్వం సంధ్య యోః క్షిపేత్ ఇతి పితామహస్మరణాదితి ।

నవమ ప్రశ్న భాష్యే తస్మాదర్ఘ్యమేకం దత్త్వా । తతః పూర్వవత్ ।
అస్త్రోవనంహారాఘ్వాది తర్పణాంతం కృత్వా జవన్థలం ప్రోక్త్య
మాధ్యాహ్నికజవంకరిష్య ఇతి సంకల్ప్య, అత్ర విశేష మాహ ।

మధ్యాహ్న సావిత్రిం శ్వేతాంబరాం శ్వేతవర్ణాం యౌవనస్థాం త్రిణేత్రీం
శూలహస్తాం రజితపీతాసనస్థాం వృషభారూఢాం రుద్రదైవత్యాం భువరోక వ్యవస్థితాం
యజుర్దేవ సహితాం ఆదిత్య పథగామినీం ధ్యాత్వా సర్వంప్రాతఃకాలవజ్రస్నా
మాధ్యాహ్ని కోపస్థానం కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య, ఉత్తమే శిఖరేదేవి-గచ్ఛదేవి
యథాసుఖం । ఆసత్యే నేతి మంత్రస్య । హిరణ్యగర్భ ఋషిః త్రిష్టు ప్చందః
సవితా దేవతా । ఆసత్యేనరజసావర్తమానో నివేశయన్ శుక్ర ముచ్చరత్ ।

మంత్రః పశ్యేమ శరదశ్శతం జీవేమ శరదశ్శతం । నందామశర దశ్శతం
మోదామశరద శ్శతం । భవామశరదశ్శతగ్ం । శృణవామ శరదశ్శతం ప్రబ్రవామ
శరదశ్శత మజితాస్సామ శరదశ్శతం । జ్యోక్ష్త సూర్యం దృశే । యఉదగాత్...
మనసాపునాతు । అభివాదవాదికం పూర్వవత్కుర్యాత్.

నైమిత్తికస్నానక్రమః

భాష్యే : పూర్వోక్త నిషేకాదినైమిత్తికేషుకర్మసు. అచమ్య,

సూత్రం : అథాపానమస్మృత్యావగాహ్య, యావదమనశ్శబ్ద మద్భిర్బు
దాచగాత్రశుద్ధిం కృత్వా, వస్త్రమాదశాత్పూదితమితినేనేక్తి. గాయత్ర్యా ప్రాగగ్రిక
ముదగగ్రికంవా స్మృణాతి. శుష్కే, తయైవగృహీయాత్. ఇదంబ్రహ్మపునీ మహాఇతి
పవిత్రంగృహీత్వా, బ్రహ్మపునాత్మ్యత్యజ్గుల్యాంనిక్షిప్య, శతధారమితి జలంగృహీత్వా,
మంత్రః : శతధారగ్ం హిరణ్మయగ్ం సహస్రధారమమృతం నిహితం
గుహాయాం ।

సూత్రం : పయస్వతీ రోషథయ ఇత్యాచమ్య,

మంత్రః : పయస్వతీ రోషథయః పయస్వద్వీరుధాంపయః । అపాం
పయసోయత్పయస్తేనమామిన్ద్ర సగ్ం సృజస్వాహ

సూత్రం : భూరగ్న ఇత్యుపస్థానమాదిత్యస్య.

మంత్రః : భూరగ్నయేచపృథివ్యైచమహతేచనమః । భువో..... దిగ్భ్యాశ్చ
మహతేచనమః

సూత్రం : “చిత్పతి” రితిత్రిభిరనామికోపాంతాభ్యాం సమ్మదోదకేనత్రిః
ప్రదక్షిణమావృత్య, శిరోమాడ్చి

మంత్రః : చిత్పతిస్త్వాపునాత్వచ్ఛిద్రేణపవిత్రేణవసోస్సూర్యస్యరశ్మిభిః ।
వాక్పతిస్త్వా పునాత్వ..... రశ్మిభిః । దేవస్త్వాసవితాపునాతు..... రశ్మిభిః ॥

సూత్రం : ఆపాహిరణ్యపవమానైఃప్రాక్షయతి “ఉద్వయంతమన”
ఇత్యాదిత్యముపస్థాయ, మహావ్యాహృత్యాజలమభిమంత్ర్య కర్ణావపిధాయ
పూర్వపత్ అబ్జశిభిః పిధాయ. అభిముఖమాదిత్యస్యపూర్వోక్త తత్తదభిముఖోవా,
అర్థం నిమజ్జ్య, ఋతంచసత్యంచయాసుగంధా ఇతిత్రిరావర్తయన్, సకృద్వా,
అఘ మర్షణంకరోతి ।

మంత్రః : ఋతంచ సత్యంచాభీడ్ధాత్తపసోధ్యజాయత । తతోరాత్రిరజాయత
తతస్సముద్రో అర్ణవః । నముద్రాదర్ణవాదధి నంవత్సరో అజాయత ।
అహోరాత్రాణివిదధద్విశ్వస్యమిషతోవశి । సూర్యాచంద్రమపిధాతాయథా

పూర్వమకల్పయత్ । దివంచ పృథివీచాంతరిక్షమధోసువః । యత్పృథివ్యాగ్ం
రజస్వమాంతరిక్షేవిరోదసీ । ఇమాగ్స్తదాపావరుణఃపునాత్వ ఘమర్షణః । ఏషభూతస్య
భవ్యేభువనస్య గోప్తా । ఏషపుణ్యకృతాం లోకానేషమృత్యుర్ధ్విరణ్మయగ్ం । ద్యౌవా
పృథివ్యోర్ధ్విరణ్మయగ్ం సగ్గంత్రితగ్ంసువః । సనస్సువస్సగ్ం శిశాధి । ఆర్థం
జ్వలతిజ్యోతిరహమస్మి । జ్యోతిర్జ్వలతిబ్రహ్మహమస్మి । యో హమస్మి
బ్రహ్మహమస్మి । అహమేవాహం మాంజుహోమిస్వాహా । అకార్య కార్యవకీర్ణీస్తేనో
భూణహో గురుతల్పగః । వరుణో హై పా మఘమర్షణస్తస్మాత్పాత్రముచ్యతే ।
రజోభూమిస్తుమాగ్ంరోదయస్వ ప్రవదంతి ధీరాః । పునస్తుఋషయః పునస్తువనవః
పునాతువరుణః పునాత్వఘమర్షణః । అక్రాన్సముద్రః ప్రథమేవిధర్మజ్ఞానయన్సజా
భువనస్యరాజా । వృషా పవిత్రే అధిసానోఅవ్యే బృహత్సేమోవావృధేసువానఇన్ద్రః ।

మంత్రః : యాసుగంధా రసావర్ణా బలంచనిహితే ఉభే । తామ ఆపశ్వివా
స్సన్తు దుష్కృతంప్రవహన్తుమే । యాఊర్జమభిషించంతి దేవేన ప్రేషితామహీ ।
తామ.వ.హన్తుమ్ । యాసామిమే త్రయో లోకాఃతేజసాయశసావృతాః ।
తామాపశ్వివాస్సన్తు దుష్కృతం ప్రవహన్తుమే । యాసానిష్క్రమణే సర్వమిదం
వైజాయతే జగత్ । తామాప....వహన్తుమే ॥

ఖండః : ఇతిమందం నిశ్శ్వస్య, పూర్వోక్తవత్ కాకస్నానమకృత్వా,
నారాయణం ధ్యాత్వా స్నాయాత్, అన్యత్పూర్వవత్కుర్యాత్ । సద్యోధౌతంపరిధాయ
అచమ్య, పుండ్రాది జపోపస్థానం కృత్వా, నిషేకాది నైమిత్తిక శుభదినేషు
బ్రహ్మయజ్ఞకాణ్డ ఋషితర్పణాంతం యధోక్తవత్కుర్యాత్, శ్రాద్ధాదిపైతృకదినేషు.

సూత్రం : తతః పంచమహాయజ్ఞాన్కరోతీతుక్త్యాత్, మధ్యాహ్నకాలే
శ్రాద్ధాంతరం దేవర్షి పితృతర్పణ బ్రహ్మయజ్ఞాదీన్ కుర్యాత్.

భగవదారాధనక్రమః

సూత్రం : అథనిత్యార్చనం, అతోదేవా ఇతి దేవంప్రణమ్య, నిర్మాల్యం
వ్యసాహ్య, ఉత్పూతైరాథావైర్వాహృత్యావేదింపరిమృజ్య, పూర్వవద్దేవంధ్యాత్వా,
ప్రతద్విష్ణు రన్వాసనమిత్యాననం, త్రిణివేదా ఇన్ద్రో భిమవ్రేతపాద్యం,

అమావాజన్యత్రైదేవ ఇత్యర్ఘ్యం, యోగేయోగే శన్నదేవీరిత్యాచమనం, ఇషేత్వర్ణేత్వేతి స్నాపయిత్వేత్యాది, నిత్యం గృహే, దేవాయతనేవా భక్త్యా భగవంతం శ్రీమన్నారాయణ మర్చయేత్ । తద్యిచ్ఛః పరమంపదంగచ్ఛతి, ఇతివిజ్ఞాయత ఇత్సుక్త ప్రకారేణ భగవదారాధనం కృత్వా, వైశ్వదేవకాలేప్రాప్తే, అతిథీన శక్త్యాతర్చయేదితి ।

అథప్రాణాగ్నిహోత్ర విధానం

భాష్యే : సాయం ప్రాతర్హోమాస్తే విష్ణ్వారాధనం, వక్ష్యమాణవత్ వైశ్వ దేవంచకృత్వా, పాణిపాదౌ ముఖంచ ప్రక్షాళ్య, ద్వీరాచమ్య, ఆసనేప్రాజ్ఞు ఖఃప్రత్యజ్ఞుభావా, ఆసీనః, గోమయేన చతురశ్రోపలిప్తమణ్డలే భస్మనాశుద్ధం కాంస్యపాత్రం అనింద్యం పత్రంవా పాలాశ పద్మపత్ర వటార్కాశ్వత్థకుంభి కింశుక కోవిదారకదంబాది పత్ర వర్ణం, గృహస్థస్య తస్మిన్ పాత్రేశుద్ధంభోజ్యమన్నం నిక్షిప్త్య, తదన్నంపూజయతి, అహమస్మిత్యన్ననూక్తేనాభిమృశతి । ద్వౌపాదౌ, ఏకంపాదం వా భూమౌ నిధాయ ఆసనేసమాసీనః, ఋతంత్యా సత్యేన పరిషించామీతి సాయం అన్నపాత్రం దేవేనతీర్థేన పరిషించతి, తథాసత్యంత్యరేన పరిషించామీతిప్రాతః పరిషించతి, అమృతోపస్తరణమసీత్యాధావం దక్షిణ పాణినాపీత్వా, ప్రసన్నః నిర్మలమనాః విధినాపూర్వోక్తేన ప్రాణాగ్నిహోత్ర విధానేన, పంచప్రాణాహుతీః పాత్రంస్పృశన్నేవహుత్వా అన్నమనిష్ఠన్నకుత్సయన్నశ్చాతి । మోనీభుంజీయాత్, యధేష్టం బ్రహ్మచారీ, ద్వాత్రింశత్కృబళాన్లఘ్నహీ, షోడశకబళా న్వానవ్రస్థః, అఙ్గైకబళాన్యయతిః, వక్ష్యమాణప్రకారేణభుక్త్వా । అమృతా పిధానమసీతిఅపః పీత్వాచమ్య, మండలశోధనానస్తరం పునరాచామేత్, నిత్యమేవం సాయంప్రాతర్భుక్తే యాదితిభాష్యే”

అత్రదీక్షితీయే

అస్నాతాశీమలం భుజ్యే, అహుత్వాపూయశోణితం

అజపాశీకృమింభుజ్యే, అదత్త్వా విషమక్షుతే

భోజనేమూర్తిహోమేచ కుర్యాదుత్కుటి కాషనం

మన్త్రేణచ ద్విరాచమ్య గోమయేనోపలేపితే
 అథవా వారిణాతత్ర మండలం కారయేత్తతః
 నావశ్యం భోజనే మౌనం కుటుంబాశ్రమవాసినామ్
 అప్రాణాహుతిసర్వేషాం కష్టం మౌనముదాహృతం
 వాచోపచారఃకర్తవ్యః భుంజతాంసహభోజనే
 మౌనవ్రతం మహాకష్టం హుంకారణేపినశ్యతి ।
 తదాసతిమహ్యో దోషస్త స్మాత్రాం నియతశ్చరేత్ ।
 హృదిధ్యాయన్హరిం, తస్మై నివేద్యాధనమాహితః
 యథారసంనజానాతి జిహ్వప్రాణాహుతో ద్విజాః
 తథాసమాహితఃకుర్యా త్రాణాహుతి మతంద్రితః
 వక్త్రావశిష్టమన్యచ్ఛ ముఖాన్నిస్సుతమేవచ
 విష్ణాతుల్యం విజానీయాత్ భుక్వాచాంద్రాయణంచరేత్
 అన్నంప్రాక్ష్యా మృతోపేతి అభిమృశ్యాన్నసూక్తతః
 అభిఘార్యచ గాయత్ర్యాప్రాక్ష్యాన్నం పరిషించతి
 గ్రాస శేషం నచాశ్చియాత్ పీతశేషం పిబేన్నచ
 శాకమూలఫలేక్షూని దస్తభేదైర్నభక్షయేత్
 నభిన్నకాంస్యే సంధ్యాయాం శ్రాద్ధాన్నం శిశుభిస్సహ
 దంపత్యర్భుక్షశేషంచ భుక్వా చాంద్రాయణంచరేత్
గోభిలః ఏకపఙ్క్తుపవిష్టానాం విప్రాణాంసహభోజనే
 యద్యేకో ౭పి త్యజేత్ప్రాత్రం నాశ్చియురితరేపునః
 మోహోత్తుభుజ్ఞైయస్తత్రస సంతాపన మాచరేత్
 అగ్నినా, భస్మనా చైవ స్తంబేన సలిలేనవా
 ద్వారేనచైవమార్గేణ పంక్తిభేదస్తృణేనవా
పైతీనసిః లవణం వ్యంజనంచైవ ఘృతం తైలం తదైవ చ
 లేహ్యం పేయంచ శోష్యంచ హస్తదత్తం నభక్షయేత్
 తస్మాదంతర్మితాన్నంహి పర్థేనచ తృణేనచ
 వ్రదద్యాన్నతు హస్తేన వాయసేనకదాచన

స్యం స్నేహ పక్వంచ హస్తేనైవతుదాపయేత్

దండాలసూతి కోదక్యా - వాక్యంశ్రుత్వానభోజయేత్ ||

అత్రమాత్రం : ఏకవాసాః, శయానస్తిష్ఠన్వా, అస్తావజపహోమీ, శుష్కుపాదః, ఉదఙ్ముఖోవా నాశ్నాతి, భిన్నం పర్యుషితం శయనాననోత్పల్ల స్థోవానభుంజీతాంజలి నాపాన పిబేత్. ఉచ్చిష్టాశుద్యా శౌచిపతితైస్సుప్తం సూతకప్రేతకేవాన్నంచ నాశ్నియాత్ ఇతి.

భాష్యే : పర్యుషితమితిపూర్వేదుః పక్వమాజ్యదధియుక్తం ఓదనం, అన్నం అశ్నియాత్, అంజలినేతి, ఆస్యేన, ఏకహస్తేనవా పాత్రమద్భుత్యవానపిబే దితికేచిత్ । సూతకప్రేతక గృహేవా నాశ్నియాదత్రచకారాత్, నగ్నుప్రచ్ఛాదన నవశ్రాద్ధమాసికాద్యన్నంచ నాశ్నియాత్ యద్యశ్నియాత్, చాంద్రాయణ ప్రాయశ్చిత్తాదిమ పంచగవ్యప్రాశనపూర్వకమితి వదంతి

అథాధ్యయనకాలక్రమః

ఖండః : ఏవంభగవదారాధనరూప ప్రాణాగ్నిహోత్రం హుత్వా, తదుపరి, అధ్యయనకాలే వేదాధ్యయన శ్రీమద్రామాయణేతిహాస పురాణ నిగమాస్త పఠనాదీన్, సత్సల్లాపాదీన్వాకుర్యాత్ । తతోలోహితాయతి సూర్యే, ఆపోహిష్ఠాది మన్తైః మంత్ర స్నానంకృత్వా, ఆలయారాధకశ్చేత్, స్నాత్వా, దౌతంవాసః పరిధాయ, సాయం సన్ధ్యావందనోపాసనాదికం కుర్యాత్ ।

సాయంసన్ధ్యావందనప్రకారః

ఖండః : పూర్వోక్తవత్, పాణి పాదౌచ ప్రక్షాళ్యాచమ్య, పవిత్రపాణిః జలస్థలేష్వా సీనః సాయం సన్ధ్యాముపాసిష్యే, ఇతిసంకల్ప్య, ఆపోహిష్ఠేతి పూర్వవత్ప్రాక్య అగ్నిశ్చేత్యనువాకమన్తస్య, సూర్యఋషిః, గాయత్రీఛందః, అగ్నిర్దేవతా, అపాంప్రాశనే వినియోగః.

మంత్రః : అగ్నిశ్చమామన్యశ్చ మన్యపతయశ్చ మన్యకృతేభ్యః । పాపేభ్యోరక్షంతాం యదహ్నిపావమకార్షం । మనసావాచాహస్తాభ్యాం పద్భ్యాముదరేణ శిశ్నా । అహస్తదవలుంపతు । యత్కించదురితంమయి । ఇదమహం మామమృతయోనౌ । సత్యే జ్యోతిషిజుహోమిస్వాహా ।

ఖండః : ఇత్యాచమ్య, పునరాచమనాది కేశవాది తర్పణాంతం ప్రాతఃకాలవత్సత్వా, జపస్థలే చానఏవ సంకల్ప్య, సర్వం పూర్వవత్సత్వా, అవరాహే నరన్వతీం కృష్ణ వర్ణాం । వీతవస్త్రాం చతుర్బుజాం, శంఖచక్రగదాభయహస్తాం, పద్మపీఠాసనస్థాం, గరుడారూఢాం । విష్ణుదైవత్వాం, సువర్ణోకవ్యవస్థితాం, సామవేదసహితాం, ఆదిత్యపథగామినీం, సంధ్యాంధ్యాత్వా, సావిత్రి జపానంతరం సాయం సన్ధ్యేపస్థానం కరిష్యే, ఇతిసంకల్ప్య.

మంత్రః : ఉత్తమే శిఖరేదేవి,..... యథాసుఖమ్ ॥

యచ్చిద్ధిత ఇతిమన్తస్య, శునశ్శేఫ ఋషిః గాయత్రీఛందః, వరుణో దేవతా ।

మంత్రః : యచ్చిద్ధితేవిశోయథాప్రదేవ వరుణవ్రతం, మినీమసిద్య విద్యవి, యత్కించేదంవరుణదైవ్యే జనే ౭భిద్రోహంమనుష్యాశ్చరామసి । అచిత్తీ యత్తవ ధర్మాయుయోపి మమానస్తస్మాదేనసో దేవరీరిషః । కీతవాసోయద్రిరిపుర్న దీవియద్వాహనత్య ముతయన్నవిద్య, నర్వాతావిష్యశిధిరేవదేవా ధాతే స్యామవరుణప్రియానః । ఇమంమేవరుణ శ్రుధీహవ మద్యాచమ్యుడయ, త్వమవన్య రాచకే, తత్వాయామిబ్రహ్మణా వందమానస్తదాశాస్త్రే యజమానోహవిర్భిః, అహేదమానోవరుణే హబోధ్యురుశగంనమాన ఆయుఃప్రమోషిః ॥ పశ్చిమార్కాం ప్రపద్యేహంవారుణీం వేదమాతరమ్ । సన్ధ్యాంవైసర్వదైవత్వాం, వ్రణమ్య పరమేశ్వరీమ్

ఖండః : సన్ధ్యాయైనమః ఇత్యాది పూర్వవత్, నమస్కారాభివాదనా దీన్కుర్యాత్ “నిత్యాదర్శం చతుర్థీ వసుమనుతిధిసుస్యాజ్ఞపస్పప్తమీయా,

సప్తత్రింశచ్చతస్యాం ప్రతిపదిచపునష్షడ్యతాత్రింశదేవ ।

ఏవంపర్వద్వయేపిత్రీయుత దశతిధావష్ట యుగ్వింశతిస్యా ॥

దేవం విష్వాదికాలేష్వఖిలమునిమతం సాయమేతన్నకాల్యే ॥

దీక్షితీయే అనాగతాన్తు యేపూర్వా మనతీతాన్తుపశ్చిమాం

సన్ధ్యాంనోపాసతేవిప్రాః కథంతే బ్రాహ్మణా విదుః

ఇత్యాదివచనాని బహునిసన్తి ఏవం భగవదారాధనరూప సాయం సన్ధ్యానంతరం, భగవదారాధనం, వైశ్వదేవంచకృత్వా, పూర్వోక్తవ దభ్యాగతారాధనం ప్రాణాగ్నిహోత్రంచకుర్యాత్.

భాష్య: ప్రాతరేవవైశ్యదేవమితి కేచిత్, ఏవంసాయంకాలభగవదారాధన
రూప ప్రాణాగ్నిహోత్ర పర్యంతం కృత్వా, సాత్వికత్యాగం కుర్యాత్ ||

అథభగవదారాధనరూపయోగ కాలక్రమః

మరీచివటలేఖంధః : చరిత క్రియాజ్ఞాన యోగేషు చతుర్ను
పూజామార్గేష్విత్కుక్తత్వాత్,

యోగ : యోగ కాలేసంప్రాప్తే, సుప్రకౌళిత పాణిపాదః, స్వాచాన్తః,
శుచోదేశే నిషణ్ణః, ప్రాణానాయమ్య, “భగవతోబలేనేతి..... యోగాఖ్యం
భగవదారాధనరూపం కర్మకరిష్యామి, తద్భగవాననుమన్యతామితి || సాత్విక
సంకల్పం కృత్వా, యోగశాస్త్ర మార్గేణ భగవన్తంధ్యాయేత్. తదశక్తౌ, పూర్వాచార్యోక్త
భగవత్ స్త్రోత్రేణ భగవన్తం స్తుత్వా, భగవత్పాదారవింద యుగళే స్వాత్మానం
సమర్ప్య.

నూత్రః : సాయంచ హోమాన్తే, అతిధీనభ్యాగతాన్ ప్రాశయిత్వా,
మితంప్రాశ్య, పత్న్యాశయాత, ఆర్ద్రపాదః ప్రత్యగుత్తర శిరాశ్చ నన్వవతి,
ఋతురాత్రిషు స్వభార్యాముపగచ్ఛేత్, ఆదౌత్రిరాత్రమ్మృతుమతీగమనసహ
సనశయనాని వర్షయేదితి నిద్రాప్రసక్తౌ, నిద్రాంచ కరిష్యమాణ భగవదారాధనోప
కరణేంద్రియ వర్గవిశ్రాంత నిమిత్తతయా భగవదారాధనత్యేనానుసన్ధాయ, శయన
మాధవంస్మరే దిత్సుక్తరీత్యా మాధవస్మరణపూర్వకం యథాసుఖం శయాత
తతోఽపరరాత్రే యోగాదుత్థితః పూర్వేద్వ్యురభిగమనోపాదానేజ్యాధ్యయన్
యోగాఖ్యం భగవత్కర్మకృతవాన్ తద్భగవాననుమన్యతామితి సాత్వికత్యాగం
కుర్యాదితి సర్వం నిరవద్యమ్ ||

పంచగవ్యక్రమః

భృగుః పంచగవ్య క్రమం వక్ష్యే, సర్వేషామపికర్మణామ్
మహాదోషాపశాన్త్యర్థం స్థాపయేత్పంచగవ్యకమ్
ప్రస్థద్వయంతదర్థంవా వ్రీహీన్ సంస్తీర్యతణ్ణులాన్
చతురశ్రంలిఖేద్ధర్మైః తస్మిన్ పంచపదాన్ లిఖే, “దిత్యాది
అలాభేయది, ఏకాయాః గవ్యంవా పఞ్చధాహరేత్

మధ్యేప్రధాన కుంభంతు ప్రాచ్యాంగోమూత్రముచ్యతే
 అగ్నేయాంగం గోమయంన్యస్య యామేదధి తథాన్యసేత్
 పశ్చిమేతు ఘృతంన్యస్య ఉత్తరేక్షీరముచ్యతే
 ఋగ్వేదం గోజలేధ్యాత్వా హ్యగ్నిమీశేతి మంత్రతః
 బృహస్పతే, అతియదితి, గోమయేతుబృహస్పతిమ్
 ఇషేత్వేతియజుర్వేదం దధిన్యావాహయేద్భూతే
 సామవేదం తథావాహ్యప్యగ్ను ఆయాహిమస్త్రతః
 శంనోదేవీరితిక్షీరే - అధిదైవ మధర్వణమ్
 గోమూత్రమేకభాగంస్యా దేక భాగంతు గోపయమ్
 క్షీరం త్రిభాగం దధిచ ద్విభాగం ఘృతమేకశః
 అధిదేవాన్ సమభ్యర్చ్య ప్రత్యేకంతునివేదయేత్
 తతోగాయత్రియామధ్యే గోజలం సేచయేద్బుధః
 గోమయం గంధద్వారేతి ఆప్యాయస్వేతిగోపయః
 ఘృతం శుక్రమసీత్యుక్త్వా దధిక్రేతి దధిక్షిపేత్
 దేవస్యత్వేతి పుణ్యాహకుశోదేన ప్రపూరయేత్
 పూర్వమస్త్రం తదైవోక్త్వా, కూర్చేనపరిమర్దయేత్
 తస్మిన్ కూర్చం వినిక్షిప్య, పల్లవాన్నాళికేరకం
 రత్నం సువర్ణయస్త్రంచ నవవస్త్రేణవేష్టయేత్
 ధ్యాత్వా, ఈశంత్ర్యంబకేతి పంచగవ్యాధి దైవతమ్
 ఏవమభ్యర్చ్యతాంబూలం ఫలం హవిర్నివేదయేత్
 ఉపస్నానం చతుర్దిక్షు దిగీశాస్త్రత్రపూజయేత్
 పఞ్చాగవ్యేనదేవేశ మభిషి చ్యచ, తజ్జలమ్
 యశ్శిర్షేషాక్త్యచ పిబేత్పూర్వపాపైః ప్రముచ్యతే
 శిష్టగవ్యైశ్చ సర్వత్ర ప్రోక్షయేదాహవైభృగుః

జతివంచదవ్యవిధిస్తుమాప్తః

గృహస్థాశ్రమ విధి: "అ" (పర్వాశ్రమానం పామాన్య ధర్మాతి)

సూత్రం : తిల సక్తు దధి లాజం చ రాత్రా వభక్త్యమ్ ౧౨౩

అన్నం పర్యుపిత మాజ్యేన దద్ధా వా యుక్తం భోజ్యమ్ ౧౨౨

క్రిమి కీట కేశ యుతం గవా ౨౨ పూతం పక్షిజగ్ధం చ భస్మాద్భిగి ప్రోక్షితం శుద్ధమ్ ౧౨౩

శ్వ కాకా ద్యుపహతే బహ్వన్నే తస్మి న్పురుషాశనమాత్రం తత్రైవోద్భుత్య వ్యపాహ్య "పవమానస్సు వర్జనః" ఇతి భస్మజలైః ప్రోక్త్య దర్శిల్కయాస్పర్శయిత్వా గృహ్స్థాయాత్ ౧౨౪

ప్రసూతే ౨న్తర్దశాహే గోక్షీరం సదై క శపోస్త్ర స్త్రీణాం పయ శ్చ పలాణ్యు కవక లశున గుజ్జన విడ్డ మనుక్తం మత్స్యం మాసం చ వర్జనీయమ్ ౧౨౫
యజ్ఞశిష్టం మాంసం భక్షణీయమ్ ౧౨౬

ఉదక్యా స్పృష్టం శూద్రా ౨నులోమైః స్పృష్టం తేషామన్నం చ వర్జయేత్ ౧౨౭

స్వధర్మానురక్తినాం శూద్రా ౨నులోమానా మామం క్షుధితస్య సంగ్రాహ్యమ్ ౧౨౮

సర్వేషాం ప్రతిలోమా ౨న్తరాళ వ్రాత్నాత మామం పక్వం చ క్షుధితో ౨పి యత్నాన్నగృహ్స్థాయాత్ ౧౨౯

తై స్పృష్టినమిశ్రం పరపక్వం చ నస్త్యజతి ౧౩౦

నిత్యం శ్రుతి స్మృత్యుదితంకర్మ కుర్వ న్మనోవాక్కాయ కర్మభిశ్చనైర్ధరం సమాచరతీతి విజ్ఞాయతే ౧౩౧

ఇతిశ్రీ వైఖానస కల్పసూత్రే నవమ ప్రశ్నే ఇతివచ్చాదశః ఖంఢః

గృహస్థాశ్రమ విధి: "అ"

గృహస్థాశ్రమి ద్వే యజ్ఞావపితే వైణవం దణ్డం కమణ్డలుం చధారయేత్ ౧

స్త్రాల్వా సభార్యో గృహ్యగ్నౌ గార్వాణికర్వాణి శ్రౌతాగ్నిమ శ్రౌతానికుర్యాత్ ౨

సాయం చ హోమాన్తే ౭ తిథీభ్యాగతా వ్రాశయిత్వా మితం ప్రాశ్య పత్న్యా	
శయాత	౩
అర్ధపాదః ప్రత్యగు తరశిరాశ్చ నస్వపతి	౪
ఋతురాత్రిషు స్వభార్యా ముపగచ్ఛేత్	౫
అదౌ త్రిరాత్ర మృతుమతీ గమన సహ ౭ ౭నన శయనాని వర్ణయేత్	౬
పరదారా న్న సఖ్యచ్ఛేత్	౭
పరదారగమనా దాయు శ్రీ ర్మహ్యవర్చనం వినశ్యతి	౮
భార్యయాసహ నాశ్నాతి	౯
అశ్నన్తీం తాం జృంభమాణాం నగ్నాం చ నవాలోకయేత్	౧౦
అసత్యవాదం వర్ణయతి	౧౧
అసత్యా త్వరంపాపం సత్యా త్వరోధర్మ శ్చ నాస్తి	౧౨
సర్వప్రాణిహితో ౭ద్రోహేభైవ జీవేత్	౧౩
శుద్ధార్థవా న్మునుల ధాన్యః కుంభీధాన్యో ౭శ్వస్తనికో వాస్యాత్	౧౪
ద్విజాతిః పతితా స్త్యజాతా న్నస్పృశేత్	౧౫
ఉదయే ౭స్తమయే చ సూర్యంనేక్షేత	౧౬
దేవ గురు విప్ర ఘృత క్షీర దధి మృ త్త్యయ సమి ద్ధర్మా ౭గ్ని వనస్పతీ	
న్స్పృదక్షిణం గచ్ఛేత్	౧౭

ఇతి శ్రీవైఖానస కల్పసూత్రే దశమ ప్రశ్నే

ఇతి ప్రథమః ఖణ్డః

గృహస్థాశ్రమ విధిః "ఇ"

స్నాతక రాజగురు శ్రేష్ఠ ర్ఓగి భారభృ దస్తర్వత్సనాం పన్దాదేయః	౧౮
వాతా ౭ర్య రశ్మిభిః పన్దాన శ్చుధ్యన్తి	౧౯
పరస్యా ౭ ౭నన శయనాన్య ౭దత్తాని నోపయుశ్శేత	౨౦
అదత్తేమా పయుక్తేషు స్వపుణ్యచతుర్థాంశో జహాతి	౨౧
అన్యోపయుక్తాని వస్త్ర మాల్యో పాన చ్ఛత్రాణి నైవ ధారయేత్	౨౨
అగ్నేపాదం న తాపయేత్	౨౩

నైనం ముఖేన ధమేత్	౨౪
న పాదేన స్పృశేత్	౨౫
అభఃపాదతో న కుర్యాత్	౨౬
అగ్నా వగ్నిం జలం వా దేవాలయే ఽగ్నౌ జలే చ మూత్రపురీష పూయ శోణిత రేత శ్లేష్మో చ్ఛిష్టాశ్శనిష్పేషా న్న ప్రక్షిపేత్	౨౭
నగ్నాం పరస్త్రియం విణ్ముతే చ న పశ్యేత్	౨౮
ఉచ్ఛిష్టా దేవా ఽర్క చంద్ర గ్రహ రక్ష తారా న్నేక్షేత్	౨౯
దేవ గురు స్నాతక దీక్షిత రాజగో శ్రేష్ఠానాం ఛాయాం నాక్రామతి	౩౦
ఇన్ద్రధనుః పరస్మైవ దర్శయేత్	౩౧
న వదేత్	౩౨
స్వపంతం నావ బోధయతి	౩౩
ఏకో ఽధ్వానం న గచ్ఛేత్	౩౪
పరక్షేత్రే చరన్తీం గాం ధయన్తం వత్సం చ న వారయేత్	౩౫
నైవా ఽచక్షిత	౩౬
జర్ణ మలవాసా న స్యాత్	౩౭

ఇతిశ్రీ వైఖానస సూత్రే దశమప్రశ్నే ద్వితీయః ఖణ్డః

అక్షైః క్షీడాం ప్రేత ధూమం బాలా ఽచతపం చ దర్శయేత్	౩౮
కేశ రోమ తుషా ఽఙ్గార కపాలా ఽస్థి విణ్ముత పూయశోణిత రేత శ్లేష్మో చ్ఛిష్టా న్నాధితిష్ఠేత్	౩౯
అమేద్ధ్యలి పే ఽశ్లేయావ త్రల్లేపగన్ధ మనశ్శుక్లాన స్యాత్సావన్మత్తయై శ్శౌదయేత్	౪౦
పతితా ఽన్యజ మూర్ఖా ఽథార్మిక వైరిభి స్సార్థం నవసేత్	౪౧
ఉచ్ఛిష్టా ఽశుచిర్వా దేవ గో విప్రా ఽగ్ని న్న స్పృశేత్	౪౨
దేవా న్యేదా వ్రాజ గురు మాతా పితౄ స్విద్య ద్రాహ్మణాన్నా వమన్యేత౪౩	
న నిక్షేత్	౪౪

అవమన్తా నిర్దక శ్చ వినశ్యతి	౪౫
సర్వభూత కుత్సాం తాడనం చ నకుర్వీత	౪౬
గురుణా మాతాపితృభ్యాం తత్ప్రితాద్యైః బ్రాతృపితృబ్రాతృమాతులా ౨౨దార్య	
ర్విగా ౨౨ద్యై ర్వివాదం నా చరేత్	౪౭
సర్వశుద్ధిమ పురుషస్యా ౨ర్థశుద్ధిః స్త్రీశుద్ధి రన్నశుద్ధి శ్చ శ్రేష్ఠతమా స్యాత్ ౪౮	
ద్రవ్యేషు రత్న సౌవర్ణ రజతా ౨శ్చ మయాన్యద్భి శ్చ ధయతి	౪౯
అగ్నౌ వా సృర్యయేత్	౫౦
తామ్రత్రపు సీసా ౨౨యసా ద్యాన్యా ౨౨మ్లవారిభి ర్ధారుదన్త జాతాని	
తక్షణా ధ్ధావనా ద్వా యజ్ఞ పాత్రాణి దక్షిణ పాణినా మార్జనాత్ క్షౌళనా ద్వా	
సంశోద్ధ్యాని	౫౧

ఇతిశ్రీ వైఖానససూత్రే - దశమప్రశ్నే తృతీయ ఖణ్డః

గృహస్థాశ్రమ విధిః "ఈ"

చర్మమయాని సంహతాని వస్త్రాణి శాఖమూల ఫలాని చ ప్రాక్షయేత్ ౫౨	
అల్పాని క్షౌళయేత్	౫౩
ఘృతాదీని ద్రవ్యాణ్యు త్పాయో ల్కయా దర్శయేత్	౫౪
కౌశేయా ౨౨వికాని అరుష్కరై రంశుపట్టాని శ్రీఫలైః శృఙ్ఖళుక్తి గో శృఙ్గాణి	
సర్వపై స్పవారిభి ర్మృన్మయాని పునర్దాహేన గృహం మార్జనో పలేపనా ౨౨షేక్తై	
ర్భుమింఖననా ౨న్యమృత్పూరణ గోవాసకాద్యై ర్మార్జనాద్యైశ్చ శోధయేత్ ౫౫	
గో తృప్తికరం భూగతం తోయం దోషవిహీనం సుపూతమ్	౫౬
వాక్ష్పన్తం వారినిర్దిక్త మదృష్టమ్	౫౭
యోషిదాన్యం కారుహస్తః ప్రసారితపణ్యం చ సర్వదా శుద్ధమ్	౫౮
శకున్సుచ్చిష్ఠం ఫల మనిష్ఠమ్	౫౯
మశక మక్షికాది లీనం తద్విప్రుష శ్చ సదూష్యాణి	౬౦
వాయ్వ గ్ని సూర్య రశ్మిభి స్పృష్టం మేధ్యమ్	౬౧
అతురే బాలే వచనాలయే చ శౌచం నవిచారణీయమ్	౬౨
యథా శక్తి స్యాత్	౬౩

విఘ్నాతాభ్యాం బహ్వషో నదూష్యాః

౬౪

పరస్యా ౭౭చామత స్తాయబిన్ద్వభి ర్భూమౌనిపత్యోగతైః పాదస్పృష్టే

రాచామయన్నావృన్యాత్

౬౫

ఇతి శ్రీనైఖానస సూత్రే దశమ ప్రశ్న చతుర్థః ఖణ్డః

యజ్ఞోపవీత విధిః

అధయజ్ఞోపవీతవిధిం వ్యాఖ్యాస్యామో బ్రాహ్మణో, బ్రాహ్మణీ, బ్రాహ్మణ కన్యకా, విధవా, బ్రహ్మచారివా శుద్ధస్నాతో ౭నటన్ననశ్చన్నశయితః కార్వాస తంతుంకృత్వా, కనిక్రతమితి సూత్రం గృహీత్వా, సూత్రం స్నిగ్ధం చతురంగలిమాత్రం షణ్ణవతి సూత్రమేకం ద్వితీయం తృతీయం ప్రక్షాళ్యాపోహిష్టామయోభువ ఇతి త్రిస్పృభిః ప్రోక్ష్య, దేవాగారే గవాంగోష్ఠే నదీతీరేయత్ర శుచిర్దేశే, తత్ర శుచిర్భవతి బ్రాహ్మణస్సుప్రక్షాళిత పాదపాణి రాచమ్యాపోహరణ్యపవమానైస్సానం ప్రోక్ష్య,

ద్వి(ద్వో)బ్రాహ్మణౌ ప్రాజ్యుభౌ తిష్ఠేతామేకబ్రాహ్మణః ప్రత్యజ్యుభన్తిష్ఠ స్సూత్రంగృహీత్వం భూర్భువస్స్వరితి దక్షిణహస్తేన, ఊర్ధ్వం బధ్నాతి । తత్త్రిగుణీ కృత్య । యథానశ్రేయసస్కరదితి వామహస్తేన, ఊర్ధ్వం బధ్నాతి బైల్వ ఖాదిరాశత్థంవా (పృ)ధివీం నిధాయ. ఋత్విగ్భ్యోన్యమనపేక్షమాణః భూర్భువస్స్వరితి ఉపతలే వసన్ దృష్ట్వా హస్తే వృజ్జ్వా సమ్యక్తేన ముచితాసులాయాం ఉశన్తస్త్వా హవామహ ఇతి, జలం నిధాయ, భూరగ్మయేచ ప్రథమం, భువో వాయవేచ ద్వితీయం, సువరాదిత్యాయ చ తృతీయం, భూర్భువస్సువరితి గ్రంధిం కరోతి 'త్ర్యంబకం యజామహ ఇతి గ్రంధి మభిమృశతి । ఇదం విష్ణురితి శ్రీవిష్ణుమావాహ్యభ్యర్చ్య । పాణిపాదౌ ప్రక్షాళ్యాచమ్య, ఆదిత్యాభిముఖం దక్షిణహస్తముద్భృత్య యజ్ఞోపవీతమితి వాచయిత్వా, ధారయతి, వామహస్తేన మేధ్యామేధ్యా "మధావయ" మితి జీర్ణమప్పు విసృజ్య

శ్లో॥ నాభేరూర్ధ్వమనాయుష్య మధోనాభిస్తపఃక్షయం ।

తస్మాన్నాభిసమంకుర్యాత్సమమాయుష్యమక్షయంభవతి ।

తద్విభర్తావిప్రసమోభవేత్ ।

ఇతి యజ్ఞోపవీత విధిర్విఖనసాప్రాక్తమితిజ్ఞాయతే । ఇతి ॥

ఇతి శ్రీ వైఖానస సూత్ర - శ్రాతప్రశ్న దీక్షితీయే

నవతంతుదేవతాః

ఓంకారః ప్రథమస్తంతు ర్ద్వితీయోగ్నిస్తదైవచ

తృతీయో భగదైవత్యః చతుర్థ స్సోమదైవతః ।

పంచమః పితృదైవత్యః షష్ఠశ్చైవ ప్రజాపతిః

సప్తమో వసుదైవత్యః ధర్మశ్చాష్టమ దేవతా

నవమస్సర్వదైవత్య ఇత్యేతా నవదేవతాః

య ఏతం న విజానాతి యజ్ఞసూత్ర నముద్భవమ్

వేదోక్తం నిష్ఫలంతస్య జ్ఞానదానజపాదికమ్

యజ్ఞాఖ్యః పరమాత్మాయ ముచ్యతే చతుర్వృత్తభిః

ఉపవీతం తతోహ్యస్య తస్మాద్యజ్ఞోపవీతక మితి ॥

యజ్ఞోపవీత మున్న భాగః

సూత్రం : కనిక్రతదితి సూత్రంగృహీత్వా

మంత్రం : “కనిక్రతజ్ఞనుషంప్రబ్రువాణ ఇయర్తి వాచమధితేవ నావ”

మిత్వాది సూక్తేన కార్వాసతంతు నిర్మాణం కుర్యాత్ భూర్భువస్సువరితి దక్షిణ

హస్తేన ఊర్ధ్వంబధ్నాతీతి । “భూర్భువస్సువఃప్రజాః ప్రజయాభూయాసం.....

బ్రహ్మచారిభిః”, యథానత్వేయసస్కర దితి వామహస్తేన, ఊర్ధ్వం బధ్నాతీతి ।

“యథానత్వేయసస్కరద్యధానోవర్చనస్కరద్యధానః । వశుమతః

కరద్యధానోవ్యవసాయయా, “దిత్వాదియజ్ఞోపవీతఖణ్డోక్త మున్నైః యజ్ఞోపవీతం

ప్రతిష్ఠాప్య, అగ్నిందూతమితిమన్నేణ భగవతే సమర్ప్య, తతః స్వయం ధృత్వా

తతః సూత్రం అధావయమితి సూత్రదణ్డాదీన్యపు విస్మయేతి, “అధావయమాదిత్య

ప్రతేత వానాగసాఅదితయేస్యామే”తి మంత్రముచ్చార్య, జర్జరం పూర్వ ధృతముపవీత

మపు విస్మయేదితి-

పద్మాక్షతుళసీమాలావిధి:

దీక్షితీయమాలాధారణ శీలేన విధివత్ సుప్రతిష్ఠితా:

మాలాహరివదాంభోజే, విన్యస్యాభ్యర్చ్య భక్తిత:

ధృత్వా యద్యజ్ఞపే న్యంత్రం, తత్కృతి గుణితం భవేత్

పీఠేషట్కోణంవిలిఖ్య, తన్మధ్యే శ్రీబీజం విలిఖ్య, తత్ర పద్మాక్షతుళ
సీమణిమాలా: విన్యస్య, దధిక్రావ్ణా పోహిష్ఠా హిరణ్య పవమాన మన్తైః ప్రోక్త్య
శుద్ధోదకేనాభిషిచ్య, అతోదేవాఇతి పద్మాక్షే విష్ణుం, శ్రియైజాత ఇతితుళసీ
మణిమాలాయాంశ్రియంచావాహ్యభ్యర్చ్య, చరణం పవిత్రమితి భగవతే సమర్ప్య,
తతస్స్వయం సదాధారయేత్ ॥

ఇతి పద్మాక్షతుళసీమాలా విధిస్సమాప్త:

విఖనసోత్పత్తిక్రమ:

(నిరుక్తాధికారే)

శ్రీ వైఖానస గురుభ్యోనమ:

భార్గవే - ఋషయ ఊచు:

వైఖానసమునిశ్రేష్ఠ ! నమస్తేవిఖనస్సుత !

త్వమేవగతిరస్మాకం మునీనాంభావితాత్మనా

తస్మాత్ కథయ తత్త్వజ్ఞ, ధర్మసారం సనాతనమ్

వర్ణానామాశ్రామాణాంచ వైదికానాంచ భాగశ:

వైఖానసోదితంధర్మం సత్యమిత్యభిధీయతే

తస్యసూత్రస్యమాహాత్మ్యం విస్తరాద్యక్తుమర్హసి

కింప్రమాణం కేనచోక్త: కేనోపాన్య: పర:పుమాన్

కింముక్తిలక్షణం తస్మిన్ కోవాచార: క్రియావిధి:

కియతీగ్రంథ సంఖ్యాచ మునిభి: కైష్ఠమాశ్రిత:

కోవాఫలప్రదస్తవ్యకింనిమిత్తం ప్రవర్తిత:

ఏతాన్ ప్రశ్నాన్మహాభాగ విస్తరేణవదస్వన:

భృగు : వక్ష్యేహం విఖనోత్పత్తి మాహాత్మ్యం నైతపోధనాః !

సావధానేనమనసా - శ్రోతవ్యంపరమార్థతః

పురానారాయణో విష్ణుః పరమాత్మాసనాతనః

అచింత్యశక్తిర్భగవాన్ లోకస్వామీ మహాన్ విభుః

సృష్టిస్థితుపసంహార కారణైక ధురంధరః

సంకల్పమాత్రా దుత్పన్నోదివ్యాయుధ విభూషణః

సర్వాధారస్సర్వసాక్షీ లీలాద్వయవిభూతిమాన్

ప్రప్టుం సతుసముద్యుక్తో బ్రహ్మయోనిమయః ప్రభుః

యోగమాయాంసమాస్థాయ, ప్రకృతిం స్వాం తదైక్షత

తస్యనాభే రభూత్పద్మం సర్వగంధ సమన్వితమ్

తస్మిన్ బ్రహ్మణ మసృజత్సాక్షా ల్లోకపితామహం

సోఽయందృష్ట్వాజలాక్రాంతం త్రైలోక్యమథ పద్మజః

మహాభయపరిత్రస్తో ముహుర్ముహురు దైక్షత

కించిత్కదాచిత్కుత్రాపినోదృష్ట్వా విహ్వలాంగధీః

స్తోత్రయామాస దేవేశం మస్తకే సంయతాంజలిః

బ్రహ్మ : యోఽసౌ సర్వగతస్స్వామీ సర్వసాక్షీజగన్మయః

పితాచమమసర్వేషాం సోఽయందేవఃప్రసీదతు !

యస్మిన్సంతర్గతం సర్వం సర్వస్మిన్ యోవసత్యసౌ

మహాభయాంబుధౌమగ్నం పాతుమాంశరణాగతమ్

యస్యమాయామయీ దేవీ దాసీవ వశవర్తిసి ।

అచింత్య శక్తిర్భగవాన్ పాతుమాంభక్త వత్సలః

ఇత్యేవం ప్రార్థితో విష్ణుర్బ్రహ్మణాదీన చేతసా

ప్రాదుర్భభూవ భగవాన్ కృపయా బ్రహ్మణోగ్రతః

సోఽదృష్ట్వా మహాత్మానం ప్రణమ్యచ ముహుర్ముహుః

ప్రాంజలిర్గర్గదగళః ప్రోవాచమధుసూదనమ్

బ్రహ్మ : కోభవాన్ కేనస్మష్టోఽహంమయాకర్తవ్యతాంవద

శ్రీభగవానువాచ : మాభైష్టవత్స, తుష్టాస్మి స్తోత్రేణనేన పద్మజ

సృష్టింకురుమదాజ్ఞాంవై ధారయన్మద్రమస్తుతే
 దేవతిర్యజ్మనుష్యాది స్థావరాణి చరాణి చ
 తత్తత్కర్మానుసారేణ తత్తత్పాపానుసారతః
 ఇత్యుక్త్వంకారసహిత వ్యాహృతీశ్చతథాశ్రుతిః
 ఉపాదిశచ్ఛస్వాంశేన చావిశ్యాంతరధీయత
 యథాభగవతాజ్ఞప్తం తథా భూరాది సంఖ్యయా
 చతుర్దశచ సంఖ్యాని భువనానిసురాసురాన్
 గంధర్వయక్ష నాగాదీన్ మనుష్యాన్ స్థావరాదికాన్
 పాపపుణ్యానుసారేణ కృతవాన్ కమలాసనః
 తతస్తాన్ ఏక్య భగవాన్ దేహినః పాపసంశ్రితాన్
 కేనోపాయేనసంసారం తారయేయురమీజనాః
 కథం పాపాపనోదస్సాత్ కైవల్యం ప్రాప్నువంతిహి
 ఇతిసంచింత్యకృపయా దేవదేవో జగత్పతిః
 మదర్చనంవినానాన్యన్మల్లక ప్రాప్తయే ద్రువమ్
 ఇతి వేదాంత తత్వార్థ ఖననం కృతవాన్ హరిః
 తస్మాద్వేదాంతసారోఽయం మునిరూపం సమాస్థితః
 శుద్ధ సత్త్వమయోయోగీ జటామకుటభూషణః
 చతుర్బాహు సమాయుక్తః శంఖచక్రధరః ప్రభుః
 శిఖాయజ్ఞోపవీతాభ్యామూర్ధ్వపుండ్రధరోవ్యయః
 కమణ్ణలుఘటాభ్యాంవై త్రిదండేన విరాజితః
 ప్రాదురాసీన్మునిశ్రేష్ఠః ప్రభాకరసమద్యుతిః
 తంఏక్యమానసాజ్ఞాతం పుత్రమౌరసమాదరాత్
 నామ్నావిఖనసంచక్రే సహోవాచహరిస్త్వయమ్
 ఖనిత్వాచాత్మనాత్మానం జ్ఞానాదిగుణసంయుతః
 ధ్యానమావిశ్యయోగేనహ్యసీద్విఖనసోమునిః ॥

విఖనా: నమస్తే దేవ దేవేశ త్రయ్యన్తా నామగోచర

కింకర్తవ్యం మయాకార్యం శీఘ్రమాజ్ఞాపయన్వమే
ఏవం విజ్ఞాప్య తిష్ఠంతం సాంజలిం వినయాన్వితమ్
గృహీత్వాపాణినా విష్ణు స్తమువాచముదాన్వితః

శ్రీభగవానువాచ విఖనాన్స్తవ మహాయోగిన్ లోకసంరక్షణాయవై

శ్రుత్వక్షేనైవమార్గేణ మత్పూజాంకురుసాదరం

శ్రీవిఖనా: విధినాకేనమంత్రేణ త్వత్పూజాంకరవాణ్యహం

వదస్వామిన్, మహావిష్ణో త్వద్భుత్యన్యమమావ్యయ !

శ్రీ భగవాన్ : సంగృహ్య వైష్ణవాన్మనాన్సంగవేదానుపాదిశత్

ద్వయంచమూలమంత్రాదీనుపచారక్రమంతథా

జపహోమార్చనధ్యానక్రమంచోపదిదేశహ

మానుషందైవికంకించ సర్వశాస్త్రం హరిస్స్వయం

ఉపదేశక్రమేభైవ కృత్వైవాధ్యయనంమునిః

తతోభగవతాజ్ఞప్త స్మృష్టైతాన్నవసంఖ్యకాన్

అధ్యాపయామాసతథా సాంగోపాంగాని సర్వశః

కాశ్యపాత్రిర్మరీచిశ్చ - వసిష్ఠోగిరసాహ్యహమ్

పులస్త్యః పులహస్తైవ క్రతుశ్చ నవసంఖ్యకాన్

ఏతేవిఖనసశ్చిష్యా లోకానుగ్రహకారిణః

ఏవంమరీచి నాప్యుక్తం - తస్మాచ్ఛిష్యావయం మునేః

సూత్రం విఖనసాప్రాక్తం సార్థకోటి ప్రమాణకమ్

గురోర్ముఖాచ్చసంగృహ్య తత్సర్వం సముదాహృతమ్

కాశ్యపేనాత్రిణాభైవ మయాభైవ మరీచినా

చతుర్లక్షప్రమాణేన సంక్షిప్తప్రాచ్యతే ౨ధునా

గ్రంథవిస్తరభీత్యాచ దేహినా మల్పజీవినామ్

అశక్యత్వాచ్చతచ్ఛాస్త్రం గుర్వనుజ్ఞాపురస్కరమ్

సంక్షేపాత్పుతమస్మాభిఃకాశ్యపాత్రిమరీచిభిః

తత్త్వమంచప్రవక్ష్యామి మరీచిస్సంహితాష్టకమ్
 చతురశీతిసాహస్రం లక్షోపరిచకారహ
 చతుష్స్థి సహస్రాణాం గ్రంథం ప్రోవాచకాశ్యపః
 అష్టాశీతిసహస్రాణాం గ్రంథ సంఖ్యాత్రిణోచ్యతే
 మయాచైవ చతుష్స్థి సహస్రం సముదాహృతమ్
 వేదమూలమిదంశాస్త్రం తన్మూలా సకలాస్మృతిః
 మన్వాదీనాంస్మృతీనాంచ సూత్రాణాంచైవసర్వశః
 వైష్ణవానాంచధర్మాణాం వైదికానాంచ కర్మణామ్
 వర్ణాశ్రమవిభాగానాం వర్ణసంకరజన్మనామ్
 జాతీనాం నామవృత్తీనాం ఏతన్మూలమితిస్మృతమ్
 విష్ణోః పరమసిద్ధాంత సాధనత్వాచ్చ కృత్స్నశః
 మూలమంత్రోదితత్వాచ్చ దైవతానాంచసర్వశః
 పారమాత్మికమంత్రస్య ధారణత్వాత్తదైవచ
 శ్రేష్ఠం వైఖానసంశాస్త్రమితి వేదవిదోవిదుః
 వైదికాచారసిద్ధత్వాద్యోగతత్వార్థసంగ్రహాత్
 శ్రుతిమంత్రప్రయోగత్వాచ్చైష్ఠ్యం వైఖానసంస్మృతమ్
 “బ్రహ్మఋభూణాం విభనామునీనాముత్తమస్త్రితి ॥ శ్రుతిః ॥
 యే ౭ నఖాః, తేవైఖానసాః
 ఇత్యేవంశ్రుతిబోధ్యత్వాచ్చైష్ఠ్యం వైఖానసంస్మృతమ్
 ద్వయంచ మూలమంత్రంచ ద్వాదశాక్షర మేవచ
 వ్యాపకత్రయమంత్రాణాముద్ధారంప్రణవస్యచ
 యఃకరోతి మహాత్మాచ తస్మైవిఖనసేనమః
 శ్రోతస్మార్తాదికం కర్మ నిఖిలంయేనసూత్రితమ్
 తస్మై సమస్త వేదార్థ విదేవిఖనసే నమః
 బోధాయనాదిసూత్రాణాం యత్సూత్రంచాగ్రముచ్యతే
 తస్మైలోకోపకారాయ పాపతీర్థాయవైనమః
 మార్కండేయాదిభిశ్చైవ మునిభిస్తత్త్వదర్శిభిః

సూత్రమేవంకృతత్వాచ్చ శ్రేష్ఠం వైఖానసంమతమ్
 పాంచరాత్రశైవశాస్త్రే శిల్పేదైవేతరేషుచ
 ఏతద్బ్రాహ్మణ్య మాహాత్మ్యం ప్రాకృత్వాచ్ఛ్రేష్ఠముచ్యతే
 సర్వేషామింద్రియాణాం చ విష్ణోఃకైంకర్యసిద్ధయే
 తన్నియోగకృతత్వాచ్చ శ్రేష్ఠం వైఖానసంమతమ్
 వైకుంఠలక్ష్మణంయస్మిన్ తన్మార్గస్యానుదర్శనమ్
 ముక్తానాం పరమానందం ప్రాకృత్వాచ్ఛ్రేష్ఠముచ్యతే
 పురాణంవాదశాస్త్రంవా యస్మిన్ వేదే విరుధ్యతి
 తత్త్వాజ్యం వేదవిద్భిశ్చ తథాచారాదధఃపతేత్
 తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన మునయోబ్రహ్మవాదినః
 వైదికం పథమాస్థాయ విష్ణోఃపూజాంసమాచరేత్
 సవైలోకానతిక్రమ్య విష్ణుసాయుజ్యమాప్నుయాత్
 ఇతిశ్రీవైఖానసే భృగుప్రాక్షే నిరుక్తాధికారే
 శ్రీవైఖానసాత్పత్తిమాహాత్మ్యం నామ, అష్టపస్తితమోధ్యాయః

శ్రీవిఖానసగురుభ్యోనమః

మరీచి రువాచ

అతఃపరంప్రవక్ష్యామి విఖానోమునిసంభవమ్
 శ్రుణ్వతాంసర్వపాపఘ్నం - సాక్షాన్మోక్షప్రదంశుభమ్ ॥
 సర్వాభీష్టప్రదం పుణ్యం శృణుధ్వం శౌనకాదయః
 ప్రళయానంతరం సాక్షాత్పురుషః ప్రకృతేః పరః ॥
 కారణాబ్ధిజలే విష్ణుర్వ్యోగనిద్రావశంగతః
 ద్వీలక్షార్థప్రమాణేన శయానః ప్రభురవ్యయః ॥
 నిద్రయా బహుకాలాశ్చగతాస్తస్య మాహాత్మనః
 క్వచిత్కాలాంతరే విష్ణుర్భగవాన్ భక్తవత్సలః ॥
 యోగనిద్రాంపరిత్యజ్య దృష్ట్వాప్రకృతిమేవచ
 స్వాత్మవ్యవస్థితమాత్మానం జీవరాశి సమూహకమ్ ॥

చింతయామాసజీవేశో విష్ణుర్నారాయణ స్వయమ్.

శ్రుతి: మయేదంవిశ్వం స్వాత్మనా ౨నుప్రవిశ్య నామరూపేవ్యాకరవాణీతి ।
 ఇతినంస్మరణాదేవనాభ్యాంస్యాత్ కమలంమహత్
 తస్మిం స్తుకమలే బ్రహ్మజాతః పరమసుందరః
 ఆసీత్సంజాతమాత్రేణ విష్ణుధ్యానపరాయణః
 తందృష్ట్వా భక్తవాత్సల్యజలధిః కరుణానిధిః
 సుప్రీతోభగవాన్పుత్రం బ్రహ్మణం ప్రత్యువాచహ ।

శ్రీభగవాన్

బ్రహ్మన్ త్వయాజగత్సర్వం కర్తవ్యం సచరాచరమ్
 లోకేవిహర్తు మిచ్ఛాతు వర్తతే పద్మసంభవ
 తతస్త్వత్సుప్తజగతా మవిచ్ఛిన్న ప్రవృత్తయే ॥
 సాధుసంరక్షణార్థాయ వేదశాస్త్రార్థ సిద్ధయే
 దుష్టానాంచవినాశాయ సంభవామియుగే యుగే ॥
 అనాద్య విద్య యా జీవాన్సుసారాల్లి సముద్భవాః
 అలసాహ్యల్ప సత్వాశ్చ భవిష్యంతికలౌ యుగే ॥
 నవిదుస్తే పరవ్యూహో విభవార్చాంతరాత్మకమ్
 తస్మాత్తేషాంచ ముక్త్యర్థం సర్వలోకానుకంపయా ॥
 అర్చావతారరూపేణ, లోకేస్మిన్పతురానన
 అవతారం కరిష్యామి భూమ్యా లక్ష్మ్యాసమన్వితః ॥
 మదర్చనార్థం సృష్ట్యాదౌసృజత్వమ్మునినత్రమమ్
 ఇత్యాదిష్టస్తదాబ్రహ్మ సృష్టికార్యసముద్యతః ॥
 సృష్టికార్యమజానత్వా ద్రుహ్యజ్ఞానవిహీనతః
 చింతయిత్వామునింస్రష్టు మసమర్థో బభూవహ ॥
 తథోవాచ చతుర్వక్త్రో భగవంతంప్రణమ్యచ
 నమస్తే దేవదేవేశ సృష్టిస్థిత్యంతకారణ ॥
 మునిసృష్టిర్మయాకర్తుం నశక్యాభక్తవత్సల

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా దేవదేవో హరిస్వయమ్ ॥
 చింతయిత్వా ౭ సృజద్విష్ణుస్వారాధనపరంమునిం
 వేదాంతతత్త్వమీమాంసా ఖననం కృతవాన్విభుః ॥
 స్వాంశభూతేన భగవాన్సంజాతో మునిపుంగవః
 రూపలక్షణ సౌందర్య తేజోవాన్వివ్యవిగ్రహః ॥
 శుద్ధ సత్వమయస్సాక్షాన్మునివేషధరోవ్యయః
 చతుర్భుజశృంఖచక్ర వరదాభయచిహ్నితః ॥
 కుశాసనే సమాసీనోహర్కార్ధ్యపుండ్ర పవిత్రకః
 కిరీటహారాభరణైః కుండలాంగదభూషితః ॥
 శిఖాయజ్ఞోపవీతాభ్యాం త్రిదణ్డేనవిరాజితః
 పద్మచాభయహస్తైశ్చ సుసంధార్య సమాహితః ॥
 ఆవిరాసీద్యధాకల్పం వైకుంఠస్మరణాత్తదా
 ఆత్మవైపుత్రనామాసీ ద్విష్ణోర్విశ్వకుటుంబినః ॥
 తం దృష్ట్వా సర్వ భూతాత్మా ప్రణతం ప్రాంజలిస్థితమ్
 మదోరసేత్యుపాసీయ నామధేయంచకారహ ॥
 నామ్నావిఖనసం చక్రే తం వదన్నర్థయోగతః
 వైఖానసంచబ్రహ్మణ ముపాసీయహరిస్వయమ్ ॥
 విఖనోమునయేపూర్వం సావిత్రిముపదేష్టవాన్
 ద్వయజ్ఞములమంత్రాదీన్ సాక్షాన్మోక్షప్రదాన్ముఖాన్ (?)
 అధ్యాపయన్ముని శ్రేష్ఠం సర్వశాస్త్రం తథా విధిమ్
 యావత్సంమిళితావస్థా వేదానాం వ్యనాసాత్పురా ॥
 తాంతువైఖానసీం శాఖా నాదావధ్యాపయన్మునిమ్
 అధోవాచవిధింవిష్ణుర్భగవాన్ భక్తవత్సలః ॥
 బ్రహ్మన్తవాగ్రజం విద్ధి విఖనోముని పుంగవమ్
 అప్రాకృతశరీరత్వాన్మదాజ్ఞాపరిపాలనాత్ ॥
 మదోరససుతత్వాచ్చ సదామత్సుతకర్మణః
 మదంశనంభవత్వాచ్చ త్వయాపూజ్యోమునీశ్వరః ॥

ఇత్యాజ్ఞప్రేతుదేవేశే ప్రణతంప్రాంజలిస్థితమ్
 బ్రహ్మణం ప్రావదద్విష్ణురుద్యుక్తం సృష్టికర్మణి ॥
 మునిశ్రేష్ఠా మయాస్మష్టా మత్కార్యకరణక్షమః
 పూర్వమేవమయాస్మష్టైః కాలాదిభిరనాదితైః ॥
 తత్తైరేతైస్సజబ్రహ్మన్ లోకసృష్టిప్రసాధనైః
 శుద్ధసత్వమయాన్పూర్వం సనకాదిమునీశ్వరాన్ ॥
 లోకసంరక్షణార్థాయ సృజబ్రహ్మన్మదాజ్ఞయా
 హృషీకేశస్యతద్వాక్యం మూర్ఖాదాయకృతాంజలిః ॥
 చతుర్ముఖశ్చాపితథా సనకాదిమునీశ్వరాన్
 ధ్యాయన్ సృష్టిముఖే విష్ణుం క్రమాదసృజదబ్జభూః ॥
 సనాతనంచసనకం సనందన మితిరితమ్
 సనత్కుమారంచతథా కుమారాన్సాత్వికప్రియాన్ ॥
 తాన్ష్టష్టైస్సూర్యసంకాశాన్మహాభాగవతాన్విధిః
 ప్రత్యువాచతదాబ్రహ్మ సనకాదిమునీశ్వరాన్ ॥
 విష్ణోరసపుత్రశ్చ వర్తతేవిఖనోమునిః
 యూయంభవతతచ్ఛిష్యా శ్రీవిష్ణోశ్చసనాత్పరమ్ ॥
 ఏవముక్త్యాతదాబ్రహ్మ భగవంతం ప్రణమ్యచ
 స్వకార్యసాధకాన్ జీవాన్ సృష్టవాన్ పునరేవహి ॥
 చతుర్దశాఖ్య లోకేస్మిన్ స్థావరాణి చరాణి చ
 దేవతిర్యజ్మనుష్యాంశ్చ నారదాదిమునీశ్వరాన్ ॥
 స్వాయంభువాది మన్వాదీన్ స్వస్వకర్మఫలవర్తకాన్
 సర్వాన్లోకాన్ విధిస్సుష్టా లోకసృష్టి ప్రసాధకాన్ ॥
 తాన్ హరేఃపురతః కృత్యా ప్రోక్తవాన్ కమలాసనః
 బ్రహ్మోవాచ దేవదేవ జగన్నాథ ! సృష్టి స్థిత్యంతరకారణ !
 భగవన్ త్వత్ప్రసాదేన, మయాస్మష్టామునీశ్వరాః ॥
 దేవతిర్యజ్మనుష్యాదిస్థావరాణి చరాణి చ

ఏత్తరేవావృతం సర్వం జగదేతచ్ఛరాచరమ్ ॥
 ఇత్కుక్షేచవిధౌ సాక్షాద్భగవాన్సురుషోత్తమః
 సర్వాన్లోకాన్సమావీక్ష్య బ్రహ్మసృష్టి ప్రసాదనాన్ ॥
 అనాద్యవిద్యయా కర్మసంచితాబ్ధినముద్భవాన్
 స్వస్వకర్మానురూపేణ మాయామోహిత చేతనాన్ ॥
 స ఏవం సర్వభూతాత్మా జ్ఞాత్వైవ విఖనోమునిమ్
 ప్రోవాచేదంసమానీయ శుద్ధసత్వమయాన్ మునీన్ ॥
 త్వత్కార్య సాధకానేవ సృష్టింకురుమమాజ్ఞయా
 ఇత్కుక్షే దేవదేవేశే విఖనామునిపుంగవః ॥
 భృగుమత్రింవసిష్ఠంచ మాంచైవంకాశ్యపంతథా
 జమదగ్నిం భరద్వాజం విశ్వమిత్రం మహామునిమ్ ॥
 గౌతమాది మునీంద్రాంశ్చ విష్ణుర్చనపరాన్మునీన్
 హరేఃకటాక్షమాత్రేణ గర్భచక్రాంక సంయుతాన్ ॥
 శ్రీ విష్ణోరాజ్ఞయాసృష్ట్యా విఖనామునిపుంగవః
 తాన్హరేః పురతఃకృత్వా భగవంతం ప్రణమ్యచ ॥
 శిరస్యంజలి మాధాయ ప్రోవాచేదం మునీశ్వరః

శ్రీవిఖనా: దేవదేవజగన్నాథ సృష్టిస్థిత్యంతకారణ ॥

త్వదాజ్ఞయాచ సృష్టానాం భృగ్వాదీనాంత్యమేవహి
 మాతాపితా గురురైవం - సోషకశ్చత్వమేవహి ॥
 త్వమేవగతిరేతేషాం సావిత్రిం వక్తుమర్హసి
 ఇత్కుక్షే చమునౌసాక్షాద్భగవాన్సక్తవత్సలః ॥
 విఖనోమునిమాభాష్య ప్రత్యువాచ శుచిస్మితః

శ్రీభగవానువాచ విఖనాస్తవపుత్రాణాం త్వమేవహి గురుః పితా ॥

సనకాది మునీంద్రాణాం త్వమేవహిగురుస్సృతః
 తస్మాత్త్వమేవహ్యేతేషాం సావిత్రిం వక్తుమర్హసి ॥
 ద్వయంచ మూలమంత్రాదీన్ సాక్షాన్మత్పాపకాన్ శుభాన్

ఏవముక్తాతదాదేవో భృగ్వాదిమునిపుత్రకాన్ ॥
 సనకాదీంస్తదాహూయ ఇదమాహస్వయంవిభుః
 శ్రుణుధ్వంపుత్రకాయూయం సర్వశాస్త్రవిశారదమ్ ॥
 ఆచార్యవరణంకృత్వా విఖనోమునిపుంగవమ్
 అధ్యాపయతయూయంతు ఆశ్రయధ్వంమునిసదా ॥
 ఏవముక్తాతదావిష్ణుర్బ్రహ్మణం ప్రత్యువాచహ
 వైఖానసస్యభృగ్వాద్యా వంశకర్తార ఈరితాః ॥
 విఖనోమునినాసృష్టాః మత్పుత్రాఇతికీర్తితాః
 త్వయాసృష్టమునీంద్రాణామాచార్యోవిఖనాస్స్తుతః ॥
 తేనైవోక్తప్రకారేణ ఆచరంతుతవాత్మజాః
 త్వంత్యిదానీం బ్రహ్మలోకం సృష్టిసాధనపుత్రకైః ॥
 స్వాయంభువాదిభిర్గత్వా సృష్టింకురుమమాజ్ఞయా
 ఇత్యాజ్ఞప్తేతుదేవేశే బ్రహ్మలోకపితామహః ॥
 భగవంతంప్రణమ్యాధ స్వలోకంచజగామహ

ఇతిశ్రీవైఖానసే మరీచి ప్రోక్తాయాం ఆనంద

సంహితాయాం పంచదశోధ్యాయః

అతఃపరంప్రవక్ష్యామి భూమ్యాంతస్యప్రవేశేనమ్
 వైఖానసస్య దేవర్షేః శ్రుణుధ్వంమునిసత్తమాః ॥
 స్వాయంభువమనోః కాలే లోకవృద్ధివిచక్షణః
 బ్రహ్మగర్వసమావిష్టో లోకాన్సర్వాన్ జగామహ ॥
 సర్వలోకాన్ సమావీక్త్య విష్ణోర్నామవిహీనతః
 అజ్ఞానేనావృతాన్లోకాన్స్వాధిభిః పరిపీడితాన్ ॥
 సూర్యం వినాయధాలోకాహ్యాంధకార ప్రపీడితాః
 తథాపాపసమావిష్టాన్క్రూరాన్ దృష్ట్వా విధిస్తదా ॥
 స్వపుత్రసహితోబ్రహ్మ విష్ణులోకంజగామహ
 తత్రస్థితంమహావిష్ణుం సర్వలోకహితైషిణమ్ ॥
 మహాలక్ష్మ్యచభూమ్యాచ సేవితం పద్మలోచనం

వైఖానసాత్రి భృగ్వదైర్వాసబోధాయనైస్తథా ॥
 తందృష్ట్యాహ తదాబ్రహ్మ భగవంతం ప్రణమ్యచ
 బ్రహ్మ నమస్తే దేవదేవేశ ! నమస్త్రైలోక్యవాసిత ॥
 త్వదర్చనంవినా సర్వం జగదేతచ్ఛరాచరం
 అజ్ఞానేనావృతంసర్వం తవమాయావిమోహితం ॥
 త్వన్నామధేయస్మరణవిహీనత్వాజ్జగత్ప్రభో
 ముహ్యతిస్మమహావిష్ణో కృపయాపరిపాలయ ॥
 తస్మాత్త్వదర్చనం విష్ణో కథంకార్యంకరోమ్యహం
 త్వదాజ్ఞయామయాస్పృష్టం విశ్వం సదసదాత్మకం ॥
 త్వాం వినాగతి రేతేషాం నాన్యోస్తి జగతాం ప్రభో
 యదుక్తంచత్వయావిష్ణో పూర్వమేవకృపానిధే ॥
 తదాకురుష్వ దేవేశ భక్తానుగ్రహదీక్షిత
 ఇత్యుక్తవంతం బ్రహ్మణం ప్రతుష్టాచశుచిస్మితః ॥
 శ్రీభగవాన్ బ్రహ్మన్, త్వయాహిస్పృష్టానాం రక్షణంతుకరోమ్యహం
 పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయచ దుష్టుతాం ॥
 ధర్మసంస్థాప నార్థాయ సంభవామి యుగేయుగే
 అర్చావతార రూపేణ లోకేస్మింశ్చతురానన ॥
 అవతారం కరిష్యామి భూమ్యాలక్ష్మ్యా సమన్వితః
 దేవైస్సానుచరైస్సాకంత్వంతులోకం సమావిశ ॥
 ఇత్యుక్తవంతం దేవేశం భగవంతం ప్రణమ్యచ
 స్వపుత్రసహితోబ్రహ్మ స్వలోకంచజగామహ ॥
 అధోవాచహృషీకేశో భగవాన్ భక్తవత్సలః
 లోకానుగ్రహరక్షార్థం విఖనోమునిపుంగవం ॥
 అవతారం కరిష్యామి భూమ్యాలక్ష్మ్యాసమన్వితః
 తస్మాన్మదర్చనంకార్యం త్వయైవమునిసత్తమ ॥
 ఆత్మార్థంవా పరార్థంవా గృహేదేవాలయేపివా
 నిత్యేనైమిత్తికేచైవ మదీయారాధనంకురు ॥

నదీక్షాతపః కర్మ నాస్తిమత్స్రుతకర్మణః
సర్వలోకహితార్థాయ మదీయారాధనం కురు ॥
ఇత్సుక్తవంతం దేవేశం సర్వభూతాత్మనాస్థితం
ఉవాచేదం భయాద్విష్ణుం ప్రణమ్యువిఖనోమునిః ॥

శ్రీవిఖనసః భవతానుగృహీతోఽస్మి ధన్యస్మిపురుషోత్తమ !

నాతః పరతరంకార్యమస్మాకంచ దివోకసాం ॥
సర్వేవయం త్వయోక్తంహి నిత్యనైమిత్తికాదికం
కర్తవ్యం సతతం తేషాంః కర్తుం కర్మప్రయత్నతః ॥
తథాసతితు, దేవేశ, త్వత్కర్మమునిభిః కథం
ఉదయాదుదయాంతంచ క్రియతే చంచలాత్మభిః ॥
భవదారాధనం విష్ణో కథంకార్యం కరోమ్యహం
త్వత్కర్మక్రియతేయత్తత్కర్మలోపోభవేద్భవం ॥
అనాదికమిదంకార్యం - దుర్లభంచదివోకసాం
యతోవాచోనివర్తంతే - అప్రాప్య మనసాసహ ॥
యస్మిన్కర్మణీ ఘోరేమాం - నియోజయసికేశవ
తస్మాత్సదర్పనేదోషో - భవేదితిబిభేష్యహం ॥
సదాత్వదనుజీవిత్వా త్వదాత్వత్సన్నిధిస్థితేః
అపచారాహ్మనంతాశ్చ - భవంత్యేవనసంశయః ॥
ఆరాధనానాంసర్వేషాం - విష్ణోరారాధనంవరం
తథాప్యారాధనం కర్తుం - భీతోఽస్మికరుణానిధే ॥
తస్యతద్వచనంశ్రుత్వా - భగవాన్ సస్మితస్తదా

శ్రీభగవాన్ వైఖానస ! త్వమేవాత్ర మదారాధనకృద్భవ

తచ్చిష్టాశ్చప్రశిష్టాశ్చ పూజాంకుర్వంతుమామికాం ॥
వైఖానసమునిశ్రేష్ఠ ! మదారాధనకర్మణా
స్వకర్మలోపసంత్రాసం మాకురుత్వంమహామునే ! ॥
న్యూనాతిరేకతోయాని కాలభేదేనవాక్యచిత్

సంపూర్ణాన్యేవకర్మాణి సదామధతకర్మణః ॥
 త్వద్వంశస్థమునీంద్రాణాం తదైవాస్తుమమాజ్ఞయా
 త్వద్వంశజానాం సర్వేషాం గర్భవైష్ణ జన్మనాం ॥
 అహమేవ స్వయంగర్భమన్ముదాంధారయామ్యహం
 మదారాధన వేళాయాం యదికర్మనవర్తతే ॥
 ఆరాధనాత్పరం కార్యం కాలభేదాన్నదోషభాక్
 చతుర్వేదైశ్చసంమిశ్రం మయామంత్రంతవేరితం ॥
 తథాపిత్వన్మతస్థాస్తు యజుర్వేదానుసారిణః
 మదర్చనంతుసర్వేషా మైహికాముష్మికప్రదం ॥
 తస్మాన్మదర్చనం నిత్యం కుర్వంతుమమశాసనాత్
 చతుర్వేదం సమగ్రంచ మన్మతం సర్వమేవచ ॥
 అధీత్యసర్వశాస్త్రాణి కలౌనాస్తిమదర్చకః
 కేవలంభక్తిమాత్రేణ సంతుష్టాహం సదామునే ॥
 వైఖానస ! త్వన్మతస్థాస్సాత్స్వికాహారభోజనః
 సదామధతచిత్తత్వాన్మత్పుత్రా ఇతికీర్తితాః ॥
 కృతాధికారిణస్తస్మాత్కృతసంబంధినోమయి
 మత్రసాదేన సౌమ్యేన సదామామర్చయంతుతే ॥
 తస్మాన్మదర్చనేనిత్యం మాభీష్టం మదనుగ్రహాత్
 బ్రహ్మద్యాదేవతాస్సర్వే ఋషయశ్చతథామునే ॥
 అశక్తాస్సర్వవివైతే మదీయారాధనంప్రతి
 తస్మాన్మదర్చనాన్నిత్యం సర్వాభీష్టమవాప్యసి ॥
 ఇత్యుక్తేచహరౌ సాక్షాత్తం ప్రణమ్యాహవైమునిః
విఖవా: మద్వంశజానాం దేవేశ త్వదాజ్ఞాంచ ప్రకుర్వతాం ॥
 సదాత్వదనుజీవత్వాత్సద్భవ్యానుభవాద్విభో !

దోషాభవేయుస్సర్వేషా మితిచింతాకులోస్త్వహం ॥

ఇత్యుక్తవంతం దేవేశో మునిమాహాధ విస్మితః

శ్రీభగవాన్

సూక్ష్మార్థజ్ఞ ! మహాబుద్ధే ! తద్ధర్మంచవదామ్యహం ॥

వైఖానసానాంతద్దోషో నాస్తిమత్పుతకర్మణాం

మద్భవ్యంహవ్యకవ్యేషు దానాభ్యాగతపూజనే ॥

ముఖ్యమేవాస్తుభవతాం సదామత్కర్మకుర్వతాం

కిమేభిర్బహుభిర్వాగ్ని స్సత్యమేవవదామ్యహం ॥

ఆత్మవైపుత్రనామాసి త్వమేవమునిసత్తమ

మదంశసంభవత్వాచ్చ మదాజ్ఞా పరిపాలనాత్ ॥

మద్భవ్యక్షేత్రబింబాని ఆలయానియథావధి

విక్రీణనాదికార్యేషు నాస్తిదోషోమమాజ్ఞయా ॥

మదీయధనభాగేన మత్క్రియాలోపనేనవా

మచ్ఛ్చరిత్రతయాసత్యమపచారోనవిద్యతే ॥

మాభీతస్త్వంభవాశుత్వం మదారాధనకృద్భవ

ఇత్యుక్త్వా దేవదేవేశ స్తూష్టిమాసకృపానిధిః ॥

ఇతిశ్రీవైఖానసే మరీచిప్రాక్తే అనంద సంహితాయాం షోడశోఽధ్యాయః

మరీచిః అతఃపరంప్రవక్ష్యామి తయోస్సంవాదమేవచ

విష్ణోః కైంకర్యనిష్ఠానా మస్మాకం క్షేమకారిణామ్ |

ఏవం సత్యవచశ్రుత్వా తదాజ్ఞాంశిరసావహన్

పునః ప్రోవాచ దేవేశం విఖనోమునిపుంగవః ॥

శ్రీవిఖనాః ధన్యోఽస్మికృతకృత్యోఽస్మి సఫలం జీవితంమమ

తవపాదాంబుజౌప్రాప్య జీవన్ముక్తోస్మిభోవిభో !

తదైవారాధనం విష్ణో ! కరిష్యేనుగ్రహోత్తవ

భవదారాధనం విష్ణో ! కథంకార్యంకరోమ్యహం ॥

విధినాకేనదేవేశ ! త్వత్కర్మమునిభిన్నదా

ఉదయాస్తమయాంతంచ క్రియతేనియతాత్మభిః ॥

త్వమేవజగతాంనాథ ! వక్తుమర్హస్యశేషతః

దైవికం మానుషంచైవ కథం కార్యం వదేశ్వర !

శ్రీభగవాన్ వైఖానస ! భవానేవ శ్రోతుమర్హత్వశేషతః

ఇత్యుక్త్వా కరుణాసింధుర్విఖనోమునయేతదా ॥

దైవికంమానుషం చైవ వేదశాస్త్రాణి యానిచ

తానిసర్వాణిసంగృహ్య మంత్రాంశ్చేపాదిశత్ర్యయం ॥

అబ్రవీదాగమార్థానామాచారాన్ప్రవిభాగశః

ఆగమానాం రహస్యంచ మంత్రాణాం మూలమేవచ

స్వయముక్త్వాతుదేవేశః పునరాహతదామునిం

వైఖానస ! త్వయాప్రోక్త సూత్రం వైఖానసంస్మృతం ॥

గృహేదేవాలయేచైవ అర్చయేదితిభక్తితః

నిషేకాదిశృశానాంతం మానుషీకంచసూచితం ॥

కర్షణాద్యుత్పవాంతంచ దైవికంచమయాసుత

స్వసూత్రవిహితం యద్యత్తత్సర్వం సమాహితః ॥

కుర్యాదన్యత్రయద్యుక్తం కృతమప్యకృతంభవేత్

మదీయారాధనంచైవ మన్నామస్మరణం తథా ॥

ద్వయంచమూలమంత్రాదీన్ సాక్షాన్మత్ప్రాపకాన్ శుభాన్

మదీయధనభోగాదీన్విద్ధిమోక్షప్రదాన్మునే !

వైఖానసాహిమత్పుత్రాగర్భవైష్ణవసంజ్ఞకాః

యస్యాశ్చేదరగర్భాణామప్తమేమాసిసంభవే ॥

అహమేవస్వయంగర్భే మన్ముద్రాంధారాయామ్యహం

భూమిసంస్పర్శనాదేవమన్ముద్రాచతిరోభవేత్ ॥

తథా ౭పి, త్వన్మతస్థానాం గురుస్తేషాంత్యమేవహి

లోకేచతుర్విధంవిద్ధి వైష్ణవం విఖనోమునే !

అనాదివైష్ణవస్సాక్షా దహమేవపరాత్మరః

ఆదివైష్ణవనామానోవిఖనా స్తవసూత్రిణః ॥

పంచసంస్కార సంయుక్తా వైష్ణవాన్వస్య సూత్రిణః

ముణ్ణముద్రాధరాస్పర్శే నామ్నావాంతరవైష్ణవాః ॥
 వైఖానసామమసుతా దాసాశ్చన్యేమహీతలే
 మత్పుత్రాణాం నచిహ్నాని, దాసాశ్చిహ్నాసమన్వితాః ॥
 ద్వాదశంచోర్ధ్వపుండ్రంచ మణిమాలాంగశేనదా
 మన్నామకీర్తనంచైవ ధారయేద్వై సమోక్షభాక్ ॥
 భుక్తికాలేజలోద్ధారేప్యశుద్ధైస్సహభాషణే
 దుష్ప్రవేశేపిశుద్ధస్యాత్పుష్కేకృత్త్వైవ మాలికాం ॥
 ఏవముక్తప్రకారేణత్వన్మతస్థా భవంతుతే
 అవిద్యోవాసువిద్యోవా వైఖానసకులోద్భవః ॥
 ఉద్ధరిష్యతిమల్లోకం మద్భక్తానపరానపి
 అశుచిర్వాప్యనాచారోజాత్యా విద్యాధమోపివా ॥
 మత్పాదోదకసేకాచ్ఛ మన్నివేదితభక్షణాత్
 తస్యజన్మకృతంపాపంతూలరాశిరివానలః ॥
 తస్మాన్మదర్చనార్థోషో నాస్త్రీసత్యంవదామితే
 సాధుసంరక్షణార్థాయ భూలోకే విఖనోమునే !
 అవతారం కరిష్యామి భూమ్యాలక్ష్మ్యా సమన్వితః
 పుత్రాద్వైవమయాదిష్టో భృగ్యాదిమునిభిస్సహ ॥
 విఖ్యాతంనైమిశారణ్యముత్తమం తపనఃఫలం
 భూలోకేవర్తతేయత్ర తత్రత్వంచ సమావిశ ॥
 తత్రాహమంశభాగేన నరనారాయణావృషీ
 అవతారంకరిష్యామి; తత్రమామర్చయప్రభో !
 మత్ప్రియే నైమిశేరమ్యే మదాజ్ఞాంపాలయస్సదా
 భృత్యైశ్చ పూజితోనిత్యం నారాయణపరాయణః ॥
 శిష్యైశ్చసహకర్తవ్యం సూత్రంలోకహితం మహత్
 దైవికం మానుషం చైవసూచితం విపులీకురు ॥
 అర్చావిగ్రహరూపేణ యత్రయత్రవసామ్యహం

త్వత్సూత్రాణస్తత్రతత్రమునేమామర్చయంతుతే ॥
 త్వత్సూత్రాణంచ సర్వేషాం సదామత్పుతకర్మణాం
 మదాజ్ఞాపాలకానాంచ పునర్జన్మనవిద్యతే ॥
 మాభీతస్త్వం మహాభాగ విఖనామునిపుంగవ !
 భృగ్వాదిమునిభిస్సాకం మదారాధనకృద్భవ ॥
 మచ్ఛరిత్రతయాసత్యమపచారోనవిద్యతే
 ఇత్యుక్తే దేవదేవేశే విఖనోమునిపుంగవః ॥
 సత్యవాక్యేనసంతుష్ట స్తదాజ్ఞాంశిరసావహన్
 ప్రదక్షిణంతదాచక్రే శిష్యైరేతైస్సమావృతః ॥
 భగవంతం ప్రణమ్యాధ నైమిశంప్రవివేశహ
 స్వాయంభువమనోకాలేయుగాదౌ శుక్లవత్సరే ॥
 శ్రవణే శ్రావణే శుక్లపౌర్ణమ్యా మిందువాసరే
 సింహాలగ్నేచ సంయుక్తే విఖనాః ప్రాపనైమిశం ॥
 నైమిశే నిమిశక్షేత్రే శిష్యైశ్చసహితోమునిః
 వైఖానసస్సహర్షేణ సూత్రం కర్తుం ప్రచక్రమే ॥
 వైఖానసేనమునినా ద్వాత్రింశత్పృష్ఠ సంఖ్యయా
 నిషేకాదిశృశానాంతం మానుషంకర్మసూచితం ॥
 సూత్రంవిఖనసాప్రోక్షం సార్థకోటిప్రమాణకం
 కర్షణాద్యుత్పవాంతంచ దైవికంతేన సూచితం ॥
 గురోర్ముఖాచ్ఛసంగృహ్య తత్సర్వం సముదాహృతం
 కాశ్యపేనాత్రిణాచైవ మయాచభృగుణాతథా ॥
 చతుర్లక్షప్రమాణేన సంక్షిప్తప్రాచ్యతే ౨ధునా
 తత్క్రమంచప్రవక్ష్యామి శ్రుణుధ్వం మునిసత్తమాః ॥
 జయానందంచసంజ్ఞానం వీరంచ విజయంతథా
 విజితం విమలంకల్పం మయైవం సంహితాష్టకం ॥
 చతురశితి సాహస్రం లక్షోపరికృతంతథా

భిలం భిలాధికారం చ పురాధికరణం తథా ॥
 వాసాధికరణంచైవ హ్యర్పాధికరణం తథా
 మానాధికరణంచైవ క్రియాధికరణాహ్వయం ॥
 నిరుక్తంచప్రకీర్ణంచ యజ్ఞాధికరణం తథా
 భృగుణాచ చతుష్ష్టి సహస్రం సముదాహృతం ॥
 పూర్వతన్త్రాహ్వయం చైవ విష్ణుతన్త్రమతః పరం
 ఉత్తరాఖ్యంమహాతన్త్రం ప్రోక్తం తన్త్ర చతుష్టయం ॥
 అష్టాశీతి సహస్రాణాం గ్రంథసంఖ్యాత్రిణాతథా
 సత్యకాణ్డం కర్మకాణ్డం జ్ఞానకాణ్డాహ్వయంతథా ॥
 చతుష్ష్టి సహస్రాణాం గ్రంథంప్రవాచకాశ్యపః
 అష్టావింశతి సాహస్రం కాశ్యపేనాధికంకృతం ॥
 ఏషాంచతుర్విధానాంతు మూలం తత్సూత్రముచ్యతే
 క్వచిత్కాలాంతరేవిష్ణుర్నరనారాయణా వృషీ ॥
 బదరీషణ్ణమాసాద్య లోకరక్షాంచకారహ
 తస్యావతారం జ్ఞాత్వాతు విఖనామునిపుంగవః ॥
 తత్రగత్యాజగన్నాథం నరనారాయణాత్మకం
 ప్రణమ్యశిరసాభూమౌ శ్రీవిష్ణోరాజ్జయామునిః ॥
 ఆరాధనంతథాచక్రే యదర్థమవతారితః
 తదాప్రభృతిదేవేశో లోకసంరక్షణాయవై ॥
 యత్రయత్రైవభూమ్యాంతు అర్చారూపేణ వర్తతే
 తత్రతత్రత్యభూపేన చానీతాస్మతదాజ్ఞయా ॥
 వయంచైఖానసావిప్రాః పుత్రపౌత్రాదిభిస్సహ
 ఆరాధయామోలక్ష్మీశ మాచార్యానుగ్రహోత్తథా ॥
 శ్రీపుణ్డాఖ్యం మహాగ్రామం సంప్రాప్యతదనంతరం
 చోళభూపేనచానీతా ధార్మికేణమహాత్మనా ॥
 స్థాపితాశ్చభవిష్యంతి విస్తృతా విష్ణుపూజకాః
 ఏతద్వఃకథితం విప్రా హ్యస్మదాచార్యసంభవం ॥
 యశ్శుణోతిపఠన్వాపి సయాతిపరమాంగతిం
 ఇతిశ్రీవైఖానసే మరీచిప్రాక్షే ఆనందసంహితాయాం సప్తదశోధ్యాయః

అతఃపరంప్రవక్ష్యామి వైఖానసవిభూషణం
 భగవద్దేవసంవాదం శ్రుణుధ్వం మునిసత్తమాః ॥
 క్వచిత్కాలాంతరే దేవా విష్ణు పూజాకృతోద్యమాః
 విష్ణులోకంయయుస్సర్వే న్యస్వదోషాపనుత్తయే ॥
 బ్రహ్మచ శూలపాణిశ్చ పార్వతీచ సరస్వతీ
 నాగావిద్యాధరాశ్చైవ యక్షగంధర్వకిన్నరాః ॥
 సిద్ధ చన్ద్రసునందాద్యా అష్టదిక్పాలకైస్సహ
 వసవోద్వాదశాదిత్యా రుద్రాఏకాదశాస్తథా ॥
 సప్తర్షయో నవబ్రహ్మమనవశ్చ చతుర్దశ
 నవగ్రహాశ్చాపురసశ్చచీచ గజవాహనః ॥
 ఏతేదేవాస్సమాజగుర్విష్ణులోకం పరంపదం
 తత్రస్థితం మహావిష్ణుం సృష్టిస్థిత్యంతకారిణం ॥
 మహాలక్ష్మ్యచ భూమ్యాచ సేవితం పద్మలోచనం
 భగవంతం నమస్కృత్య ప్రాహుస్తే విబుధోత్తమాః ॥

దేవాః నారాయణః పరంబ్రహ్మ తత్త్వం నారాయణఃపరః
 నారాయణపరోజ్యోతి రాత్మానారాయణఃపరః ॥
 ఏవంశ్రుత్యుక్తరూపాయ నమస్తే విశ్వమూర్తయే
 నమోనమస్తే గోవింద నమశ్శ్రీవత్సలాంభన ॥
 త్వన్నామస్మరణాత్పాపమశేషం నఃప్రణశ్యతి
 త్వద్దర్శనేనకిముత సర్వకల్మషహరిణా ॥
 అస్మాకం విమలం చేతో మేఘముక్తరవిర్యధా
 చన్ద్రోదయేసముద్రస్తు యథావృద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥
 తథాస్మాకంశరీరాణి పుష్టానివివిధానిచ
 ఏవంస్తుత్వాసమీపేతు తూష్టిమాసన్బుధాదయః
 అధనారాయణోదేవః ప్రత్యువాచామరాంస్తదా

శ్రీభగవాన్ దైత్యైశ్చదానవైశ్చైవరాక్షసైశ్చప్రవీడితాః ॥
 యత్రకుత్రచలోకేషు అనాచారఃప్రవర్తతే

దేవస్థానం త్వపేక్ష్యైవ యఃకశ్చనపరంతపః ॥
 కింకరోతీహ కేనైవకారణేనసమాగతాః
 అన్యోన్యకలహోవాపి భయం యత్రకిమద్భుతం ॥
 ఏతత్సమస్తం విస్తార్య కింకార్యం వక్తుమర్హథ
 దేవాః! వరేణ్య ! యజ్ఞపురుష ప్రజాపాలనతత్పుర !
 నరాక్షసభయం తత్ర దురాచారో నహిక్వచిత్
 దేవస్థానంత్వపేక్ష్యైవనోగ్రం చరతికశ్చన ॥
 అన్యోన్యకలహోవాపి నభయం నాద్భుతం తథా
 కిన్తుపూజావిధానార్థం త్వత్సమీపంజయంగతాః ॥
 త్వత్పూజయాసురాస్సర్వే మనుష్యాః పాపకారిణః
 లభంతేపరమైశ్వర్యం సద్గతిం మధుసూదన !
 తస్మాద్వయం విముక్త్యర్థం స్వస్వదోషాపనుత్తయే
 సర్వైశ్వర్యప్రదాతార మిచ్ఛంతోర్చితుమాగతాః ॥
 త్వదర్చనేవయంశక్తాః కథం సంసారమజ్ఞతాః
 ప్రమాణేన దిశోభూమిం గగనంపరివారితాః ॥
 కింవర్ణం వాధదేవేశ కింప్రమాణం తవప్రభో !
 సప్తర్షయస్సముద్రాశ్చ పర్వతాస్సరితోగణాః ॥
 వసవోద్వాదశాదిత్యా రుద్రాఏకాదశస్తధా
 తవకుక్షౌతువిద్యంతే భువనాని చతుర్దశ ॥
 మాహాత్మ్యం విశ్వరూపాత్మ న్వక్తుంతవనశక్యతే
 ఏవముక్తాస్సురాస్సర్వాన్లోవిష్టః ప్రత్యువాచహ ॥
 శ్రీభగవాన్ మత్పూజయాసురాస్సర్వేమనుష్యాః పాపకారిణః
 నారదాదిమునీన్ద్రాశ్చ సద్గతిం ప్రాప్నువంతిహి ॥
 దేవాదయస్తధాయూయం కురుధన్వార్చనంక్రమాత్
 యుష్మదన్యస్తుకోవామా మర్చయిష్యతిభక్తిమాన్ ॥
 తథాపిదేవా శ్రుణ్వం తా మవధాననమన్వితాః
 బ్రహ్మేశానసురేంద్రాశ్చ వసిష్ఠాద్యామహర్షయః ॥
 మమార్చనవిధౌవార్తాన్స్వస్వదోషప్రదూషితాః

దేవాతామః స్వతేజోవ్యాప్తదిక్పక్ర మహిమన్మదుసూదన !

కోవాతేషాంమహాన్దోష స్తంనోబ్రూహిసునిశ్చితం

శ్రీ భగవానువాచ

విధేశ్చతుర్ముఖత్వాచ్చ శూలినస్త్రివిలోచనాత్ ॥

అంగాధికా ద్వీరూపత్వాద్దోషవిష తదాశ్రితః

ఇంద్రస్సహస్రనేత్రత్వాద్దోషదుష్టస్తధైవచ ॥

అన్యేషాం యోనిజన్యత్వా ద్వసిష్ఠాదితపస్వినాం

తస్మాదనర్హాస్తేనర్వే మమపూజావిధోసురాః ॥

కేవలం భక్తిమాత్రేణ సంతుష్టాభవతాంసదా

వైఖానసం వినానాన్య స్సాక్షాదర్శితుమర్హతి ॥

వైఖానసేమమమనస్సర్వదారమతేసుఖం

దేవాతామః త్వదర్చనపరానస్మాన్ కింవావైఖానసేమతిః ॥

కథంకృతాత్వయాబ్రహ్మన్తద్వదస్య కృపానిధే !

శ్రీభగవానువాచ శృణుధ్వం విబుధాస్సర్వే బ్రహ్మణః పూర్వమేవహి ॥

జ్ఞాపితంసంగ్రహేణైవ తథాపిచ వదామ్యహం

ప్రజాపతిస్ససర్వాదావాకాశం సలిలం తథా ॥

అగ్నిం వాయుం మహింఛైవ మనుష్యాదీన్తక్రమాదసౌ

తదాతులోక రక్షార్థం వైఖానసమురస్థులే ॥

మయాసృష్టామదర్పార్థం తేనసర్వేర్భయంతుమాం

వైఖానసంవినాన్యేవా దేవతాఋషయస్తథా ॥

మనుష్యావార్చనంకర్తుం నశక్తామమదేవతాః

ఉరస్థులేచజన్యత్వా నృమానుజ్ఞావశఃప్రియః ॥

వైఖానసోమమసుతస్తస్మాద్వైఖానసోవరః

ద్రుమాద్యాలక్షవింశత్యః పయోజన్యాశ్చలక్షకం ॥

రుద్రసంఖ్యా క్రమీభూత్వా పక్షిణాందశలక్షకం

నప్తకోటిపశూనాంచ తతఃపూర్వంచమానుషాః ॥

బ్రహ్మయోనిశతంప్రాప్య బహుజన్మతపఃఫలాత్

వైఖానసత్వంప్రాప్తో భూ నృమాంశశ్చనవైనరః ॥

శ్రుతిస్మృతిపురాణేషు శ్రేష్ఠం వైఖానసంస్మృతం
 తస్మాత్తేనైవమునినా కురుధ్వంమమచార్చనం ॥
 ఏవముక్త్యాహరిస్తూష్ణీ మాసీద్భక్తానుకంపయా
 ఇతిశ్రీవైఖానసే మరీచిప్రాక్షే ఆనందసంహితాయాం అష్టాదశోధ్యాయః
 అతఃపరంప్రవక్ష్యామి మాహాత్మ్యం తస్యవైమునేః
 శ్రుత్యాదిషుప్రసిద్ధంహి శ్రుణుధ్వం శౌనకాదయః ॥
 ఏవంవదంతం లక్ష్మీశమబ్రువన్త్రిదశావచః
 శ్రుతిస్మృతిపురాణేషు ప్రమాణం జ్ఞాతుముద్యతాః ॥
 దేవాఽఽచుః చిరకాలంతపఃకృత్వా చాన్ద్రాయణమహావ్రతం
 శరీరఞ్చకృశంకృత్వా యుష్మద్వరప్రసాదతః ॥
 అస్మాన్వినివావిఖనసే కోవిశేషస్తవానఘ
 శ్రుతిస్మృతిపురేణేషు కింప్రమాణంవదప్రభో !

భగవానువాచ

ఆత్మవైపుత్రనామాసీద్విష్ణోర్విశ్వకుటుంబినః
 వైఖానసాహ్యోరసాశ్చ దత్తపుత్రాశ్చదీక్షితాః ॥
 దేవాదయస్సుమధ్భక్తా దాసాశ్చాన్యేమహీతలే
 పుత్రాఏవపితుః పూజాం స్వభావాదేవకుర్వతే ॥
 పిత్రోర్యద్యద్వస్తుజాతం తత్పుత్రస్వీకరిష్యతి
 తస్మాద్వైఖానసశ్రేష్ఠో మదర్చనవిధోసురాః ॥
 శ్రుతిస్మృతిపురాణేషు ప్రమాణఞ్చవదామ్యహం
 శ్రుతిః “యేనఖాః । తేవైఖానసాః । యేవాలాః । తేవాలఖిల్యాః” ఇతి వైఖానసం
 పూర్వేహగ్ం సామభవతీతి కాత్యాయనోపనిషది । అధవఞ్చాబ్జుషయః
 వైఖానసంభవతి వైఖానసఋషిర్బ్రహ్మణశ్చాయుషంభవతి । ఛాన్దోగ్యే ధేనుర్వహానా
 మదితిస్సురాణాం బ్రహ్మ ఋభూణాంవిఖానామునీనామితి । సీతోపనిషది -
 వైఖానసమునేఃపూర్వం విష్ణోర్వాణీ సముద్భవేదితి ।
 అశ్వమేధికే : అశ్వత్థః కపిలాగావస్తుశసేవిఖనోమునిః
 చత్వారోమత్త్రియా రాజస్తేషాం వైఖానసావరః ।
 వైఖానసామమనుతాదాసాశ్చాన్యేమహీతలే
 మత్పుత్రాణాంన చిహ్నాని దాసాశ్చిహ్నా సమన్వితాః ।
 వైఖానసానాం సర్వేషాం గర్భవైష్ణవజన్మనాం

అహమేవస్వయం గర్భమన్ముదాంధారయామ్యహమ్ ॥

అగమే అజ్ఞానాదర్థలోభాద్వా మోహాద్వాపరపీడనాత్

తప్తముద్రోభవేద్యస్తు స్పృష్టుంనార్హతి కేశవమ్ ॥

వైఖానసకులేజాతా అజ్ఞానాత్తప్తధారిణః

ప్రాయశ్చిత్తం మహాశాంతిం క్రమాదర్హంతిశాస్త్రతః ॥

ఋషిప్రోక్త విధానత్వా ధైవలత్వం నవిద్యతే

వైఖానసకులే జాతః పాంచరాత్రేణ దీక్షితః ॥

నదీక్షితో నజాతోవై సవైదేవలకఃస్మృతః

అజ్ఞానాద్వాబలాన్మోహాద్యదిచక్రాంకితోభవేత్ ॥

వైఖానసోపిసోవద్య స్పృష్టుంనార్హతికేశవం

అచార్యమాలయంచైవ ప్రతిమాంబలిపీఠకమ్ ॥

శరీరమేవదేవస్య అర్చకస్తుసదాహరిః

అశ్వమేధికే వైఖానసో విష్ణుసుత స్సదావిష్ణ్వర్చనేరతః

తస్మాన్నిమహతీశుద్ధి స్వర్ణస్యేవహిసర్వదా ॥

భారతే ఆత్మయోనిస్వయంజాతో వైఖానస్సామగాయనః

విఖనస్సర్గితాఃపుత్రావర్తన్తేబహవోధునా ॥

తేషాం విఖానసాముఖ్యామునేః పఞ్చమహర్షయః

కాశ్యపాత్రిర్ఘ్నుగురహం శిష్యాబోధాయనస్తథా ॥

బోధాయనోగురుద్రోహి శాస్త్రవ్యుత్క్రమవానభూత్

తస్మాద్బోధాయనేసూత్రే శ్రౌతధర్మనవిద్యతే ॥

బహునాకిమువక్తవ్యం నతేన సదృశఃపుమాన్

తస్మాద్వ్యాయన్తుదేవాద్యాస్తేనసర్వేర్పయంతుమాం ॥

సత్యంసత్యం పునస్సత్యం బ్రవీమిసురసత్తమాః

తచ్ఛ్రుత్వాదేవదేవస్య వాక్యం సత్యేనసంయుతం ॥

భగవంతం ప్రణమ్యాధధన్యాస్మ ఇతివాదినః

అనుజ్ఞాప్యతథాజగ్ముస్స్వలోకంచసురాదయః ॥

హరేరారాధనం చక్రుర్వైఖానసకులోద్భవాః

శ్రుణ్వతాం సర్వపాపఘ్నం సాక్షాన్మోక్షప్రదం శుభమ్ ॥

ఇతిశ్రీవైఖానసే మరిచిప్రోక్షే

అనందనంహితాయాం ఏకేనవింశోధ్యాయ

విఖనబొత్పత్తిక్రమః సంపూర్ణః

శ్రీ విఖనసమహాగురవేనమః

శ్రీ విఖనసాష్టోత్తర శతనామస్తోత్రమ్

అస్యశ్రీవిఖనసాష్టోత్తర శతమహామంత్రస్య భృగుర్మహర్షిః, అనుష్టుప్పుండః।
శ్రీమన్నారాయణో దేవతా । అత్యయోనిన్స్వయంజాత ఇతిబీజం ।
గర్భవైష్ణవయితీశక్తిః। శంఖచక్రగదాపద్మేతి కీలకం । శార్ఙ్గభృన్నందకీర్త్యస్తం ।
నిగమాగమ ఇతికవచం। పరమాత్మసాధక ఇతినేత్రం । పరంజ్యోతిస్వరూపే
వినియోగః । సనకాదియోగీంద్ర భక్తిప్రదేతిధ్యానం । అష్టచక్రమితి దిగ్బంధః । శ్రీ
విఖనసబ్రహ్మప్రీత్యర్థేజపే వినియోగః।

ధ్యానం

చక్రాభ్యేష్పితదాభయోద్భుతచతుర్పాహం రమానందనం
హస్తాబ్జం హరిమానసోద్భవమహం పద్మోద్భవస్యాగ్రజం
విద్యుద్ధండ కమణ్ణలాదిభరితం గర్భస్థచక్రాంకనం ॥
వందే సమగ్రవిజ్ఞానం విఖనసం యోగప్రభావల్లభమ్
శ్రీమాన్యోగప్రభావజ్ఞో మంత్రవేత్తాత్రిలోకధృత్
శ్రవణేశ్రావణేమాసి సంభవో గర్భవైష్ణవః
భృగ్వాదిమునిపుత్రశ్చ త్రిలోకాత్మాపరాత్మరః
పరంజ్యోతిస్వరూపాత్మా సర్వాత్మా సర్వశాస్త్రభృత్ ॥
యోగిపుంగవసంస్తుత్యః స్ఫుటత్పాద సరోరుహః
వేదాంతవేద్యపురుషో వేదాంగో వేదసార భృత్
సూర్యేందునయనద్వంద్వ వ్యయంభూరాదివైష్ణవః
అర్తలోకమనఃపద్మరంజిత భ్రమరాత్మకః
రాజవలోచనశ్శౌరిః సుందరః పురుషోత్తమః
సమారాధనదీక్షోవాస్థాపక స్థానికోర్భకః
అచార్యస్త్రిజగజ్జేతా జగన్నాథోజనార్దనః
శతకోటి నహస్రాంశు తేజోవాన్వివ్యవిగ్రహః
భోక్తాగోప్తామరేంద్రోవా సుమేధా ధర్మవర్ధనః

క్షేత్రజ్ఞః పుణ్డరీకాక్ష శ్రేష్ఠో గాంభీర్యసదృశః
 జితేంద్రియ స్సుప్రసాదోహ్యప్రమేయః ప్రకాశనః
 హృత్కరాబ్జో రమాపుత్రో మృగచర్మాంబరో ఽచ్యుతః
 పద్మద్భవాగ్రజోముఖ్యో ధృతదణ్డకమణ్డలుః
 వైఖానసాగమనిధిర్వైకరూపానిరంజనః
 గర్భచక్రాంకితధరశ్శుచిస్సాధుఃప్రతాపనః
 యోగబ్రహ్మపరబ్రహ్మ నిరామయతపోనిధిః
 మాధవాంఘ్రిసరోజాత పూజార్హశ్రీచతుర్భుజః
 అనఘోభగవాన్ విష్ణు ర్విజయోనిత్యసదృశః
 విరాణ్మానసపుత్రోవా శంఖచక్రధరః పరః
 క్రోధహాశత్రుహాదృశ్యః బ్రహ్మరూప్సార్వవత్సలః
 కామహాధర్మభృద్ధర్మ విశిష్టశ్శాశ్వతశ్శివః
 అవ్యయస్సర్వదేవేశస్త్వచింత్యభయనాశకృత్
 భోగీంద్రోభోగపురుష ఆదిదేవోమహాత్మకః
 వైఖానసమునిశ్రేష్ఠ నిధిస్స్యోక్త్యాంచనాంబరః
 నియమస్సాత్వికశ్రీదస్తారణశ్శోకనాశనః
 అర్చనాక్షమయోగీశ శ్రీధరోర్చిశ్శుభోమహాన్
 ముక్తిదః పరమైకాంతిః శ్రీనిధిశ్రీకరశ్శుచిః
 చంద్రికాసాస్త్రధవళమస్తహాసయుతాననః
 వైఖానసోవిఖనసోవిఖనామునిపుంగవః
 దయాశుస్సత్యభాషోవాసుమూర్తిర్దివ్యమూర్తిమాన్
 ఇత్యేవంశ్రీవిఖనసోనామ్నామష్టోత్తరంశతం
 యాత్రాకాలేవిశేషచిహ్నానాశ్చానకృతేపిచ
 స్నానేషు సర్వకాలేషు సూర్యచంద్రో పరాగతే
 ప్రయాణేభోజనేతర్చ్యే విద్యారంభేమహోత్సవే
 త్రిసంధ్యాయాంపఠన్మిత్యం సర్వత్రవిజయీభవేత్
 భవ్యాయమునివర్యాయ పరిపూతాయవాగ్మినే
 యోగప్రభాసమేతాయ తస్మైవిఖనసేనమః

హరిఃఓమ్ శ్రీవిఖనసాష్టోత్తర శతనామోత్తరం సంపూర్ణమ్

విరుక్తాధికారే శ్రీ విఖనసాష్టోత్తర శతనామస్తోత్రమ్

విమలకమలహారం విశ్రుతాచారపూరం
 వినమితసురవారం క్లృప్తలోకోపకారం
 విమతజనవిదూరం విష్ణుచేతోవిహారం
 విఖనసమునిసూరిం వేదసారజ్ఞమీదే ॥
 ఓంశ్రీవిఖనసాచార్య గురవేబ్రహ్మరూపిణే
 విష్ణుప్రియకుమారాయ రౌరవాజినవాససే ॥
 సమారూఢకురంగాగ్ర్య వాహనాయమహాత్మనే
 శుద్ధస్ఫటికరూపాయ నభోమాన్యవతారిణే ॥
 మహావైష్ణవనక్షత్ర సంభవాయ వరాయచ
 విష్ణ్వర్చాపరతంత్రాయ సూత్రకారాయయోగినే ॥
 యోగప్రభాసమేతాయ హరిమానసజన్మనే
 దివ్యవిజ్ఞానకాంతాయ దోషభంజనకారిణే ॥
 వైఖానసమతాధార మూలకందాయవిష్ణవే
 కింకరీకృతభృగ్వాది మునిమండలచారిణే ॥
 గర్భవైష్ణవసిద్ధాంతస్థాపకాయచవాగ్మినే
 ఋగ్యజుస్సామలోలాయ వేదమాతృసఖాయచ ॥
 బ్రహ్మాత్మజన్మనే విశ్వ పుణ్యాయపురుషాయచ
 చతుర్నామధృతాబ్ధారి వరదాభయశాలినే ॥
 అక్షమాలాలంకృతాయ తులసీదామధారిణే
 లలాటాన్తోర్ధ్వపుష్పాగ్ర కిరీటమణిహారిణే ॥
 హేమకుంజలరత్నార్చిర్మండిత శ్రవణాయచ
 సర్వాగమనివాసాయ సర్వశాస్త్రవిదినే ॥
 విద్యారణ్యవసంతాయ విప్రనారాయణాయచ
 సనత్కుమారవేద్యాయ సనకార్ద్రశరీరిణే ॥
 సనందాధ్యాత్మగురవే వాలఖిల్యసఖాయచ
 వానప్రస్థావతంసాయ వైయాసిక్యస్తుతాయచ ॥

వసిష్ఠార్చిత పాదాయ వామదేవస్తుతాయచ
 పాషణ్ణశైలవజ్రాయ బౌద్ధచార్వాకవైరితే ॥
 వితర్కాహిపతంగాయ జైనధ్వంతవివస్వతే
 న్యగ్రోధపల్లకీటాయ క్షీరసాగర శాయినే ॥
 షడాగమసమర్థాయ షణ్మతస్థాపకాయచ
 అనాదివిష్ణుభావాయ వైదికాయ శివాయచ ॥
 శిల్పచార్యాయ శిష్టాయ సిద్ధాశ్రమనివాసినే
 భృగ్వాదిమునిపిత్రేచ వాణీగానప్రియాయచ ॥
 సహస్రకోటిగంధర్వసహితాయ హితాయచ
 అర్చావతార రూపాయ హరిరూపస్వరూపితే ॥
 నానాబింబప్రతిష్ఠిత్రే శివమిత్రాయయోగినే
 మైత్రావరుణవంద్యాయ దత్తాత్రేయార్థితాయచ ॥
 హయగ్రీవస్వరూపాయ శేషాయనుముఖాయచ
 అచార్యాయస్థాపకాయ దీక్షితాయార్చకాత్మనే ॥
 సమారాధనధామ్యేచ స్థానికాయమనోభువే
 శోభనాంగాయశుద్ధాయ యోగమాయానుసారిణే ॥
 సప్తకోటిమహామంత్రస్వతంత్ర భవనాయచ
 వైరాగ్యజన్మదేశాయ వాసవాయయశస్వినే ॥
 ధౌతయజ్ఞోపవీతాయ కుశాస్తరణశాయినే
 పంచయజ్ఞాధికారాయ మహాయజ్ఞ స్వరూపితే
 అగ్నిహోత్రప్రతిష్ఠిత్రే అగ్నికల్పాయయజ్ఞినే
 చత్వారింశన్మహాకర్మ ప్రతిష్ఠాయమహేష్వయే ॥
 లక్ష్మీవిశిష్టసిద్ధాంతస్థాపకాయవిలాసినే ॥
 అనంతవేదవేదాంత రహస్యపరిశీలినే ॥
 నిరంతర పదాక్రాంత సార్వభౌమాయమాయినే
 నిత్యసూరిసమేతాయ నారాయణనుతాయచ ॥
 అనేకదేశికాచార్య పారిషద్య సదస్వినే

విదుషేవిద్వదగ్రజ్యై విశాలనయనాయచ ॥
 మహాభాగవతశ్రేష్ఠ పూజితాయాస్తుమంగళం
 విశిష్టాద్వైతసిద్ధాంత మూలభూతాయమంగళం
 వైఖానసమునీంద్రాయ కూటస్థాయాస్తుమంగళం
 ఏతదష్టాత్తరశతం వైఖానసమునేః ప్రియం ॥
 అస్మదాచార్య భూతైస్తు కీర్తితంభార్గవాదిభిః
 ఏతదష్టాత్తరశతం మహేశ్వర్యప్రదంభువి ॥
 ఆయురారోగ్యదం భవ్యం సర్వకామప్రదంనృణాం
 యోజపేచ్ఛత్రిసంధ్యాయాం సయాతిపరమాంగతిమ్ ॥

ఇతిశ్రీవైఖానసే భృగుప్రాక్షే నిరుక్తాధికారే
 శ్రీవైఖానసాష్టాత్తర శతనామ స్తోత్రం సంపూర్ణమ్

భక్తప్రతిష్ఠావిధిః

(ఏకనస్తతి భక్త ప్రతిష్ఠా విఖనసాచార్యప్రతిష్ఠావిధిః)

అతఃపరంప్రవక్ష్యామి భక్తానాంస్థాపనం పరం
 ఏకనస్తతి భక్తానాం తత్తద్రూపం విధీయతే ॥
 ప్రథమావరణేవాపి ద్వితీయావరణే ౨పివా
 ప్రాకారాద్భిత్తిపార్శ్వేతు దక్షిణాద్యుత్తరాంతికం ॥
 ప్రాఙ్ముఖాంతైవ సంస్థాప్య తత్తన్నామాదిపూజయేత్
 పూర్వోక్తనైవమార్గేణ ప్రతిష్ఠావిధినైవహి ॥
 ప్రహ్లాదోనారదశ్చైవ పుండరీకః పరాశరః
 వ్యాసశ్చ శౌనకశ్చైవ - శుకబ్రహ్మతదైవచ
 వసిష్ఠశ్చహరిశ్చంద్రో మార్కండేయస్తదైవచ
 ఈశానశ్చైవహనుమాన్పార్వతీనవ్వికేశ్వరః ॥
 సుగ్రీవశ్చాంగదశ్చైవ జటాయుర్థాంబవాంస్తదా
 రుక్మాంగదశ్చభీష్మశ్చ త్రిజటాచవిభీషణః ॥
 ధర్మభీమార్జునాశ్చాపి నకులస్తుహదేవకః

ద్రౌపదీకుంతి దేవీచ వాల్మీకిశ్చమునిస్తథా
 సనాతనశ్చ సనకస్సనత్పుత్ర స్సనందనః
 వైఖానసోమరీచ్యత్రికాశ్యపాభ్యగురేవచ ॥
 సూర్యోబృహస్పతిశ్చంద్రశ్చుక్రశ్చశనిరేవచ
 దిలీపశ్చదశరథో రఘురాజస్తథైవచ ॥
 వసుదేవోనందగోపాయశోదాదేవకీతథా
 విదురోనంతగరుడో విష్ణుశ్చేనోవినాయకః ॥
 దుర్గాచషణ్ముఖశ్చైవ జనకోభోజఏవచ
 విశ్వామిత్రోగుహశ్చేతి నళరాజస్తథైవచ ॥
 శంఖచక్రగదాశార్ఙ్గా ఖడ్గాశ్చైవ మహాబలిః
 కార్తవీర్యజామదగ్నిరేకసప్తతికాస్తథా
 అతఃపరంప్రవక్ష్యామి భక్తానాంలక్షణంపరం
 అసురా రాక్షసాభూతా గరుడా నాగకిన్నరాః ॥
 యక్షవిద్యాధరాస్సర్వ ఋషయోమానవాస్తథా
 బ్రాహ్మణాఃక్షత్రియావైశ్యాశ్చుద్రాశ్చైవాంత్యజాతయః ॥
 విష్ణుభక్తి సమాయుక్తైస్తచ్చిహ్నేస్తత్పరాయణైః
 తద్భక్తైరర్చనీయాస్సురైహికాముష్మికాస్తయే । ఇత్యాది
 ఇతిశ్రీవైఖానసే భృగుప్రాక్షే వాసాధికారే విష్ణుభక్తప్రతిష్ఠావిధిర్నామాష్టషష్ఠితమోధ్యాయః

శ్రీవిఖనసాచార్యస్తోత్రపాఠః

అతఃపరం ప్రవక్ష్యామి హ్యేదార్యస్య మహాత్మనః
 వైఖానసస్యదేవర్షేః స్తోత్రపాఠమిదంపరం ॥
 యఃపఠేచ్ఛ్రుణుయాన్నిత్యం వైఖానసకులోద్భవః
 ఇహలోకసుఖం భుక్త్వా సయాతివరమాం గతిం
 ఓం॥ దేవరాజదయాపాత్రం ధీభక్త్వాదిగుణార్ణవం
 భ్యూదిమునిభిర్మాన్యం వందేశ్రీవిఖనోమునిం ॥
 శ్రీలక్ష్మీవల్లభారంభాం.... పరంపరాం ॥

వందేవిఖనసంసాక్షాత్.... ప్రవర్తకం ॥
 నారాయణః పితాయస్య..... విఖనసేనమః ॥
 అఖణ్ణమణ్ణలాకారం వ్యాప్తంయేనచరాచరం
 తత్పదందర్శితంయేన తస్మిశ్రీగురవేనమః ॥
 శ్రుతిస్మృతినదీపూర్ణం..... శ్రీవిఖనోర్ధవం ॥
 శ్రవణే శ్రావణే శుక్ల-పూర్ణిమా ఇందువాసరే
 సింహలగ్నైచ సంయుక్తే నైమిశారణ్యమాగతం ॥
 నారాయణస్య యశ్చాత్మా విఖనాఇతివర్తతే
 వేదవేదాంగతత్త్వజ్ఞం తంవందేవిఖనోమునిం ॥
 పద్మనాభమనోజాతం విష్ణుపూజావిశారదం
 కుశాసనే సమాసీనమూర్ధ్వపుష్పా పవిత్రకం ॥
 కిరీటహారాభరణ కుణ్డలాంగదభూషితం
 శిఖాయజ్ఞోపవీతాభ్యాం త్రిదణ్డేన విరాజితం ॥
 వరదాభయహస్తాబ్జం శంఖచక్రధరం ప్రభుం
 పద్మంతుదక్షిణే హస్తే ధారిణంపీతవాససం ॥
 కమణ్ణలుఘటైర్ముక్తం బ్రహ్మర్షిగణసేవితం
 తుళసేపద్మమాలాభిస్తపసాచనుశోభితం ॥
 పారమాత్మికమంత్రజ్ఞం విఖనోమునిమాశ్రయే
 చక్రాభ్యేష్ఠితదాభయోద్ధృతచతుర్బాహు..... యోగప్రభావల్లభం ॥
 వేదాస్తవేద్యమఖిలార్థవిదాంవరిష్ఠం
 శ్రీకాంతపాదసరసీరుహ లగ్నచిత్తం ॥
 కేయూరహారమణిరాజవిభూషితాంగం
 శాంతం సదావిఖనసంమునిమాశ్రయామి ॥
 కణ్ఠావలగ్నతులసీనలివాక్షమాలా
 కాన్త్యావిలి ప్తవృదుపీనభుజాస్తరాళం
 స్వర్ణాంబుజాతవదనోల్లసదూర్ధ్వంపుష్పం

శాంతంసదా విఖనసం మునిమాశ్రయామి ||

శ్రీవాసుదేవచరణాంబుజభృంగరాజం

కామాదిదోషదమనం పరవిష్ణురూపం

వైఖానసార్చితపదం పరమం పవిత్రం

శాంతంసదావిఖనసంమునిమాశ్రయామి ||

చంద్రాదిత్యవిలోచనం మమగురుం క్షీరాబ్ధికన్యాసుతం

సూత్రానస్తసమస్త తస్త్రవిదుషా మజ్ఞాన విచ్ఛేదనం

తంసాక్షాత్పర వాసుదేవ చరణద్వంద్వాంబుజార్చాపరం

భక్తానంతగుణప్రదం విఖనసం నిత్యం ప్రపద్యేవిభుం ||

వసంతమాతారుణవల్లవాభం ధ్వజాబ్జవజ్రాంకుశచక్రచిహ్నం

వైఖానసాచార్యపదారవిందం యోగీంద్ర వన్ద్యం శరణం ప్రపద్యే ||

ప్రత్యుప్తగారుత్మతరత్నపాద స్ఫురద్విచిత్రాసన సన్నివిష్టం

వైఖానసాచార్య పదారవిందం సర్వాభివంద్యం శరణం ప్రపద్యే ||

ప్రతప్తచామీకరనూపురాధ్య కర్పూరకాశ్మీరజపంకరక్తం

వైఖానసాచార్య పదారవిందం సదర్శితం తచ్ఛరణంప్రపద్యే ||

సురేంద్రదిక్పాలకిరీటదీప్త రత్నాంకుసీరాజన శోభమానం

వైఖానసాచార్య పదారవిందం సురేంద్ర వంద్యం శరణం ప్రపద్యే ||

ఇక్ష్వాకుమాంధాత్మదిలీపముఖ్య మహేశమౌళిస్తకిరీటజుష్టం

వైఖానసాచార్యపదార విందం మహేశవంద్యం శరణం ప్రపద్యే ||

దితేస్సుతానాం కరపల్లవాభ్యాం సంలాలితంతత్పుర పుంగవాభ్యాం (నాం)

వైఖానసాచార్యపదారవిందం సురారివంద్యం శరణం ప్రపద్యే ||

భృగ్వత్రి సాంగీరస కాశ్యపాద్వై ర్మరీచి ముఖ్యప్రవరైస్సుపూజ్యం

వైఖానసాచార్య పదారవిందం మునీంద్రవంద్యం శరణం ప్రపద్యే ||

క్షేత్రాణి తీర్థాని వనాని భూమౌ తీర్థానికుర్వన్జనాభ్యుతేన

వైఖానసాచార్య పదారవిందం సంచారితంతచ్ఛరణం ప్రపద్యే ||

దీనంభవాంభోధిగతం నృశంసం వైఖానసాచార్య పదాంబురాశౌ

త్వత్పాదపద్మస్థపరాగవర్తై ర్దోషాకరం మాంకృపయాభిషించ
వైఖానసాచార్యపదాంకితంయః పతేద్ధరేరర్చనయాగకాలే
సుపుత్రపౌత్రాన్లభతేచకీర్తి మాయుష్య మారోగ్య మలోలుపత్వమ్ ॥
యేషామాసీదాది వైఖానసానాం జన్మక్షేత్రం నైమిశారణ్య భూమిః
దేవోయేషాం దేవకీపుణ్యరాశి స్తేషాంపాదద్వంద్వపద్మం ప్రపద్యే ॥

అచార్యమంగళం

లక్ష్మీవల్లభసంకల్ప వల్లభాయమహాత్మనే
శ్రీమద్విఖనసేతుభ్యం మునివర్యాయమంగళం ॥
లక్ష్మ్యా మాతృమతేతస్యాః పత్యాపితృమతేనఘైః
భృగ్వాద్యైఃపుత్రిణేస్మాకం సూత్రకారాయమంగళం ॥
స్వసూత్రవిహితోత్పృష్ట విష్ణుబల్యాఖ్యకర్మణా
గర్భవైష్ణవతాసిద్ధిఖ్యాపకాయాస్తుమంగళం ॥
భక్త్యాభగవతఃపూజాం ముక్త్యుపాయంశ్రుతీరితం
స్వయందర్శయతేస్మాకం సూత్రకారాయమంగళం ॥
శ్రీవేంకటేశకరుణా ప్రవేశాగ్రభువేనదా
కరుణానిధయేస్మాకం గురవేతేస్తు మంగళం॥
నారాయణపరం సూత్రం శ్రుతివాక్యైక సంశ్రయం
ప్రకాశ్యసూత్రకారాణాం దృఢతే మూర్ధ్నిమంగళం ॥
విష్ణోఃపరత్వ కథనపూర్వమర్చావిధాయినే
శ్రీమద్విఖనసే నిత్యం గురవేతేస్తు మంగళం ॥
జన్మన్యేవస్వభుజయోర్ద్వయోశృంఖారిధారిణే
వరదాభయహస్తాయ మునిరాజాయమంగళం ॥
ఆత్మనోమునిరాజత్వ సూచనాయచమూర్ధని
కిరీటధారిణే సాపహరిణేతేస్తుమంగళం ॥
యోగనిష్ఠ ప్రభాయుక్త స్వరూపప్రతిభానవే

గురవే విఖనోనామ్నే విష్ణుపుత్రాయ మంగళం ॥
 యశదం పద్యదశకం విఖనోమంగళాభిధం
 పతేద్వా శ్రుణుయాత్తస్య మంగళంతనుయాత్ప్రభుః ॥

అచార్యమంగళం సమాప్తం

నారాయణం సకమలం సకలామరేంద్రం
 వైఖానసం మమగురుం నిగమాగమేంద్రం
 భృగ్వత్రికాశ్యపమరీచిముఖాన్మునీంద్రా
 స్ఫర్వానహంకులగురూన్ ప్రణమామిమూర్ఖా ॥

శ్రీప్రపదనప్రకారః

సదస్యాననుజ్ఞాప్య స్వామినః భవత్పాదమూలే..... స్వీకృత్య మమ ఏతద్దేహవసాన ఏవ నిశ్శేష సంసార నివృత్తిపూర్వక యథావస్థిత భగవత్ప్రపత్తి సిద్ధ్యర్థం, శ్రీప్రపదనపూర్వక శ్రీమన్నారాయణ ప్రపదనం కర్తుం యోగ్యతా సిద్ధిరస్మితి భవన్తోఽనుగృహ్యన్తు, తతస్త్వాచార్య పరంపరామనుసంధాయ ఆసనమంత్రస్య... ప్రాణాయామంకుర్యాత్ । అస్యాంశుభతిధౌ మమ ఏతద్దేహ వసానఏవ నిశ్శేష సంసార నివృత్తిపూర్వక యథావస్థిత భగవత్ప్రపత్తి సిద్ధ్యర్థం మమమాతుః శ్రియః పాదపద్మయోరంగ పంచక సంపన్న మాత్మరక్షాభర సమర్పణం కరిష్యే, ఓంభగవతో బలేన..... తద్భగవాను మన్యతాం । భగవానేవస్వదత్తస్వార్థకర్తు భావేన స్వకీయైశ్చిపకరణై స్వారాధనైక ప్రయోజ నాయపరమపురుషస్సర్వశేషీ శ్రియఃపతి స్వశేషభూతం మాం శ్రీప్రపదనం కారయతీతి సాత్వికసంకల్పం కృత్వా.

కరణమన్త్రైః చంద్రాంప్రభాసాం । యోవాభూతేః । మామాత్మగుప్తాం । తత్తుత్వోవా । ఇతి మంత్రానుక్వా । “నారాయణ నమస్తేస్తు కరుణాత్మన్ దయానిధే” ఇతిపూర్వోక్త ప్రాతస్సంధ్యావందనజపాంత కథిత పంచశ్లోకాంశ్చేక్వా సత్యత్వ జ్ఞానత్వా నంతత్వా నందత్వా మలత్వ విష్ణువత్ప్రీత్యాతి స్వరూప నిరూపక ధర్మ విశిష్ట ! హేవాత్మల్య స్వామిని ! త్వత్సేవీల్య సౌలభ్య సర్వజ్ఞత్వాదికల్యాణ

గుణ పరిపూర్ణ! హేళిః మమమోక్షార్థం, భగవత్ప్రపత్తి సిద్ధి విరోధ్యుగ్ర భగవన్నిగ్రహను సంధానాదత్యంతం నిహతశ్శృకసాగరమగ్నీత్యం తాకించనశ్చాహ మితః పరంత్యదానుకూల్యమేవ కరిష్యే, త్వత్ప్రాతికూల్యం నకరిష్యే, మమమోక్షార్థం యథావస్థిత భగవత్ప్రపత్తిసిద్ధౌ త్వత్ప్రపత్తిం వినాకల్పకోటి సహస్రేణాపి సాధనం నాస్తి । త్వమేవోపాయాంతర స్థానేస్థిత్వా, మమమోక్షార్థం భగవత్ప్రపత్తి సిద్ధి రూపరక్షాం త్వమేవకురుష్వ, కర్తుత్వ జ్ఞాతుత్వ స్వయంప్రకాశత్వ ప్రత్యక్షాణుత్వ నిరవయవత్వానంద రూపత్వాదిభి ర్దేహేంద్రియాదివిలక్షణో ౨హం । మదీయం వస్తుసర్వస్వామిన్యై శ్రియైతుభ్యమేవ నమమ । మమ విరోధి నివృత్తిపూర్వక యథావస్థిత భగవత్ప్రపత్తి సిద్ధిరూప రక్షాయా ఉత్పాదన భరః । అశరణ్య శరణ్యాయై శ్రియైతుభ్యమేవ నమమ । ఏతద్రక్షణ ఫలమపి ప్రధాన ఫలిన్యై శ్రియైతుభ్యమేవ నమమ । ఇతఃపరంమమానిష్ఠ నివర్తనే ఇష్టప్రదానేచ తుభ్యమేవ నమమ । ఇత్యనుసంధాయ భగవానేవ స్వీకృత భరతయా శ్రీప్రపదనంకారితవాన్, ఇతి సాత్వికత్యాగం కృత్వా, శరణాగత మవలోకయంత్యా శ్రియఃకటాక్ష వీక్షణాత్ మదభీష్ట యథావస్థిత భగవత్ప్రపత్తి శ్శీఘ్రమేవసిద్ధ్యతు । తయైవ సర్వంసంపత్స్యతే, ఇతిప్రహర్ష వశస్సుఖమాసీత । ఇతిశ్రీ ప్రదనప్రకారః

శ్రీమన్నారాయణ ప్రపదనప్రకారః

పూర్వవదాచార్యానుసంధానంకృత్వా..... శుభతిథౌ..... అర్చిరాదిమార్గేణ ప్రకృతి మణ్డలమతీత్య వైకుణ్ఠ సీమ్నిప్రవహంతీం విరజాఖ్యాం దివ్యనదీంగత్వా, తత్రసూక్ష్మశరీరం విస్ఫుజ్య, తాం సంకల్పేనాతిలంఘ్య దివ్యలోకంగత్వా శుద్ధ సత్త్వమయపరమ కళ్యాణ గుణమయ విగ్రహం ప్రాప్య శ్రీవైకుణ్ఠ దివ్య నగరీం ప్రాప్య పర్యంకే నాగభాగే త్రియా నమేతం వానుదేవాఖ్యం పరం బ్రహ్మోపనంపద్యా ౨వహత పావృత్వాది గుణాష్టక విశిష్ట యథావస్థిత స్వస్వరూపావిర్భావపూర్వకం సర్వస్వామినస్సర్వప్రకార నిరతిశయ భోగ్యస్య శ్రీమతో నారాయణస్య చరణారవిన్దయో స్వరూపప్రాప్త సర్వదేశ సర్వకాల సర్వావస్థా చితసర్వవిధకైంకర్య వరిపూర్ణబ్రహ్మానుభవ సిద్ధ్యర్థ మంగవంచక

సంపన్నమాతృరక్షాభర సమర్పణం కరిష్యే । భగవానేవ స్వశేష భూతంమామిదం
 స్వప్రపదనం కారయతీత్యను సంధాయ । ద్వయమంత్రంపూర్వోక్తమంత్రాన్
 శ్లోకాంశ్చాను సంధాయ । సత్యత్వ జ్ఞానత్వాద్యనంతకళ్యాణగుణగణపరిపూర్ణ
 స్వామిన్నేతావంతం కాలం త్వదనభి మతాచరణేనాభిమతార్థ ములబ్ధవానస్మి ।
 ఇతః పరంత్వదానుకూల్యమేవ కరిష్యే । త్వత్ప్రాతికూల్యం నకరిష్యే ।
 జ్ఞాతృత్వకర్తృత్వాదిదేహేంద్రియాది విలక్షణో ౨హం । మదీయం వస్తు సర్వస్వామినే
 సర్వరక్షాకరాయ శ్రీమతే నారాయణాయ తుభ్యమేవ నమమ । ఏతద్రక్షణ
 ఫలమపిప్రధాన ఫలినే శ్రీమతే నారాయణాయ తుభ్యమేవ నమమ । అతోనిర్భరో
 నిర్భయోస్మీతి భగవంతం స్వీకృతభరమాత్మానం విగళితభరంచానుసంధాయ

భగవతోబలేన, భగవత్ప్రపదనాఖ్యాం కర్మకృతవాన్, తద్భగవానను
 మన్యతాం । భగవానేవ స్వకీయేనాత్మనా స్వప్రపదనం స్వయమేవ కారితవాన్,
 ఇతిసాత్వికత్వాగం కృత్వా, అనుష్ఠితప్రపదనసంజాత నిరవధిక ప్రసాదయుక్తేన
 భగవతా । సకృదేవప్రపన్నాయ వ్రతంమమ, సర్వధర్మాన్పరిత్యజ్య
 మాశుచః । ఏవం ఆచార్య ముఖేన మంత్రార్థానుసంధానపూర్వకం ప్రపత్తిం
 కరయిత్వా తదారభ్య.

సూత్రం : “నారాయణపరాయణో నిర్వ్వంద్యముని’ రిత్యుక్తరీత్యా
 యత్కరోషి యదశ్చాసీ” త్యుక్తరీత్యా చ భగవతి భరంసమర్ప్య సదాభగవద్ధ్యానపరో
 నిర్భరో నిర్భయో భవేదితి భట్టభాస్కరీయభిల ఋజ్జుంత్రభాష్యే అష్టమ ప్రశ్నారంభే
 ప్రదర్శితోయం ప్రకారః తత్రద్రష్టవ్యః

ఇతి శ్రీమన్నారాయణ ప్రపదనం

శ్రీ విఖనసనగురుభ్యోనమః

హరిఃఓమ్

అప్పాకామ్యుతగ్రన్థ పూర్వభాగ స్సమాప్తః

శ్రీ వాసుదేవార్చనమస్తు

హరిః ఓమ్

ఉత్తరభాగః

శ్రీనివాస పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీ విఖనస గురుభ్యోనమః

భూశుద్ధి

శ్రీలక్ష్మీ వల్లభారంభాం విఖనోముని మధ్యమామ్

అస్మదాచార్య పర్యంతాం వందే గురు పరంపరామ్॥

నారాయణః పితాయస్య మాతాచాపి హరిప్రియా॥

భృగ్వాది మునయః పుత్రాస్తస్మై విఖనసే నమః॥

ఆసన మంత్రస్య పృథివ్యాః మేరుపృష్ఠ ఋషిః, సుతలం ఛందః,
కూర్మరూపీ శ్రీమన్నారాయణో దేవతా, ఆసనే వినియోగః, కుం బీజం, మం శక్తిః,
ఫట్ కీలకం మమ ఆసన శుద్ధ్యర్థే జపే వినియోగః, కేశవాయ అంగుష్ఠాభ్యాం
నమఃకర్త్యాది దామోదర పర్యంతమంగన్యాసం కరన్యాసం చ కర్మాదితి కేచిత్,
ధ్యానం॥ అశేష జగదాధారమనంతం కూర్మరూపిణం

ఆసనస్య విశుద్ధ్యర్థ మాత్మానంతం భజేహరిమ్॥

పృథ్వి త్వయాధృతా లోకాదేవిత్వం విష్ణునాధృతా.

త్వంచ ధారయ మాందేవి పవిత్రం కురుచాసనమ్॥

అచ్యుతాజ్ఞయా, ఆం ఆధార శక్త్యై నమః అం అనంతాసనాయ నమః.

కుం కూర్మాసనాయ నమః. హుం ఫట్ కర్పికమ్॥ యథాబలం ప్రాణాయామం కుర్యాత్.
ప్రాణానాయమ్య॥ హరిః ఓం శ్రీగోవింద ఏవంత్రిః, ఆరప్య మాణస్య కర్మణః
అంగభూతం కరకారాధనం తన్నిర్విఘ్నేన పరిసమాప్త్యర్థం, విష్వక్సేనారాధనం
చాద్యకరిష్యే, అపఊపస్సస్య.

“విష్వక్సేనారాధనమ్”

ఐశాన్యాం ధాన్యపద్మాసవోపరి కూర్చం నిక్షిప్య తస్మిన్నావాహయేత్.

శ్లో విష్వక్సేనం చతుర్చామం శంఖచక్ర సమన్వితమ్

సింహాసనే సమాసీనం పీతవాసాగ్ని వర్ణకమ్

శ్రీవత్సం బ్రహ్మసూత్రంచ కౌస్తుభం చ వినైవతమ్
జయాపతిం శృంగకేతుం సుపుష్పరథవాహనమ్
పూర్వాషాఢోద్భవం దేవం దక్షిణాముఖమర్చతే॥

అగ్నేయోయ స్సాద్యజామహేత్వా విశ్వేసదాత్వం మహితోనుశంభో,
వైరాజంతే సుహృతం నిధత్తం, ప్రైషామధీశో విబుధానామనాదిః. యామే శస్త్రం
ధనితాందధాతు॥

ఓం విష్వక్సేన మావాహయామి, శాస్త్రమావాహయామి, హరమా॥ మి,
అమితమా॥ మి, నిత్యానపాయినమా॥ మి, దక్షిణే తత్పత్నీం సూత్రవతీమా॥ మి,
వామే జయామా॥ మి, సపత్నీకస్య విష్వక్సేనస్యేదమాననం॥ విష్వక్సేనాయ ఇదం
పాద్యం, ఏతేష్లాత॥ ఇమే అక్షతాః - గుడోపహారం నివేదయామి. తాంబూలం
సమర్చయామి. సర్వోపచారాన్ సమర్చయామి.

యస్యద్విరదవక్త్రాద్యాః పారిషద్యాః పరశ్శతమ్।
విఘ్నం నిఘ్నంతి సతతం విష్వక్సేనం తమాశ్రయే॥
విష్వక్సేన స్మృతో రాజా భగవాన్ సర్వకర్మణామ్
తస్మాన్నాన్య ముపాసీత కర్మణాం విఘ్నశాంతయే।
అరంభే కర్మణాం పుష్ట్యై విఘ్నానాం ప్రశమాయచ।
కుర్యాత్సపరివారస్య విష్వక్సేనస్య చార్చనమ్।

ఇతి విష్వక్సేనార్చనం కృత్వా -

ఇషేత్వోర్ధ్వేత్వేతి కరకం తంతునా పరివేష్ట్య. ఇషేత్వోర్ధ్వేత్వా॥

కర్మణే-కరకంధారాస్విత్యద్భిరాపూర్య॥

ధారాసుసప్తసుచమానసేమసరస్పరిత్సుపరిపూరితేషు, అపొభి గృహ్లాన్వతి
పాదయిష్యే గృణోమి ధత్తాగ్ం సుచిరగ్ం సుశర్య॥

ఇదమాపశ్వివా ఇత్యపొభిమన్త్య, “ఇదమాపశ్వివాశ్చివతమాశ్చాన్తాశ్చాన్తత
మాశ్చుభా శ్చుభతమాః పూతాః పూతతమాః పుణ్యాః పుణ్యతమామేధ్యా మేధ్యతమా
అమృతా అమృతరసాః, పూతాబ్రహ్మ పవిత్రేణ పూతా స్సూర్యస్య రశ్మిభిః॥”
అపొవా ఇతి మంత్రో అధిక పాఠః క్వచిద్దేశేవర్తతే।

“అపోవా ఇదగం సర్వం విశ్వాభూతాన్యాపః ప్రాణావా అపఃపశవ
అపోమృత మాపోఽన్న మాపస్సప్రాణాపో విరాడాప స్వరాడా పశ్యందాగ్ స్వాపో
జ్యోతిగ్ష్వాప (యజాగుంష్వాప) స్సత్యమాపస్సర్వా దేవతా అపోభూర్భవస్సవ
రాపఃఓమ్॥

పుష్పాదిభిస్సర్వతీర్థ జలమభ్యర్చ్య ఇత్యుక్తత్వాత్ కూర్చాగ్రేతి కూర్చం నిక్షిప్య

కూర్చాగ్రరాక్షసాంచింది ఏతత్కర్మ విఘాతినః॥

త్వామర్చయామి కుంభేఽస్మిన్ సాఫల్యం కురుకర్మసు

వృక్షరాజ ఇత్యామ్రపల్లవాన్నిక్షిప్య,

వృక్షరాజ సముద్భూతశాఖాయాః పల్లవత్పచః॥

యుష్మాన్ కుంభేఽహ్యర్చయామి సర్వదోషాపనుత్తయే॥

ఇతి నాళికే రమూర్ధ్వముఖం విన్యస్య,

నాళికేర సముద్భూత త్రినేత్రహరసమ్మత

శిఖయా దురితం సర్వం పాపం పీడాంచమేనుద॥

సహిరత్నానీతి రత్నం సువర్ణం రజతం వా నిక్షిప్య,

సహిరత్నాని దాశుషే సువాతి సవితాభగః, తంభాగం చిత్రమీమహే॥

గంగేచయమునేచైవ గోదావరి సరస్వతి

సర్వేదే సింధుకావేరి జలేస్మిన్ స్సన్నిధింకురు॥

“యేతే శతం వరుణయే సహస్రం యజ్ఞయాః పాశావితతాః పురుత్రా॥

తేభ్యోన ఇంద్రస్సవితోత విష్ణుర్విశ్వేదేవాఽముంచంతు మరుతః స్వస్త్వా॥

తస్మిన్ పుష్పగంధతులస్యక్షతాన్నిక్షిప్య॥ అస్మిన్ కుంభే వరుణ
మావాహయామి. ప్రచేతస మావాహయామి, రక్తాంబరధర మావాహయామి,
యాదస్సతి మావాహయామి. కరకస్య పృష్ఠే పృథివీ మావాహయామి. కుక్షౌ
ఆకాశ మావాహయామి. ధారాయాం వాయుమావాహయామి. పార్శ్వయోః
అగ్నిమావాహయామి. పుష్పేపుల్ల మావాహయామి గంధే పృథివీ మావాహయామి
అక్షతేషు రవిమావాహయామి. ధూపే బృహస్పతి మావాహయామి. దీపే
శ్రియమావాహయామి. వరుణాయనమః - వరుణ స్వేదమాసనం. వరుణాయ
ఇదం పాద్యం, ఇదమర్ఘ్యం. ఇదమాచమనీయ్యం. ఏతేష్లాత వస్త్రోత్తరీయా
భరణోపవీత పుష్పగంధధూప దీపార్ఘ్య పాద్యాచమనీయ్యార్థే ఇమే అక్షతాః.

సకలారాధ నైస్వర్చితం. వరుణాయ నమః, గుడోపహారం నివేదయామి॥

పూగీ ఫలసమాయుక్తం నాగవల్లీ దళైర్యుతమ్

కర్పూరచూర్ణ సంయుక్తం తాంబూలం ప్రతిగృహ్యతామ్॥

తాంబూలం సమర్పయామి. సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి॥

పుణ్యాహపీఠికా

నూత్రం : అధపుణ్యాహం పంచావరాన్ శ్రోత్రియానాహూయాభి
పూజయతి ॥

భాష్యే॥ ఆచరతి కర్మత్వాచార్యః నిషేకాది కృదితియజమాన ఇత్యర్థః. అధయజమానః ప్రాతస్సాత్వాచమ్య, దృతోభయ పవిత్రపాణిః ద్వాదశోర్ధ్వ పుండ్రస్స స్పంద్యాముపాస్య, బ్రహ్మయజ్ఞం కాండర్వి తర్పణం చ కృత్వా, శుద్ధే దేశే వక్ష్యమాణవత్ గోమయేనోవలివ్యపైష్ఠ్యా భూమిమలంకృత్వాచార్యాది శ్రోత్రియాన్పంచావరానాహూయ, పాద్యాననాద్వైరభ్యర్చ్య ప్రతివాచకా న్రాజ్యుఖానుదజ్యుఖాన్వా స్థాపయేత్॥ సర్వత్రో దఙ్ముఖేవ ఆచార్యః కర్మకారయతి॥

యజమానః పాదప్రక్షాళ్య ద్వీరాచమ్య పత్వాసహ॥ హరిః ఓమ్ అస్మద్గురుభ్యోనమః । అస్మత్పరమ గురుభ్యోనమః॥ శ్రీ విఖనస గురుభ్యోనమః సర్వేభ్యః శ్రీవైష్ణవేభ్యోనమః. ఇతి తాన్ ప్రణమేత్, తత ఆచార్యః అనయోర్దంపత్యః శోభన కర్మారంభ ముహూర్తస్సుముహూర్తోఽస్మితి భవంతీను గృహ్లాంతు. ప్రతివచనం॥ తదాస్తు. సుముహూర్తోస్తు.

ఓం ఋధ్యాస్మహ వ్యైర్నమసోవసద్య. మిత్రం దేవం మిత్రధేయంనో అస్తు. అనూరాధాన్ హవిషావర్ధయంతః. శతం జీవేమశరదస్సవీరాః. ఇతి తయోః అక్షతారోపణం కృత్వా, సాక్షత పవిత్రే దద్యాత్. యజమానః “ఇదం బ్రహ్మపునీ మహ” ఇతి పవిత్రే గృహీత్వా, బ్రహ్మపునాత్వీతి హస్తద్వయానామికాంగులోర్విక్షిప్య “నమస్తుదసే నమస్తుద సస్పతయే నమ స్తుభీనాం పురోగాణాం చక్షుషే నమోదివే నమః పృథివ్యై”, “సప్రథ సభాంమే గోపాయ యేచ సంభ్యాస్సభ్యా సదః తావింద్రియా వతఃకురు సర్వమాయు రుపాసతాం.” సర్వేభ్య శ్రీవైష్ణవేభ్యో నమః. యథా శక్తి దక్షిణం గృహీత్వా. స్వామినః భవత్ పాదమూలే మయా సమర్పితామిమాం సౌవర్ణీం దక్షిణం యత్ కించిద్దక్షిణం యథోక్త దక్షిణా మివ

స్వీకృత్య అనయా ధర్మపత్న్యా సహ చిరకాల విచ్ఛిన్నపున స్సంధానకర్మకర్తుం
మమయోగ్యతా సిద్ధిరస్మితి భవంతో మహంతోను గృహ్లాంతు. యజమానః
ఘృతాత్పరీత్యద్ధిర్యథాశక్తి దక్షిణాం దదాతి, త్వమగ్నే యజ్ఞానాం హోతా
తితధావదీరన్ - మన్తః ॥ త్వమగ్నే యజ్ఞానాగ్ం హోతా, విశ్వేషాగ్ంహితః,
దేవేభిర్మానుషే జనే, స్వస్తి దక్షిణాః పాన్తుదేవస్యత్వా ఇత్యాది,

ప్రతిగృహ్లామీత్యంతం ప్రతిగృహీతావదేత్. ప్రా యోగ్యతా సిద్ధిరస్తు
తయాన్వారబ్ధః. ప్రాజ్ఞుఖమాసనోపరి దర్శిష్యాసీనః.

హరిః ఓం భగవతోబలేన భగవతో వీర్యేణ భగవతోస్తేజసా భగవతః
కర్మణా భగవతానుగృహీతో భగవతానుద్యాతో భగవన్ద్యాత్వా భగవత్కర్మ కరిష్యామి
తత్ భగవాననుమన్యతామ్.

పుణ్యాహవాచశ్చమ్

ప్రాణానాయమ్య - ఓం శ్రీ గోవింద, గోవింద గోవింద అస్యశ్రీ
విష్ణోర్మహాపురుషస్య - విష్ణోరాజ్ఞయా ప్రవర్తమానస్య అద్యబ్రహ్మణః ద్వితీయ
పరార్థే శ్వేతవరాహకల్పే వైవస్వతమన్వంతరే అష్టావింశతితమే కలియుగే ప్రథమపాదే
జంబూద్వీపే భరతఖండే భరత వర్షే మేరోర్దక్షిణ పార్శ్వే శకాబ్దే అస్మిన్వర్తమానే
వ్యావహారికే, ప్రభవాది షష్ఠి సంవత్సరాణాం మధ్యే సంవత్సరే - అయనే - ఋతే
- మాసే - పక్షే - శుభతిథౌ - వాసర యుక్తాయాం శ్రీ (విష్ణునక్షత్ర విష్ణుయోగ)
శుభనక్షత్ర శుభయోగ శుభకరణ ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం॥ అస్యాం
శుభతిథౌ నక్షత్రే రాశౌ జాతస్య - శర్మణః మమ - నక్షత్రే రాశౌ జాతాయాః నామ్నాః
మమధర్మపత్న్యాశ్చ ఆవయోస్సుమస్త మంగళావాప్యర్థం శ్రీమన్నారాయణ ప్రీత్యర్థం
భగవదాజ్ఞాకైంకర్య రూపం చిరకాల విచ్ఛిన్న పునస్సంధాన కర్మాంగం, ఏతస్మిన్
స్థండిలే ఆఘార కర్మాంగం స్థలశుద్ధ్యర్థం సర్వోపకరణ శుద్ధ్యర్థం పుణ్యాహవాచన
కర్మ కరిష్యే.

సర్వేభ్య శ్రీ వైష్ణవేభ్యోనమః పుణ్యాహజపం కురుధ్వం.

ప్ర - వయంకుర్యః. భవద్ధిరనుజ్ఞాతః పుణ్యాహం వాచయిష్యే, ప్ర॥
ఓం వాచ్యతాం. సుపుణ్యాహం కరోమి, ఓం కురుష్వ. స్వస్తి సుప్రాక్షిత మస్మితి

స్థానం ప్రోక్త్య. ప్రజాపతిః ప్రియతామితుక్వాత్తైః ప్రియతామితి వాచయతి. ప్రజాపతిః ప్రియతాం. ప్రప్రియతాం ప్రజాపతిః. శామ్యంతుఘోరాణీతుక్తరాంతం త్రిరపస్రావయేత్. అత్రభాష్యం. కనకాది శుద్ధం పాత్రం మృణ్మయం వా అభిస్రావ జలధారణార్థం పురతః సంస్థాప్య తస్మిన్ కుశాక్షత గన్ధాశ్శుభ్ర పల్లవాన్నిక్షిప్య. కరకముద్భుత్య దర్శపరి ఉత్తరాంతం పాత్రాద్భూషాః త్రిరపస్రావయేత్. తథాస్తే శుభాని వర్ధంతామితి పాత్రే స్రావయతి. శామ్యంతుఘోరాణి, శామ్యంతు పాపాని, శామ్యంతు ఈతయః, ప్ర - శుభాని వర్ధంతాం - ఏవంత్రి. అతోదేవా ఇత్యగ్రం దైవికే.

మంత్రః : అతోదేవా అవంతు నోయతో విష్ణుర్విచక్రమే. పృథి : వ్యాస్సప్రథామభిః. ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే త్రేధానిదధేపదం, సమూఢ మస్యపాగం సురే త్రిణిపదా విచక్రమే విష్ణుర్గోపా అదాభ్యః. అతోధర్మాణి ధారయన్. విష్ణోః కర్మాణి పశ్యత యతోవ్రతాని పస్యతే. ఇంద్రస్య యుజ్యస్సఖా. తద్విష్ణోః పరమం పదగం సదా పశ్యంతి సూరయః. దివీవచక్షురాతతం. తద్విప్రాసో విపన్యవోజా గృవాగం సస్సమింధతే. విష్ణోర్యత్పరమం పదం.

“నన్వాసిజ్ఞామిత్యగ్రం నూతకే” “నంత్యానించామో యజుషా ప్రజామాయుర్ధనంచ, బృహస్పతి ప్రసూతో యజమాన ఇహమారిషత్.

శుచీవోహవ్యా ఇత్యగ్రంప్రేతకే॥ శుచీవోహవ్యామరుతశ్శుచీనాగం శుచిగంహినోమ్యధ్వరగం శుచిభ్యః, ఋతేన సత్యమ్భుత సాప ఆయన్సుచి జన్మాన శ్శుచయః పావకాః.

ప్ర॥ : ద్రవిణోదాఇతి తత్తన్మన్తాస్తే యజమానస్య శిరసి అక్షతాన్ నిక్షిపన్తోవదేయుః. యజమానః ప్రతిమన్త్రం పాత్రేజలం స్రావయతి. ద్రవిణోదా సవితానవోనవో విద్యుత్ శతంజీవ అఘ్నేదేవా హిరణ్యరూప ఋధ్యామస్త్రామం ఆహర్షన్వా అర్యమణం సోమం రాజాన మింద్రావరుణాసౌ శ్రియేజాత యాగుంగూఃయస్త్వాహ్మదాయస్త్రిత్వం నర్యప్రజాం సుత్రామాణం శతాయుధాయ దక్షిణావతాం భద్రం కర్ణేభిశ్శతమిన్ను, శరదోఽదితిర్ద్యౌరితి ఋచస్సర్వేవదేయురిత్యన్తమే.

మంత్రః: “ద్రవిణోదా ద్రవిణసస్త్వరస్య ద్రవిణోదాస్సనరస్య ద్రియంసత్.
ద్రవిణోదావీరవతీ మిషణ్ణో ద్రవిణోదారాసతే దీర్ఘమాయుః॥ సవితా పశ్చాత్పత్యవితా
పురస్తాత్పవితోత్తరాత్పవితాధరాత్పతే. సవితానస్సువతు నర్వతాతిగం
సవితానోరాసతాం దీర్ఘమాయుః॥

నవో నవో భవతి జాయమానోహ్నం కేతురుష సామేత్యగ్రే, భాగం
దేవేభ్యో విదధాత్థాయస్ర చంద్రమాస్తిరతి దీర్ఘమాయుః॥

విద్యున్నయా పతంతీదవిద్యోద్ధురంతీమే అప్యాకామ్యాని
జనిష్ఠౌ ఆపో నర్వస్సుజాతః ప్రోర్వశీతి రత దీర్ఘమాయుః॥

శతంజీవశరదో వర్ధమానశృతం హేమంతాన్శత మువసన్తాన్.
శతమింద్రాగ్ని, సవితాబృహస్పతి శృతాయుషా హవిషేమం పునర్దుః॥

అప్యేదేవావసవస్సామ్యాసః చతస్రాదేవీ రజరాశ్రవిష్టాః ।
తే యజ్ఞం పాస్తురజసః పరస్తాత్, సంవత్సరీణ మమృతగం స్వస్తి॥

హిరణ్యరూప స్సహిరణ్య సంద్యగ పాం నపాత్సేదు హిరణ్యవర్ణః।
హిరణ్య యాత్పరియోనేర్షిషద్యా హిరణ్య దాదదద్యన్న మస్మై॥

ఋధ్యామస్తామం సనుయామవాజ మానోమంత్రం సరథే హోపయాతమ్।
యశోనపక్వం మధుగోష్ఠ్యంతరా భూతాంశో అశ్వినోః కామమప్రాః॥

ఆహార్షంత్యా విదన్వా పునరాగాః పునర్నవ, సర్వాంగ స్సర్వం తేచక్షు
స్సర్వమాయుశ్చతే విదమ్॥

అర్యమణం బృహస్పతిమింద్రం దానాయచోదయ! వాచం విష్ణుగం
సరస్వతీగం సవితారం చ వాజినమ్॥

సోమగం రాజానం వరుణమగ్ని మన్వారభామహేహి. ఆదిత్యాన్ విష్ణుగం
సూర్యం బ్రహ్మణంచ బృహస్పతిమ్॥

ఇంద్రా వరుణాసోమనస మత్పత్రం రాయస్సోషం యజమానేషు ధత్తమ్।
ప్రజాం పుష్టింభూతి మస్మానుధత్తం దీర్ఘాయుత్వాయ ప్రతిరతన్న ఆయుః॥

శ్రియేజాతశ్రియ ఆనిర్యాయ శ్రియం వయో జరితృభ్యోదధాతి.
శ్రియంవసానా అమృతత్వ మాయన్నవంతి సత్యాసమిధామితద్రో॥

యాగంగూర్యాసినీవాలీ యారాకాయా సరస్వతీ ఇంద్రాణీ మహ్య
ఉతయే వరుణానీగం స్వస్తయే॥

యస్త్వాహ్వాదా కీరిణా మన్యమానో ౨మర్త్యం మర్త్యే జోహవీమి
జాతవేదోయశో అస్మాసుధేహి ప్రజాభిరగ్నై, అమృతత్వమశ్యామ్॥

యస్మైత్వగం సుకృతే జాతవేద ఉలోకమగ్నై కృణవస్సోనమ్ అశ్వినగం
సపుత్రిణం వీరవన్తం గోమన్తగం రయినశతే స్వస్తి ॥

సర్యవ్రజాంమేగోపాయ, అమృతత్వాయజీవసే, జాతాంజనిష్య
మాణాంచ, అమృతే సత్యే ప్రతిష్ఠితామ్॥

సుత్రామాణం పృథివీం ద్యామనేహసగం సుశర్మాణ మదితిగం
సుప్రణీతిమ్ దైవీన్నావగ్గ్ స్వరిత్రామనాగ సమప్రవంతీ మారుహేమా స్వస్తయే॥

శతాయుధాయ శతవీర్యాయ శతోతయే ౨భిమాతిషాహే॥

శతంయోనశ్శరదో అజితానింద్రోనేష దతిదురితాని విశ్వా॥

దక్షిణావతామిదిమాని చిత్రా దక్షిణావతాం దివి సూర్యాసః॥

దక్షిణావన్తో అమృతం భజంతే దక్షిణావంతః ప్రతిరంత ఆయుః॥

భద్రం కర్ణభిశ్చుణుయామ దేవాః, భద్రంపశ్యేమాక్షభిర్యజత్రాః॥

స్థైరైరభైస్తుష్టువాగం సస్తనూభిర్యశేమ దేవహితం యదాయుః॥

శతమిన్ను శరదో అన్తిదేవాయత్రానశ్చక్రా జరసం తనూనామ్॥

పుత్రాసో యత్ర పితరో భవన్తిమానో మధ్యారీ రిషతాయుర్గన్తః॥

అదితిర్ద్యౌరదితి రంతరిక్షమ్ అదితిర్మాతా సపితాసపుత్రః॥

విశ్వేదేవా అదితిః పశ్చాజనాః అదితిర్జాత మదితిర్జనిత్వమ్॥

స ర్వేదేవాః ప్రియంతామితి యజమానః తథాప్రియంతామితి
ప్రతివాచకావదేయురితి తథా సంపూర్ణమస్త్రిత్యంతమ్॥

సర్వేదేవాః ప్రియంతామ్ సర్వేఋషయః ప్రియంతామ్ సర్వపితరః
ప్రియంతామ్ సర్వేగ్రహః ప్రియంతామ్ సర్వాదేవ్యః ప్రియంతామ్ సర్వాఋషి
పత్న్యః ప్రియంతామ్ సర్వాః పితృపత్న్యః ప్రియంతాం సర్వే వేదాః ప్రియంతాం
సర్వేయజ్ఞాః ప్రియంతామ్.

పుణ్యాహమస్తు శుభమస్తు ఆయుష్యమస్తు ఆరోగ్యమస్తు అవిఘ్నమస్తు
అచలమైశ్వర్యమస్తు యత్పాపం తత్రుత్తిహతమస్తు యచ్ఛ్రేయస్తదస్తు
శివంకర్మాస్తు శివఃపక్షోస్తు శివాఋతవస్సుస్తు శివాని నక్షత్రాణి భవంతు, సర్వకర్మ
సమ్మద్ధిరస్తు సర్వధనధాన్య సంపూర్ణమస్తు॥

“యత్పుణ్యం నక్షత్రం తద్భట్కూర్వీత్ పవ్యుషం యదావై సూర్య
ఉదేతి, అథ నక్షత్రం వైతి, యావతి తత్రసూర్యో గచ్ఛేత్ యత్రజఘన్యం పశ్యేత్
తావతికుర్వీతయత్కారీస్యాత్, పుణ్యాహ ఏవకురుతే॥

ఖండ : యజమానస్య నక్షత్ర నామాది గోత్రనామ సుతాంతం మాతృగోత్ర
నామాంతాత్పరం శర్మాంతం నామ ప్రణవాది భవంతీబ్రువంతు । పుణ్యాహం స్వస్తి
ఋద్ధ్యంతం త్రిధాత్రిధా యథావిభక్తి వాచిత మనువాచయేయుః॥

ఆశ్వయుజాయ, కాశ్యపాయ, శ్రీనివాస సుతాయ గౌతమీనన్దనాయ,
గోపాలశర్మణేమహ్యం అస్మిన్కర్మణి పుణ్యాహం భవన్తో బ్రువంతు. వ్ర ॥
ఆశ్వయుజాయేత్యాది పూర్వవదుక్త్వా తుభ్యం పుణ్యాహమస్తు.

పుణ్యాహం భవన్తో బ్రువన్తు. వ్ర॥ పూర్వవత్ తుభ్యం పుణ్యాహమస్తు.
పుణ్యాహం భవన్తో బ్రువన్తు. వ్ర॥ తుభ్యం పుణ్యాహమస్తు.

స్వస్తి న ఇన్ద్రోవృద్ధశ్రవాః, స్వస్తి నః పూషావిశ్వవేదాః॥ స్వస్తి నస్తార్యో అరిష్టనేమిః
స్వస్తి నో బృహస్పతిర్దదాతు॥

పూర్వవదాశ్వయుజాయ కాశ్యపాయ గౌతమీసుతాయ కృష్ణశర్మణే
మహ్యం అస్మిన్ కర్మణి స్వస్తిభవన్తో బ్రువన్తు. పూర్వవత్ తుభ్యం స్వస్త్వస్తు. త్రిః॥
ఋద్ధ్యాస్మహవ్యై ----- సువీరాః॥ ఆశ్వయుజాయ ఇత్యాది పూర్వవత్.
ఆపోహిష్ఠేత్య - భిస్రావోదకం కరకేసంయోజ్య ఆపోహరణ్య పవమానైః॥
పుణ్యాహ కరకోదకేన సాచార్యైః ప్రతివాచకైః ఆత్మానం ప్రోక్షయతి. ఆపోహిష్ఠామ
యోభువః -----, ఆపోజనయథాచనః.

“హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయః పావకాయాసుజాతః కశ్యపోయా స్విష్టః॥ అగ్నిం
యా గర్భం దధిరే విరూపాస్తాన ఆపశ్చగ్గ్ స్యానాభవన్తు యాసాగ్ం రాజా
వరుణోయాతిమధ్యే సత్యాన్మతే అవపశ్యం జనానాం॥ మధుశ్చుత శ్శుచయోయాః
పావకాస్తాన ఆపశ్చగ్గ్ స్యానాభవన్తు యాసాన్దేవా దివికృణ్వన్తి భక్షం యా ఆన్తరిక్షే

బహుధా భవన్తి యాః పృథివీం పయసోన్దవ్రి శుక్రాస్తాన అపశృగ్గ్ స్థానాభవన్తు. శివేనమా చక్షుషా పశ్యతాపశ్చివయా తనువోపస్సుశ తత్వచం మే। సర్వాగ్ం అగ్నిగ్ం రపుషదోహువేవోమయి వర్చోబలమో జోనిధత్త। యదద స్సంప్రయతీరహ వనదతాహతే। తస్మాదానద్యోనామస్థతావో నామాని సిన్ధవః। యత్రేషితా వరుణేనతా శ్చిభగ్ం సమవల్గత। తదాప్నా దిన్ద్రోవోయతీస్తస్మాదాపో అనుస్థన । అపకామగ్గ్ స్యందమానా అవీవరతవోహికం । ఇంద్రోవశ్శక్తిభిర్దేవీస్తస్మాద్వాన్ధామవోహితమ్। ఏకోదేవో అప్యతిష్ఠత్స్యందమానాయథావశమ్। ఉదానిషుర్యహీరితి తస్మా దుదక ముచ్యతే। ఆపోభద్రాఘ్నుతమిదాప ఆసురగ్నీషోమో బిభ్రత్యా పఇత్తాః। తీవ్రోరసో మధుపుదామరంగమ ఆమా ప్రాణేన సహవర్చసాగన్। ఆదిత్యశ్వాముగ్రతవాశ్చణో మ్యామాఘోషోగచ్ఛతి వాఙ్మ ఆసామ్। మన్యేభే జానో అమృతస్య తర్హిహిరణ్యవర్ణా అత్యపం యదావః। ఆపోహిష్ఠామ యోభువ-----యథాచనః। దివిశ్రయ స్వాంతరిక్షేయతస్యపృథివ్యా సంభవబ్రహ్మవర్చసమసి బ్రహ్మవర్చసాయత్వా।

పవమానస్సువర్జనః। పవిత్రేణ విచర్షణిః। యఃపోతాస పునాతుమా పునంతుమాదేవ జనాః। పునన్తుమనవోధియా। పునన్తు విశ్వ ఆయవః। జాతవేదః పవిత్రవతు । పవిత్రేణ పునాహిమా। శుక్రేణదేవ దీద్యత్। అగ్నేక్రత్వాక్రతూగ్ంరను। యత్రేవపిత్ర మర్చిషి। అగ్నేవితతమన్తరా। బ్రహ్మతేన పునీమహే। ఉభాభ్యాం దేవ సవితః। పవిత్రేణ సవేనచ। ఇదంబ్రహ్మపునీమహే। వైశ్వదేవీ పునతీ దేవ్యాగాత్। యస్యై బహ్వీస్తనువోవీతపృష్ఠాః। తయామదన్త స్సధమాద్యేషు। వయగ్గ్స్యామ పతయోరయీణామ్। వైశ్వానరోర శ్మిభిర్మాపునాతు। వాతః ప్రాణేనేషిరోమయోభూః। ద్యావాపృథివీ పయసాపయోభిః। ఋతావరీ యజ్ఞయేమా పునీతామ్ । బృహద్భిస్సవితస్తృభిః। వర్షిష్ఠేర్దేవ మన్తృభిః। అగ్నేదక్షైః పునాహిమా । యేనదేవా అపునత। యేనాపో దివ్యంకశః। తేనదివ్యేన బ్రహ్మణా। ఇదం బ్రహ్మపునీమహే। యఃపావమానీరధ్యేతి। ఋషిభిస్సంభృతగ్ం రసమ్। సర్వగ్ం సపూతమశ్మాతి। స్వదితిం మాతరిశ్వనా। పావమానీర్యో అధ్యేతి। ఋషిభిస్సమ్మృతగ్ం రసమ్। తస్మై సరస్వతీదుహే। క్షీరగ్ం సర్పిర్మధూదకమ్। పావమానీః స్వస్త్వయనీః। సుదుఘాహి వయస్వతిః। ఋషిభిస్సంభృతోరనః। బ్రాహ్మణేష్వమ్మృతగ్ం హితమ్।

పావమానీర్దిశంతునః । ఇమం లోక మథో అముమ్, కామాన్మమర్థయంతునః ।
దేవీర్దేవైస్సమా భృతాః । పావమానీస్సస్త్వయనీః । సుదుఘాహిఘృతశ్చృతః ।
ఋషిభిస్సంభృతో రసః । బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ం హితమ్ ॥ యేనదేవాః పవిత్రేణ ।
అత్మానం పునతే సదా । తేన సహస్రధారేణ । పావమాన్యః పునంతుమా । ప్రాజాపత్యం
పవిత్రమ్ । శతోద్యామగ్ం హిరణ్మయమ్ । తేనబ్రహ్మవిదోవయమ్ । పూతం
బ్రహ్మపునీమహే । ఇష్టస్సనీతీ సహమాపునాతు । సోమస్వస్త్వావరుణస్సమీద్యా ।
యమోరాజా ప్రమృణాభిః పునాతుమా । జాతవేదామోర్జయన్త్యా పునాతు ।
భూర్భువస్సువః తచ్చయో రావృణీమహే । గాతుం యజ్ఞాయ । గాతుం యజ్ఞపతయే
దైవీః స్వస్తిరస్తునః । స్వస్తిర్మానుషేభ్యః । ఊర్ధ్వం జిగాతుభేషజమ్ । శన్నోస్తు
ద్విపదే । శంచతుష్పదే । ఓం శాన్తిశాన్తిశాన్తిః ॥

(వాస్తాష్పతే ప్రతిజానీహ్యస్మాత్స్వావేశో అనమీవో భవానః । యత్సేమహే
ప్రతితన్నో జుషస్వశన్న ఏధిద్విపదేశన్నతుష్పదే ॥ వాస్తాష్పతే శగ్మయా సగ్ం సదాతే
సక్తీమహిరణ్మయాగాతుమత్యా । ఆవహక్తేమ ఉతయోగేవరన్నో యూయమ్పూత
స్వస్తిభిస్సదానః । అమీవహావాస్తాష్పతే విశ్వారూపాన్యోవిశన్ సఖాసుశేవ ఏధినః)
శుభగ్ం శుభమ్ ।

పుణ్యాహే కృతే తదహః పుణ్యంభవతి. అదావంతేవా పుణ్యాహేన
సర్వాఃక్రియాః పరిపూర్ణా భవన్తి.

స్వాంకృతోసీతి దక్షిణాకాలముక్తవత్సునత్సు ।

స్వాంకృతో ౭సి విశ్వకృద్విశ్వేభ్యస్త్యేంద్రియే భ్యోదివ్యేభ్యః పార్థవేభ్యః
స్వస్తి దక్షిణాకాలః.

ఘృతాత్పరీత్య ధ్విర్యదాశక్తి దక్షిణాం హస్తేన దక్షిణేన దదాతి ।

ఘృతాత్పరిమండ ఇవాప్పుష్పేహ స్పర్వాధిక స్పర్వధత్తేషు శర్యః ।

సచేతనశ్చేతయతే స్వశక్త్యా ఏకోలోకాన్ గర్భవత్పాతు సర్వాన్ ॥

త్వమగ్నై యజ్ఞానాగ్ం హోతే తితదాదదీరన్ యత్ర దక్షిణాదానా ౭
దానేతత్రైవం స్యాదితి విజ్ఞాయతే ।

“త్వమగ్నై యజ్ఞానాగం హోతా విశ్వేషాగం హితః । దేవేభిర్వానుషేజనే ।
దేవస్యత్వాసవితుః ప్రసవే, అశ్వినోర్బాహుభ్యాం, పూష్ణోహస్తాభ్యాం ప్రతిగృహ్ణామి,
రాజాత్వా వరుణోనయతు దేవి దక్షిణోగ్మయే హిరణ్యమ్, తేనామృతత్వమశ్యామ్,
వయోదాత్రే మయో మహ్యమస్తు ప్రతిగ్రహీత్రే క ఇదం కస్మా అదాత్ । కామః
కామాయ కామోదాతా, కామః ప్రతిగ్రహీతా, కామగం సముద్ర మావిశ,
కామేనత్వా ప్రతిగృహ్ణామి, కామైతత్రే, ఏషాతే కామదక్షిణా ఉత్తానస్త్వాంగీరసః
ప్రతిగృహ్ణాతు॥ అస్మిన్ గృహే సర్వారిష్ట శాన్తిరస్తు॥ శుభగం శుభమ్॥

పుణ్యాహ వాచనం సంపూర్ణమ్

ఆపూరపీఠికా

శ్రౌతస్మార్తాదికం కర్మ నిఖిలం యేన సూత్రితం,

తస్మై సమస్త వేదార్థవిదే విఖనసే నమః ॥

శ్రీ సూత్రం : అధాగ్న్యాయతనం ప్రా క్రవణేవోత్తర ప్రవణే వా శుద్ధేదేశే
గోమయేనోవలిప్తే శుద్ధాభిస్సికతాభిః ప్రాకృశ్చిమం దక్షిణోత్తరం చ
ద్వాత్రింశదంగుళాయతం ద్వ్యంగుళోన్నతం యథాలాభోన్నతం వా స్థంధిల
మగ్న్వాలయం భవతి॥ పరిస్తరణ బర్హిషః ప్రతిదిక్ పంచదశ స్థంధిల ప్రమాణాః
కుండేషప్త్రింశ దంగులాస్తదైకాంగుళి పరిణాహః వ్రణ వక్రహీనాః పరిధయః
పంచదశ దర్భైర్గ్రధితం చతురంగులాగ్రం ద్వ్యంగుల గ్రంధిం హస్తమాత్రం
ప్రాక్షణకూర్చం తదైవ ద్వాదశాంగుల మాత్రం పవిత్రం తత్ప్రమాణా యాజ్ఞికాస్సమిధః
పాత్ర స్రువాదయో యజ్ఞేప్రాక్తాః, దర్భేషు ద్వంద్వం పాత్రాది సంభారానుత్తరే
దైవికే ప్రత్యేకం దక్షిణతః పైతృకే సంభరతి॥ నిత్యహోమేఽగ్నిశాలాయాం
మృదాచతుర్విశం ద్వాత్రింశదంగుళాయతాం చతురంగులవిస్తారాం
ద్వ్యంగులొన్నతా మూర్ధ్వవేదిం చతురంగుళ విస్తారొన్నతా మధోవేదించ మధ్యే
నిమ్నం షడంగుల మగ్నికుండం కృత్వాస్మిన్మహస్థాఽగ్నిమోపాసన మాధాయనిత్యం
జుహోతి - వనస్థస్యశ్రామణికాగ్నేః కుండమాధాన విశేషంచ ధర్మవక్ష్యామః॥ ఇతి
శ్రీవైఖానస సూత్రే ప్రథమ ప్రశ్నై అష్టమః ఖండః॥

అథాపూర ప్రయోగః

యజమానః పాదోప్రక్షాళ్యాచమ్య, ధృతద్వాదశోర్ధ్వ పుణ్ణః శుద్ధే దేశే
చతుర్థస్తాయిత విస్తారం గోచర్మేత్సుక్తమ్, గోచర్మ మాత్రముపలిప్య, పైష్ఠ్యే

భూమిమలంకృత్య, తత్ర శుద్ధాభిస్సికతాభిః ప్రాకృచ్ఛిమం దక్షిణోత్తరం చ।
ద్వాత్రింశదంగుళాయతం ద్వ్యంగుళోన్నతం యథాలాభోన్నతంవా
స్థండిలముపకల్ప్య, అధాఘోరవిధానం, బ్రాహ్మంప్రాజ్ఞుఖమాసేనః అగ్నిరుత్తరతః
ప్రాగగ్రాస్తర్థానాస్తీర్య, తేషు దర్శదర్శిస్సుక్ష్మవ ప్రణిధ్యాజ్య స్థాల్యాదీన్
ద్వంద్వమవాజ్ఞుఖం ప్రాగస్తం సన్యస్య, అగ్నేర్మైఋత్యాం ధాన్యోపరి జలపూర్ణ
కరకం నిధాయ, తస్మిన్ ప్రోక్షణ కూర్చం నిధాయ, ఉభయ పవిత్రపాణిః
ప్రాణాయామం కృత్వా।

ఓం భూః॥ అద్య పూర్వోక్త ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం అస్యాం
(పంచమ్యాం) శుభతిథౌ అనయా ధర్మపత్న్యాసహ చిరకాల విచ్ఛిన్నైపాసన
పునస్సంధాన కర్మాంగం ఏ తస్మిన్ స్థండిలే ఆఘోర కర్మకరిష్యే।

సూత్రం : అపఉపస్సుశ్య, ఏతోన్విష్ట్రమిత్యగ్న్యాలయం కుణ్డం స్థణ్డిలం
వా కూర్చేనప్రోక్ష్య।

మంత్రం : ఏతోన్విష్ట్రం స్తవామశుద్ధం శుద్ధేనసామ్నా, శుద్ధైరుకెర్వా
వృద్ధ్యాంసం శుద్ధ ఆశీర్వాన్మమత్తు, ఇష్టశుద్ధోన ఆగహిశుద్ధశ్శుద్ధాభిరూతిభిః।
శుద్ధోరయిం నిధారయ శుద్ధోమమద్ధి సోమ్యః, ఇష్టశుద్ధోహనోరయిం శుద్ధోర్త్వాని
దాశుషే । శుద్ధోవృత్రాణి జఘ్నేసే, శుద్ధోవాజం సిషాసేని॥

సూత్రం : మయిదేవాదిభిశ్చతుర్దిశం చతురశ్చతురో దర్శాన్ప్రాగగ్రానుత్త
ర్రాగ్రానుత్తయేత్।

మంత్రం : మయిదేవా ద్రవిణమాయజంతాం మయ్యాశీరస్తు మయిదేవ
హూతిః, దైవ్యాహోతారావనిషన్తపూర్వై ర్విష్టాస్యామ తనువాసువీరాః॥ ఇతి పూర్వతః।

మహ్యం యజన్తు మమయాని హవ్యాకూతిస్సత్యా మనసోమే అస్తు।

ఏనో మానిగాం కతమచ్ఛనాహం విశ్వేదేవాసో అధిసోచతామే॥ ఇతి దక్షిణతః।

దేవీష్వదుర్వీరురుణః కృణోత విశ్వేదేవాస ఇహవీరయధ్వమ్।

మాహాస్మహి ప్రజయామాతనూభిర్మారధామద్విషతే సోమరాజన్॥ ఇతి పశ్చిమతః।

అగ్నిర్మన్యం ప్రతినుదన్పురస్తాదదబ్ధాగోపాః పరిపాహినస్తమ్।

ప్రత్యం చోయంతు నిగుతః పునస్తేమైషాం చిత్తం ప్రబుధావినేశత్॥

ఇత్యుత్తరతః।

సూత్రం : ఉద్ధన్యమానమితి మధ్యాపర పూర్వయమ నిర్ఋత్యగ్ని సోమమరుదీశానాని యుగ్మబర్హిషాఖనతి॥

మంత్రః : ఉద్ధన్యమానమస్యా అమేధ్య మపపాప్మానం యజమానస్య హన్తు శివానస్సన్తు ప్రదిశశ్చతస్రశ్చన్నో మాతా పృథివీతోకసాతా॥

సూత్రం : తథా పూతహ్యతన ఇతి మధ్యయమసోమేమ పశ్చిమాదిప్రాగన్తాః తిస్రః - మధ్యాపర పూర్వేమ దక్షిణాద్యుత్తరాన్తాః తిస్రః - ఏవం షడ్రేఖాః ప్రాదేశమాత్రాః లిఖతి॥

మంత్రః : పూతహ్యతనేన సామ్యాః కృణుధ్వగ్ం రశనాహోతవిగ్ం శత్॥

సూత్రం : అష్టాబన్ధమితి వక్రితం యుగ్మదర్భం దక్షిణ పశ్చిమస్యాం దిశివిస్ఫుజ్య॥

అష్టాబంధగ్ం రశనాభితో ఽహరం యేనదేవాసో జనయన్నభిష్క్రియాః॥ సూర్యేణ బ్రహ్మఋతథావిదురధైకం చక్రం యద్గుహాతదహం విశ్వేదేవాసో అనుదన్మాను జాతగ్ం. శ్రోత్రంతే చక్రే ఆస్తాన్ద్వి పంథాః । చరాచర శుచీతే పుత్రం వృణీత పూషాయదయాతగ్ం శుభస్పతీ వరేయమ్॥

అవఉపస్సుశ్య । రేఖాః గాయత్ర్యాప్రోక్ష్య -

తత్పువితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్యధీమహి ధియోయోనః ప్రచోదయాత్॥

రేఖామధ్యే హిరణ్యశకలం ముష్టిమాత్ర ప్రీహీన్వానిధాయ॥

భాష్యే॥ రాక్షసరౌద్ర నైర్తపైతృక ఛేదన భేదన ఖనన నిరసనా వప్రూతాత్మాభిమర్శనానిచ కృత్వా । సర్వత్రాప ఉపస్సుశేదితి॥

సూత్రం : జాతవేదో భువనస్యేత్యరణిం గృహీత్వా మథితం లౌకికం వా ఽగ్నిమాదాయ, ఆహరేత యత । యద్యాత్మా రోపితస్సమిదారోపితోవా అగ్నిః తదా లౌకిక మగ్నిమాదాయస్మిన్నైపాసనాగ్నిం ఉపావరోహిత్యవరోప్య, అత్రతత్త త్కర్మహోమం హుత్వా, పునరుపావరోహిత్యగ్ని మాహరేత-ఽపైపాసనాగ్ని పక్షేలౌకికాగ్ని పక్షేవ జాతవేదో భువనస్యేతి మన్త్రోలుప్యత ఇతి భాష్యే॥

మంత్రః : జాతవేదోభువనస్యరేత ఇహసించతపసో యజ్ఞనిష్కసే॥ అగ్నిమశ్వత్థాదధి హవ్య వాహగ్ం శమీగర్భాజ్ఞనయన్యోమ యోభూః॥

సూత్రం : పుతప్రతిక ఇతి గోకరీషాద్యైః ప్రజ్యాల్య

మంత్రః : పుతప్రతికోపుతయోనిరగ్నిః పుతైస్సమిద్ధో పుతమస్యాన్నమ్॥ పుతవృషస్త్వా సరితో వహన్తి పుతం పిబన్పుయజాయక్తిదేవాన్॥

సూత్రం : అయుర్దా ఇతి ప్రణమ్య॥

మంత్రః : అయుర్దా అగ్నే హవిషోజుషాణో ఘృతప్రతిక్ ఘృతయోనిరేధి,
ఘృతం పీత్యా మధుచారుగవ్యం పితవే పుత్ర మభిరక్షతాదిమమ్॥

సూత్రం : ఉపావరోహ ఇతి తమగ్నిం స్థట్థిల మధ్యే నిధాయ॥

మంత్రః : ఉపావరోహ జాతవేదః పునస్త్యం దేవేభ్యో హవ్యం వహనః
ప్రజానన్, ఆయుః ప్రజాగ్ం రయిమస్మాసుధేహ్యజస్రాదీ దిహినోదురోణే॥

అత్ర అగ్నిగ్రహణ పాత్రే సజలాక్షతాన్నిధాయేతి, వనస్తయాజీయ వ్యాభ్యానే
ఉక్తమ్॥

అగ్న ఆయా హి, అ యన్తే యోనిరితీంధనైః పునః ప్రజ్యాల్య॥

అగ్న ఆయాహి వీతయే గృణాన్ హవ్యదాతయే, నిహోతానధ్విబర్హిషి॥
అయన్తేయో నిర్బుత్వయో యతోజాతో అరోచథాః, తంజానన్తగ్న, ఆరోహథాన్
వర్ధయారయిమ్॥

సూత్రం : మయిగృహ్లామిత్యభివన్ద్యేతి॥ అత్రప్రాయశ్చిత్త సూత్రభాష్యే
అభిముఖ మాసిన మగ్నిమిన్ద్రాదీంశ్చ ధ్యాత్యా అభ్యర్ఘ్యేతి॥

మయిగృహ్లామ్యగ్నే అగ్నిగ్ం రాయస్సోషాయ సుప్రజాస్వాయ సువీర్యాయ॥
మయిప్రజాం మయివర్చోదధామ్యురిష్టాస్యామ తనువాసువీరాః । యోన్ అగ్నిః
పితరో హృత్స్వంతరమర్త్య మర్త్యాగ్ం ఆవివేశ । తమాత్మన్పరిగృహ్లామహేవయం
మాసో అస్మాగ్ం అవహాయ పరాగాత్॥

అగ్నిధ్యాన - మంత్రస్య అగస్త్యఋషిః । అనుష్టుప్చంద్రః । హుతాశన్
దేవతా । రం బీజం స్వాహాశక్తిః । స్వధాకీలకమ్ । ఔపాసన హోమసిద్ధ్యర్థే
వినియోగః॥

స్వస్తిపూర్ణ ముఖాత్మనే

అంగుష్ఠాభ్యాం నమః

తేజోరాశయే

తర్జనీభ్యాం నమః

ధూమాక్షాయ

మధ్యమాభ్యాం నమః

ధనుర్ధరాయ

అనామికాభ్యాం నమః

సహస్రార్చిషే

కనిష్ఠికాభ్యాం నమః

వైశ్వానరాయ

కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః॥

ఏవం హృదయాదిన్యాసః॥

భూర్భువన్నువరోమితి దిగ్బంధః॥

ధ్యానం : అగ్నిధ్యానం ప్రవక్ష్యామి సర్వహోమార్థసిద్ధయే।

ఆత్మాభిముఖ మాసీనం ధ్యాయేద్దేవం హుతాశనమ్॥

బ్రాహ్మమాసన మాసీనం కుండమధ్యేహుతాశనమ్।

ప్రత్యఙ్ముఖం రక్తవస్త్రం తరుణాదిత్య సన్నిభమ్॥

స్వాహాస్వధాభ్యా మాసీనం సర్వదేవాత్మకం పరమ్।

ఏకం వైహృదయం తస్య త్రయః పాదాశ్చిరోద్వయమ్।

చతుశ్శుంగం చతుర్నేత్రం సప్తజిహ్వం ద్విదాసికమ్।

కృష్ణాజినోత్తరాసంగం మౌంజీ దండ సమన్వితమ్।

బిభ్రతం దక్షిణే శక్తిం అక్షమాలాం చస్ఫుక్తువౌ।

తోమరం వ్యజనం చాఙ్గపాత్రంవై వామబాహుభిః॥

మేషారూఢం సుతీక్ష్ణం చ స్ఫురన్మకరకుండలమ్।

చిత్రవర్ణం బరోష్ఠీషం రత్నమాలావిభూషితమ్।

హోతారం సుముఖీకృత్య సప్తైధస్సప్తబాహుకమ్।

దీప్తం సువర్ణవపుషం తుంగపింగళలోచనమ్।

బింబేన యజ్ఞమూర్తించ కుర్యాద్దేవ మితిశ్రుతిః ।

హోమకాలేగ్ని రూపంచ గుహ్యం సర్వత్ర సిద్ధిదమ్।

ఇత్థం రూపం స్మరేదగ్నిం ధ్యాత్వాకర్మ సమారభే॥

మంత్రః : చత్వారి శృంగాస్త్రయో అస్యపాదాద్వేశీర్షే సప్తహస్తాసో అస్య।

త్రిధాబద్ధో వృషభోరోరవీతి మహోదేవో మర్త్యాగం ఆవివేశ।

ఏవషా దేవః ప్రదిశోను సర్వాః పూర్వోహి జాతస్స ఉగర్భే అన్తః ।

సవిజాయమానస్స జనిష్యమాణః ప్రత్యఙ్ముఖాస్త్రిష్ఠతి

విశ్వతోముఖః॥

అభిముఖోభవ। అగ్నయేనమః ధ్యాయామి, ఆవాహయామి అసనాది
సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి। ఇన్ద్రాయ నమః, అగ్నయే నమః, యమాయనమః,
నిరోఽముతయే నమః, వరుణాయ నమః, వాయవే నమః, కుబేరాయ నమః,
ఈశనాయ నమః, ధ్యాయామి, ఆవాహయామి॥

సూత్రం : కర్మజేవామితి కరౌప్రక్షాళయతి,

మంత్రః : కర్మజేవాస్తేభ్యశ్శకేయమ్,

సూత్రం : ఇదమాపశ్శివా ఇత్యరోభిమన్త్య.

మంత్ర : ఇదమాపశ్శివా శ్శివతమా శ్శాంతాశ్శాంతతమా శ్శుభాశ్శుభతమా:

పూతాః పూతతమాః పుణ్యాః పుణ్యతమామేధ్యా మేధ్యతమా అమృతా
అమృతరసాః, పూతాబ్రహ్మ పవిత్రేణ పూతాస్సూర్యస్యరశ్శిభిః॥

సూత్రం : అదితేను మన్యస్యేతి దక్షిణవేదిం నైర్ఋత్యాద్యాగ్నేయాస్తమ్,

అనుమతేను మన్యస్యేతి తథా పశ్చిమ వేదిం నైర్ఋత్యాది వాయవాస్తమ్,

సరస్వతేను మన్యస్యేతి ఉత్తరవేదిం వాయవాదిశానాస్తమ్,

దేవనవితః ప్రసవేతి పూర్వవేదిం అగ్నేయాదిశానాస్తమ్,

సాధావేన పాణినాదేవ తిర్థేనకూర్చేన వాపరిమృతేతి,

అదితేను మన్యస్వ దక్షిణతో వేదిం పరిమృజామి, సత్యేనత్వా పరిమృజామి,

సత్యవ్రతో హుమస్మి

అనుమతేను మన్యస్వ పశ్చిమతో వేదిం పరిమృజామి సత్యేనత్వా
పరిమృజామి సత్యవ్రతో హుమస్మి.

సరస్వతేను మన్యస్వ ఉత్తరతో వేదిం పరిమృజామి సత్యేనత్వా పరిమృజామి
సత్యవ్రతో హుమస్మి

దేవనవితః ప్రసవ పురస్తాద్వేదిం పరిమృజామి సత్యేనత్వా పరిమృజామి
సత్యవ్రతో హుమస్మి.

సూత్రం : గాయత్ర్యా చతస్రోవేదీః ప్రోక్షయతి,

మంత్రః : తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య ధీమహి ధియోయోనః
ప్రచోదయాత్॥

సూత్రం : వేద్యాః దక్షిణోత్తరయోః అగ్న్యభిముఖౌ బ్రహ్మరోమావృత్తిజౌ
వరయిత్యా - బ్రాహ్మణాభావే అగ్నేర్దక్షిణోత్తరయోః ఫణ్ణిలయోః ప్రత్యేకం హస్తమాత్ర
కూర్చయోః బ్రహ్మరోమావావాహయేత్ ।

మంత్రః బ్రహ్మ జజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తాద్విసేమతస్సురుచో వేన ఆవః॥
సబుద్ధియా ఉపమా అన్యవిష్ణుశ్చతశ్చయోని మనతశ్చ వివః ॥

ఓం భూః బ్రహ్మణ మావాహయామి, ఓం భువః ప్రజాపతి మావాహయామి
ఓగం సువః హిరణ్యగర్భ మావాహయామి, ఓం భూర్భువస్సువః పితామహ
మావాహయామి ।

సోమోధేనుగం సోమో అర్వస్తమాశుగం సోమోవీరం కర్మణ్యం దదాతు,
సాదన్యం విదధ్యగం సభేయం పితుశ్రవణం యోదదాశదస్మై॥

ఓం భూఃసోమ మావాహయామి, ఓం భువర్యజ్ఞాంగ మా వాహయామి,
ఓగం సువరిన్దు మావాహయామి. ఓం భూర్భువస్సువశ్చంద్ర మావాహయామి.

బ్రహ్మణ ఇదమాసనమ్, సోమస్య ఇదమాసనమ్॥ భోతం సమర్పయామి.
కదళీఫలం గుడోపహారం తాంబూలంచ నివేద్య॥

సూత్రం : అధ్యర్చ్యః ఓం భూపతే భువనపత ఇతిప్రత్యేకం ప్రేక్ష్య ।

మంత్రః ఓం భూపతే భువనపతే మహతోభూతస్యపతే, బ్రహ్మణంత్యా
- వృణీమహే॥

ఉత్తరతః ॥ ఓం భూపతే భువనపతే మహతోభూతస్యపతే సోమగం
రాజానంత్యా వృణీమహే ॥

సూత్రం : ఇత్యుక్త్వా, తాభ్యాం అహంభూపతిరిత్యుక్తే సతి,

మంత్రః : అహం భూపతి రహంభువన పతిరహం మహతోభూతస్య
పతిః, దేవేన సవిత్రా ప్రసూత ఆర్విజ్యం కరిష్యామి, దేవసవిత రేతన్వావృణతే
బృహస్పతిం దైవ్యం బ్రహ్మణం తదహం మనసే ప్రబ్రవీమి, మనోగాయత్ర్యై,
గాయత్రీ త్రిష్టుభే, త్రిష్టుభ్యగత్యై జగత్యనుష్టుభే అనుష్టుకృత్యై పశ్యేః ప్రజాపతయే
ప్రజాపతిర్వి శ్వేభ్యోదేవేభ్యః - విశ్వేదేవా బృహస్పతయే, బృహస్పతిర్బ్రహ్మణే,
బ్రహ్మభూర్భువస్సువః, బృహస్పతిర్దేవానాం బ్రహ్మ ౨హం మనుష్యాణాం బృహస్పతే
యజ్ఞం గోపాయ.

ఉత్తరతః : ఓంభూపతే భువనపతే మహతోభూతస్యపతే సోమగం
రాజానంత్యావృణీమహే, అహంభూపతిరహం భువనపతిః అహం మహ
తోభూతస్యపతిః, దేవేన యజ్ఞపతిరార్విజ్యం కరిష్యామి, దేవసవితరేతన్వా
వృణతే బృహస్పతిదైవ్యం సోమం తదహం మనసే ప్రబ్రవీమి మనోగాయత్రీయై
గాయత్రీత్రిష్టుభే త్రిష్టుభ్యగత్యై జగత్యనుష్టుభే ౨ నుష్టుకృత్యై పశ్యేః ప్రజాపతయే

ప్రజాపతిర్విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో విశ్వేదేవా బృహస్పతయే, బృహస్పతి-ర్బ్రహ్మణే
బ్రహ్మ భూర్భువస్సువః, బృహస్పతిః వానాగం సోమోఽహం మనుష్యాణాం
బృహస్పతి యజ్ఞం గోపాయ ॥

సూత్రం : బ్రహ్మన్సోమప్రోక్షిష్యామిత్యస్తం తథోక్త్వా పునస్తాభ్యాం
ప్రోక్షయేత్సుక్తస్తథా యజమానేన బర్హిషా ప్రోక్షయతి.

మంత్రః : బ్రహ్మన్సోక్షిష్యామి, (బ్రహ్మ-ఓం) ప్రోక్ష, యజ్ఞం
దేవతావర్ధయత్వం నాకస్య పృష్ఠే యజమానోఽస్తు సప్తఋషీణాగం సుకృతాం
యత్రలోకః, తత్రేమం యజ్ఞం యజమానంచధేహి ఓంప్రోక్ష.

సోమప్రోక్షిష్యామి, (సోమః ఓం) ప్రోక్ష, యజ్ఞం దేవతా వర్ధయత్వం
నాకస్యపృష్ఠే యజమానోఽస్తు, సప్తఋషీణాగం సుకృతాం యత్రలోకస్తత్రేమం
యజ్ఞం యజమానంచ ధేహి, ఓంప్రోక్ష.

సూత్రం : పాత్రాత్రుణిధ్యా మాధావ మాదాయ పవిత్రేన్ద్రజతి ఉత్తరస్యాం
వేద్యాం బర్హిషః కూర్వాన్యా సపవిత్రాన్ సర్వాన్సావయిత్వా.

మంత్రః : పవిత్రేన్ద్రావైష్ణవ్యేన్ద్రాయజ్ఞేయేన్ద్రో వాయుపూతేన్ద్రో విష్ణోర్మనసా
పూతేన్ద్రో యజ్ఞస్యపావనేన్ద్రః.

సూత్రం : తాన్పురశురసీతి వ్రణిధ్యద్విసృక్యన్మంత్రేణ ద్విః ప్రోక్త్య

మంత్రః : పరశురసి పవిత్రేన్ద్రావైష్ణవ్యోదేవనవితః ప్రసువ పునాత్వచ్చిద్రేణ
పవిత్రేణ వసోస్సూర్యస్య రశ్మిభిః, ఆపోదేవీరగ్రేపువో గువోగ్ర ఇమం యజ్ఞం
నయతాగ్రే యజ్ఞపతింధత్త యుష్మానింద్రోవృణీత వృతతూర్యాయూయ మింద్రమ
వృణీద్ధ్వం వృతతూర్యే ప్రోక్షితాస్థు.

సూత్రం : కృష్ణోసీతి పరిధ్యాది సమిధః ముక్తబంధా ప్రోక్త్య

మంత్రః : కృష్ణోఽస్యాఖరేష్ఠోఽగ్నయేత్వాస్వాహా

సూత్రం : వేది రసీతి పశ్చిమ వేదిం ద్విః ప్రోక్త్య

మంత్రః : వేదిరసి - బర్హిషేత్వా స్వాహా

సూత్రం : బర్హిరసీతి బర్హిః ద్విః ప్రోక్త్య

మంత్రః : బర్హిరసి

సూత్రం : స్రువాది సర్వసాధనాన్ స్రుగ్భ్యస్తేతి ద్విఃప్రోక్త్య.

మంత్రః : “స్రుగ్భ్యస్తా స్వాహా,”

సూత్రం : బర్హిషాగ్రం దివేత్వేతి

మంత్రః : “దివేత్వా”

సూత్రం : మధ్యమస్తరిక్షాయత్వేతి,

మంత్రః : 'అస్తరిక్షాయత్వా'

సూత్రం : మూలం పృథివ్యై త్వేతిప్రాక్షయతి

మంత్రః : "పృథివ్యైత్వా"

సూత్రం : పోషాయత్వేతి అపోబర్హిః బంధనే సంస్రావ్య

మంత్రః : పోషాయత్వా.

సూత్రం : స్వదా పితృభ్యణతి సాపసవ్యం దక్షిణతః ప్రాక్ష్య.

మంత్రః : "స్వదాపితృభ్యః" ఉపవీతే అపఉపస్సుశ్య

సూత్రం : అపాంశేషం పశ్చిమస్యామధోవేద్యాముత్తరాంతం ఊర్ధ్వ
వేతిస్రావయేత్

మంత్రః : "ఊర్ధ్వ బర్హిషద్యు ఊర్వా పృథివీం గచ్ఛత"

సూత్రం : ఉభాభ్యామితి పాణీప్రక్షాలయతి

మంత్రః : ఉభాభ్యాం దేవసవితః ప్రహరేమ వీతయే

సూత్రం : పూషాత ఇతి బర్హిబంధం విస్సృజ్య

మంత్రః : "పూషాతేగ్రంధిం విష్యతు" అప ఉపస్సుశ్య

సూత్రం : బర్హిషః మూలాదారభ్య అగ్రాంతం ఆదిత్య వ్యంజనముసీతి

పాణినా ౭భిమ్యశ్య.

మంత్రః : "ఆదిత్య వ్యంజనమసి"

సూత్రం : పశ్చిమతోవేద్యధస్తాదుత్తరాగ్రమూర్ధ్వామ్రదసమితి దర్పైరచ్ఛిద్రం
పరిస్తీర్య.

మంత్రః : "ఊర్ధ్వామ్రదసంత్యాస్తృణామి"

సూత్రం : స్వాసస్థందేవేభ్య ఇతి ప్రాగగ్రం దర్శంస్వాసనే నిధాయ

మంత్రః : స్వాసస్థం దేవేభ్యః

సూత్రం : విష్ణోస్తూపోసీతి ప్రాచ్యాం

మంత్రః : ప్రాచ్యాం "విష్ణోస్తూపోసి"

సూత్రం : దక్షిణత ఇతి యామ్యాం,

మంత్రః : దక్షిణతో విష్ణోస్తూ పోసి,

సూత్రం : పశ్చిమత ఇతిప్రతిద్యామ్

మంత్రః : “పశ్చిమతస్సౌధత్వాం దేవేభ్యో విష్ణోస్తూపోసి,”

సూత్రం : ఉత్తరత ఇతి ఉదీద్యామ్

మంత్రః : “ఉత్తరత ఉదీచ్యైర్మంజునమసి విష్ణోస్తూపోసి,”

సూత్రం : ప్రాగగ్రానుత్తరాగ్రాన్వర్యత అధోవేద్యాంచ పరిస్తృణాతి,

పూర్వబర్హిషోత్తరాగ్రం ఐశాన్యే ఊర్ధ్వం కృత్వా

గంధర్వోసీతి పశ్చిమస్యామ్

మంత్రః : గంధర్వోసి విశ్వావసుర్విశ్వస్మాదీషత్ యజమానస్య పరిధిరిడ
ఈడతః ఇతిపశ్చిమతః.

సూత్రం : ఇంద్రస్యేతియామ్యామ్

మంత్రః : ఇంద్రస్యబాహురసిదక్షిణో యజమానస్య పరిధిరిడ ఈడితః॥

సూత్రం : మిత్రావరుణా విత్కుదీద్యామ్ । వేద్యాంప్రాగుత్తరాగ్రాన్వరిధీ
న్వరిదధాతి

మంత్రః : మిత్రావరుణౌత్వోత్తరతః పరిధత్వాం ధృవేణ ధర్మణా
యజమానస్య పరిధిరిడ ఈడితః ।

సూత్రం : వాయవ్యా- ముత్తరాగ్ర మూర్ధ్వంకరోతి. సూర్యస్త్యేతిప్రాచ్యాం
ఉత్తరాంత మధోవేద్యాం కూర్చేనాద్భిః పరిషిచ్య

మంత్రః : సూర్యస్త్యా పురస్తాత్పాతు కస్యాశ్చి దభిశస్త్యాః ।

సూత్రం : ఉపరిష్ఠాదితి అగ్నేరుపరిభాగముత్తరాంతం పరిషిచ్య ।

మంత్రః : ఉపరిష్ఠాద్దేవారక్షన్తు కస్యాశ్చి దభిశస్త్యాః ।

సూత్రం : అధస్తాన్నాగాఐతి అగ్నేరధోభాగం తథాపరిషిచ్య ।

మంత్రః : అధస్తాన్నాగారక్షన్తు కస్యాశ్చి దభిశస్త్యాః ।

సూత్రం : వీతిహోత్రమిత్యగ్న్యాలయే సమిధావగ్నీశయోర్దిశోరూర్ధ్వే

మంత్రావృత్త్యానిదధాతి

మంత్రః : వీతిహోత్రం త్వాకవేద్యమమన్తగం సమిధీ మహ్యగ్నే బృహన్తమధ్వరే
సమిదసి ।

సూత్రం : పరిస్తీర్యమిత్యాదినాచన్ద్రాద్యుదగన్త మార్షేణాపొదత్వా
కూర్చేనవాసంప్రాప్య

మంత్రః : పరిస్తీర్యమగ్నిం పరిదధా మ్యగ్నేఅగ్నిగం సృతాంవేది
మభిమస్త్రయామి

సూత్రం : సృతాసీత్యాదిభిర్దక్షిణాదితేనై వార్షేణ తీర్థేన ప్రాగన్తముత్తరాంతంచ
పరిషిచ్య.

మంత్రః : సృతాసి, ఘృతాసి, ధృవాసి

సూత్రం : తరుణాసీతి ఆగ్నేయాదీశానాన్తం పరిషిచ్య, పునస్తదా, గృహీత్వా
ప్రదక్షిణ మ్మగ్నేయాద్యన్తం పరిషించతి.

వానస్పత్యోసీతిప్రణిధీప్రక్షాళ్య

మంత్రః : “వానస్పత్యోసిదేవేభ్యశ్చుష్ణస్వ”

సూత్రం : పృథివ్యాపాగృహీష్యామీతిసాక్షతం వ్రతేకం
మన్త్రావృత్త్యాద్భిరాపూర్య

మంత్రః : పృథివ్యాపాగృహీష్యామి. కోవోగృహ్లాతి, నవోగృహ్లాతి,
కస్తైవోగృహ్లామి తస్తైవోగృహ్లామి । పాషాయవః అనయా పృథివ్యాపా గృహీష్యామి

సూత్రం : వసూనాం పవిత్రమితి ఉదగగ్రే పవిత్రే ప్రక్షిప్య ।

మంత్రః : వసూనామ్పవిత్రమసిశత ధారం వసూనామ్పవిత్రమసి
సహస్రధారమ్ ।

సూత్రం : దక్షిణేనపాణినాగ్ర మితరద్వామేనాంగుష్ఠేనామికాభ్యాం
గృహీత్వా దేవోవస్సవతేతి త్రిరుత్సూయ.

మంత్రః : దేవోవ స్సవితోత్సూనాతు, ఇతి పూర్వాన్తమ్

అచ్చిద్రేణ పవిత్రేణేతి పశ్చిమాన్తమ్

వసోస్సూర్యస్యరశ్మిభిరితిపూర్వాన్తమ్

పవిత్రం దక్షిణాగ్రం కృత్వోత్సూయ యథాపూర్వముదగగ్రం ప్రదక్షిణ క్రమేణ
నిదధాతి

సూత్రం : బ్రహ్మన్నప ఇతి సోమాపఇతి బ్రహ్మసోమావృత్తిజౌ ప్రత్యేకంప్రేక్ష్య

మంత్రః : బ్రహ్మన్నపః ప్రణేష్యామి యజమానవాచం యచ్ఛ

బ్రహ్మ : ప్రణయయజ్ఞద్వేవతావర్గ యత్వన్నాకస్యపృష్ఠే యజమానా అస్తు. సప్తఋషీణాగ్ం సుకృతాం యత్రలోకస్తత్రేమం యజ్ఞం యజమానంచధేహి. ఓంప్రణయ । సోమ ఆపః ప్రణేష్యామి యజమానః....! ఓంప్రణయ.....

సూత్రం : తాభ్యాం ప్రణయే త్యుక్తోద్వయ్యుక్తోవ ఇతి మన్తావృత్త్యాప్రణేధీ లలాటాంత ముద్భృత్య దక్షిణప్రణేధిమగ్నిం ప్రదక్షిణీకృత్య వేద్యాం దక్షిణస్యాం

బ్రహ్మణః పురత అధోవేద్యాం నిధాయ తథోత్తర ప్రణేధిముత్తరస్యా మధోవేద్యాం సోమస్యాగ్రేనిదధాతి.

మంత్రః : కోవఃప్రణయతుసవః ప్రణయత్వాపో దేవీః ప్రణయా యజ్ఞగ్ం సగ్ంసాద యస్తునః ఇదంమదన్ని ఘృతపృష్ఠాఉదాహ సుహస్రపోషం యజమానే న్యచ్చాతీః, కోవోయునక్తు సవోయునక్తు.

ఖం॥ బ్రహ్మసోమర్షిజాభావే బ్రహ్మణమేవవావృత్త్యాతేనైవ మన్తానుచ్చార యిత్వా ప్రాక్షణాది సర్వం కర్తవ్యం బ్రహ్మణస్సర్వమన్త్రోచ్చారణాధికారత్వాత్ శ్రౌతే తథాదృష్ట త్వాత్ సంవిశంతామితిమన్తా వృత్త్యా తత్తత్తీర్థేన కూర్చేన ప్రణేధౌజలంసంస్రావ్య

మంత్రః : “సంవిశంతాం దైవీర్విశః పాత్రాణి దేవయజ్ఞాయై”.

ఉత్తరేదైవతీర్థేన - సంవిశంతాం దైవీర్విశః పాత్రాణిదేవయజ్ఞాయై

సూత్రం : గాయత్ర్యాస్రవాదీన్ప్రేక్ష్య.

మంత్రః : తత్సవితు ప్రచోదయాత్

సూత్రం : భూస్సృవం గృహ్లామీతి స్రువం స్రుగాదీస్థహీత్వా

మంత్రం : భూస్సృవం గృహ్లామి, భువస్సృవం గృహ్లామి, సువస్సృవం గృహ్లామి భూర్భువ స్సృవస్సృవం గృహ్లామి రాయస్సోపాయత్వా స్రువం గృహ్లామి. విష్ణోర్హస్తాసి పూష్ణోహస్తాభ్యాం బృహస్పతిరుత్తానగ్ం స్రువంగృహ్లామి

సూత్రం : వర్షిష్ఠే అధినాక ఇతి పశ్చిమవేద్యధస్తాత్ సమిధాప్రాగగ్రే నిదధ్యాత్

మంత్రః : వర్షిష్ఠే అధినాకేగ్నిస్తే తనువం మాతిధాగగ్ని హవ్యగ్ం రక్షస్వ

సూత్రం : అహీనో నిర్వపామితి స్మవాదీన్ ప్రక్షాళ్య.

మంత్ర : అహీనో నిర్వపామి సుప్రతీక మజసేణ భానునాదిత్య సాత్రుతద్వామ్. పశ్చిమాతాంసోమంమహిష్యామ్యరణ్యేనీధే సత్రయాజమాన్నాక్షీ మేభవాన్మవ ।

సూత్రం : నిర్దగ్ధమితి పర్యగ్నిం కృత్వా

మంత్ర : నిర్దగ్ధగ్ం రక్షో నిర్దగ్ధా అరాయతః నిర్దగ్ధస్సోఽస్తీయో స్సావ్వేష్టియంచ వయంద్విష్టుః ॥

సూత్రం : నిష్పప్తమితి పునరగ్నౌ స్రువాదీన్ ప్రతి కించిత్రప్య. వరిష్ఠ సమిధోరుపర్యుదగగ్రం నిదధ్యాత్

మంత్ర : నిష్పప్తగ్ం రక్షోనిష్పప్తా అరాయతః నిష్పప్తస్సోఽస్తీయోస్సావ్వేష్టి యశ్చావయంద్విష్టుః

సూత్రం : అదితిరస్యచ్చిద్రపత్రేత్యాజ్యస్థాలీం గృహీత్వా

మంత్ర : అదితిరస్యచ్చిద్రపత్ర

సూత్రం : ఉత్తరేభూత కృతస్థాపాధమిత్యంగారాశ్యస్య

మంత్ర : భూతకృతస్థాపాధంజన్యం భయమపాథాస్యేనా అభిత్వరీః,

సూత్రం : సగరాస్థేతి విన్యస్య.

మంత్ర : సగరాస్థ.

సూత్రం : మహీనామితిపచతి.

మంత్ర : మహీనాం పయోస్యోషధీనాగ్ం రసస్తస్యతేఽక్షీయమాణస్య నిర్వపామిదేవ యజ్ఞాయై ।

సూత్రం : వసూనాం పవిత్రమిత్యుదగగ్రం పవిత్రం ప్రక్షిప్య.

మంత్ర : వసూనాం పవిత్రమసి శతధారం వసూనాం పవిత్రమసి సహస్రధారమ్॥

సూత్రం : దేవోవస్సవితేతి త్రిరుత్పాయ

మంత్ర : దేవోవస్సవితోత్పనాతు రశ్మిభిః ।

సూత్రం : ఆజ్యస్థాల్యాః పృష్ఠగత భన్మ ఇదం విష్ణురితి వేదేన శోధయిత్వా.

మంత్ర : ఇదం విష్ణుర్విచ సురై ॥

నూత్రం : ఉద్భవస్థాదహమితి బద్ధిర్లగ్నః

మంత్రః : ఉద్భవస్థాదహం వ్రజయావ్ర వశుభిర్భూయానం
హరస్తేమావిశాదుద్యన్ స్వర్గలోకస్త్రీమలోకేమరోచయ

నూత్రం : అజ్గరమన్తరిత మిత్యాజ్యస్యదర్శయతి.

మంత్రః : అన్తరితగ్ం రక్షన్తరితా అరాతయో ౨ పహతావృద్ధిరపహతం
పాపం కర్మాపహతం పాపస్యపాపకృతః పాపంకర్మయోనః పాపం కర్మచిక్రీర్షతి
ప్రత్యగేన మృచ్ఛ ॥

ఖండ॥ సర్వత్రాజ్యాది హోమద్రవ్యాణామేవం కర్తవ్యం, గవ్యమావికం
మాహిషం తైలం వా హోమార్థం పూర్వాలాభే పరంగ్రాహ్యం ఇతి శ్రోతేపాక్షం

నూత్రం : అజ్యస్థాలీముదగు ద్వాస్యాగ్నిం పరిసమూహ్య దక్షిణతోంగారం
గాయత్ర్యావ్యస్య తయైవచరుస్థాలీ మధిశ్రిత్య, దర్శయేన పక్వావతారయతి.

మంత్రః : తత్సవితు చోదయాత్.

పంచగాయత్రీముచ్చరేదితి సుందరరాజియోవిశేషః అధిశ్రవణవర్ణమేవ కర్తవ్యమ్.
చరుస్థాలీ ముదగుద్వాస్య, పశ్చిమవేద్యాంఘ్రవాదీనాం పశ్చిమత అజ్యస్థాలీన్విధాయ

నూత్రం : పూర్వవత్ పవిత్రేణ దేవోవస్సవితేతి త్రిరుత్పాయ.
పవిత్రగ్రంధింఘ్రోసీతి విసృజ్య.

మంత్రః : ఘ్రోసిరాయస్వోషవని రిహోర్షన్మగ్ంహ, ఇహప్రజాం
పశూన్మగ్ంహ ।

నూత్రం : ఉత్తరపశ్చిమే వాయవ్యాం వేద్యార్థే ప్రాగగ్రం నిధాయ,
తూష్టిమద్భిఃప్రాక్ష్య.

అప ఉపస్సుశ్య ఆదాయ

అప్యాయంతామితి పవిత్రం వైర్ముత్యామగ్నై అచ్ఛిన్నం జుహోతి,

మంత్రః : అప్యాయంతామాప ఓషధయో మరుతాం పృషతయస్థ దివం,
గచ్ఛతతో వృష్టిమేరయస్వాహా । అధ్య ఓషధీభ్యఇదం నమమ,

నూత్రం : వీతిహోత్రమితి నమిదగ్రం మృతాక్షమగ్నైవాయవ్యే
స్థాపయిత్వా.

మంత్రః : వీతిహోత్రంత్యాకవేద్యమన్తగ్ం నమిధీమహ్యగ్నై,
బృహన్తమధ్వరే, నమిదసి ।

సూత్రం : దేవస్యత్వేతి స్రువేణ హోమ్యం, అగ్నింప్రాజాపత్యమితి స్మృత్వా మన్తాస్తే ఘృతం విహరామీతి ద్విధావిభజతి.

మంత్రః : దేవస్యత్వా నవితుః వ్రనవే శ్వినోర్పాహుభ్యాం పూష్ణోస్తాభ్యామ్ । ఘృతం విహరామి ।

సూత్రం : దక్షిణప్రణిధౌ బ్రాహ్మణ తీర్థేన ప్రజాపతి పురోగానామా వాహయామీతి చతురోదేవానావాహయేత్ ।

మంత్రః : ఓంప్రజాపతిమావాహయామి, ఓంఇన్ద్రమావాహయామి, ఓం అగ్నిమావాహయామి, ఓం సోమమావాహయామి.

సూత్రం : ఉత్తరప్రణిధౌదేవతీర్థేన అగ్న్యాది దేవాన్ప్రణవ పూర్వమావాహ్య.

మంత్రః : ఓం అగ్నిమావాహయామి, ఓం సోమమావాహయామి, ఓం అగ్నిషోమావాహయామి, ఓం ప్రజాపతి మావాహయామి, ఓం బ్రహ్మణ మావాహయామి, ఓం ఇన్ద్ర మావాహయామి, ఓం వసూనావాహయామి, ఓం మరుత ఆవాహయామి, ఓం రుద్రానావాహయామి, అపఉపస్సుశ్య, ఓం శ్రీ విష్ణుమావాహయామి, ఓంబృహన్నతి మావాహయామి, ఓం మిత్రమావాహయామి, ఓం వరుణమావాహయామి, ఓం ఆదిత్యానావాహయామి, ఓం అశ్వినావాహయామి, ఓం పూషణమావాహయామి, ఓం కక్షమావాహయామి, ఓం కక్షదైవతసోమ మావాహయామి, ఓం (తత్తత్కర్మ) యజ్ఞ మావాహయామి । ఓం యజ్ఞదైవత విశ్వాస్తేవానావాహయామి, సర్వదేవానావాహయామి ।

ఆవాహిత దేవతాభ్యో నమః ఆసనాది సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి,

సూత్రం : యధావాహనమాజ్య భాగయోః ప్రత్యేకం సృవేణాజ్యం గృహీత్వోర్ధ్వం కించిన్నీత్వా జుష్టం నిర్వపామీతి చతుర్థ్యంతేన తత్తత్తామ్నా తత్తద్భాగయోః ఆజ్యపాత్రేస్రావయేత్,

మంత్రః : దక్షిణభాగే- ప్రజాపతయే జుష్టం నిర్వపామి, ఇన్ద్రాయజుష్టం నిర్వపామి, అగ్నయే జుష్టం నిర్వపామి, సోమాయ జుష్టం మి, ఉత్తరభాగే- అగ్నయేజుష్టం మి, సోమాయజుష్టం.....మి, అగ్నిషోమాభ్యాం జుష్టం మి, ప్రజాపతయేజుష్టం నిర్వపామి, బ్రహ్మణేజుష్టం మి, ఇన్ద్రాయజుష్టం మి, వసుభ్యో జుష్టం నిర్వపామి, మరుద్యోజుష్టం మి, రుద్రేభ్యోజుష్టం.....మి, అపఉపస్సుశ్య ఓం శ్రీ విష్ణవేజుష్టం..... మి, బృహన్నతయే

జుష్టం... మి, మిత్రాయజుష్టం మి, వరుణాయ జుష్టం మి, ఆదిత్యేభ్యోజుష్టం
..... మి, అశ్వేభ్యం జుష్టం మి, పూష్టేజుష్టం మి, కక్షాయజుష్టం మి,
కక్షదైవతసామాయజుష్టం మి, (తత్తత్కర్మ) యజ్ఞాయ జుష్టం మి,
యజ్ఞదైవత విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో జుష్టం నిర్వపామి, సర్వదేవేభ్యో జుష్టం మి,
ఇత్యన్తం కృత్వా.

సూత్రం : తృప్యధిద్వయేన ద్విధాగ్నౌ హోమ్యం ఆజ్యం దర్శయిత్వా,

మంత్రః : తృప్యధిశ్రయామి, తృప్యధిశ్రయామి,

సూత్రం : అగ్నిర్వ్యోతిర్న్వయేన సమిదుల్కేన దక్షిణోత్తరభాగయోర్య
ధాగ్నిరస్తర్జ్వలతి తథాదహేదితి

మంత్రః : అగ్నిర్వ్యోతిరసి, అగ్నిర్వ్యోతిరసి,

సూత్రం : సమిదసిస్వాహేతి సమిధం జహోతి,

మంత్రః : సమిదసి స్వాహో, సమిధఇదం

సూత్రం : స్రువేణాజ్యమూర్ధ్వం నీత్వా , అమృతమసీత్యనుత్తానం,
అధోబిలంస్రువం కృత్వాప్రదక్షిణ మభిమన్త్య,

మంత్రః : అమృతమసి వారుణ మసి,

సూత్రం : అన్తరిత మిత్కుత్తానమ్,

మంత్రః : అన్తరితగ్ంరక్షోఽన్తరితా అరాతయః॥

సూత్రం : ప్రత్యుష్టమిత్కనుత్తానమ్ ।

మంత్రః : ప్రత్యుష్టగ్ం రక్షఃప్రత్యుష్టా అరాతయః,

సూత్రం : హోమ్యం ప్రదక్షిణ మభిమన్త్య, ఆజ్యం గృహీత్వోత్తానంస్వతో
దక్షిణతోవామతః ప్రణిధ్యాం సంధాయ, ఉత్తరతోప్రణిధ్యాం సంధాయ,
చిత్పతిస్వాదిభిర్మనైస్త్రిభిః

ప్రతిమంత్రమేవ మాజ్యం గృహీత్వా త్రిధాగ్నౌ సంవపతి.

మంత్రః : చిత్పతిస్వో పునాత్వచ్చిద్రేణ పవిత్రేణ వసోన్సూర్యస్య
రశ్మిభి

చిత్పతయ ఇదం నమమేతి సర్వత్ర వక్తవ్యం కృతిస్వో పునాత్వచ్చిద్రేణ
పవిత్రేణ వసోన్సూర్యస్య రశ్మిభిః , వాక్పతయఇదం

దేవస్వా సవితాపునాత్వచ్చద్రేణ వవిత్రేణవసాన్సూర్యన్యరశ్మిభి
దేవాయసవిత్ర ఇదం

సూత్రం : గాయత్ర్యా సమిధఃప్రాక్ష్య,

మంత్రః : తత్సవితు చోదయాత్ ॥

సూత్రం : ఏకవింశతి రాహుతి ప్రమాణాఃకర-సంపూర్ణావా సమిధోగృహీత్వా,
మూలాగ్రాభ్యాం ఘృతం స్పర్శయిత్వా అభ్యర్చ్య అక్షతాజ్యచరుభిః ఇమామే
అగ్నిఇతి మూలమధ్యాగ్రాణి స్పృశన్ అధోనీతోర్వ్యభాగే మధ్యేచ సందధాతి.

భాష్యే॥ అస్మిన్నాహూరేయావన్త్యః ప్రధానాహుతయస్తావత్సమిధ ఇతి

అత్రమన్త్రావృత్తిః ప్రత్యేకం భవతి ॥

తత్సవితు చోదయాత్, ఇతి సమిధః ప్రాక్ష్య

సమిధో గృహీత్వా, మూలాగ్రాభ్యాం, ఘృతం స్పర్శయిత్వా భ్యర్చ్య,

మంత్రః : అక్షతైః - ఇమామే అగ్ని ఇష్టకాధేనవస్సున్తు..... సన్తు

అజ్యేన- ఇమామే అగ్ని ఇష్టకాధేనవస్సున్తు..... సన్తు

అభిపూర్య, చరుణా - ఇమామే అగ్ని ఇష్టకాధేనవస్సున్తు..... సన్తు

పునరభి పూర్య,

సూత్రం : దైవేన తీర్థేన అదితేనుమన్యస్వేతి దక్షిణస్యామద్భిః ప్రాగన్తం,
అనుమతేనుమన్యస్వేతి పశ్చిమస్యా ముత్తరాన్తమ్, సరస్వతేను మన్యస్వేతి
ఉత్తరస్యాం ప్రాగన్తమ్, దేవసవితః ప్రసువేతి పూర్వవేదించ అగ్నియా ద్యుదగన్తం
సర్వత్ర అధోవేద్యాం పరిషిచ్య, పునరాగ్నేయాద్యన్తం సర్వతశ్చప్రదక్షిణం పరిషించతి,

మంత్రః : అదితేను మన్యస్వ, అనుమతేనుమన్యస్వ, సరస్వతేను
మన్యస్వ, దేవసవితః ప్రసువ,

సూత్రం : షష్టిశతేతి సమిధోభిమన్త్య,

మంత్రః : షష్టిశత సహస్రాణ్యయుతమక్షయ మద్బుధ మానయ ।

బ్రహ్మన్, సోమ, ఇధ్మమాధాస్యే -

ప్రతివాచకాః - అధర్వ్య,

సూత్రం : అయంత ఇధ్మ ఇతి ఇధ్మాన సంకులాన్ శరాంగారే ౨గ్నిజ
హుయాత్,

మంత్రః : అయన్త ఇధ్మ అత్మాజాతవేదస్తేనేధ్యస్వవర్ధస్వవోచే వర్ధయ

చాస్మాన్, ప్రజయాపశుభిర్నహ్మవర్తసే నాన్నాద్యేన సమేధయ స్వాహా ।

అగ్నయేజాతవేదసేవర్ణమానాయేదం

అగ్నయేనమః, జాతవేదసే నమః, పావకాయనమః, హుతాశ నాయ
నమః, సర్వోపచారాన్ సమర్చయామి.

అత్ర ఉద్దేశ త్యాగ విషయే శ్రీ సూత్రే -

సూత్రం : యస్యై దేవతాయై హవిర్నిరూప్యతే. తాన్దేవతాం మనసాహవై
ధ్యాయన్నిర్వపేత్ ।

భాష్యే : నృసింహవాజపేయభాష్యే -

యస్యైదేవతాయై యస్మైదేవాయహవిస్సమిదాజ్యచర్వాదీన్నిరూప్యతే
అగ్నినిక్షిపేత్, జుహుయాత్, తదాహుతికాలే తాందేదతాంమనసా చిత్తేన హవైశబ్దే
ప్రసిద్ధార్థ ప్రయోగాత్ ధ్యాయన్నిర్వపేత్, జుహుయాత్ ।

తతః అగ్నయ ఇదం నమమేతివదేత్, ఏవం శ్రౌతస్సార్థయోస్తత్తద్దేవతాం
చతుర్థ్యా విభక్త్యోద్దిశ్య ఇదం నమమేతి వక్తవ్యమ్ । యజమానేనైవ సర్వత్రోద్దేశత్యాగః
కర్తవ్యః ।

కిమర్థం దేవతాస్మరణమగ్నావేవహుతం భవతి కథంతద్దేవతామాహుతిః
ప్రాప్యతే అత్రశ్రుతిం దర్శయతి । యథాహవాఇతి యథాయస్మాత్ కారణాత్
హవైప్రసిద్ధే ఇతి భాష్యే.

ఇత్యేవం సుందరరాజీయే, వసంతయాజీయే, శ్రీనివాసదీక్షితియే భృగుప్రాక్తే
క్రియాధికారే ప్రతిష్ఠాదర్పణాదిగ్రంథేషు ద్రష్టవ్యమ్ ।

సూత్రం : స్రువేణాజ్యం గృహీత్వా, పరిధిం స్పృష్ట్యరేఖాకారేణ స్రావయన్,
వాయవ్యాదగ్నేయాంతం ప్రజాపతింమనసాస్మరన్ ఉపాంశునా జుహుయాత్.

మంత్రః : ఓం ప్రజాపతయేస్వాహా, ప్రజాపతయ ఇదమ్

సూత్రం : వైఋత్యా దీశానాంతం పూర్వోక్తవత్తథాజుహుయాత్,

ఓం ఇన్ద్రాయస్వాహా, ఇన్ద్రాయేదమిత్యాఘారౌజుహుయాత్,

చక్షుషీబుధ్వా అగ్నే రుత్తర భాగే అగ్నయే స్వాహా, అగ్నయ ఇదమ్ ।

దక్షిణే - సోమాయస్వాహా, సోమాయేదమ్ । ఇత్యాజ్యభాగాపుత్తర
దక్షిణయో ర్జుహోతి.

సూత్రం : యుక్తవహేతి పశ్చిమాది సోమ్యాంతం జుహుయాత్,

మంత్రః : యుక్తోపహజాతవేదః పురస్తాదగ్నేవిద్ధికర్మ క్రియమాణం
యథేదమ్, త్వంభిషగ్గోషజస్యాసి కర్తాత్వయాగా అశ్వాన్పురషాన్సనే మస్వాహా,
యజ్ఞ పురుషాయేదమ్,

సూత్రం : యాతిరశ్చితి సామ్యాదీన్ద్రాన్తమ్,

మంత్రః : యాతిరశ్చినిపద్యసేహంవిధరణీఇతి, తాన్వాఘ్నతస్య ధారయా
యజేసగంరాధ నీమహగం స్వాహా, సగం రాధన్యాఇదమ్,

సూత్రం : సగంరాధన్యా ఇతి ఇన్ద్రాదియామ్యాన్తమ్,

మంత్రః : సగం రాధన్యై దేవ్యై స్వాహా, దేవ్యాఇదమ్,

సూత్రం : ప్రసాధన్యై దేవ్యై స్వాహేతి యామ్యాది వారుణాన్తమ్,
రేఖాకారేణాజ్యం ప్రావయన్తుత్వా.

మంత్రః : ప్రసాధన్యై దేవ్యై స్వాహా, ప్రసాధిన్యా ఇదమ్,

సూత్రం : మధ్యమాస్య మితిబుద్ధ్యా తత్ర వ్యాహుతీర్షహోతి.

మంత్రః : ఓమ్ భూస్వాహా - అగ్నయ ఇదం, ఓమ్ భువస్వాహా వాయవ
ఇదం ఓగ్ం సువస్వాహా - సూర్యాయేదం, ఓమ్ భూర్భువస్సువ స్వాహా
ప్రజాపతయ ఇదమ్,

సూత్రం : సర్వాహుతీశ్చ అత్రైవజుహోతి తదగ్ని ముఖమితి బ్రహ్మవాదినో
వదంతీతి.

భాష్యే : సత్యేనే త్యాజ్యామభిమృశ్య - స్రువేణ ప్రదక్షిణ మభిమన్త్య
చతురంగుల మవిచ్ఛిన్నం మాషమాత్ర మాజ్యాహుతింజుహుయాత్,

సత్యేనత్యాభిహారయామి తస్యతే భక్షీయ,

మంత్రః : ఓం అగ్నయే స్వాహా - అగ్నయ ఇదం, సోమాయస్వాహా,
సోమాయేదం అగ్నిషోమాభ్యాగం స్వాహా, అగ్నిషోమాభ్యామిదం, ప్రజాపతయేస్వాహా
ప్రజాపతయ ఇదం, బ్రహ్మణేస్వాహా, బ్రహ్మణ ఇదం, ఇన్ద్రాయస్వాహా, ఇన్ద్రాయేదం,
వసుభ్యస్వాహా వసుభ్య ఇదం, మరుద్యుస్వాహా, మరుద్యు ఇదం, రుద్రేభ్య
స్వాహా, రుద్రేభ్య ఇదం, అపఉవస్సుశ్య, ఓం శ్రీ విష్ణవేస్వాహా, శ్రీ విష్ణవ ఇదం,
బృహస్పతయే స్వాహా, బృహస్పతయ ఇదం, మిత్రాయస్వాహా, మిత్రాయేదం,
వరుణాయ స్వాహా వరుణాయేదం, ఆదిత్యేభ్యస్వాహా ఆదిత్యేభ్య ఇదం,
అశ్వీభ్యాగ్ స్వాహా, అశ్వీభ్యామిదం, పూష్ఠే స్వాహా, పూష్ఠ ఇదం, కక్షాయ స్వాహా,

కక్షాయేదం, కక్షదైవత సోమాయస్వాహా, సోమాయేదం (తత్తర్కర్మ)యజ్ఞాయస్వాహా, యజ్ఞాయేదం, యజ్ఞదైవత విశ్వేభ్యో దేవేభ్య స్వాహా విశ్వేభ్యోదేవేభ్య ఇదం, సర్వదేవేభ్య స్వాహా, సర్వదేవేభ్య ఇదం,

సూత్రం : ఇత్యంతం హుత్వా దర్వాభిఘార్య, చరుంసావిత్త్రా స్రుచాగృహీత్వా,

మంత్రః : ఓం భూర్భువ..... చోదయాత్.

ఖం : జుహ్వ్యావ్యాహృతీర్భువోతి, వ్యాహృతి చతుష్టయస్య, ప్రత్యేకం ప్రత్యేక మక్షమాత్రం గృహీత్వా జుహోతి,

మంత్రః : ఓమ్ భూస్వాహా - అగ్నయ ఇదమ్

ఖం : పునః దర్వాభిఘార్య, చరుం సావిత్త్రా స్రుచాగృహీత్వా, జుహ్వజుహోతి,

మంత్రం : ఓమ్ భువస్వాహా - వాయవ ఇదమ్.

ఖం : పునః పూర్వ వదభిఘార్య, గృహీత్వా,

మంత్రః : ఓమ్ సువస్వాహా, సూర్యాయేదం

ఖం : పునః పూర్వవదభిఘార్య, గృహీత్వా,

మంత్రః : ఓమ్ భూర్భువస్సువ స్వాహా, ప్రజాపతయ ఇదమ్ ।

సూత్రం : అస్మిన్నాఘారే మన్తతన్త న్యూనాతిరిక్త ప్రాయశ్చిత్తార్థం అతోదేవా ఇదం విష్ణురిత్యాజ్యం స్రువేణ జుహుయాత్, సమ్మద్యై, ఇత్కుక్షత్వాత్,

మంత్రః : అతో దేవా అవస్తున్ ధామభిస్వాహా, విష్ణవ ఇదం,

ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే సురేస్వాహా, విష్ణవ ఇదమ్,

సూత్రః : అదితేన్వమగ్గస్థా ఇతి దేవతీర్థేన పరిషించేత్.

అదితేన్వ మగ్గస్థాః, అనుమతేన్వ మగ్గస్థాః, సరస్వతేన్వ మగ్గస్థాః, దేవసవితః ప్రాసావీః ॥

ఇత్యాఘారహోమస్సమాప్తః ।

సర్వహోమానామాది రాఘారో విజ్ఞాయత ఇతి సూత్రే

ఇత్యనేన ప్రకారేణ సర్వహోమానాం ఆదావాఘారః కర్తవ్య ఇతి విజ్ఞాయత ఇతి భాష్యే,

హరిః ఓమ్

శ్రీ కృష్ణార్పణ మస్త్యే,

ఇతి శ్రీ వైఖానస గృహ్యసూత్రే ప్రథమ ప్రశ్నే, పంచదశఃఖంః

అఘార ప్రయోగస్సమాప్తః

అధాపూర ప్రాయశ్చిత్తం

స్థండిలే ప్రమాణహీనే సికతాలాభే పరిస్తరణాద్యభావే చ మిందాహుతీ సావిత్రిం వ్యాహృతీశ్చ ప్రాయశ్చిత్తం హుత్వా పునరాపారంకుర్వీత| అగ్న్యాయతనేగోవరాహశ్వసర్పమండూకాద్యైః గమనేతత్పదాంకిత ప్రదేశం ఇదంవిష్ణురితిప్రాక్ష్య. వైష్ణవంరౌద్రం చ హుత్వాపునః కర్మశేషం సమారభేత, పరిస్తరణాది సంభారాణాం దాహేభేదే భేదేనాశే చ అశుచ్యాదినాస్పృశ్యేతత్తద్వ్య పోహ్య తత్తత్థానే అన్యత్సంయోజ్య మిందాహుతీద్విరావర్త్య జుహుయాత్, క్రియాలోపే విపర్యాసేచ భూరాదివ్యాహృతీః, భూరగ్నయ ఇత్యాది మహావ్యాహృతీః. తత్సవితురితిగాయత్రీం ఓం భూర్భువస్సువస్తత్సవితురితి సావిత్రిం - మిందాహుతీ వైష్ణవంచద్విరావర్త్య జుహుయాత్, పునః ప్రజాపతయే స్వాహే త్యారభ్యాపూరౌ జుహుయాత్ | హోమే న్యూనేతిరిక్తేచ పూర్ణాహుతీ మిందాహుతీ చ జుహోతి | అగ్నావాజ్యేచరౌ వా మక్షికా కృమి రోమపిపీలికానాం పతనేతద్వ్యపోహ్య బర్హిషోద్దీప్య, ప్రాజాపత్య మాగ్నేయం ప్రాయశ్చిత్తం జుహుయాత్, తస్మిన్నగ్నౌ, సముత్సన్నేత్సగ్నిం, ధ్యాత్వాతద్భస్మాయంతేయోనిరితి సమిధ మారోప్య ఉద్బుధ్యస్వాగ్న ఇతి లోకికాగ్నౌ సమిధం నిధాయ ప్రజ్వాల్య మనోజ్యోతిరయాశ్చాగ్నౌ మిందాహుతీవ్యాహృతీశ్చ జుహుయాత్ | పునఃకర్మ శేషం సమారభేదితి, వర్షవాతాదిభిః స్థానాచ్చలన మంతర్భవేద్యది సర్వత్ర పరిస్తరణాదీ నాదాయ అగ్ని మపి స్థాల్యాముద్భుత్వ అన్యత్రస్థండిలం కృత్వా, తూష్టిముల్లిఖ్య అగ్నిం నిధాయ పరిస్తరణాదీన్యధాక్రమం నిధాయ విష్ణోర్ముకాదీన్ హుత్వా, కర్మశేషం సమాచరేదితి పారాస్తరమ్ ||

ఇత్యాపూర ప్రాయశ్చిత్తం సమాప్తమ్.

విచ్చిన్నోపాసన ప్రాయశ్చిత్త విధిః

భోస్వామినః భవత్పాదమూలే..... స్వీకృత్య అనయా ధర్మ పత్న్యా సహ చిరకాల విచ్చిన్న పునస్సంధాన కర్మకర్తుం యోగ్యతాసిద్ధి రస్మితి భవన్తోమహన్తోను గృహ్మస్తు|| ప్ర|| యోగ్యతా సిద్ధిరస్తు ||

ఓం భూః శ్రీ గోవింద గోవింద గోవింద శ్రీ భగవదా జ్ఞాకైంకర్య రూపం
నక్షత్రే రాశౌ జాతాయాః మమధర్మపత్న్యాః, నక్షత్రే రాశౌ జాతస్య మమచ,
అవయోః సమస్త మభిశావాప్త్యర్థం భగవచ్చరణారవిందయోరచంచల భక్తి
సిద్ధ్యర్థంచ చిరకాల విచ్ఛిన్నోపాసన పునస్సంధానకర్మ కరిష్యే ।

విచ్ఛిన్నోపాసన దోష నిర్వరణార్థం యత్కించిద్ధిరణ్యదానం కరిష్యే ॥

అప ఉపస్సుశ్య । యథాశక్తి దక్షిణం గృహీత్వా,

హిరణ్య గర్భ గర్భస్థం హేమబీజం విభావసాః.

అనంతపుణ్యఫలదమతశ్శాంతిం ప్రయచ్ఛమే

ఇదంచ యత్కించి ధ్ధిరణ్యం తండులంచ మమచిరకాల విచ్ఛిన్నో
పాసన దోష నిర్వరణార్థం మహావిష్ణుప్రీతిం కామయ మానః అముకగోత్రాముక
గోపాలశర్మణే ప్రతి గృహీత్రే తుభ్య మిదం సంప్రదదే నమమ, శ్రీకృష్ణార్పితమ్ ।

ఓమ్ భూః శ్రీ గోవింద, శుభతిథౌ అనయాధర్మపత్న్యాసహ చిరకాల
విచ్ఛిన్నోపాసన ప్రాయశ్చిత్త హోమం హోష్యామి, అప ఉపస్సుశ్య, అదితేను
మన్యస్వ ప్రసువ, ఉత్పాత మాజ్యం భూరాజ్యం గృహ్లామీతి, స్రువేణ స్రుచి
చతుర్థహోతం గృహీత్వా స్రుదాజుహుయాత్.

భూ రాజ్యం గృహ్లామి, భువరాజ్యం గృహ్లామి, సువరాజ్యం గృహ్లామి,
భూర్భు వస్సువరాజ్యం గృహ్లామి,

అహుతి ద్వయస్య ఏవం సర్వత్రాజ్యగ్రహణం

సప్తతే అగ్నే సమిధస్సప్త జిహ్వస్సప్తఋషయస్సప్తదామ ప్రియాణి,
సప్తహోత్రాస్సప్త ధాత్వాయజన్తి సప్త యోనీరా పృణస్వాఘృతేన స్వాహా ।
అగ్నయేసప్తవత ఇదమ్ ।

ఋతుధాన విద్వాననుష్టుప్ఘృతేన పూర్ణమాహుతింజుహోతి, మనసా
ప్రజాపతయే స్వాహా, ప్రజాపతయ ఇదమ్ । భూరాజ్యం గృహ్లామి..... భూర్భువస్సువ
రాజ్యం, గృహ్లామి,
అహుతి త్రయస్య

తంతుంతస్వప్రజసోభానుమన్విహజ్యోతిష్మతః పథోరక్షధియాకృతాన్.
అనుల్బణం వయతజోగువామపామనుర్భవజనయా దైవ్యం జనగ్గ్ స్వాహా,
అగ్నయే తంతు మత ఇదమ్ ।

ఉద్బుధ్యస్వాగ్నై ప్రతిజాగృహ్యేన మిష్టాపూర్తే సగం సృజేధా మయంచ.
పునః కృణ్వగ్గ్స్వా పితరం యువాన మన్వాతాగం సీత్యయి తన్తు మేతగ్గ్ స్వాహా,
అగ్నయే తంతు మత ఇదమ్.

త్రయస్త్రిగ్ం శత్రంతవోయేవితత్త్విరేయ ఇమం యజ్ఞగ్గ్ స్వధయా మదంతే
తేషాంభిన్నం ప్రత్యేతద్ధ ధామిస్వాహా ఘర్మోదేవాగం అప్యేతుస్వాహా, అగ్నయే
తన్తుమత ఇదమ్.

అహుతి చతుష్టయస్య - భూరాజ్యం గృహ్ణామి ఆజ్యం గృహ్ణామి.
అగ్నేభ్యావర్తన్నభినఆవర్తస్వాయుషావర్తసా సన్యామేధయా ప్రజయాధనేన
స్వాహా, అగ్నయే అభ్యావర్తిన ఇదమ్ ।

అగ్నే అంగిరశృతంతే సంత్యావృతస్సహస్రంత ఉపావృతః, తాసాం
పోషస్యపోషేణ పునర్వీనష్టమాకృధి పునర్వీరయిమాకృధిస్వాహా, అగ్నయే
అభ్యావర్తిన ఇదమ్.

పునరూర్జాని వర్తస్య పునరగ్న ఇషాయుషా, పునర్వః పాహి విశ్వత స్వాహా,
అగ్నయే అభ్యావర్తిన ఇదమ్.

సహరయ్యా నివర్తస్వాగ్నై పిన్వస్వధారయా, విశ్వప్నియా విశ్వత
స్పరిస్వాహా, అగ్నయే అభ్యావర్తిన ఇదమ్.

భూరాజ్యం గృహ్ణామి, భూర్భువస్సువ రాజ్యంగృహ్ణామి అహుత్యేకస్య.
మనోర్జ్యోతిర్బుషతా మాజ్యం విచ్ఛిన్నం యజ్ఞగ్ం సమిమందధాతు, యా
ఇష్టా ఉషసోని మ్రుచశ్చతాస్పందధామి హవిషాఘృతేన స్వాహా. మనసే జ్యోతిష
ఇదమ్.

భూరాజ్యం గృహ్ణామి భూర్భువ వస్సువరాజ్యం గృహ్ణామి.

ఏకాహుతే: ప్రజాపతిర్థయానింద్రాయ వృష్టేప్రాయచ్ఛ దుగ్రః, పృథనాశ్యేషు. తస్మై విశస్సమనమస్తస్సర్వాస్స ఉగ్రస్సహిహవ్యో బభూవ స్వాహా. ప్రజాపతయ ఇదమ్.

ఓమ్ భూస్వాహా ప్రజాపతయ ఇదమ్.

ఏకాహుతే: భూరాజ్యం గృహ్లామి, అన్యగ్నిరుషసామగ్రమఖ్యదన్యహాని ప్రథమో జాతవేదాః, అనుసూర్యస్య పురుత్రాచరశ్మిననుద్యావా పృథివీ ఆతతానస్వాహా, అగ్నయే అనుఖ్యాత్ర ఇదమ్.

భూరాజ్యం గృహ్లామి ఏకాహుతే: అయాశ్చాగ్నేస్య నభిశస్తీశ్చ సత్యమిత్య మయా అసి, అయసామనసా ధృతోయసా హవ్యమూహిషే యానోధేహి భేషజగ్గ్స్వాహా, అగ్నయే అయస ఇదమ్.

భూరాజ్యం గృహ్లామి - ఆహుతేరేకస్య

ఉద్వయం తమసస్పరి ... జ్యోతిరుత్తమం స్వాహా, జ్యోతిష్మత్యా ఇదమ్.

ఏకాహుతే: ఆయుర్దా అగ్నేహవిషోజుషాణో ఘృతప్రతీకో ఘృతయోనిరేధి. ఘృతంపీత్వా మధుచారుగవ్యం పితేవపుత్ర మభిరక్షతాదిమం స్వాహా.

అగ్నయే ఆయుర్దాయేదమ్ ।

భూరాజ్యం గృహ్లామి - ఆహుతిద్వయస్య

యన్మ ఆత్మనో మిన్దాభూదగ్ని స్తత్పున రాహర్జాతవేదా విచర్షణి స్వాహా, అగ్నయే జాతవేదసే విచర్షణ ఇదమ్.

పునరగ్నిశ్చక్షురదాత్పునరిన్ద్రో బృహస్పతిః పునర్మే అశ్వినాయువం చక్షురాధత్త మక్షోగ్స్వాహా. అగ్నిర్బ్ర బృహస్పత్యశ్వభ్య ఇదమ్.

భూరాజ్యం గృహ్లామి, ఆహుతిచతుష్టయస్యవాహ్లాతీశ్చ. ఓమ్ భూస్వాహా, అగ్నయ ఇదమ్, ప్రజాపతయ ఇదమ్. అదితేన్వమగ్గ్స్థాః - దేవసవితః ప్రాసావీః॥

ఔపాసన క్రమః

అస్మద్గురుభ్యోనమః, శ్రీవిఖనస గురుభ్యోనమః,

ఓమ్ భూః - శ్రీ గోవింద గోవింద గోవింద. అద్యపూర్వోక్త ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం అస్యాం శుభతిథౌ అనయా ధర్మపత్న్యాసహ శ్రీమన్నారాయణ

ప్రీత్యర్థం భగవదాజ్ఞా కైంకర్యరూపం, పూర్వేద్యుస్సాయ మౌపాసనేన సహ
అద్యప్రాతరౌపాసన హోమం హోష్యామి, అప ఉపస్సుశ్య, యథాహ తదితి
దక్షిణాది వేదీః ప్రదక్షిణం సాధావేన పాణినా చతుర్దిశం పరిమృజ్య.

యథాహతద్యసవో గౌర్యం చిత్పదిషి తామముంచతాయజత్రాః.
యేవాత్వమస్మత్ప్రముంచావ్యగ్ంహః ప్రాతార్యగ్నే ప్రతరాన్న ఆయుః ।

అదితేను మన్యస్య ప్రసువ ॥

సూత్రం : నిత్యం యవైర్ద్విహిభిర్వాహస్తేన జుహోతి, అత్రస్మత్కాంత్యం
ఆహుతిం ప్రతి శతమానప్రీహిభిర్మహుయాత్, ప్రథమం సమిధమగ్నానిధాయ
తతో హోమాంతేచ సమిధమగ్నానిదధ్యాత్, ఆహుతి సంసర్గం వినాజుహుయాదితి
విశేషః, ద్విశతమానప్రీహిన్ గృహీత్వా పత్న్యాః హస్తయోర్దత్వా పునస్సంగృహ్య
ద్వేధా విభజ్య హోష్యామీతి అచార్యం ప్రత్యుక్త్వా అచార్యేణ జుహుధి, ఇత్యుక్తస్సన్
పశ్చిమ పూర్వయోర్మహుయాత్.

ఓమ్ అగ్నయేస్వాహా, అగ్నయ ఇదమ్, ఇతి పశ్చిమే।

ప్రజాపతయేస్వాహా, ప్రజాపతయ ఇదమ్, ఇతి పూర్వేజుహుయాత్।

అదితేన్వమగ్గస్థాః ప్రాసావీః.

పునః తథా అదితేనుమన్యస్య ప్రసువ.

పూర్వవత్ ప్రీహిన్ గృహీత్వా ద్వేధా విభజ్య, హోష్యామీతి యజమానః
జుహుధి, ఇత్యాచార్యేణ ఉక్తః పూర్వవత్ తదుత్తరే పశ్చిమ పూర్వయోర్మహుయాత్.

సూర్యాయస్వాహా, సూర్యాయేదమ్।

ప్రజాపతయే స్వాహా, ప్రజాపతయ ఇదమ్,

యథాహతత్ ఆయుః.

అదితేన్వమగ్గస్థాః ప్రాసావీః,

శ్రీకృష్ణాయనమ ఇతి ద్వాదశవారం జప్త్యా అధిశ్రయజ్ఞానంతరం భూతిస్మాతే ఇతి బర్హిషోభస్మగృహీత్వా.

మంత్ర : “భూతిస్మాతే లభతే నిత్యగం సర్వయజ్ఞకృతం భవేత్, అగ్నిమారు తయోః భూతిః”

సూత్ర : వామహస్తేసంమధ్య లలాట హిక్క బాహుకంఠోదరాదీన్ ఆదిత్య స్సోమోనమ ఇత్యుర్ద్వాగ్రం చతురంగుళోన్నత మువలిప్యేతి.

సూత్ర : అత్రద్వాదశోర్ధ్వ పుండ్రవదితి సుందరరాజీయే

మంత్ర : ఆదిత్య స్సోమోనమః “త్రియాయుషం జమదగ్నైః కశ్యపస్యత్రయాయుషం యద్దేవానాం త్రయాయుషం తన్మేఅస్తు త్రయాయుషం దీర్ఘాయుత్వాయ బలాయశతాయ శతంచ వర్చసే త్రయాయుషమ్ ।”

బృహత్సామక్షత్రభృదితి స్త్రియః, లలాటేఊర్ద్వా గ్రంధారయేదితి స్పృతౌ, శ్రోతే.

మంత్ర : “బృహత్సామక్షత్రభృద్వృద్ధవృష్టియం త్రిష్టుభౌజశ్చుభిత ముగ్రవీరం ఇంద్రస్తామేన పంచ దశేన, మధ్యమిదంవాతేన సగరేణ రక్ష.’

అపోహిష్ఠ్యేతి పుణ్యాహోదకేనప్రాక్షయతి.

“అపోహిష్ఠామయోభువః..... జనయథాచనః.”

యత్రే అగ్నేత్యగ్నిముపస్థాయ

మంత్ర : “యత్రే అగ్నేతేజస్తేనాహంతేజస్వీభూయాసం. యత్రే అగ్నేవర్చస్తే నాహం వర్చస్వీ భూయాసం. యత్రే అగ్నేహరస్తేనాహగం హరస్వీ భూయాసం, మయిమేధాం మయిప్రజాం మయ్యగ్నిస్తేజోదధాతు. మయిమేధాం మయిప్రజాం మయీష్ట ఇంద్రియం దధాతు. మయిమేధాం మయిప్రజాం మయిసూర్యోబ్రాజోద ధాతు.”

ఉద్వయం తమస ఇతి యత్రాదిత్యో దృశ్యతే తత్రాదిత్యం చోపస్థాయ.

మంత్ర : “ఉద్వయం తమసస్సరి పశ్యంతో జ్యోతిరుత్తరం, దేవం దేవత్రాసూర్య మగన్మ జ్యోతిరుత్తమం. ఉదుత్యం.... ముచ్చరత్.”

“పశ్యేమశరదశృతం.... జ్యోక్చసూర్యందృశే, యఉదుగాత్.... పునాతు.”

“కామోకార్హితే....” అభివాదయే.... అహమన్మిభో.

కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనావా ప్రకృతేః

స్వభావాత్ కరోమి యద్యత్ సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి
సమర్పయామి ॥

మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం హతాశన

యద్భుతం మయాదేవ పరిపూర్ణం తదస్తుతే ॥

ప్రాయశ్చిత్తాన్యశేషాణితపః కర్మాత్మకానివై.

యానితేషా మశేషాణాం కృష్ణానుస్మరణం పరమ్ ॥

శ్రీకృష్ణాయనమ ఇతి ద్వాదశవారం జపేత్ ॥

నిత్యేపాసన విధి:

పూర్వవత్ పత్న్యాసహ త్రిఃప్రాణానాయమ్య. ఓం భూః, అస్యాంశుభతిధౌ
అనయా మమధర్మపత్న్యా సహప్రాతరౌపాసన హోమం హోష్యామి. అపశుచస్సృశ్య.
“ఇంద్రాయనమః.....ఈశానాయనమః”. సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి.

అగ్నేర్భగవతః, అగస్త్యోభగవాన్పషిః. ధ్యానం. చత్వారిశృంగా.....,
అభిముఖోభవ.

అగ్నియేనమః, జాతవేదసేనమః, పావకాయనమః, హతాశనాయనమః.
ఇంద్రాదిభ్యోనమః సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి.

మంత్రః “యథాహత ద్వసవోగౌర్వంచిత పదిషితామముంచతాయజత్రాః
ఏవాత్వమన్మత్ ప్రముంచావ్యగంహః ప్రాతార్భగ్నై ప్రతరాన్న ఆయుః”
అగ్నికుండ వ్యతిరిక్త విషయే చతుర్భుః దర్భైః చదుర్దిశం పరిస్తీర్య.
అదితేను మన్యస్య.... ప్రసువ, హోష్యామి. జహరధి - పూర్వవత్ వ్రహిభిస్సేధ్యం
జహరయాత్ ప్రాతః.

“సూర్యాయస్వాహా, సూర్యాయేదం ప్రజాపతయేస్వాహా ప్రజాపతయ
ఇదం

యథాహతత్.... ఆయుః” అదితేన్వమగ్గ్స్థాః.... ప్రాసావీః.

భూతిస్మాతే, అహిహిష్ణా.... యత్రేఅగ్నే, ఉద్వయం తమసఇతి పూర్వపదుక్వా,
ప్రణమ్య, ప్రాయశ్చిత్తాన్య.... కృష్ణానుస్మరణం పరమ్.

సాత్విక త్యాగం, భగవతోబలేన.... భగవత్కర్మ కృతవాన్....తద్భగవానను
మన్యతామ్.”

రాత్రౌచేత్ సర్వం పూర్వవత్

“అగ్నయేస్వాహా, అగ్నయ ఇదం, ప్రజాపతయే స్వాహా
ప్రజాపతయ ఇదం. “అగ్నీనయసుపధారయే అస్మాన్విశ్వాని దేవవయునాని
విద్వాన్, యుయోర్ధ్వస్మజ్జుహరాణమేనో భూయిష్ఠాంతే నమ ఉక్తిం విధేమ.
కామోకార్షన్మన్యరకార్షన్... అభివాద్య.

పూర్వవత్ సాత్వికత్యాగం భగవతోబలేనేతి మంత్రేణ కుర్యాత్. ఏవం
నిత్యం సాయం ప్రాతరౌపాసనం కుర్యాత్.

హరిః ఓమ్

వాసుదేవార్పణ మస్తు

ధార్యాగ్ని సంధాన విధి:

సూత్రం : పాణిగ్రహణ ప్రభృతి గృహస్థాపి స్నానం సంధ్యౌపాసనం
బ్రహ్మయజ్ఞం చ కృత్వా - నిత్యం వివాహాగ్నౌ ఔపాసనే పరిస్తీర్య పరిషిచ్య,
సాయంప్రాతః వ్రీహిభిః అగ్నిహోత్ర హవిషావాహోమం జుహుయాత్. సాయం
హీనే ప్రాతరగ్నయే స్వాహా. వైశ్వానరాయ స్వాహేతి, ప్రాతర్హీనే అగ్నయే
స్వాహాపథికృతేస్వాహేతి ప్రాయశ్చిత్తాహుతిహుత్వా పూర్వవత్. ఆత్ర్యహాజ్ఞహోతి
రౌపాసనే అజప్రే వర్తమానేత్ర్యహోహోమే విచ్ఛిన్నే పతిరేకోపవాసం కృత్వా
పునరాధానం కరోతి. సద్యోనుగతే, క్షిప్రంత్ర్యహాభ్యంతరే అగ్నిం ధ్యాత్వా తద్భస్మ
అయంతే యోనిరితి సమిధమారోప్య, ఉద్బుధ్యస్వేతి లౌకికాగ్నౌ సమిధం
నిధాయ.

పూర్వవత్ ప్రాయశ్చిత్తం హుత్వానిత్యం జుహుయాత్.

అనుగతే త్ర్యహే హీనే అన్యాగ్నౌరపి సంసగ్ధే పత్నీ ప్రాజాపత్యం పాదకృఢంవా
పతిరేకోపవాసం కృత్వా పునరాధానం కరోతి.

ఇతి శ్రీవైఖానససూత్రే ప్రాయశ్చిత్తే పంచదశః ఖండః

అత్ర ఖాష్యే విశేషః అగ్నిహోత్రహవిషేతి వ్రీహ్యభావే యచ్చౌతోక్తం
క్షీరాజ్యదధివాగ్వన్నతండుల పిష్టసామ రసానామన్యతమేనవా హోమంకుర్యాత్.
తత్రైవ ఖాష్యే ఔపాసనాగ్నౌయద్యాత్మారోపితే యజమానః నాపుమజ్ఞేత్. స్త్రీ
శూద్ర సంభాషణ పరివేషణాదీన్వర్ణయేత్. సూతకప్రేతకాభోజ్య భోజనానిచ
వర్ణయేత్, ఏవం కర్ముమశక్తశ్చేత్, ఆశ్వధ్ధఖదిరపాలాశానామన్యతమాం సాగ్రాం
సమిధమాదాయ ఉపావరోహేతి మంత్రం జపన్ యావత్కృష్టం తావత్ తప్సి

సమారోప్య గచ్ఛేత్ అహరహస్సేనైవోపావరోహేతి మంత్రణతాం సమిధం లోకికాగ్నౌ, నిధాయ అగ్నిమవరోప్య పూర్వపజ్జహుయాత్ ఏవం నిత్యం హుత్వా హోమాంతే పూర్వపదగ్నిం సమారోపయే దేవమరణ్యాదౌ సమారోపణేకృతే హోమే విచ్ఛిన్నే పూర్వపత్ప్రాయశ్చిత్తం తత్తత్కాలాహుతేచ హుత్వా ఆద్వాదశాహోజ్ఞహోతి, ద్వాదశాహోమే విచ్ఛిన్నే సతిపునరాధానం కరోతి.

సూతకప్రేతకయోరఃస్వన. బ్రహ్మచారిణా అనపిందేన అన్యేన బ్రాహ్మణేనవా నిత్యహోమః కర్తవ్యః. తదసంభవే ఆశౌచాంతే మధిత మగ్నిం సమిధంవా లోకికాగ్నావరోప్య పూర్వపత్ప్రాయశ్చిత్త మాద్వాదశాహోజ్ఞ హోతి. తాత్కాలిక హోమంచ జుహుయాత్, యద్వాత్కారోపితాగ్నిః తస్యాశౌచాంతే పునరాధానం కర్తవ్యమ్.

ఇతి షష్టప్రశ్నసూత్ర భాష్యే సప్తమ పటలే ద్రష్టవ్యమ్

అధావకీర్ణ ప్రాయశ్చిత్త విధి:

సూత్రం : అధావకీర్ణ ప్రాయశ్చిత్తం సప్తరాత్రం స్నాన సంద్యోపాసన స్వాధ్యాయ సమిధోమభైక్షాచర్యాదిహీనే, మేఖలోపవీతాజిన దండధారణాది బ్రహ్మచర్య వివర్జితేచ. పాదకృచ్ఛం ఉపవాసం వాకృత్వా, అగ్నిమాధాయ పరిస్తీర్య పరిషిష్య, ఆజ్యేన" పాహిన్ అగ్నినసే పాహిన్ విశ్వవేదసే యజ్ఞం పాహి సర్వంపాహి" కామావకీర్ణః, కామాభిద్రునగ్ధః, సమ్మాసించంతు, సముద్రా డూర్మిరితి చతుర్భిరూర్ణాం వతేపాహిచత సృభిస్సాహేత్యతోదేవా ఇదంవిష్ణురితి జుహుయాదితి.

ఓంభూః చిరకాల విచ్ఛిన్న సమిదాధాన ప్రాయశ్చిత్తార్థం ప్రాజాపత్య కృచ్ఛప్రత్యామ్నాయత్వేన యత్కించద్ధిరణ్యదానం కరిష్యే - యథాశక్తి దక్షిణాం దత్త్వా చిరకాల విచ్ఛిన్న సమిదాధాన కర్మాంగం పుణ్యాహం ఆహారంచ కృత్వా చిరకాల విచ్ఛిన్న సమిదాధాన ప్రాయశ్చిత్త హోమం హోష్యామితి సంకల్ప్య. అపఉపస్సుశ్య. అదితేనుమన్యస్య.... ప్రసువ. ఆజ్యేన పాహిన్ అగ్నివనసేస్వాహా. అగ్నయఇదం. పాహిన్ విశ్వవేదసేస్వాహా. విశ్వవేదస ఇదం. యజ్ఞం పాహివిభావసోస్వాహా. విభావసవ ఇదం. సర్వం పాహిశతత్రతోస్వాహా, శతత్రతవ ఇదం. కామావకీర్ణోన్యవకీర్ణోన్మికామకామాయస్వాహా, కామాయేదం. కామాభిద్రుగ్ధోన్య భిద్రుగ్ధోన్మికామకామాయస్వాహా. కామాయేదం, సమ్మా

నించంతు మరుతన్యమింద్రన్సం ధాతానంబృహన్పతిః. నమ్మాయ మగ్నిస్సించత్వాయుషాచ బలేన చాయుష్మంతం కరోతుమాగంస్వాహా - మరుదాదిభ్య ఇదం, నముద్రాదూర్మిర్మధుమాగం ఉదారదుపాంశునా నమమృతత్వమశ్యాం ఇమేనుతే రశ్మయన్సూర్యస్య ఏభిస్సపితృంపితరోన ఆయన్స్వాహా. సముద్రాయేదం. ఆతోదేవా.... దామభిస్వాహా. విష్ణవ ఇదం- ఇదంవిష్ణుః, సురేస్వాహా. విష్ణవఇదం. అదిత్యేన్వమగ్గ్స్థాః.... ప్రాసావీః

ఇత్యవకీర్ణ ప్రాయశ్చిత్తం సమాప్తమ్ ।

సమిదాధాన ప్రయోగః

ఓంప్రాణానాయమ్య, శ్రీమన్నారాయణ ప్రీత్యర్థం. శ్రీభగవదాజ్ఞా కైంకర్యరూపం ప్రాతస్సమిదాధానం కరిష్యే అపఉపస్సుశ్య. యథాహేతి దక్షిణాది వేదిం ప్రదక్షిణం పరిమృజ్య. “యథాహతత్. ఆయుః” అదితేనుమన్యస్వ..... ప్రసవ. అష్టాభిస్సమిద్భిః వ్యాహృతిరేషాతే మేధాంమ అప్సరాసామాంమే థేత్యష్టా జుహోతి.

ఓంభూస్వాహా - అగ్నయ ఇదం. ఓంభువస్వాహా వాయవ ఇదం, ఓగం సువస్వాహా సూర్యాయేదం. ఓంభూర్భువస్సువస్వాహా, ప్రజాపతయ ఇదం.” ఏషాతే అగ్నే సమిత్రయా. సమిధ్య స్వచాచప్యాయస్వ వర్ధతాంచ తే యజ్ఞపతి రాచప్యాయతాం. వర్ధిషీమహిచవయమాచప్యాయ సిషీ మహిస్వాహా.” అగ్నయ ఇదమ్.

మేధాంమ ఇంద్రోదదాతు మేధాం దేవీ సరస్వతీ మేధాంమే అశ్వినావు భావాధత్తాం పుష్కరప్రజాస్వాహా. మేధాయాఇదమ్.

అప్సరాసుయామేధాగంధర్వేషుచ యన్మనః. దైవీమేధామనుష్యజా సామాం మేధాసురభిర్మషతాం స్వాహా. మేథాయై ఇదమ్.

ఆమాంమేథా సురభిర్విశ్వరూపా హిరణ్యవర్షా జగతీ జగన్మా తూర్ణస్వతీ పయసాపి న్యమానా సామాంమేథా సుప్రతికాజుషతాగం స్వాహా. మేథాయైఇదమ్.

యథాహతత్.... ఆయుః. అదితేన్వమగ్గ్ స్థాః.... ప్రాసావీః భూతిస్మేతి భస్మ గృహీత్వా.

“భూతిస్మాతే.... భూతిః.”

లలాటహిక్కు బాహుకంఠోదరాదీన్ ఆదిత్యస్సోమోనమ ఇతి ఊర్వాగ్రమాలిప్య ఆదిత్యస్సోమోనమః. “త్రియాయుషం, ఆపోజనయథాచనః.”

యత్రేఅగ్నీ తేజస్తేనేత్యగ్నిం, ఉద్యయం తమసమిత్యాదిత్యంచోపతిష్ఠేత.

“యత్రే అగ్నీ.... దథాతు.” “ఉద్యయం.... మనసాపునాతు.” కామో....షిత.”

అభివాద్య భగవతోబలేనేతి. సాత్విక త్యాగంచ కృత్వా. మంత్రహీనం క్రియా.... శ్రీకృష్ణానుస్మరణం పరమ్.

శ్రీకృష్ణాయనమః

అంతహోమ ప్రయోగః

ఓంభూః, అస్మిన్ కర్మణి హోమావసానే ఉపరిష్టాత్తంత్రం కరిష్యే అపఉపస్పృశ్య. యదన్యకర్మణ ఇత్యారభ్య ద్వాదశమంత్రాః స్విష్టాకారాః.

“యదన్యకర్మణోత్యరీరిచం యద్వాన్యూన మిహోకరం. అగ్నిష్టత్స్విష్టకృద్విద్వాన్ సర్వగ్ స్విష్టగం సుహతం కరోతు స్వాహా, అగ్నయే స్విష్టకృత ఇదమ్ ।

మంత్ర : అగ్నయేస్విష్టకృతే సుహతహుదాహుతీనాం, కామానాం సమృద్ధయిత్రే స్వాహా. అగ్నయేస్విష్టకృత ఇదమ్. అగ్నయే స్వాహా, అగ్నయ ఇదమ్. అగ్నయేన్నాదాయ స్వాహా, అగ్నయేన్నాదాయేదమ్. అగ్నయేన్నపతయే స్వాహా, అగ్నయేన్నపతయ ఇదమ్. ప్రజాపతయే స్వాహా, ప్రజాపతయ ఇదమ్. ఇంద్రాయస్వాహా, ఇంద్రాయేదమ్. విశ్వేభ్యోదేవేభ్య స్వాహా, విశ్వేభ్యోదేవేభ్య ఇదమ్. సర్వాభ్యోదైవత భ్యస్వాహా, సర్వాభ్యోదేవతాభ్య ఇదమ్. సర్వత్రైవాదిష్టం సర్వత్రైవానాదిష్టం దేవతామముఘ్రేస్వాహా దేవేభ్యఇదమ్. అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహా, అగ్నయేస్విష్టకృత ఇదమ్. వాస్తుపతే నమోవాస్తు పతయేస్వాహా. వాస్తుపతయ ఇదమ్.

యన్మత్యునః పునరగ్నిశ్చక్షురితి మిందాహుతీ ॥

మంత్ర : “యన్మత్యునో మిందాభూదగ్ని స్తత్పునరాహార్యాతవేదా విచర్షణి స్వాహా. అగ్నయేజాతవేదసే విచర్షణయ ఇదమ్.

పునరగ్నిశ్చక్షురదాతునరింద్రో బృహస్పతిః. పునర్మే అశ్వినాయువమ్. చక్షురాదత్త మక్ష్యోస్వాహా. అగ్రింద్రబృహస్పత్యశ్వభ్య ఇదమ్.

ఇష్టేభ్య ఇత్యాది దశాంతే వ్యాహృతి ఋద్ధిః

ఇష్టేభ్యస్సాహా ఇష్టేభ్య ఇదమ్. వషడనిష్టేభ్యస్సాహా”
 వషడనిష్టేభ్యఇదమ్. భేషజం దురిష్ట్యేస్సాహా; భేషజం దురుష్ట్యా ఇదమ్
 నిష్కుత్త్యేస్సాహా, నిష్కుత్త్యా ఇదమ్, దౌరాద్ధ్యేస్సాహా, దౌరాద్ధ్యా ఇదమ్,
 దైవీభ్యస్సాహా, దైవీభ్య ఇదమ్. తనూభ్యస్సాహా, తనూభ్య ఇదమ్.
 ఋద్ధ్యేస్సాహా, ఋద్ధ్యా ఇదమ్. సమృద్ధ్యేస్సాహా, సమృద్ధ్యా ఇదమ్. సర్వసమృద్ధ్యే
 స్సాహా, సర్వసమృద్ధ్యా ఇదమ్, ఓంభూస్సాహా.... ప్రజాపతయ ఇదమ్.
 ఆశ్రావితం బ్రహ్మయదకర్మేతి కృతాంతమ్ ।

మంత్ర : ఆశ్రావిత మత్యాశ్రావితం వషట్కృత మత్యనూక్తంచ యజ్ఞే,
 అతిరిక్తం కర్మణో యచ్ఛహీనం యజ్ఞః పర్వాణి ప్రతిరన్నేతి కల్పయన్స్సాహా
 కృతాహతిరేతు దేవాన్ స్సాహా. యజ్ఞాయేదమ్.

మంత్ర : బ్రహ్మప్రతిష్ఠా మనసాబ్రహ్మవాచాః, బ్రహ్మయజ్ఞానాగ్ం
 హవిషామాజ్యస్య, అతిరిక్తం.... దేవాన్ స్సాహా, యజ్ఞాయేదమ్.

యదకర్మయన్నాకర్మయదత్యరేచియన్నాత్యరేచి. యదతిరిక్తం
 యచ్ఛహీనం తద్విష్ణుర్మర్మజ్ఞే యజ్ఞం ప్రతిష్ఠాపయ స్సాహా కృతాహతిరేతుదేవాన్
 స్సాహా, విష్ణవ ఐదమ్.

యత్రమత్తే మనోజ్యోతిరయాశ్చాగ్నేయదస్మిన్స్వస్తిసోయత ఇంద్ర ఇతిచ
 విచ్ఛిన్నమ్

యత్రమత్తంతరగామి కించిదస్మిన్ యజ్ఞే మంత్రతః కర్మతోవా,
 అనయాహుత్యా తచ్ఛమయామి సర్వం తృప్యంతుదేవా ఆవృషంతాం
 ఘృతేనస్సాహా, దేవేభ్య ఇదమ్.

మనోజ్యోతిర్మతమాజ్యం విచ్ఛిన్నం యజ్ఞగ్ం సమిమం దధాతు.
 యాఇష్టాఉషసో నిఘ్రుచశ్చ తాస్సందధామి హవిషాఘృతేన స్సాహా. మనసే
 జ్యోతిష ఇదమ్.

అయాశ్చాగ్నేస్యసభిశస్తేశ్చ సత్యమిత్యమయా అసి, అయసామనసాధృతో
 యసాహవ్యమూహిషేయానోధేహి భేషజగ్ంస్సాహా, అగ్నేయే అయసఇదమ్.

యదస్మిన్యజ్ఞేంతరగామి కించి దస్మిన్యజ్ఞే మంత్రతః కర్మతోవా అనయా
 హుత్యాతచ్ఛమయామి సర్వం తృప్యంతు దేవా ఆవృషంతాం ఘృతేనస్సాహా,
 దేవేభ్యఇదమ్.

స్వస్తి న ఇంద్రోవృద్ధశ్రవాః, స్వస్తి నః పూషా విశ్వవేదాః, స్వస్తి నస్తార్వా అరిష్టనేమిః,
స్వస్తి నోబృహస్పతిర్దధాతుస్వాహ, ఇంద్రపూషతార్క్త్య బృహస్పతిభ్య ఇదమ్.

యత ఇంద్రోవీర్యమకృణోదూర్వో అధ్వరహోతా, అగ్నిర్వేదో
ర్వస్తయాస్విష్టకృద్దేవేభ్య ఇంద్ర ఆజ్యేన హవిషాఘృతేనస్వాహ, ఇంద్రాయేదం
బైల్వమ్, ఏథోస్యధిషీ మహిస్వాహ, ఏథస ఇదం,
పాలాశమ్ సమిదసి తేజోసి తేజోమయిధేహిస్వాహ, సమిధ ఇదం,
న్యగ్రోధమ్ యమస్యథీమహి మృత్యోమేహిస్వాహ, యమాయేదం,
అశ్వత్థమ్ సూర్యస్యథీమహి చక్షుర్మేపాహిస్వాహ, సూర్యాయేదం,
ఔదుంబరమ్ సోమస్యథీమహి చిత్తమేపాహిస్వాహ, సోమాయేదం,
శమీం సోమస్యథీమహి చిత్తమేపాహిస్వాహ, వాయవ ఇదం,
ఖాదిరమ్ బ్రహ్మణోధీమహి బుద్ధిమేపాహి స్వాహ, బ్రహ్మణ ఇదమ్.
ఇతిసప్తసమిధః, తదభావే యథాలాభం పాలాశాశ్వత్థేవా భవతః సప్తతే అగ్నే
ఋతుధానేతి పూర్ణాహుతి.

“సప్తతే అగ్నే.... స్వా ఘృతేనస్వాహ, అగ్నయేసప్తత ఇదమ్.
ఋతుధానవిద్వాన్.... ప్రజాపతయే స్వాహ, ప్రజాపతయ ఇదమ్. అగ్నిర్భుక్త
మిత్యుపజుహ్వమాజ్యం ప్రత్యేకం గృహీత్వాజుహుయాత్

అగ్నిర్భుక్తం, వేదిర్భుక్తం, ద్వేర్భుక్తం, పృథివీభుక్తం, ఓషధివనస్పతి
గంధర్యాపురస్త్పైద భుక్తమ్. అగ్నిర్దీర్ఘమితి ప్రత్యేకం జుహ్వం చరుమభిఘార్యాదాయ
జుహోతి.

అగ్నిజీర్ణం, వేదిజీర్ణం, ద్వేజీర్ణం, పృథివీజీర్ణం, ఓషధివనస్పతిగంధర్యాపుర సత్తైవ
జీర్ణం

సమక్త్యాం బర్హిరితిసువేణ ఆజ్యం గృహీత్వా స్రావయన్ జుహోతి

“సమక్త్యాం బర్హిర్హ విషాఘృతేన సమాదిత్యైర్వసుభిస్సం మరుద్భిః
సమింద్రేణ విశ్వేభిర్దేవేరక్త్యాం దివ్యం నభోగచ్ఛతుయత్ స్వాహ, నభస ఇదమ్.

ప్రాయశ్చిత్తే షష్ఠమ ప్రశ్నే - సూ ॥ స్థండితే పరిస్తరణాది సంభారే
చప్రమాణ వర్షిత హేనేచ మిందాహుతి. వ్యాహృతిః సావిత్రించ జుహుయాదితి.
సర్వం యుగ్మం ప్రాచ్యాముదీచ్యాంవా అగ్రమంతంచదైవికే సర్వమయుగ్మం
దక్షిణస్యామగ్రమంతంచ పైతృకే కరోతి.

హోమేన్యూనాతిరిక్త పూర్ణాహుతి మిందాహుతి జుహోతి, భాష్యే సర్వేషాం అభ్యుదయాది హోమానాం న్యూనాతిరిక్తస్య క్రియాలోపస్య విపర్యాసస్యచ పూర్వోక్తాహుతిః వ్యాహృతిః, మహావ్యాహృతిః గాయత్రీం సావిత్రిం మిందాహుతి వైష్ణవంచ లాఘవే సకృదేవ జుహుయాత్. అపివా వైష్ణవం అతోదేవా ఇదం విష్ణురిత్యేవం వ్యాహృతిశ్చ సర్వప్రాయశ్చిత్తం జుహుయాత్.

తతో వామేన స్పృశంగృహీత్వా దక్షిణేనాజ్యపాత్రం
సంగృహ్య అగ్నిరుపరిధారయన్ ఆజ్యశేషం ప్రావయన్
ఇంద్రాయ జుహోమిస్వాహేతి జుహుయాత్,

“ఇంద్రాయజుహోమిస్వాహా, ఇంద్రాయేదమ్,
తత్పాత్రేణాధావమాదాయ స్రువేణాంతరితం జలం అగ్నిస్సమీపే అగ్నిస్తృప్యతు. ఇతినిసీయ, పశ్చిమతః వేదిస్తృప్యతు ఇతివేద్యాం ద్వేస్తృప్యతు ఇత్యాకాశే పృథివీతృప్యతు ఇతి భూమౌ బ్రహ్మద్వాస్తృప్యంతా మితి దక్షిణస్యాం వేద్యాం తర్చయతి.

ప్రణీతాయాం దక్షిణస్యాం దైవేనాపోగృహీత్వా ఓషధి వనస్పతిగంధర్వాపురసశ్చైవ తృప్యంతామితి ఉత్తర స్యాం వేద్యాం తర్చయత్. తథోత్తరస్యాం ప్రణీతాయాం సావనవ్యమపోగృహీత్వా పైతృకేణ మేదక్షిణతః పితరః పితామహాః ప్రపితామహాః ప్రపితామహాశ్చ క్షయ్యమస్తు తృప్యంతామితి దక్షిణస్యాం తర్చయతి. ఉపవీతి. అపఉపస్సుశ్య.

అదితేన్యమగ్గస్థాః.... ప్రాసావీః,
దక్షిణోత్తర ప్రణిధ్యోః అవాహిత దేవతాః యథాస్థానం ప్రతిష్ఠాపయామి
దక్షిణోత్తర ప్రణిధ్యోరుపాంతాం గుప్తానామికాభిః పవిత్ర మక్షతం
గృహీత్వాపర్యాయతో జుహోతి.

“పవిత్రమసి పవిత్రంమేభూయాః ఇతి దక్షిణప్రణిధి పవిత్రం గృహీత్వా తూష్ణీం గ్రంధిం విస్సృజ్య, అద్భిఃప్రోక్ష్య, అపఉపస్సుశ్య, అగ్నైజుహుయాత్. తథాపూర్ణమసి పూర్ణంమే భూయాః ఇతి ఉత్తరప్రణిధి పవిత్రం పూర్వపజ్జుహుయాత్. సదసి సన్మేభూయాదితి దక్షిణ ప్రణిధ్యక్షతాన్ పూర్వోక్తాంగుళిభిః గృహీత్వా అగ్నైహుత్వా సర్వమసి సర్వంమే భూయా ఇత్యుత్తర ప్రణిధ్యక్షతాన్ గృహీత్వాగ్నై హుత్వా అక్షితమసీతి ప్రణిధిముత్తరాంప్రాక్ స్థానాత్ కించిద్బాలయిత్వా అక్షిత మసిమామేక్ష్యేష్ఠాః, తదాధావేన ప్రాచ్యాందిశి దక్షిణాయాందిశి ప్రతిచ్యాంది శ్యూర్ధ్వాయాం దిశ్యథోధరా ధర్మైరితి యథాదిశం పరిపిచ్యేతి నూత్రే తదంబునా” ప్రాచ్యాం దిశి దేవాఋత్విజో మార్గయంతాం, దక్షిణాయాం దిశి

మాసాః పితరో మార్గయంతాం “ప్రతిచ్యాం దిశిగ్రహాః పశవో మార్గయంతాం ఉదీచ్యాం దిశ్యాపఽపథయో వనస్పతయో మార్గయంతాం” ఇతి చతుర్భిః అగ్నేః పూర్వాది దిక్షువేద్యాం పరిషిచ్య

అగ్నేరుపరి “ఉర్ధ్వాయాం దిశియజ్జస్సంవత్సరో యజ్జవతిర్మార్గయంతాం.” అగ్నేరధః “అధోధరాధరైర్నాగేభ్యో మార్గయంతాం”.

మాహం ప్రజామితి ఉత్తరప్రణిదిం గృహీత్వా “మాహంప్రజాం పరాసించం యానస్సయావరీస్తన, సముద్రేవోనిన యానస్సంపాథో అపిథః.” ఇత్యగ్నేః పురతోనీత్వా దక్షిణప్రణిధౌ స్వల్పమాధావం స్రావయిత్వా స్వాంయోని మపి గచ్ఛత ఇతి దక్షిణ ప్రణిధిం ఉర్ధ్వత్య తజ్జలం ఉకపాత్రేస్రావయతి. “స్వాంయోనిమపిగచ్ఛత” తదద్భిః అపొహిష్ఠేతి మంత్రేణ ఆత్మానం ప్రోక్షయతి. ప్రోక్షణం యజమానస్యైవ కర్తవ్యం తథాతౌతే దృష్టత్వాత్ నప్రణిధోరితిభాష్యే. “అపొహిష్ఠా.... యథాచనః.

ప్రణిధీ విసర్జయతీతి విసర్జనంతు పాత్రపేటికాయాం నిధానం పునర్దేవేభ్యో హవ్యంవహేత్యగ్నేర్దర్శనేన స్రువం విసృజేతిస్రువం స్రుగాదీన్ ప్రక్షాళ్య.

అగ్నోకించి త్రుతపనేన పాత్రపేటికాయాం నిధానమ్. “పునర్దేవే భ్యోహవ్యంవహ”.

వర్షిష్టాగహ్వరేష్టాగ్రమితి వర్షిష్టసమిధౌ ఉభౌసమేత్య జుహుయాత్.

“వర్షిష్టా గహ్వరేష్టాగ్రం వచోఅపావధీం త్వేషంవచో అపావధీగంస్వాహ”

అగ్నయే వర్షిష్టాయేదమ్.

ఉర్ధ్వంయజ్జమిత్కూర్ధ్వసమిధౌ జుహుయాత్.

“ఉర్ధ్వం యజ్జం నయతం మాజిహ్వరత మత్రరమేథాంవర్జన్మధివ్యా దివోవా విష్ణుపుతవా పృథివ్యాగ్ం స్వాహా,” విష్ణవ ఇదమ్, పశ్చిమతః పరిధిమ పనయేత్యేవం దక్షిణతః ఉత్తరశ్చ పరిధీన్ ప్రత్యేకమగ్నౌ నైఋత్యాం నాత్యగ్రం ప్రహరతితి మధ్యమపరిధేరధస్తా దంగారేషాపోహయేత్. “పశ్చిమతః పరిధిమ పనయ, దక్షిణతః పరిధిమపనయ, ఉత్తరతః పరిధిమపనయ. ఏవం పరిధీక జుహుయాత్,

పశ్చిమతో విష్ణోన్మదనమసీత్యేవం “దక్షిణతో విష్ణోన్మదనమసి, ఉత్తరతో విష్ణోన్మదనమసి, ప్రాచ్యాం విష్ణోన్మదనమసీతి పరిస్తరణ బర్హిషస్సర్వాన్ పరిసమ్నాహ్య” గ్రంథితశ్చేత్ ఘర్మోసీతి గ్రంథిం విస్మజ్య.

“ఘోహి రాయస్సోషవనిరిహోర్థం దృగంహ ఇహప్రజాంవశూం దృగంహ”.

అద్భిఃప్రోక్ష్య, అప ఉపన్నశ్య ఆప్యాయంతామితి నాత్యగ్రం జుహోతి.

“ఆప్యాయంతా మాప ఓషధయో మరుతాం పృషతయన్థదివం గచ్ఛతతోనో వృష్టిమేరయస్వాహా.”

అద్భ్యఃఓషధీభ్య ఇదం ఇత్య విచ్ఛిన్నమాస్తీర్వనైఋత్యేదహేత్. అవిచ్ఛిన్నేన బ్రహ్మవర్చసాయేతి యజమానో భవతీతి విజ్ఞాయతే

భూతిస్మీహీతి తద్భస్మ గృహీత్వా.

“భూతిస్మాతే లభతే నిత్యం సర్వయజ్ఞకృతం లభేత్. అగ్నిమారుతయోః భూతిః”

లలాటహిక్య బాహుకంఠోదరాదీన్ ఆదిత్యస్సోమోనమ ఇత్యూర్ధ్వగ్రమాలిప్య

“ఆదిత్యస్సోమోనమః త్రియాయుషం.... శతంచవర్చసే త్రియాయుషం”.

అత్రశ్రేతోక్షత్వాత్ బృహత్సామ క్షత్ర భృదితి పత్న్యాః లలాటేభస్మ ఊర్ధ్వగ్రమాలిప్య ఆపోహిష్ఠ్యాత్మానం ప్రోక్ష్య.

“ఆపోహిష్ఠామయోభువః..... ఆపోజనయథాచనః.” యత్రేఅగ్నే, తేజస్తేనేత్యగ్ని ముపస్థాయ. “యత్నే అగ్నే..... భూయాసం. “మయిమేథాం.... బ్రాజోదధాతు.” ఆదిత్యోయత్రదృశ్యతే తత్ర గత్వాఉద్వయం తమస ఇతి ఆదిత్యముపస్థాయ. “ఉద్వయం.... మనసాపునాతు. పునర్వేది మూలమాసాద్య ఔపాసనాగ్నిం వైశ్వానర సూక్తేనోపస్థాయ ప్రణామంకుర్యాదితి.

వైశ్వానరసూక్తమ్

“వైశ్వానరస్యరూపం పృథివ్యాం పరివ్రసా స్యోనమావిశంతునః. అగ్నినాగ్నేబ్రహ్మణా ఆనశేవ్యానశే నర్వమాయుర్వ్యానశే. నర్వప్రజాం మేగోపాయఅమృతత్వాయ జీవసే. జాతాంజనిష్యమాణాం చ. అమృతేనత్యే ప్రతిష్ఠితాం అథర్వపితమ్మే గోపాయ రసమన్నమిహోయుషే. అదబ్ధాయోశితతనో అవిషన్తుః పితుం కృణు. శగ్గ్న్యపశూన్మేగోపాయ, ద్విపాదోయే చతుష్పదః. అష్టాశపాశ్చ య ఇహగ్నే, యేచైకశపా ఆశుగాః. సప్రథ సభాంమే గోపాయ. యేచసభ్యాన్సభానదః. తానింద్రియావతః కురు. సర్వమాయు రుపాసతాం. అహేబుధ్వియ మంత్రంమే గోపాయ, యమృషస్తై విదావిదుః. ఋచస్సామానియజాగంషి. సాహిశ్రీరమృతానతామ్ చతుశ్చిఖంధా

యువతిస్సపేశాః. ఘృతప్రతికాభువనస్య మధ్యే మర్ముజ్యమానా మహతే సౌభగాయ, మహ్యంధుక్త్య యజమానాయకామాన్. ఇహైవ సంతత్ర సతోవో అగ్నయః ప్రానవాచా మనసాబిభర్మి. తిరోమాసంతమాయుర్వాద్రహసీత్. జ్యోతిషాణే వైశ్వానరేణోపతిష్ఠే. పంచదాగ్నీ న్య్వక్రామత్. విరాట్ స్రష్టావ్రజావతేః. ఊర్హ్వరోహద్రోహిణీ, యోనిరగ్నేః ప్రతిష్ఠితిః, నమోబ్రహ్మణే నమో అస్త్వగ్నయేనమః, పృథివ్యేనమ ఓషధీభ్యః నమోవాచే నమో వాచస్పతయే నమోవిష్ణవే బృహతేకరోమి. అహమింద్రోభవామ్యహం విష్ణు సూర్యస్సర్వాంతరాత్మా బ్రహ్మబ్రహ్మాంతరాత్మా విరాడహం చతుర్ముఖః. యామహమగ్నౌ వపామ్యాహుతిం తద్దేవానామమృతగ్ం షాణ్మాసికం తదసురాణాం విషగ్ం సద్యోనాశంభవతు యన్మమహస్తం తద్విష్ణో రసురాంతకమస్తు. యన్మంత్ర హీనం తదహీనం భవతు. తద్భషణాం తపసా పృథివ్యాః. క్షమయా దేవాముసయో మామావిశంతాం. శాస్త్రామేవాచిసం విశంతాం తదస్మాకం భూత్యై రయమత్యై పుష్టిమత్యై మనోనోభవతు వర్షోభవతు. సర్వమస్మాకగ్ం సంపదస్తు - అగ్నయే నమః. జాతవేదసే నమః. పావకాయ నమః. హుతాశనాయనమః. సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి.

మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం హుతాశన. యద్భుతం తు మయాదేవ పురిపూర్ణం తదస్తుతే. ప్రాయశ్చిత్తాన్యశేషాణితపః కర్మాత్మకానివైయాని తేషామశేషాణాం కృష్ణానుస్మరణం పరమ. శ్రీకృష్ణాయ నమః. ద్వాదశవారం భగవతో బలెన.... భగవత్కర్మ కృతవాన్.... తద్భగవాననుమన్యతాం ఇతి సాత్విక త్యాగం కృత్వా. కాయేనవాచా.... నారాయణాయేతి సమర్పయామి.

అంతహోమప్రాయశ్చిత్తం

స్విష్టకృత్పభృతి అంతహోమహీనే పరిధ్యాది ప్రహరణేచకృత తస్మిన్నేవాగ్నౌ విష్ణోర్ముకాదీన్మిందాహుత్యా శ్రావితాదీన్ హుత్వా అగ్నిం విసృజేత్. ఇత్యంత హోమప్రాయశ్చిత్తం సమాప్తమ్.

అష్టకావ్రత్యాఖిక శ్రాద్ధ సూత్రం

అథాష్టకామాఘప్రోష్ఠపదయోరపరపక్షే ౭ష్టమ్యా మష్టకాం కుర్యాత్ సప్తమ్యాం నవమ్యాం త్రయోదశ్యాం వాసాయం పూర్వేద్యుస్వాద్యాయా చారవతః శుచీనస గోత్రాన్ బ్రాహ్మణానాహరాయాభి పూజ్య యుగ్మాన్ ద్వ్యవరాన్ విశ్వేదేవారే!

త్ర్యవరానయుగ్మాన్ పితృర్దేవ్యయోరేకైకంవా నిమంత్రయేత్ | అపరేద్యురపరాహ్లాదశే
శుచావాధాయ ఔపాసనాగ్నౌ వైశ్వదేవాఘారం హుత్వాస్థాలిం సంక్షాళ్య,
విశ్వేభ్యోదేవేభ్యోజుష్టం, పితృభ్యోజుష్టం నిర్వపామీతి స్థాల్యాం తండులం నిర్వాప్య
సతిలం చరుమపూ దీన్యపి పచేత్ అగ్నిర్దక్షిణస్యాం నాందీముఖ వన్మండ
లాన్యపలిప్య | సదర్పతీలేష్వాసనేష్వాసయిత్వా వస్త్రాద్వైరలంకృత్వా బ్రాహ్మణాన్
ప్రత్యక్షుఖాన్విశ్వే దేవానుదగంతం పుష్పాద్వైః పితౄనుదక్షుఖాన్ ప్రాగంతం
గంధాద్వైః పూజయతి | స్వధానమ ఇత్కుక్వాతేషాం కఠిలీదకందత్వా
ప్రాప్నోతుభవానితి బ్రూయాత్ | ఓం తథాప్రాప్నువానీతి ప్రతిబ్రూయుః |
అగ్నిహోమంకరిష్యామిత్వక్నేకురుష్వేతి తైరనుజ్ఞాతః | అగ్నిం పరిషిచ్య విశ్వేదేవస్య,
విశ్వే అద్య | ప్రజాప్రతేనత్వత్, సభూస్స్వయంభూః సంతపయాగ్ంసి, సోమయాస్తే
ఇతి | రోద్రం | బ్రాహ్మంవైష్ణవం వ్యాహృత్యంతం దేవానాం సపిండికరణవత్ |
పితౄణామప్యాజ్యేన హుత్వా | హవ్యం కవ్యమి త్యభిఘార్య పక్షేనాపూపమిశ్రేణ
జుహోతి | గాముపా కృత్యపశు బంధవత్ జ్వప్త్యా ఉత్పిద్య వపాముద్భుత్య
పక్ష్యయాతయా వహవపామితి హోమం చామనంతి |

ఇతి శ్రీవైఖానస సూత్రే చతుర్థప్రశ్నే తృతీయః ఖణ్డస్సమాప్తః

దక్షిణ పశ్చిమేగ్నౌ ఏకోద్దిష్టవన్నిర్వాపస్థానం తద్దక్షిణస్యామవటం
చోపకల్ప్య, ఉద్ధన్యమాసమితి దర్శే చస్త్రిభిర్దక్షిణాంతం సకృదుల్లిఖేత్ |
గాయత్రాప్రాక్ష్య | స్థానే నిహన్మి సర్వమితి దక్షిణాగ్రావయుగ్మాను దుంబర
పత్రదర్శాంస్తీలైరా | స్తుణాతి | షోషాయత్వేతి సకూర్పాక్షతం పాత్రముదకేనా
పూర్య | పితరోమే ప్రసీదంత్యితి ప్రణమ్య | ఆమ ఆగచ్ఛం త్యితి పిర్వానావాహ్య
దక్షిణాభిముఖో బభర్చయతి | ఆమావాజస్యేతి పాత్రం మార్జ్య | అగ్నిరింద్రా
వరుణావితీ చరుం నిర్వపతి | దర్శేణ తమష్టదావిభజ్య సాజ్యం పిండాన్ కృత్వా
| సవ్యోత్తరపాణిభ్యాం అయమోదనేతి పితృభ్యః పితామహేభ్యః ప్రపితామహేభ్యో
జ్ఞాతివర్గేభ్యో పితృపత్నీభ్యః పితామహ పత్నీభ్యః ప్రపితామహ పత్నీభ్యో జ్ఞాతివర్గ
పత్నీభ్యః పిండం నిర్వపామీతి నిర్వపతి || ఏవంమాతుః పిత్రాదిభ్యః పిండదానం
కేచిద్వదంతి | అంజనదంత థావనదధిసక్తు మధువ్యం జనేక్షు బదరీఫలా
న్యర్పయేత్ | శుర్యేణాచ్ఛాద్య ఉపరిపుష్పతిలాక్షతదర్శాన్వ్యసేత్ | ఉగ్ధంవహంతిరితి
పిండ పరితస్సావ్యోదకం దత్వా అమూర్తీనామితి తత్పాత్రోదకే నామవటం

పూరయతి చరుశేషణాన్యైశ్చ అన్నాద్యపూసాపదంతైః పూర్వవద్రాహ్మణాన్
యథాత్మప్రిభోజయేత్. తేషు తృప్తేషు పితరస్తుప్తాభవంతి. వాగ్యతాన్ భుంజానాస్తాన్
ఋచఃపైతృకాః ఆశ్రావయేత్. ఉచ్చిష్టం సంశోధ్య తత్రాన్తం వికిరేదాదాంతేభ్యో
ముఖవానం నివేద్యరజతంతిలం సువర్ణంవా దక్షిణాం పశుకాన్య
యానదాసశయనాసనా దీని పరిచ్ఛదాంశ్చ యథాశక్తి దదాతి. అన్నశేషం తేభ్యో
దర్శయిత్వా యథోక్తం కరణీయం. ఆచమనోచ్చిష్టశోధనోత్థాపన విసర్జనా
దన్యద్విశ్వేదేవ పూర్వక మాచరతి. అన్యధారక్షాం స్యపహరేయః నమోవః
పితరణతి పితౄనభివంద్య పిందానుద్వాసయేత్ అస్తుత్పరరామావాజసేతి
భుక్తవతస్తాన్తు మస్మత్స్య ఉత్తిష్టతేత్యత్థాప్య పరేత పితరణతి ప్రవాసయతి
పితృభుక్తం పితృజీర్ణమిత్యస జహ్వచరుంహుత్వా అంతశహోమాంతే అగ్నిమాలయే
వ్రతిష్ఠా వ్యవంచ మహాయజ్ఞాన్ కరోతి దరిద్రోమమేయమష్టకేతి
కక్షమగ్నినాదాహయేత్ శ్రోత్రియాయ పానీయం వాదద్యాదితి విజ్ఞాయతే.

ఇతిశ్రీవైఖానస సూత్రే చతుర్థప్రశ్నే చతుర్థః ఖణ్డస్సమాప్తః.

పార్వణ విధానమ్

యజమానః పూర్వేద్యుః స్వయం ఏకభక్తశీభూత్వా. స్వాధ్యాయా
చారవతః. శుచీనసగోత్రాన్ బ్రాహ్మణా నాహరాయ పూర్వేద్యు స్సాయం
స్వగృహమాగతాన్ సుప్రక్షాళితపాణిపాదాన్ అర్ఘ్యాదినాభ్యర్చ్య. ప్రదక్షిణీ
కృత్యాభివంద్య ప్రాణానాయమ్య.

అస్మద్గురుభ్యోనమః. శ్రీవిఖనస గురుభ్యోనమః. సంకల్ప్య ప్రాచీనావీతి
- గోత్రస్య.... శర్మణః. పితుః పార్వణ విధానేన ప్రత్యాభిక్త క్రాద్ధం విశ్వేదేవ
పూర్వకం విష్టం తమేవ శ్వః కరిష్యే. అపశుపస్సుశ్య. కదళీక్రముక నారికేళ
ఫలానామన్యతమం దత్వా. గోత్రస్య, శర్మణః పితుః ప్రత్యాభిక్తక్రాద్ధే
విశ్వేదేవార్థే భోక్తృతాం. పిత్రర్థేభోక్తృతాంఇతి క్రమేణ ఫలం దత్వా వృత్వా
స్వగృహేవ వాసయేత్. నద్యశ్చేద్ధర్మైరేవ వరయేత్ అపరేద్యురపహోష్ఠా
శుచోదేశగోమయేనోపలిప్తే ఫలే పత్న్యా సహప్రాణానాయమ్యసంకల్ప్య, పుణ్యాహం
కృత్వా గృహంప్రాక్త్య, స్వయం మాధ్యాహ్నికం కృత్వా.

అత్ర అష్టకాపేక్షయా ప్రత్యాభిక్తక్రాద్ధవిషయే విశేషోద్యుక్తతే, మాసిక్రాద్ధ
సూత్రభాష్యే సపిణ్డీకరణా దూర్ఘం త్రిపురుషోద్దేశేనైవ. తతః వ్రతి సంవత్సరం

తన్మరణ దినే అష్టకవదాఘారం కృత్వాజ్యచరుభ్యాం విశ్వేదేవస్య విశ్వేఅద్య ఇతి విశ్వేదేవేభ్యః అగ్నేయే కవ్యవాహనాది పితృదైవత్యం పిత్రః గృహస్థస్యాపాసనాగ్న ఇతరేషాం లౌకికాగ్న హుత్వా అష్టకావత్ పిణ్డత్రయం దత్వా బ్రాహ్మణాన్ భోజయేత్.

ఇదం మాతాపిత్రోరితి

తైలాభ్యంగన విషయే పరాశరస్మృతౌ : శ్రాద్ధభోక్తుః దాతవ్య తైలోద్వర్తనాది ప్రకరణే కాత్యాయనః తైలముద్వర్తనం స్నానం దన్వదావనమేవచ ।

కృత్తరోమనభేభ్యస్తు దద్యాత్తేభ్యోపరేహని ॥ ఇతి

దేవలోపి.... తైలముద్వర్తనం స్నానంస్నానియంచ పృథగ్విధం

పాత్రైరౌదుంబరైర్దద్యాద్వైశ్వదైవిక పూర్వకమ్ ॥ ఇతి

ఔదుంబరం తామ్ర పాత్ర మిత్యర్థః ।

దర్శెన్నాత్వా పితృభ్యస్తు దద్యాత్ కృష్ణ తిలోదకం ।

అన్నంచ విధివద్దద్యాత్ సంతతిస్తేన వర్ధతే ॥

ఏతత్ తైలాదిదాన మనిషిర్ధ తిథి విషయం, నిషిర్ధ తిథిమతైల ప్రతినిధిత్యే నామలకోదకం దద్యాత్. తథా మార్కణ్డేయః, అహ్నాష్టట్సు ముహూర్తేషు గతేష్వథచ తాన్ ద్విజాన్ ప్రత్యేకం ప్రేషయేత్ప్రేష్యాన్ ప్రదాయామలకోదకం”, ఇతి ఆమలకో దకదాన మప్యమావాస్యావ్యతిరిక్త విషయం, ధాత్రీఫలైరమావాస్యాయాం నస్నాయాదితి స్మృత్యన్తరే నిషేధాత్ తాన్ ఆసనేష్వాసయిత్వా, దేవతాభ్యః పితృభ్యః ఇతి తాన్ నమస్కృత్య, దేవతాభ్యః పితృభ్యశ్చ మహాయోగిభ్యోపవచ, నమస్సుధాయై స్వాహాయై నిత్యమేవ నమోనమః । దేవేభ్యోనమః, సాపసవ్యః పితృ పితామహ ప్రపితామహేభ్యోనమః । ఉపవీతి శ్రాద్ధ సంరక్షక శ్రీమహావిష్ణవేనమః” ఇతి చ నమస్కృత్య ।

స్వామినః అస్మిన్ దివసే.... గోత్రం,.... శర్మాణం పితర ముద్దిశ్య పార్వణ విధానేన ప్రత్యాఖిల శ్రాద్ధం కర్తు ముద్యోగఃక్రియతే । దేశకాలపాత్ర మంత్ర తంత్ర ఋత్విర్వక్షణాదికం సర్వం శ్రాద్ధార్థమస్త్వితి భవంతోను గృహ్లాంతు ।

ప్రతివాచకాః - శ్రాద్ధార్థమస్తు ॥

శ్రాద్ధభూమిం గయాం ధ్యాత్వా, ధ్యాత్వాదేవం గదాధరం

వస్వాదీంశ్చ పితౄన్ ధ్యాత్వా - తతశ్రాద్ధం ప్రవర్తయే ।

ప్రతివాచకా : ప్రవర్తయ

“ఇదంబ్రహ్మపునీమహే” ఇతి దర్శత్రయకృతోభయ పవిత్రే గృహీత్వా “బ్రహ్మపునాత్వి”తి హస్తద్వయాంగుళ్యోర్నిక్షిప్య ఆననోపరి ఆసీనస్సన్. అస్మద్గురుభ్యోనమః ఇత్యాది.

ప్రాణానాయమ్య, సంకల్ప్య..... పుణ్యతిథౌ ప్రాచీనావీతి.... గోత్రస్య.... శర్మణః పితుః అస్మిన్ దినే పార్వణ విధానేన ప్రత్యాభిక్షత్రాధం అద్యకరిష్యే । తదంగంబ్రాహ్మణ వరణాదికం కరిష్యే । అపశుపస్సుశ్య. గోత్రస్య శర్మణః మమ పితుః ప్రత్యాభిక్షత్రాధే “హే స్వామినః విశ్వేదేవార్థే భోక్తృతాం, పితర్థే భోక్తృతాం, విష్ణుర్థే భోక్తృతాం” ఇతి దర్శరేవ వృత్వాస్పృతుక్త రీత్యా తాన్ తైలాభ్యంగం కారయిత్వా, స్నాపయిత్వా స్వయంచ స్నాత్వా ధృతద్వాద క్షోర్లుపుండ్రః పూర్వేదుర్గర కృతాపాసనశ్చేత్రదమ్ని ప్రాతః కాలఏవ ఔపాసనం అంతహామంచకృత్వా, తదగ్నిం సంరక్షయేత్. సుందరాజీయే, ఏకస్మిన్ స్థండిలేద్వా ఆఘారాన కర్తవ్య, త్రాధస్య పైత్తుకాఘార విధానత్యాదితి తస్మాచ్ఛుభేన ఔపాసనాఘారేణ సహ అశుభః పైత్తుకాఘారో నకర్తవ్యః.

యజమానః స్వయమేవ భగవదారాధనం కృత్వా శుద్ధే దేశేపైష్టికజలేన భూమిమలంకృత్య, తత్రశుద్ధాభిస్సికతాభిః ప్రాకృశ్చిమం దక్షిణోత్తరంచ ద్వాత్రింశదంగుల్యాయతం దక్షిణ పశ్చిమప్రవణం స్థండిలముపకల్ప్య దక్షిణతః దక్షిణాగ్రదర్శపరిసంభారాన్ దర్శ దర్శి సుక్ స్రువ ప్రణిధ్యాజ్య స్థాల్వాదీన్ ఏకైకశః దక్షిణాంత మవాఙ్ముఖం సాదయిత్వా సికతాభావే పరిష్కృత భూమ్యామేవ ప్రాక్షణోల్లేఖనాదికం కృత్వా, అగ్నిం ప్రతిష్ఠాపయేదితి.

వైశ్వదేవాఘారమేవ పైత్తుకాఘారమితి చ ప్రాచీనావీతం వినా ఆఘారః కర్తవ్య ఇతిభాష్యే ॥

“వైశ్వదేవాఘారక్రమః”

అధాఘార విధానం బ్రాహ్మం ప్రాజ్ఞాఖ మాసీనః । ఉభయపవిత్రే పాణిస్సన్ పుణ్యాహం కుర్యాత్ పాకారంభాత్పూర్వమేవ గృహశుద్ధ్యర్థం పుణ్యాహంకృతం చేత్ తత్కరకమాదాయ స్వస్యవైఘ్నేత్యాం ధాన్యోపరినిధాయ. సాగ్యతః ప్రాచీనావీతి, “గోత్రస్య శర్మణః, అముకన్యపితుః పార్వణ విధానేన త్రాధిక్ష త్రాధే ఔపాసనాగ్నౌ వైశ్వదేవాఘారం కరిష్యే” ఇతి సంకల్ప్య.

ఉపవీతి, అపఉపస్సుశ్య. ఏతోన్వింద్రమిత్యగ్న్యాలయంప్రాక్ష్య,
మయిదేవాదిభిః ప్రాగాది చతుర్థికం దక్షిణాగ్రాన్ పశ్చిమాగ్రా నయుగ్మాన్ దర్శా
నుక్షయేత్ “ఉద్దన్య మాన”మితి మధ్య పూర్వాపరయమాగ్ని నైఋతి
సోమేశానమరుతోబర్హిషాఖనతి.

తథా “పూతహ్యతన” ఇతి మధ్యోత్తరదక్షిణేషు తథా మధ్యపూర్వ పశ్చిమేషు
దక్షిణాంతం పశ్చిమాంతం ప్రాదేశమాత్రం ప్రతేఖాలిఖిత్వా

“అష్టాబంధ” మితి వక్రితం దర్శం దక్షిణ పశ్చిమస్యాం ఉత్సుజ్య.

అపఉపస్సుశ్య. హిరణ్య శకలం ముష్టిమాత్రప్రహీన్వా తన్మధ్యే నిధాయ.

రేఖాః గాయత్రాప్రాక్ష్య, పూర్వోక్త ఔపాసనాగ్నిం పాత్రేణానీయ

“ఉపావరోహతి” స్థండిలమధ్యే నిధాయ, తత్పాత్రే సాక్షత ముదకం నిక్షిప్యేతి-
వనంతయాజయే

పూర్వవత్ ధ్యానపూర్వం అగ్నిపురుషం ఇంద్రాదీంశ్చాభివంద్య, అదితేను
మన్యసేవీతి దక్షిణవేదిం అగ్నేయాది నైఋత్యంతంపరిషిచ్య । తథా
పశ్చిమవేదిముత్తరవేదిం పూర్వవేదించ దక్షిణాంతం పశ్చిమాంతం పరిషిచ్య.
తథా ఈశానాద్యంతం అపసవ్యం పరిషిచ్య.

షష్ఠప్రశ్న ప్రాయశ్చిత్త భాష్యే - బ్రహ్మసోమకూర్పౌం ఉత్పవన పవిత్రం ప్రణిధి
పవిత్రే వర్షస్థ సమిధాపూర్వ సమిధావాఘరాహతి యుక్తవహద్యాహతినాంచ
పూర్వవదేవ దైవికేపైతృకేప్యేతేషాం యథోక్తం అగ్రమన్తంచ కరోతి.

విపరీతో నకర్తవ్యః.

సర్వదాదైవికత్వాదితి. పూర్వవత్బ్రహ్మసోమావాహనార్చనం కృత్వా

సంఖారాన్ ప్రాక్ష్య.

అయుగ్మ ధర్మగ్రధిత పరిస్తరణోదుంబర పరిధీంశ్చ దక్షిణాగ్రాన్
పశ్చిమాగ్రాన్ ప్రాగాదివిన్యస్య, నైఋత్యాం దక్షిణ పరిస్తరణా గ్రమూర్ధ్వంకృత్వా
పరిస్తీర్య మిత్యాదినా ఇంద్రాది దక్షిణాంత మప్రదక్షిణం పరిషిచ్య.

తథాస్మతానీతి దక్షిణాది వేదిషు పశ్చిమాంతం దక్షిణాంతం పరిషిచ్య.
ప్రణిధీద్వే స్రుక్స్రువౌ ఆజ్యస్థాలీంచపూర్వవత్ నిక్షిప్య. ప్రాచీనావీతి.

చరుస్థాల్యాం ఏతృభ్యోజుష్టం నిర్వసామీతి సతిలాక్షతాన్ని ధాయేతి
విశేషః ఉపవీతి. అపఉపస్సుశ్య. చరుస్థాలీం దక్షిణత ఉద్వాన్య ఆజ్యస్థాల్యాః

పవిత్రగ్రంథిం విస్మజ్య. దక్షిణ పశ్చిమే దక్షిణాగ్రం నిధాయ. అపశుపన్నుశ్య. అద్భిః ప్రాక్ష్య హుత్వా అగ్నేనైఋత్యే సమిదసీతి సమిథం నిక్షిప్య.

ఘృతం విహరామీతి పశ్చిమాంతం విహరతి, అవాహన జుష్టాకార స్వాహాకారేషుతత్తత్ కర్మయజ్ఞమావాహయామి. యజ్ఞదైవత విశ్వాన్ దేవానావాహయామి సర్వదేవపదం వినాకారయేత్. ఏకవింశత్యేదుంబర సమిధోగృహీత్వా మూలాగ్రాభ్యాంఘృతం స్పర్శయిత్వా ఇమామే అగ్నుఇతి అక్షతాజ్యచరుభిః అగ్రమధ్యమూలాని స్పృశన్ అప్రదక్షిణం అధోభాగం నీత్వా ఊర్ధ్వే సందధాతి అదితేను మన్యస్వేతి పశ్చిమాంతం దక్షిణాంతం పరిషిచ్య, షష్ఠి శతేత్యభిమన్త్య. పూర్వవత్ హుత్వా వాయువ్యాదగ్నేయాంతం ప్రజాపతయేస్వాహా ప్రజాపతయ ఇదం. నైఋత్యాదీశానాంతం ఇంద్రాయస్వాహా ఇంద్రాయేదం. వ్యాహృత్యా పూర్వోక్త వచ్చరు హోమంచ హుత్వా అతోదేవా ఇదంవిష్మరితి హుత్వా, అపసవ్యం పరిషిచ్య అస్మిన్ ఆహారే సర్వం సమంత్రం పూర్వోక్తవత్ కుర్యాత్. ఏవం వైశ్వదేవాఘారం హుత్వా స్థాలీపచనం కుర్యాత్.

స్థాలీపాకక్రమః

ఓంభూః.... అద్యపూర్వోక్తఏవం గుణః.... పుణ్యతిథౌ ప్రాచీనావీతి. గోత్రస్య.... శర్మణః పితుః ప్రత్యాభి. కశ్రాద్దే వైశ్వదేవాగ్నే స్థాలీపచనం కరిష్యఇతి సంకల్ప్య. అపశుపన్నుశ్య అగ్నేయ స్థాలీపాకవత్ ప్రజాస్థాలీమితి స్థాలీం సంక్షాళ్య, ప్రజాస్థాలీ మభిమంత్రయామి, ఇమాంస్థాలీమమృతస్య పూర్ణామక్షేణ తయా ఊర్ధ్వస్వతీచ పయస్వతీచ సుధారాచమధుచరణాచ మధురం కరిష్యతి. మధురం చరిష్యతి మధుమతివాజందేవేభ్యోహవ్యం వహనఃప్రజానన్ విశ్వేభ్యో దేవేభ్యోజుష్టం నిర్వపామి. పితృభ్యోజుష్టం నిర్వపామీతి, ఉత్తర దక్షిణయోః ప్రక్షాళితాన్ తండులాన్ సతిలాన్నిక్షిప్య, వాచస్పతయ ఇతివధ్వాచరుంత్రావయతి.

హోమార్థం లవణవర్జితం మాషాపూపద్వయం గుడాపూపంచ అత్ర అగ్నేపచేత్

బ్రాహ్మణ భోజనార్థం బహ్వన్తం అపూపాదికం చ లోకికాగ్నేపాచయేదితి. సూత్రభాష్యే.

“వాచస్పతయే పవస్యవాజన్ వృషావృష్ణాఅగంశుభ్యాంగభస్తి పూతోదేవో దేవానాం పవిత్ర మసియేషాం భాగోసితే భ్యస్త్వా స్వాంకృతోసి మధుమతిర్న

ఇషస్సుధివిశ్వేభ్యస్త్యేంద్రియేభ్యోదివ్యేభ్యః పార్థివేభ్యో మనస్వాష్ట్యర్వంతరిక్త
మన్విహస్వాహాత్వాసుభవస్సూర్యాయ దేవేభ్యస్త్యా మరీచిపేభ్య ఏషతేయోనిః
ప్రాణాయత్వా ఇదందేవానామిదమునస్సహ స్సాత్త్వైత్వానారాత్మ్యేసువరభివభ్యేషం
వైశ్వానరం జ్యోతిః శతంతేరాజన్ భిషజస్సహస్రముర్వీగంభీరా సుమతిష్ఠే అస్తు.
బాధస్యద్వేషో నిర్ఋతింపరాచైః । కృతం చిదేనః ప్రముముద్ధ్యస్మత్. అభిష్టుతో
వరుణస్యపాశోగ్నిరనీకమవఅవివేశ । అపాన్నప్రాత్ర్పతి రక్షన్న సుర్యం
దమేదమేసమిధగం యక్ష్యగ్నే.

దక్షిణత ఉద్వాస్య అగ్నిం పరిసమూహ్య తద్ధవిః భగవతే నివేద్య,
నిమంత్రితాభ్యంగన్నాతాన్ ద్వాదశోర్ధ్వపుండ్రధరాన్ స్వామినః పశ్చిమాభిముఖం
ఉత్తరాభిముఖం పూర్వాభిముఖం అసనేష్వాసయిత్వా యజమానః సంకల్ప్య.

ప్రాచీనావీతీ గోత్రస్య పితుః ప్రత్యాభిక్తశ్రాద్ధే దేవపితృరూపేభ్యః
బ్రాహ్మణవరణ పాదప్రక్షాళ నార్చనాదికం కరిష్యే. అపఉపస్సుశ్య.

....గోత్రస్య.....శర్యణః, శ్రాద్ధే పురూరవార్ద్రవ సంజ్ఞిక విశ్వేషాం
దేవానామిదమాసనం విశ్వేదేవార్ధేభోక్తుం భవతాక్షణః కర్తవ్యః.

ప్రాప్నోతుభవాన్ ఇతి దర్శాక్షతం సోదకం తస్య దక్షిణహస్తే దద్యాత్. ప్ర.
ఓం తథాప్రాప్నోవాని. ప్రాచీనావీతీ. వసురుద్రాదిత్య స్వరూప పితృపితామహ
ప్రపితామహానామిద మాసనం.

పిత్రర్ధేభోక్తుం భవతాక్షణః కర్తవ్యః ప్రాప్నోతు భవానితి సతిల దర్శోదకం
తస్యదక్షిణహస్తే దద్యాత్.

ప్ర. ఓం తథాప్రాప్నోవాని.

విశ్వేదేవవత్ విష్ణోశ్చ చతురశ్రం విశ్వేదేవార్థం, తద్దక్షిణే పిత్రర్థం వృత్తం
తాలాయత నిమ్నం దక్షిణాపవర్గం భాత్వాగోమయేన తన్మాత్రం ఉపలిప్య

తస్మిన్ చషకాదిపాత్రంవా నిధాయ ఇతి సుందరరాజీయే

తత్రకుండేస దర్శయవాన్ సదర్శతిలాన్ నిధాయ సూర్యాభిముఖం

సర్వేషాం దేవపితృస్వామినాం పాదప్రక్షాళనం కర్తవ్యమితి దీక్షితీయే

ఉక్తత్వాత్.

తథా సూర్యాభిముఖం విశ్వేదేవమాసయిత్వా పురూరవార్ద్రవ సంజ్ఞిక
విశ్వేదేవాః పాద్యస్థానే స్వాగతం ప్ర - సుస్వాగతం (పవిత్రం వినా)

ఇదంవః పాద్యం ప్ర - అస్తుపాద్యం. ఇదమర్హ్యం ప్ర - అస్త్వర్హ్యం. ఇదమాచమనీయం. ప్ర - అస్త్వాచమనీయం. సకలారాధనైస్సర్చితం

స్వయమభిముఖః, అపః పాదావితిపాదౌ సవ్యాది పాదాగ్ర మధ్యమూల గుల్ఫమామణిబంధం పత్న్యాస్రావిత పాత్రాంతర తీర్థేన ప్రక్షాళయే దితికేచిత్.

అవః పాదావనేజనీర్ద్విషంతం నాశయంతుమే, అస్మిన్ కులే బ్రహ్మవర్చస్యసాని. సమస్త సంపత్నమవాప్తి హేతవః, సమృద్ధితావత్ కులధామకేతవః

అపార సంసార సముద్రసేతవః పునంతుమాం బ్రాహ్మణపాద పాంసవః.

ఆదివ్యాధిహరం నృణాం మృత్యుదారిద్ర్య నాశనం

శ్రీ పుష్టికీర్తిదం వందే విప్రశ్రీపాదపకజమ్ ||

విప్రైశుదర్శనాత్సద్యః క్షీయంతే పాపరాశయః,

వందనాన్మంగళావాప్తి రర్చనాదచ్యుతం పదమ్ ||

సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి, స్వామినః శ్రీపాదతీర్థం సమ్యగను గృహ్లాంతు. ఇతికించిత్ దక్షిణం దత్వా శ్రీపాద తీర్థగ్రహణం యథా సంప్రదాయం తథాకుర్యాత్.

ప్రాచీనావీతి, సూర్యాభిముఖం పితృపితామహ ప్రపితామహః పాద్యస్థానే స్వాగతం ప్ర సుస్వాగతం..... సకలారాధనై స్సర్చితం. శన్నదేవీరభిష్టయ ఆపోభవంతు పీతయే । శంయోరభి స్రవంతునః । అపద్వనద్వాంత సహస్ర భానవః సమీహితార్థార్పణ కామధేనవః సమస్త తీర్థాంబు పవిత్రమూర్తయః పునంతుమాం బ్రాహ్మణపాద పాంసవః ॥ ఇతి పాదౌ ప్రక్షాళ్య శ్రీపాదతీర్థం సమ్యగనుగృహ్లాంతు ఇది దక్షిణందత్వా. సర్వోపచారాన్ సమర్పయామీతి పాదయోరర్చయేత్.

ఉపవీతి. అపఉపస్సుశ్య :

క్రాద్ధ సంరక్షక మహావిష్ణోపాద్యస్థానే స్వాగతమిత్యాది విశ్వేదేవస్యాక్రవత్ సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి ॥

స్వయం సూర్యాభిముఖః పాదౌప్రక్షాళ్య పూర్వాభిముఖస్సన్ మండలాదైశాన్యేకర్తా ఆచమనం కృత్వా తతః మండలాత్పురతః, విశ్వేదేవం మండలాదుత్తరే పితౄన్ విశ్వేదేవవద్విష్ణుంచ పితృపూర్వం ఆచామయేత్.

శ్రీవివాసదీక్షితీయే వచనాని :

పాదాగ్రే పితరం విద్యాత్, పాదమధ్యే పితామహం ।

ప్రపితామహం పాదమూలే పాదౌ ప్రక్షాళయేత్ క్రమాత్ ॥

పాద ప్రక్షాళనం శ్రాద్ధేవరం గుల్ఫద్వయోరపి, పితృణాం నరకం ఘోరం రోమసంయుక్త వారిణా, అజ్యం గోమయసంయుక్తం పాదయోర్లేపయేద్విజః । అపస్తంబేన కర్తవ్యం వర్షయే దాశ్యలాయనః అన్యత్రస్మృతౌ గోశకృద్దీయ తేనర్పిర్లేప యిత్యాద్విజాధమః. పితరస్తస్య కల్పాంతం కాలసూత్రే పతంతిహి । తస్మాత్ గోమయ సర్పిర్లేపనం అపస్తంబ విషయం. మండలాత్పరతో దేవాః పితరశ్చ తదుత్తరే . కర్తా చైశాన్యభాగేతు కుర్యాదాచమనక్రియాం । స్వసూత్ర విహితం యద్యత్. తత్తత్సర్వం సమాహితః కుర్యాదన్యత్ర యద్యుక్తం కృతమన్యకృతం భవేత్. యజమానః శ్రీపాదతీర్థ గ్రహణం యథా సంప్రదాయం కుర్యాత్.

భోక్తృణామారాధనక్రమః

అగ్నేర్దక్షిణస్థానం నాందీ ముఖవత్ అధావనీదమితి మండలాని గోమయేనోపలిప్య.

మంత్ర : “అధావనీదం పరమం పవిత్రం సురేశ వీర్యాదివమస్తురక్షా. ఆయాంతు దేవాః పితృభిస్సహత్ర - అస్మిన్స్థలే నన్నిధిం ధత్తలిప్తి.”

అస్త్వాసనమితి సదర్ప యవాది విశ్వే దేవానామీద మాసనమితి చతురశ్ర మండలేదత్వా । తథాసదర్ప తిలాన్యాసనాది పితృణామాసనమితి వృత్తమండలే ప్రత్యేకం దత్వా. విశ్వేదేవవత్ విష్ణోశ్చ చతురశ్రమండలోపరి సదర్పయవాది నిక్షిప్య.

మంత్ర : “అస్త్వాసనగం శుభం లోకేబ్రసీ శుద్ధస్తపామయం. తపశ్చాయు స్తథాయోగ మస్తుతే పరమంపదమ్.”

ఇతి ఆసనేషు పశ్చిమాభిముఖౌ విశ్వేదేవౌ, ఉత్తరాభిముఖం పితౄన్, పూర్వాభిముఖం విష్ణుంచ ఆసయిత్వా - వస్త్రాద్వైరితి వస్త్రకుండలాభరణాని గృహ్యంతే.

మంత్ర : “యువాసువాసాః పరివీత అగాత్ స ఉశ్రేయాన్మవతి జాయ మానః. తం ధీరానః కవయ ఉన్నయంతి స్వాధీయౌ మనసా దేవయంతః.”

విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః ధారణార్థమిదం వస్త్రమ్

మంత్ర : “సామన్యతనూరసితనువమ్మేపాహి స్వామా తనూరావిశ.
శివోమాతనూరావిశ.”

విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం ఉత్తరీయమ్ || తథా ఆభరణ కుండలోపవీతాదీని తత్తన్మంత్రేణ దత్వా ప్రాచీనావీతి. తథా యువాసువాసాఇతి పితృపితామహ ప్రపితామహేభ్యః ఇదం వస్త్రం, తథా ఉత్తరీయాభరణాదీని దత్వా. ఉపవీతి, అప ఉపస్సుశ్య తథా విష్ణోశ్చ దత్వా । తేస్వామినః వస్త్రాదీని సంధార్య, పాదౌ ప్రక్షాళ్యాచమ్య. ఉపవీతంచ ధృత్వా, తాన్ ఆసనేషు పురోక్ష ముఖానాసయిత్వా. పుష్పాద్వైరితి పుష్పాక్షత గంధధూప దీపాదీని గృహ్యంతే.

మంత్ర : “అయనేతే పరాయణే దూర్వారోహంతు పుష్పిణీః. హ్రదాశ్చ పుండరీకాణి సముద్రస్య గృహాణమే ।” స్వామినః ఇమాని పుష్పాణి తులసీదళాని.

మంత్ర : “అర్చిత ప్రార్చిత ప్రియమేధాసో అర్చితార్చంతు పుత్రకా ఉత రన్నధృష్ట్యర్చత”. అక్షతాన్ సమర్చయామి.

మంత్ర : “గంధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీం ఈశ్వరీగం సర్వభూతానాం తామిహోపహ్వయేశ్రియం.” స్వామినః అమీవో గంధాః.

మంత్ర : “ధూరసి ధూర్వ ధూర్వంతం ధూర్వతం యోస్మాన్ ధూర్వతి తం ధూర్వయం వయం ధూర్వామస్తం దేవానామసి సస్మితమం పప్రితమం జుష్టతమం వహ్నితమం దేవహూతమమ హ్రతమసి హవిర్ధానం దృగ్ం హస్వమా హ్వర్మిత్రస్యత్వా చక్షుషాప్రేక్షే మాభేర్మా సంవిక్లామాత్వాహిగం సిషమ్.” ధూపమాఘ్రాపయామి.

మంత్ర : “ఉద్దీప్యస్య జాతవేదోపఘ్నం నిర్ఋతిం మమ. పశూగ్శ్చ మహ్యమావహ జీవనంచ దిశోదిశ.” దీపం దర్శయామి.

తస్య పురతః ప్రాగగ్రదర్శపరి అర్ఘ్య పాత్రమాసాద్యద్విదర్శ పవిత్రం నిక్షిప్య. శన్నదేవీరితి ద్విఃజలం పూరయిత్వా.

మంత్ర : “శన్నదేవీరభిష్టయ ఆపా భవంతు పీతయే, శంయోరభి ప్రవంతునః” అక్షత తులసీదర్శ గంధాన్ యవాంశ్చ యవోసీతి నిక్షిప్య.

మంత్ర : “యవోసి ధాన్యరాజోవా వారుణోమధు సంయుతః. నిర్దోదస్పర్శ పాపానాం పవిత్ర మృషిభిఃస్పృతం విశ్వేదేవస్య నేతుర్మల్లోవృణేత సఖ్యం విశ్వేరాయ ఇమ ధ్యసిద్యుమ్నం వృణేత పుష్కరే.”

గోత్రస్య, శర్మణః, పితుః అద్యాస్మిన్ పార్వణ విధానేన ప్రత్యాఖ్యిక శ్రాద్ధే పురూరవార్ద్రవ సంజ్ఞక విశ్వాన్ దేవాన్ భవత్పు ఆవాహయిష్యే. ప్ర॥ ఆవాహయ. ఇత్యుక్తః పురూరవార్ద్రవ సంజ్ఞక విశ్వాన్దేవాన్ ధ్యాయామి. ఇత్యుక్తతం పుష్పం తస్య శిరసినిధాయ. తతః ఆవాహయామీతి కరకోదకం కూర్చేన శిరసి కించిత్ సంప్రావ్య.

మంత్రః : “యాదివ్యా ఆపఃపయసా సంబభూవుః. యా అంతరిక్ష ఉతపార్థివీర్యాః. హిరణ్యవర్ణా యజ్ఞేయాస్తాన అపశృగ్గ్సోనా భవంతు.”

విశ్వేదేవాః ప్రియంతాం స్వాహా అర్ఘ్యం నమః ఇతి తేషాం కరే పూర్వోక్త యవోదకం అర్ఘ్యపాత్రం నోద్ధరేదిత్యుక్తత్వాత్ ఉద్ధరిణ్యా గృహీత్వా దత్వా ప్రాప్తౌతుభవాన్ ప్ర. ఓం తథా ప్రాప్నువాని. ప్రాచీనావీతి. గోత్రస్య..... శర్మణః శ్రాద్ధే వసురు ద్రాదిత్య స్వరూప పితృపితామహ ప్రపితామహాన్ గంధాద్వైరభ్యర్చ్య.

“గంధ ద్వారాం..... స్వామినః అమీవో గంధాః. ఇతిగంధమ్. అర్చిత ప్రార్థితేతి అక్షతాన్. ఆయనేత ఇతి పుష్పం. ధూరసీతి ధూపం. ఉద్దీప్యస్వేతి దీపం చ దర్శయిత్వా. పురతః దక్షిణాగ్ర దర్శపరి పాత్రం సంసాద్య పాత్రే త్రిదర్శ పవిత్రం నిక్షప్య, శన్నదేవిరితి సతిలం జలం త్రిరాపూర్య.

“తిలోసి సోమ దేవత్యగోసవే నిర్మితః. ప్రత్నవద్భిః ప్రత్నస్వదేహి” ఇమాన్లోకాన్ ప్రణయాహిన స్వధానమః ఉశంత స్వాహవా మహ ఉశంత స్సమిధీమహి, ఉశన్నుశత అవహపితౄన్ హవిషే అత్తవే.” గోత్రస్య..... శర్మణః శ్రాద్ధే పితృపితామహ ప్రపితామహాన్ భవత్పు ఆవాహయిష్యే. ప్ర ॥ ఆవాహయ. పితృపితామహ ప్రపితామహాన్ ధ్యాయామీతి. తిలాక్షత పుష్పంతస్య శిరసినిధాయ. ఆవాహయామీతి కూర్చేనావాహ్య. యాదివ్యాఆపః పయసేతి అర్ఘ్యం దద్యాత్.” యాదివ్యా ఆపః..... భవంతు. గోత్రస్య..... శ్రాద్ధే వసురుద్రాదిత్య స్వరూప పితృ పితామహ ప్రపితా మహాః స్వధా అర్ఘ్యం ప్రాప్తౌతు భవాన్ ఇతి పూర్వస్థాపిత తిలోదక పాత్రాత్ ఉద్ధరిణ్యా తీర్థం గృహీత్వా తస్యహస్తే దద్యాత్. అర్ఘ్య పాత్రం నోద్ధరేదితి స్మృత్యాం ప్ర ॥ స్వధాఅర్ఘ్యం ప్రాప్నువాని. సకలారాధనైః స్వర్చితం. ఉపవీతీ. అపఉపస్సుశ్య ॥

విష్ణుం విశ్వేదేవవత్ అభ్యర్చయేత్. శ్రాద్ధ సంరక్షక మహవిష్ణవే ఆయనేత ఇతిపుష్పం. అర్చిత ప్రార్థితేతి అక్షతాన్. గంధ ద్వారామిత్యాది నాభ్యర్చ్య. ఇదం

విష్ణుర్విచక్రమేత్రేధా నిదధే పదం సమూఢమస్యపాగంనురె..... శ్రాద్ధే, శ్రాద్ధ సంరక్షక మహావిష్ణుం శంఖచక్ర గదాధరం లక్ష్మీసమేతం భవత్సు ఆవాహయిష్యే. ప్ర || ఆవాహయ.

మహావిష్ణుం ధ్యాయామీత్యాది విశ్వేదేవవత్ పురతః పాత్రం సంసాద్య ఉద్ధరిణ్యా అర్ఘ్యమాదాయ “శ్రాద్ధ సంరక్షక మహా విష్ణోస్వాహా అర్ఘ్యం ప్రాప్నోతు భవాన్” ఇత్యర్ఘ్యం దత్వా ప్ర || ప్రాప్నువాని || సకలారాధ నైస్సర్పితం. స్వామినః అగ్నౌ హోమం కరిష్యామి ప్ర || ఓం కురుష్వ. ఇతి తైరను జ్ఞాతః సంకల్ప్య. ప్రాచీనావీతి..... శ్రాద్ధే వైశ్వ దేవాగ్నౌ వైశ్వదేవాజ్య చరుహోమం పైతృకాజ్యచరు హోమంచ హోష్యామి. ఉపవీతి - అప ఉపస్సుశ్య “అదితేను మన్యస్య..... ప్రసువ. ఆజ్ఞేన” విశ్వేదేవస్య నేతుర్మర్తృవృణీత సఖ్యం విశ్వేరాయ ఇషుధ్యసిద్యుమ్నం వృణీత పుష్కసే స్వాహా” విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం నమమ. విశ్వే అద్యమరుతో విశ్వఊతీ విశ్వభవంత్యగ్నయ స్సమిద్ధాః. విశ్వేనోదేవా అవసాగమంతు విశ్వమస్తు ద్రవిణం వాజో అస్మై స్వాహా, విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదంనమమ.

ఓం భూస్వాహా. అగ్నయ ఇదం..... ప్రజావతయ ఇదం, హవ్యమభిఘారయామి, హవ్యం గృహ్లామి, ఇతిచరుస్థాన్యాం ఉత్తరే అభిఘార్య. గుడాపూప మిశ్రేణ చరుణా ప్రతిమంత్ర మభిఘార్య జుహూమువస్తీర్య దర్వాః చరుమాదాయ, అభిఘార్య, జుహ్వజుహోతి.

“విశ్వేదేవస్యనేతు..... స్వాహా” విశ్వేదేవేభ్య ఇదం..... నమమ. పూర్వపదభిఘార్య. ఆదాయ విశ్వే అద్యచ హుత్వా విశ్వేభ్యోదేవేభ్య ఇదం, తథా వ్యాహృతీః. అత్ర పరిషిచ్య, వక్షేన చరుణాపూప మిశ్రేణేతి నూత్రే మధుధామోశ్చదనాయాం తోయపిష్ఠే ప్రతినిధీస్యాతాం ఇతివపాహోమస్థలే పిష్ఠస్య ఘౌషపిష్ఠమితి స్మృత్యాం పిష్ఠస్య అపూపమితి నృసింహవాజపేయే మాషాపూపస్య శిష్టానుష్టాన బాహుళ్యం ప్రాచీనావీతి, అవనవ్యం “అదితేనుమన్యస్య..... ప్రసువ.

ఆజ్ఞేన “అగ్నయే కవ్యవాహనాయ స్వధానమస్వాహా” అగ్నయ..... నమమ “సోమాయ పితృమతే స్వధానమస్వాహా” సోమాయేదం. యమాయ చాంగిరస్పతయే స్వధానమస్వాహా, యమాయేదం. ఏతేయ ఇహపితరః.

ఏతేదేవాళ్ళ విద్యయాన్ పితృయజ్ఞం సుహుతం సుష్టుతం మువేదసాహ వీర్యేవహంతే
స్వధానమస్వాహా. పితృభ్య ఇదం. “ఉశస్తస్వాహా వామహ ఉశంతస్సుమిధీమహి.
ఉశన్నశత ఆవహపితౄన్ హవిషే అత్తవే స్వధానమః స్వాహా. పితృభ్య ఇదం”

“సానోదదాతు శ్రవణం పితౄణాం తస్యాస్తే దేవిహవిషావిధేమ
స్వాహా.” పితృ.....నమమ.”

పృథివీ గతేభ్యః, వసురూపేభ్యః :..... గోత్రేభ్యః :..... శర్మభ్యః:.....
పితృభ్యస్వధానమస్వాహా. పితృభ్యఇదమ్.

అంతరిక్ష గతేభ్యః రుద్రరూపేభ్యః:..... గోత్రేభ్యః:,..... శర్మభ్యః,
పితామహేభ్యః స్వధానమస్వాహా, పితామహేభ్య ఇదమ్.

దివిగతేభ్యః ఆదిత్యరూపేభ్యః:..... గోత్రేభ్యః:, శర్మభ్యః
ప్రపితామహేభ్యస్వధానమస్వాహా. ప్రపితామహేభ్య ఇదమ్. ఉపవీతీ
భూస్వాహా:..... ఇదమ్.

మాతృశ్రాద్ధేతు తదా పితృమంత్రైః హుత్వా పితృభ్య ఇదం నమమ
ఇత్యుక్త్వా పృథివీగతాభ్యః వసురూపాభ్యః:..... గోత్రాభ్యః:..... నామ్నీభ్యః
పితృపత్నీభ్యః స్వధానమస్వాహా; పితృపత్నీభ్య ఇదమ్.

అంతరిక్ష గతాభ్యః రుద్రరూపాభ్యః:..... పితామహపత్నీభ్య ఇదమ్.

దివిగతాభ్యః ఆదిత్య రూపాభ్యః ప్రపితామహపత్నీభ్య ఇదమ్

ఏవం యుక్త్వా హుత్వా ఉపవీతీ వ్యాహృతిః ॥

కవ్యమభిఘారయామి, కవ్యం గృహ్యమి ఇతి పూర్వోక్తవత్. మాషాపూప
మిశ్రచరుం దర్వా్య గృహీత్వా జుహ్వ జుహుయాత్.

అగ్నయే కవ్యవాహనాయెత్యాది వ్యాహృతి పర్యంతం ప్రతిమంత్రం
అభిఘార్య గృహీత్వా జుహుయాత్. ఉపవీతీ, వ్యాహృతిః.

“అదితేన్వమగ్గస్థాః:..... ప్రాసావీః”. ఇతి అవసన్యం పరిషిచ్య, ఉపవీతీ
అపఉపస్సుశ్య.

ఓం భూః అద్య పూర్వోక్త ఏవం గుణ విశేషణ విశిష్టాయాం అస్యాం
పుణ్యతిథౌ ప్రాచీనావీతి..... గోత్రస్య..... శర్మణః శ్రాద్ధే వైశ్వదేవాగ్నౌ వపాహోమం
కరోష్యే. ఇతి సంకల్ప్య అవసన్యం పరిషిచ్య. లవణవర్ణం ఏకమపూప మాహృత్య
విశ్వేభ్యోదేవేభ్యః పితృభ్యస్తా జుష్ట ముపాకరోమి ఇతి అపూపమాహృత్య
దక్షిణాగ్రదర్శపరి నిధాయ. ఇషేత్సోర్జేత్వేతి అగ్నౌ ప్రతితప్య వహవపామితి
హోమం చామనంతి వహవపాంజాతవేదః, పితృభ్యాయ త్రైనాన్వెత్థ పరాకే.
మేదసశ్చినాను పతావ్రవంతు సత్యాఏషా మాశిషస్సంతు సర్వాస్వాహా ఇతి తం
మాషాపూపం హుత్వా - “అదిత్యేన్వమగ్గస్థాః:..... ప్రాసావీః”

పిండ ప్రదాన ప్రకారం:

గోత్రస్య శర్మణః ప్రాచీనావీతి. శ్రాద్ధే పిండస్థానే పిండ నిర్వాపణం కరిష్యే. ఇతి సంకల్ప్య. అప ఉపస్సుశ్య. అగ్నిరైఋత్యాం శుద్ధాభిస్సికతాభిః ఉదక్ప్రాక్ అపరమరత్నీమాత్రం వితస్త్వాయతం దక్షిణతః భాగోన్నతం స్థండిలం కల్పయేత్. స్థండిలస్య దక్షిణే అవటం ప్రాదేశమాత్రాయామం నిమ్నం చోపకల్ప్య అధవాచషకాది పాత్రం వా నిధాయ. దక్షిణాముఖః ఉద్ధన్యమానమితి త్రిభిర్ద్వర్చైః దక్షిణాంతం సక్పదేవ ఉల్లిఖేత్. “ఉద్ధన్యమానం” సాతా, గాయత్ర్యా ప్రోక్త్య నిహన్మి సర్వమితి అయుగ్మౌదుంబరవత్రదర్శతిలైరాస్తృణాతి నిహన్మి సర్వంయదమేధ్యతో భవేత్. ధృతాశ్చ సర్వాసురదానవామయా రక్షాంసియక్షాన్సు పిశాచ సంఘాహతామయా యాతుధానాశ్చ సర్వే శుద్ధం చషకాది పాత్రం స్థండిలస్య ఉత్తరేనిధాయ. పోషాయత్వేతి త్రిదర్శ పవిత్రాక్షత తిలైస్సహ పాత్ర ముదకేనాపూర్య, పోషాయత్వాస్యధాపితృభ్యః, పోషాయత్వాస్యధాపితామహేభ్యః, పోషాయత్వాస్యధా ప్రపితామహేభ్యః.

పితరోమే ప్రసీదంత్యితి పితౄన్ ప్రణమ్య “పితరోమే ప్రసీదంతు పితామహామే ప్రసీదంతు. ప్రపితామహా మేప్రసీదంతు.”

ఏవం మాతృశ్రాద్ధే స్త్రీ లిఖ మస్త్రమనుసృత్యయుక్త్యా ఆవాహయేత్.

అమ ఆగచ్ఛం త్యితి పితౄనావాహ్య.

“అమ ఆగచ్ఛంతు పితరోదేవయానాన్ సముద్రాన్ సలిలాన్ సవర్ణాన్ అస్మిన్ యజ్ఞే సర్వకామాన్ లభంతే ౨క్షీయమాణాను పదుహ్యంతామిమాః.”

.....గోత్రస్య..... శర్మణః శ్రాద్ధే పృథివీగతాన్ వసురూపాన్ గోత్రాన్ శర్మణః మమపితౄనావాహయామి.

“అమ ఆగచ్ఛంతు పితామహామే దేవయానాన్..... ఇమాః”

గోత్రస్య..... శర్మణః..... శ్రాద్ధే అంతరిక్షగతాన్ రుద్రరూపాన్ గోత్రాన్..... శర్మణః పితామహానావాహయామి.

“అమ ఆగచ్ఛంతు ప్రపితామహామే..... ఇమాః”

గోత్రస్య..... శర్మణః..... శ్రాద్ధే దివిగతాన్ ఆదిత్యరూపాన్ గోత్రాన్ ప్రపితామహానావాహయామి.

ఏవం మాతృశాద్ధే “అమ ఆగచ్ఛంతు పితృపత్న్యై దేవయానా సుముద్రా సలిలాన్ సవర్ణాన్ అస్మిన్ యజ్ఞే సర్వకామాన్ లభన్తే ౨ క్షీయమాణా నుపదుహ్యం తామిమాః”

పృథివీగతాః వసురూపాః గోత్రాః నామ్నీః మమపితృపత్నీః ఆవాహయామి. ఏవం యుక్త్యా ఆవాహయేత్ ఇతి పూర్వోక్త త్రిదర్శకూర్ష తిలాక్షత సహితోదక పాత్రే ఆవాహ్య గంధాద్వైరితి గంధోదక స్నానం తైలస్నానం ఆమలక స్నానం దదామి ఏతెష్లాత వస్త్రోత్తరీయం.....ఇమెతిలాః ఆమావాజ్యస్యేతి కదళీపత్రం ప్రమృజ్య.

“ఆమావాజ్యస్య వ్రసవోజగమ్యాదాద్యావా పృథివీ విశ్వశంభూ. ఆమాగంతాం పితరా మాతరాచా మాసామో అమృతత్వాయ గమ్యాత్.”

అగ్నిరింద్రేతి చరుం నిర్వపతి.

“అగ్నిరింద్రా వరుణాపుహ సంధ్యాచత్వమేవ వరుణమసీంద్రమసి, ఉర్వాలోకోనిత్యంచ వాలోకోని ప్రాణోస్యగ్నిరిసి మధుమానుదరే ప్రద్యోతోస్యంభోసి సత్యాయ నాంధోసి సర్వమసి సర్వధా అసి హృచ్చోకమ్మై నిర్దహ పాప్మానము పథ్యందురుక్త ముపథ్యంస సూర్యః త్వన్నో అగ్నేః ప్రణీతానామగ్రే ప్రణీతానాం భూపతే భువనపతే బ్రహ్మణస్తతే బృహన్తి ధుంక్ష్వ దర్భేణ తచ్చరుం సతిలాజ్యం త్రిధావిభజ్య అయమోదన ఇతిక్రమేణ శిఖ్యంధ ప్రమాణాన్ పిందాన్ సమ్యక్పత్వా.

“అయమోదనః కామదుఘో ౨న్వనం, ధో ౨క్షీయమాణస్సు రభిన్నత్వకామీ సత్యేవ తిష్ఠత్వజరార్థ భూతస్త్వధాదేవానామమృతంగ తర్పయంతుమే” ఇతి క్రమేణ గృహీత్వా సవ్యోత్తరపాణిభ్యాం..... గోత్రస్య..... శర్మణః శ్రాద్ధే పృథివీ గతేభ్యః వసురూపేభ్యః..... గోత్రేభ్యః..... శర్మభ్యః మమపితృభ్యః పిండం నిర్వపామి. ఇతి పిండస్థానే అపసవ్యం నిక్షిప్య.

ద్వితీయపిండమాదాయ..... గోత్రస్య..... శర్మణః..... శ్రాద్ధే అంతరిక్ష గతేభ్యః రుద్రరూపేభ్యః..... గోత్రేభ్యః..... శర్మభ్యః పితామహేభ్యః పిండం నిర్వపామి.

తృతీయపిండమాదాయ..... గోత్రస్య..... శర్మణః శ్రాద్ధే దివిగతేభ్యః ఆదిత్యరూపేభ్యః..... గోత్రేభ్యః..... శర్మభ్యః ప్రపితామహేభ్యః పిండం నిర్వపామి.

మాతృశాద్ధే పృథివీగతాభ్యః వసురూపాభ్యః గోత్రాభ్యః నామ్నీభ్యః మమపితృ పత్నీభ్యః పిండం నిర్వపామి.

అంతరిక్ష గతాభ్యః రుద్రరూపాభ్యః..... గోత్రాభ్యః నామ్నీభ్యః
పితామహపత్నీభ్యః పిండం నిర్వపామి.

దివిగతాభ్యః ఆదిత్య రూపాభ్యః... గోత్రాభ్యః నామ్నీభ్యః
ప్రపితామహపత్నీభ్యః పిండం నిర్వపామి.

అంజనం దదామి, దంతధావనం దదామి, దధిదదామి, మధుదదామి,
సక్తుదదామి, మరీచిరసం దదామి, కఠినపాయసం దదామి,

మాషాపూపం, గుడాపూపం, తిలాపూపం, నానావిధభక్ష్యం, బదరీఫలం,
కదళీ ఫలం దదామి ఇతిదత్వా శూర్యేణాచ్ఛాద్య ఉపరి పుష్పతిలాక్షత దర్శన
న్యసేత్.

ఊర్జం వహంతీరితి పత్న్యాదత్తేదకేన సతిలం జలం అంజలినా గృహీత్వా
అపసవ్యం పిండంపరితః కించిత్ సంస్రావ్యోదక మవశిష్టమవదే దద్యాత్.
ఏవం త్రిఃకృత్వా తతః పిండభాజనముద్భుత్య ప్రక్షాళ్య, తత్పాత్రోదకేన
అమూర్తీనామితి అవటం పానీయపాత్రం వా పూరయశి.

“ఊర్జం వహంతీ స్వధయా వందమానాస్తాస్తే శ్రవంతీ స్వీనాః

ఊర్జం వహంతీ స్వధా మాక్షీయతోదకాః క్షీరముదకం ఘృతం మధుపయః
కీలాలం పరిస్మతం.”

అమూర్తీనాం సమూర్తీనాం పితృణాం దీప్తతేజసాయే. నమస్యామి
సదాతేషాఙ్గానినాం యోగచక్రుషాం. గయే గయే అవటం పూరయశి.”

పితృభ్యః పానీయం దదామి, పితామహేభ్యః పానీయం దదామి,
ప్రపితామహేభ్యః పానీయం దదామి. ముఖవాసం తాంబూలం దదామి, పితౄణాం
నమస్కృత్య పాదప్రక్షాళ్యాచమ్య.

విశ్వేదేవస్య చతురశ్రం పితృణాం వృత్తం విష్ణోశ్చతురశ్రం ద్విహస్తాయత
విస్తారమచ్ఛిద్రం గోమయే నోపలిప్య బ్రాహ్మణస్య దక్షిణహస్త పార్శ్వే తీర్థపాత్ర
నిక్షేపణార్థం తాలాయత విస్తారం గోమయేనోపలిప్య, తేషాం ఇదం పాత్రాసనమితి
బర్హిః భోజనపాత్రస్థలే నిక్షిప్య. తస్మిన్ కదళీ పత్రద్వయం సదండం సాగ్రమచ్ఛిద్రం
బాహు ప్రమాణం దీర్ఘంచ నిక్షిప్య, చపకత్రయంచ నిక్షిప్య, తస్మిన్ ఆజ్యే,
పాత్రశుద్ధిం కృత్వా.

మాత్రం : చరుశేషేణేతి యజమానః ప్రథమం విశ్వేదేవ పాత్రేహోమ
శేషాన్తుం దర్వాద్విర్జ్విత్యా - ప్రాచీనావీతి పితృపాత్ర అన్నాద్యంతథా సకృత్

సకృత్ దత్వా. విశ్వేదేవత విష్ణుశ్చ దత్వా లోకాకాగ్ని పాచితాన్నా ద్యహుప వ్యంజనానిచతేభ్యోదద్యాత్. అన్నంచ పాయసం భక్త్యం వ్యంజనాని యథాక్రమం, సూపమంతే ప్రదాతవ్యం, విపరీతేతు నిప్పులం, పక్వమన్నంచ శాకం చ దర్వాః చైవతుదాపయేత్. తైలపక్వమ పక్వంచ హస్తేనైవతు దాపయేత్.

ఏవం సర్వం స్వయమేవ స్వపత్న్యావాసార్థమయాది పాత్రేషు యథాక్రమం దత్వా. భోజనపాత్రాద్భూషాః ఆసనోపరి ఆజ్య పాత్రం ఉపచపకేన సహనిక్షిప్య. లవణ సంబంధి పక్ష్యాశాకాదీని ఉపపాత్రేదత్వా. అభిఘార్య. తులసీం విన్యస్య “భూర్భువస్సువః” ఇత్యన్నాదికం ప్రోక్త్య.

యజమానః - “సత్యంత్యరేన పరిషించామీతి దక్షిణ మారభ్య, పరిషిచ్య, అమృతోపస్తరణమసీతి అన్నంప్రోక్త్య.

పృథివీతే పాత్రమితి పాణిభ్యాం పాత్రం స్పృష్ట్వాజపతి

“పృథివీతేపాత్రం ద్యౌరపిధానం బ్రహ్మణస్త్వాముఖేజుహోమి బ్రాహ్మణానాం త్వాప్రాణాపానయోర్జుహోమ్యక్షిత మసి మైక్షేష్ఠా అముత్రాపాం ముష్మిన్ లోకే. భూర్భువస్సువః పరివిష్టం పరివేక్ష్యమాణం చ ఇదమిద మన్నం అమృత స్వరూపం విష్ణోహవ్యగ్ం రక్షస్య. “ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే..... సురే.” ఇతిస్వాంగుష్ఠమూలేన తదంగుష్ఠం గృహీత్వా అన్నాదికం స్పృశ్యుత్వా గోత్రస్య..... శరణః..... శ్రాద్ధే అన్నంచ బ్రహ్మ, అహంచబ్రహ్మ భోక్తాచబ్రహ్మ, గయేయం భూః గదాధరో భోక్తా, సౌవర్ణమయం పాత్రం అక్షయవలచ్ఛాయాయాం గయాయాం శ్రీ విష్ణుపాదేదత్తమ్” ప్ర॥ గయాయాం దత్తమస్తు.

ఇదమన్నం సవ్యంజనోదకం, సాహుపాదికం హవ్యం విశ్వేదేవాః భుంజంతాం ప్రాచీనావీతీ. ఏవం పితృణాం రజతమయ పాత్రేషు సకృత్ సకృత్ దత్వా, అభిఘార్య, తులసీం విన్యస్య, అపసవ్యం పరిషిచ్య భూర్భువస్సువః ఇత్యాది విష్ణోహవ్యగ్ం రక్షస్య. ఇత్యంతం విశ్వేదేవత ఉక్త్వా ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే..... సురేఇతి, స్వాంగుష్ఠమూలే నేత్యాది పూర్వవదుక్త్వా రజతమయం పాత్రమక్షయవల చ్ఛాయాయాం.....

శ్రీ విష్ణుపాదే దత్తం పితృపితామహ ప్రపితామహః ఇదమన్నం సవ్యంజనోదకం సాహుపాదికం కవ్యం భుంజంతామ్, ఉపవీతీ, అప ఉపస్సుశ్య, విశ్వేదేవత విష్ణుశ్చ సౌవర్ణమయే పాత్రే ద్విర్దత్వా, సత్యం త్యరేన పరిషించామి,

పృథివీతేపాత్రం ఇదం విష్ణుః విష్ణోహవ్యం భుంజతాం తిలతండుల దర్శాన్ పాణిభ్యామాదాయ “అనత్యేన..... పశ్యన్” “ఏకోవిష్ణుర్మహద్భూతం పృథగ్భూతాన్యనేకశః, త్రీన్ లోకాన్ వ్యాప్యభూతాత్మా భుక్త్యై విశ్వభుగ వ్యయః.”

అనెనమమపితుః పార్వణ విధానేన కృత ప్రత్యాఖ్యికశ్రాద్ధేన భగవాన్ సర్వాత్మకః గోత్రస్య..... శ్రాద్ధేపురూరవార్ధవ సంజ్ఞిక విశ్వేదేవ స్వరూపీ పత్న్యాప్రావిత పాత్రోదకం గృహీత్వా, ప్రాచీనావీతీ, వసురుద్రాదిత్య స్వరూప పితృపితామహ ప్రపితామహ స్వరూపీ తీర్థం గృహీత్వా, ఉపవీతీ, శ్రాద్ధ సంరక్షక మహావిష్ణు స్వరూపీ తథా తీర్థం గృహీత్వా, సర్వాంతర్యామీ జనార్దనః ప్రియతామ. శ్రీకృష్ణార్చితమ్. ఏవం సప్తతుక్తవత్ దత్వా, ప్రణమ్య, దీక్షితీయే గయాయాం ధర్మపృష్ఠేషు సదసి బ్రహ్మణస్తతే, గయాశీర్షే వభేచైవ పితౄణాం దత్తమక్షయం, ఇతి తిలోదకేనోత్తర స్వాంధిశి నిక్షిపేత్ యజ్ఞేశ్వరోహవ్య సమస్తకవ్య భోక్తావ్యయాత్మా హరిరీశ్వరోత్ర, తత్పన్నిధానాదప యాంతు సద్యోరక్షాగ్ంసి నర్వాణ్యనురాశ్చనర్వే”, ఇతి తిలోదకేనైవ సర్వతో వికీర్య ప్రణమ్య. అధవిశ్వేదేవాదయః సత్యం త్వరేన పరిషించామీతి స్వయం పరిషిచ్య. అన్నసూక్తే నాభిమంత్ర్య. (విష్ణుపాద్యోదకే నైవ కుర్యాదాపాశన ద్వయం, అన్యతీర్థేనయః కుర్యాత్ శునోమూత్ర సమంభవేత్) ఇతిస్మరణాత్. ఉపవీతీ తత్తీర్థేన విశ్వేదేవాః అమృతం భవతు. ఉపవీతీ శ్రాద్ధసంరక్షక మహావిష్ణో అమృతం భవతు”. ఇతి విష్ణుపాద్యోదకం దత్వా ఊర్ధ్వస్కరం బలకరం సోమ ఆద్యమన్నం అమృతాయస్వాహా, ప్రాణాయస్వాహా..... అపానాయ, వ్యానాయ, ఉదానాయ, సమానాయస్వాహా, వామహస్తేన పాత్రం స్పృశన్నేవ పూర్వ దక్షిణ పశ్చిమోత్తర మధ్యమేషు అంగుష్ఠానామికామధ్యమైః ఆ మలక మాత్రమన్న మాదాయదంతాన సంస్పృశ్యన్ హుత్వా ప్రత్యేకం హృదయంగమం కృత్వాపునః ఊర్ధ్వస్కరమితి పునశ్చాధావం పీత్యేతి సూత్రోక్తత్వాత్ తథా కృత్వా బ్రహ్మణీమ ఆత్మామృతత్వాయేతి వామహస్తం ప్రక్షాళయిత్వా, తతస్సాంజలిస్సన్ స్వామినః పైత్థకాన్ రక్షోఘ్నాన్ వైష్ణవాన్ ధర్మేతిహాస పురాణాని యావచ్ఛక్యం అభిశ్రావయిష్యే ఇతి.

ప్ర॥ అభిశ్రావయ.

స్వామినః అస్మిన్ శ్రాద్ధే శ్రాద్ధార్థేషు పక్షేషు పదార్థేషు భగవన్నివేదితేషు అపేక్షితమానీయ భుంజంతామ్.

తతోభుంజానాన్ వాగ్యతాన్ ఆచరితాన్ బ్రాహ్మణాన్ ఉశంతస్సాహవా
మహ ఉశస్త, సోమాయ పితృమత ఇత్యాది పితృసూక్తాని వైష్ణవాని పురాణానిచ
శ్రావయేత్, తాఃఋచః బ్రాహ్మణాః యథాశ్రుణ్వంతి తథోచ్చారయేత్.

భోజనాంతే యజమానః పాత్రే ప్రసాదం తీర్థంచ గృహీత్వా. విశ్వేదేవాః
తీర్థం ప్రసాదః

ప్ర॥ సకలం సంపూర్ణమ్.

తృప్తాస్థ ఇతి

ప్ర॥ తృప్తాస్మ ఇతి. తతః ప్రాచీనావీతీ, పితృపితామహ ప్రపితామహః
తీర్థం ప్రసాదః ఇత్యాది పూర్వవత్. ఉపవీతీ, అపఉపస్సుశ్య.

శ్రాద్ధసంరక్షక శ్రీ మహావిష్ణోతీర్థం ప్రసాదః

ప్ర॥ సకలం సంపూర్ణం

తృప్తాసి

ప్ర॥ తృప్తాస్మి

దీక్షితీయే ॥ తృప్త్యనంతరం యజమానః ఉచ్చిష్టభాక్ భ్యోదీయతామన్న,
మితివదేత్, తతః పితృస్థానస్థితః యజమానకులేజాతా దాసాదాస్యాన్న కాంక్షిణః
తే సర్వే తృప్తిమాయాన్తు. మయాత్యక్తేన భూతలే ఇత్యుక్త్వా ముష్టిమాత్రాన్నం
భూమౌనిక్షిపేదిత్యాపస్తంబాచారః అస్మత్సుత్రే నాస్తియథాచారం కుర్యాత్.
అనుస్థితేభ్యస్స కాశాత్ ఉచ్చిష్టం సంశోధ్య తత్రాన్నం వికీర్యతి సూత్రోక్తత్వాత్
పితృపూర్వం ఉచ్చిష్టపత్రం జలే అవదేవా నిధాయ

తతః విశ్వేదేవస్య విష్ణోశ్చ ఉచ్చిష్టం ఉద్భుత్య పిధాయ. గోమయే
నోచ్చిష్టం సంశోధ్య, తత్రాన్నం వికీరేత్.

“అసామపాశ్చయే దేవా యజ్ఞభాగ వివర్జితాః, తేషామన్నం ప్రదాస్యామి
వికిరం వైశ్వదేవికం పునరుదకం దత్వా” ఇతి ఉత్తరాంతం అన్వైః సవ్యం వికీర్య,
ప్రాచీనావీతీ.

అసంస్పృత ప్రమీతాయే త్యాగిన్యాయాః కులస్త్రియః,

దాస్యామితేభ్యో వికిరమన్నం తాభ్యశ్చపైతృకమ్ ॥ పునరుదకం దత్వా
ఇతి. అపసవ్యం దక్షిణాంతం వికీర్య, ఉపవీతీ, అపఉపస్సుశ్య.

అసంసశయోభవేద్విష్ణుః మోక్షసాధన మవ్యయమ్

పితృణాంచ వరం శ్రేష్ఠం వికిరాన్తుంచ వైష్ణవమ్ ॥ పునరుదకం దత్వా ఇత్యుత్తరాంతం సవ్యేన వికీర్య.

సంకల్ప్య, ఓం భూః..... ప్రాచీనావీతీ శ్రాద్ధే వాయసపిండ ప్రదానం కరిష్యే. పితృణాం మభిముఖం దక్షిణాగ్రేషు దర్భేషు సతిలం పిండం దద్యాత్

“యే అగ్నిదగ్ధాయే ౭నగ్నిదగ్ధాః యే వాజాతాః కులేమమ, భూమౌదత్తేన పిండేన తృప్తాయాంతు పరాంగతిః” ఇతి వామపాదజానునా భూమిం పీడయన్ పైతృకేన హస్తేన పిండం దత్వా.

“అగ్ని దగ్ధేభ్యః అనగ్నిదగ్ధేభ్యః అస్మత్కుల ప్రసూత మృతేభ్యః అయంపిండ స్వధానమః” ఇతి సతిలేన జలేన పిండం పరితః అపసవ్యం పరిషిచ్య.. ఏతంపిండ ముపతిష్ఠధ్వం. ఇతి తత్ప్రిండ్ పరి సతిలం జలం నిక్షిప్య. దర్భేణ విధాయ. పాదప్రక్షాళ్యాచమ్య. ఆచమనోచ్ఛిష్ట శోధనోత్థాపన విసర్జనా దన్యద్విశ్వే దేవపూర్వం కారయేత్. అన్యథా రక్షాం స్యపహరేయురితి.

ప్రాచీనావీతీ, అమృతాపిధానమసీతి పితృభ్య ఉత్తరాపాశనం దత్వా తతః ఉపవీతీ, విశ్వేదేవాధయ విష్ణవేచ ఆపాశనం దత్వా, వాయస పిండం వాయసేభ్యో దత్వా, పితృపూర్వ ముత్థాప్య, పాణిపాదా వామణిబంధజానుతో దక్షిణాది ప్రత్యేకం భోక్తౄన్ ప్రక్షాళయిత్వా, ఉచ్ఛిష్టస్థలం పునస్సంశోధ్య, స్వయం ద్విరాచమ్య, తతః పిత్రాదీన్ ద్విరాచామయిత్వా, హోమస్థానే పూర్వోక్తాననేషు పూర్వోక్తముఖానాసయిత్వా, స్వామినః అలంకారార్థే అమివోగంధాః, ఇమాని పుష్పాణి తులసీదళాని.

విశ్వేదేవాః స్వాహా ఇదంవస్తాంబూలం. వ్ర॥ అస్తుతాంబూలం.

ప్రాచీనావీతీ । పితృభ్యస్వదా, పితృపితామహ ప్రపితామహాః ఇదం తే తాంబూలం

వ్ర॥ అస్తుతాంబూలం

ఉపవీతీ, శ్రాద్ధనంరక్షక మహావిష్ణో ఇదంతే తాంబూలం. వ్ర॥ అస్తుతాంబూలం.

స్వాంకృతోసీత్యాది పూర్వోక్తవత్ విశ్వేదేవాః స్వాహా, ఇయంతే దక్షిణా వ్ర॥ అస్తుదక్షిణా

ప్రాచీనావీతీ, పితృపితామహ ప్రపితామహాః స్వధాఇయంవో దక్షిణా,

ప్ర॥ అస్తుదక్షిణా, ఉపవీతి, శ్రాద్ధసంరక్షక మహావిష్ణో ఇయం తే దక్షిణా. ప్ర॥ అస్తుదక్షిణా.

స్వామినః యజమానస్య పితరముద్దిశ్య పార్వణ విధానేన కృత ప్రత్యాఖ్తిక శ్రాద్ధం యథా శాస్త్రానుష్ఠితం గయాశ్రాద్ధఫలం అక్షయ తృప్తికరం భూయాదితి భవంతోను గృహ్లాంతు. ప్ర॥ యథాశాస్త్ర మనుష్ఠితమస్తు. గయాశ్రాద్ధ ఫలదమస్తు. అక్షయ తృప్తికరమస్తు ఇతి.

అన్నశేషం కింక్రియతాం ప్ర॥ ఇష్టైస్సహభుజ్యతామ్

అత్ర సుందరరాజీ యోక్తవత్ పురాణవచనమ్॥ “యజమానః దాతారోవోభి వర్థంతాం వేదాస్సంతతిరేవచః, శ్రద్ధాచనోమావ్యవగాత్. బహుదేయంచనోస్తు. అన్నంచనో బహుభవేత్. అతిధీంశ్చల భేమహి. యాచితారశ్చనస్సంతు. మాచయాచిష్మకించన. ప్ర॥ దాతారోవోభి వర్థంతాం వేదాస్సంతతి రేవచః । శ్రద్ధాచనో మావ్యవగాత్. బహుదేయంచనోస్తు. అన్నంచనో బహుభవేత్. అతిధీంశ్చల భద్యం, యాచితారశ్చనస్సంతు మాచ యాచద్యం కించన ఇత్యక్షయ ముచ్యతాం. ప్ర॥ అస్త్వక్షయమ్.

పిండస్థానం గత్వా తచ్చూర్పం వ్యపాహ్య, పిండస్థానగతాన్ పితౄన్ నమోవః పితర ఇతి అభివంద్య.

“నమోవః పితరో రసాయ, నమోవః పితరశ్చుష్మాయ, నమోవః పితరోజివాయ, నమోవః పితరస్త్వదాయై, నమోవః పితరోమన్యవే, నమోవః పితరోఘోరాయ పితరోనమోవః” ఇతి నమస్కృత్య, ప్రాచీనావీతి,

పిండోద్వాసనం కరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య. పితృభ్యః పానీయం దదామి. పితామహేభ్యః ప్రపితామహేభ్యః పానీయం దదామి.

ఉత్తిష్ఠత పితరః “పితృశూరాయమస్యపంథా మనువేదాపురాణం ధత్తాదస్మాసు ద్రవిణం యచ్ఛభద్రం ప్రణోబ్రూతాద్భాగధాం దేవతాసు.” పిండస్థాన గతాన్ పితృపితామహ ప్రపితామహాన్ యథాస్థానం ఉద్వాసయామి, ఇత్యుద్వాస్య. సర్వాన్ పిండాన్ జలే నిక్షిపేత్. అపివా వాయసేభ్యోదద్యాత్.

అస్తుత్పస్తి రామావాజస్యేతి భుక్తవతస్తాన్తమస్మృత్య, ప్రదక్షిణీకృత్య నమస్కూర్యాత్. అస్తుత్పస్తిరమేయాహి మధుథామతిలోదక్షైః, ఘృతపాయ సపూ పాన్తు, స్రగ్వస్తా భరణాదికైః తృప్తా భవంతు సతతం మమవంశవి వర్ధనాః.

“అమాగంతాం పితరామాతరాచామాసామో అమృతత్వాయ గమ్యాత్”
ఇతి నమస్కర్వతః యజమానస్య శిరసి ఋధ్యాన్య హవ్యైరితి అక్షతారోపణం
కారయేయుః. ఓం నమస్తుదసే.....వృథివ్యై,

ఓం స్వస్తిమంత్రార్థాన్యత్వాన్యఫలాన్సంత్యతి భవంతో మహంతోను
గృహ్లాంతు. ప్ర॥ తథాస్తు. అనయోర్ధంపత్వ్యః వేదోక్తం దీర్ఘమాయుష్యం భూయాదితి
భవంతో మహంతోను గృహ్లాంతు. అనేన పితృయజ్ఞేన యజమానస్య పితరః
నిత్యతృప్తాః భూయాసురితి భవంతో మహంతోనుగృహ్లాంతు అస్మిన్ గృహే
మహాలక్ష్మ్యై స్థైర్యం శోభన పరంపరా వాప్తిశ్చ భూయాదితి భవంతో మహంతోను
గృహ్లాంతు. సర్వేజ్ఞా స్ఫులిన్భవంతు. నమస్త సన్మంగళానినంతు. ఉత్తరోత్త
రాభివృద్ధిరస్తు, నమస్కృత్య. ప్రాచీనావీతి.

ఉత్తిష్ఠతపితరః:..... దేవతాను, పితృపితామహ ప్రపితామహన్
యథాస్థానం ఉద్వాసయామి. ఉపవీతి, అపఉపస్సుత్య.

“వాజే వాజే వత వాజినో ధనేషు విప్రా అమృతా ఋతజ్ఞాః, అస్యమధ్వః
పిబతమాదయధ్వం తృప్తాయాత పథిభిర్దేవయానైః”. పురూరవాద్రవ సంజ్ఞిక
విశ్వాన్తేవాన్ శ్రాద్ధ సంరక్షక మహావిష్ణునానహ యథాస్థాన ముద్వాసయామి.

పరేతపితర ఇతితాన్రవాసయతి “పరేతపితరస్సామ్యాగంభీరైః పథిభిః
పూర్వైః. అధాపితృన్ సువిదత్రాగం అపీత యమేనయేనధ మాదం మదంతి.
ఇతి తాన్ ప్రవాసయిత్వా పృష్ఠతో ఆ సీమాంతం గత్వా ప్రదక్షిణీ కృత్య
నమస్కూర్యాత్. అత్రస్వాత్మరీయం ద్వార ప్రదేశే విస్తరీ కృత్య తేషాంగమనానంతరం
తత్పాద ధూళిం శిరసావహేత్ ఇతి సదాచారానుష్ఠానమితికేచిత్. ఉపచార
వార్తాం పర్యం వదేదితికేచిత్. తతో యజమానః పాదోప్రక్షాళ్యా చమ్య హోమస్థానే
ఆసీనః.

ఓం భూః అస్మిన్ కర్మణి హోమావసానె ఉపరిష్ఠాత్తంత్రం కరిష్యే ఇతి
సంకల్ప్య అప ఉపస్సుత్య. అది తేనుమన్యస్య..... ప్రసువ. ఆజ్ఞేన యదస్య
కర్మణ ఇత్యాది అంతహోమం కుర్యాత్. అత్ర విశేషః, అగ్నిర్ముక్తమితిస్థలే
అగ్నిర్ముక్తం, అగ్నిర్దీర్ఘం వినా ప్రాచీనావీతి.

పితృభుక్తం పితామహభుక్తం ప్రపితామహభుక్తం, పితృజీర్ఘం, పితామహ
జీర్ఘం, ప్రపితామహజీర్ఘం. ఏవం మాత్మశాద్దేవి హుత్వా పితృపత్నీ జీర్ఘమిత్యాదిరితి.

హోమాంతే భగవతోబలేన..... భగవత్కర్మ కృతవాన్ తద్భగవాన నుమన్యతామితి సాత్విక త్యాగం కృత్వా ఔపాసనాగ్నిం నిత్యాగ్నికుండే సమిదాదేవా ప్రతిష్ఠాపయేత్. తతః పాదే ప్రక్షాళ్యాచమ్య. కౌరుక్షేత్ర మిత్వాది స్నానాఖ్య తర్పణం కృత్వా, తతః నివీతీసన్ వస్త్రనిష్పీడనం కృత్వా వామప్రకోష్ఠే నిక్షిప్య, ఉపవీతి సన్ ఆచామేత్.

సూత్రమ్ : తతః పంచ మహాయజ్ఞాన్ కరోతితి.

అచమ్య శుద్ధిదేశే బర్హిరాస్తీర్య బ్రాహ్మ మాసన మాస్థాయేత్వాది బ్రహ్మయజ్ఞ జపం కాండఋషి తర్పణంచ కృత్వా అచమ్య. వైశ్వ దేవార్థం ప్రత్యేకం అన్నం పాచయిత్వా, తత్రసాదం భగవతే నివేద్య వైశ్వదేవం కుర్యాత్, నిత్యమకృతవైశ్వదేవ హోమశ్చేత్, ఔపాసనారమ్భకాలే ఔపాసన హోమానంతరం ప్రతిదినం వైశ్వదేవాకారణ ప్రాయశ్చిత్త హోమం వక్ష్యమాణరీత్యా, శ్రాద్ధానంతరం వైశ్వదేవ హోమం హుత్వాజ్ఞాతిభిస్సహ ఆత్మయజనం కుర్యాత్. జ్ఞాతివ్యతిరిక్తానాం పితృశేషాన భోక్తవ్య ఇతి స్మృతిః సదాచారశ్చ. శ్రాద్ధానంతరం కర్తవ్య దేవర్షివస్త్ర నిష్పీడన పితృతర్పణ విషయే, దీక్షితీయే అష్టకాశ్రాద్ధస్థలే మనుః. పితౄన్ సంతర్హ్య విధి వద్భులిం దద్యాత్ యథావిధి వైశ్వదేవం తతః కుర్యాత్ పశ్చాద్బ్రాహ్మణ భోజనమితి తత్రైవ పితృభ్యోవిధి వద్దత్తం తాన్రువక్ష్యామ్య శేషతః. తిలైర్ద్రవీహయవైర్మాపై రధ్విః మూలఫలేనవా దత్తేనమానం ప్రీయంతేవిధి వత్పితరోన్మణామ్ ||

శుభమస్తు - శ్రీ విఖనస గురుభ్యోనమః శ్రీ వాసుదేవ పరబ్రహ్మణే నమః

“హరిః ఓం శ్రీ విఖనసగురుభ్యోనమః”

వైశ్వదేవ విహీన ప్రాయశ్చిత్తం

సూత్రేషు ప్రశ్నే || బ్రహ్మయజ్ఞో దేవయజ్ఞః పితృయజ్ఞో భూతయజ్ఞో మనుష్య యజ్ఞశ్రేణి పంచమహాయజ్ఞాః సావిత్రిపూర్వం, అగ్నిమీశే పురోహితం ఇషేత్వోర్దేత్వా అగ్నీఆయాహి శన్నదేవీరితి చతుర్వేదాది మనైర్వాస్వాద్యాయో బ్రహ్మయజ్ఞః పక్షేనాన్నేన వైశ్వదేవేన దేవేభ్యో హోమోదేవయజ్ఞః పితృభ్యో బలిహరణం పితృయజ్ఞః. భూతేభ్యో బలిదానం భూతయజ్ఞః, అతిథిభ్యో భ్యాగతేభ్యః అన్నప్రదానం మనుష్యయజ్ఞః గృహస్థాపియత్పక్షం భుంజిత పక్షేనాన్నేన భోక్తున్న, భోక్తువ్యాపి స్వగృహేతస్మిన్నౌపాసనాగ్ని, లోకీకాగ్ని, వాసాయం ప్రాతర్వైశ్వ

దేవేహీనే మనో జ్యోతిరితి ప్రాయశ్చిత్తం హుత్వా వైశ్వదేవం జుహుయాత్. ఇతి సప్తదశః ఖండః. త్ర్యహేహీనే తంతుంతన్వన్నిత్యాది తంతుమతిః వైష్ణవం చ జుహుయాత్. ద్వాదశాహేహీనేగ్నావౌపాసనే స్థాలీపాకం కృత్వా పూర్వవదవక్షిర్ణ ప్రాయశ్చిత్తం జుహోతి. ప్రవాసే ౨ధ్వని పరస్య గేహభ్యుంక్త్య న్లాకికాగ్నౌ, ఇందనాభావే భస్మాపాహ్యంగారే, అంగారాభావే జలే వాజుహోతి. అన్నాభావే జలేనైవ వైశ్వదేవం కుర్యాత్.

ఇత్యష్టాదశఃఖండే వైశ్వదేవ ప్రకారః

వైశ్వదేవప్రకారః

నూత్రం॥ పంచనేవావనధ్యేచరుమభిహార్య వైశ్వదేవమితి చుల్య మౌపాసనాగ్నౌవాకుర్యాదిత్యర్థః ప్రాణానాయమ్య, అస్యాం శుభతిథౌ పంచసూనాఘ నిర్వరణార్థం అన్న సంస్కారార్థంచ వైశ్వదేవ హోమం కరిష్యే. అవ ఉపన్ముశ్య. పరిస్తీర్యయథాహతదిత్యాది. అది తేనుమన్యన్వ..... ప్రనువ ఇతి పరిషిచ్య. వైశ్వదేవార్థం గృహీతం శుద్ధమోదనం చతుర్థా విభజ్య అభిహార్య తత్తద్భాగే అంగుష్ఠానామి కామధ్యమై రక్షమాత్ర మవదాయ జుహుయాత్. అగ్నిరుత్తరే అగ్నయేస్వాహా అగ్నయఇదం, దక్షిణే సోమాయస్వాహా సోమాయేదం చక్రుషీ బుధ్యామధ్యమాన్యమితి బుధ్యా తత్రవ్యాహృతిః భూస్వాహా అగ్నయఇదం భువస్వాహా, వాయవ ఇదం సువస్వాహా సూర్యాయేదం, ఓం భూర్భువస్సువ స్వాహా ప్రజాపతయ ఇదం, విశ్వేభ్యోదేవేభ్య స్వాహా, విశ్వేభ్యో దేవేభ్యఇదం, ధన్వంతరయే స్వాహా, ధన్వంతరయ ఇదం, కుహ్వైస్వాహా, కుహ్వ ఇదం, అనుమత్యైస్వాహా, అనుమత్యాఇదం, ద్యావాపృథివీభ్యాగం స్వాహా, ద్యావాపృథివీభ్యామిదం, భూస్వాహా..... ప్రజాపతయ ఇదం, ఇమాంమే అగ్న ఇతి చర్మం సేధ్యం జుహుయాత్. ఇమాంమే అగ్నేమనసాచ్ఛిన్నాం యావాచాయాచ మేహ్మది ఆయం బృహస్పతిర్దేవాశ్చందాశ్చిదంతు రాజసా మనసా ప్రజాపతయే స్వాహా, ప్రజాపతయ ఇదం. పునర్నవిరేవ, అగ్నిహోత్రాయస్వాహా, అగ్నిహోత్రాయేదం వైశ్వదేవ యజ్ఞాయస్వాహా, వైశ్వదేవయజ్ఞాయేదం, బ్రహ్మ యజ్ఞాయస్వాహా, బ్రహ్మయజ్ఞాయేదం దేవయజ్ఞాయ స్వాహా, దేవయజ్ఞాయేదం, భూతయజ్ఞాయ స్వాహా, భూతయజ్ఞాయేదం, మనుష్య యజ్ఞాయస్వాహా, మనుష్యయజ్ఞాయేదం, పితృయజ్ఞాయ స్వధానమస్వాహా, పితృయజ్ఞాయేదం, అవఉపన్ముశ్య, బిభూవ

పైతృకయచ్చానే వ్యాహృతిః, భూస్వాహా.. ప్రజావతయ ఇదం, వంచమహాయజ్ఞాయస్వాహా, వంచమహాయజ్ఞాయేదం, భూస్వాహా....., ప్రజావతయ ఇదం, యదస్యకర్మణో..... కరోతుస్వాహా, అగ్నయైస్విష్టకృత ఇదం. ఇత్యాది వాస్తువతయ ఇత్యంతం స్విష్టకృత్ ద్వాదశాహుతిర్నూత్వా - భూస్వాహా. ప్రజావతయ ఇదం. బలిహరణం కరిష్యే, అపఉపస్సుశ్య అథగృహదేవతాభ్యో యథాదిశం బలిహరణం, పూర్వ విభక్తాన్నేన సర్వత్ర పూర్వముదకం దత్వా, బలింనిక్షిప్య పునరుదకం దద్యాత్. మధ్యే భూర్భువస్సువః, బ్రహ్మణేనమః బ్రహ్మ పురుషేభ్యోనమః, వాస్తోషుతయే నమః, ఇతి గృహమధ్యే పూర్వాంతం దత్వా, పునః తత్రాచ్యాం ప్రోక్త్య, ఇంద్రాయ నమః ఇంద్రపురుషేభ్యోనమః, ద్వయోరేకం పరిషేచనం దక్షిణేయమాయ నమః, తదుత్తరే యమపురుషేభ్యో నమః, ద్వయోరేకం, తత్పశ్చిమే వరుణాయ నమః తత్పూర్వే వరుణ పురుషేభ్యో నమః. ద్వయోరేకం ఉత్తరేసామాయ నమః. తదుత్తరే సామ పురుషేభ్యో నమః. ద్వయోరేకం ఆగ్నేయాది దిక్షుప్రోక్త్య, అగ్నయేనమః వైర్బుత్యాం నిర్బుతయే నమః. వాయువ్యాం వాయవేనమః. ఈశాన్యాం ఈశానాయ నమః, చతుర్థామేకం పరిషేచనం పితృయజ్ఞేన యక్తే. అప ఉపస్సుశ్య, ప్రాచీనావీతి, తద్దక్షిణే ప్రోక్త్య. దక్షిణాంతం పితృభ్యోనమః. పితామహేభ్యోనమః, ప్రపితామహేభ్యోనమః జ్ఞాతి వర్గేభ్యోనమః, తత్పశ్చిమే పితృపత్నీభ్యో నమః. పితామహపత్నీభ్యోనమః, ప్రపితామహపత్నీభ్యో నమః. జ్ఞాతివర్గ పత్నీభ్యోనమః. అష్టానామేకం పరిషేచనం ఉపవీతి, అప ఉపస్సుశ్య, ప్రాంగణే యావంతోన్నార్జినః తావద్ధ్యో నిర్వపామీతి. తత్పురతః భూతయజ్ఞేన యక్తే. అపఉప స్సుశ్య భూర్భువస్సువః. నిరూప్యాకాశే విశ్వేభ్యోదేవేభ్యో నమః, దివాచరేభ్యోనమః. రాత్రోచేత్ నక్తం చరేభ్యోనమః. తత్రైవ భూతేభ్యోనమః. శ్రియైనమః ఇతి లలాటాంత ముద్విత్య భూమౌనిక్షిపేత్. చతుర్థామేకం పరిషేచనం. తదుత్తరతః ప్రోక్త్య ప్రాగంతం వ్రతి బలిప్రోక్షణం పరిషేచనం కుర్యాత్. పాదతో భద్రకాళ్యా ఇతి వ్రతిద్వారం పూర్వాంత ముత్తరాంతంవా భువంగయోర్మరుద్భ్య ఇతి ఛుల్క్యాం పక్షయోరగ్నయ ఇతి ఉదధాన్యామద్భ్య ఇతి పేషణ్యోరుభయో ర్ముషదితి ఉలూఖల ముసలయోః వనస్పతిభ్య ఇతి, శూర్పేషధీభ్య ఇతి వాస్తువృష్టే శునాశ్చేతి, తత్తత్నానే బలిం నిక్షిపేత్.

అధవా మున్త్రాక్షానాం ప్రత్యేకమేకీ కృత్య వానిర్వపతీతి బాష్పాక్షరీత్యా ఏకత్రవా కుర్యాత్, భద్రకాశ్యేనమః, మరుద్భ్యోనమః, అగ్నయే నమః, అద్భ్యోనమః, దృషదేనమః వనస్పతిభ్యోనమః, ఓషధీభ్యోనమః, పరిషచ్య తత్పురతః ప్రాక్ష్య. బలిశేషం విస్సజేత్.

శునాంచ పతితానాం చశ్వపచాం పాపరోగిణాం

వయసాంచ క్రిమీణాంచ భూమావన్నం వసామ్యహమ్ || ఇతి బలిం నిక్షిప్య, భూర్భువస్సువః, అదితేన్వమగ్గస్థాః; ప్రాసావీః, భూతిస్యాతే..... అదిత్య స్సోమోనమః ఆపోహిష్ఠా, యత్రే అగ్నే ఉద్వయం తమనః. పూర్వోక్తవ దుపస్థానం కుర్యాత్. నిత్యం సాయం ప్రాతః పత్నీవా భూష్టుకామాబలిం హరేత్ పాదౌ ప్రక్షాళ్యాచమ్య, మనుష్య యజ్ఞేన యక్ష్యే. వైశ్వదేవకాలే ప్రాప్త అతిధీన్ శక్త్యాతర్పయేత్. వైశ్వానరోహ్యషభవతి. హరిఃఓం ఇతివైశ్వదేవ విధిస్సమాప్తః.

శ్రావణోపాకర్మవిధి:

హరిః ఓం శ్రీ విఖనస గురుభ్యోనమః

అథశ్రావణే పౌర్ణమాస్యామగ్నిం పరిస్తీర్య శిష్యం వాపయిత్వా స్నాతం పుణ్యాహం వాచయతి పూర్వవత్ । వ్రతబంధం ధాతాది పంచవారుణం మూలహోమం స్విష్టాకారంచ జుహోతి । అధ్యయన పారాయణాయేతి శ్రావణం తథైవ వైశ్వికోయావజ్జీవమాశ్రమ ధర్మాణ్యను తిష్ఠతోపాకుర్వాణో వేదమధీత్య స్నాయాదితి విజ్ఞాయతే ।

సంకల్ప్య, ఓం భూః..... శుభతిథౌ శ్రావణ్యాం పౌర్ణమాస్యాం అస్యమాణవకస్య శ్రావణక హోమ కర్మాంగం పుణ్యాహ వాచనం కరిష్యే । పుణ్యాహం కృత్వా ఓం భూః । శ్రావణక హోమకర్మాజ్ఞం ఆ ఘోరకర్మకరిష్యే. ఆఘారంకృత్వా, అనుదిన మకృత సమిదాధానశ్చేత్ అవకీర్ణ ప్రాయశ్చిత్తం హుత్వా । తతస్సమిదాధానం హుత్వా పూర్వవద్రవత బంధం జుహయత్ - ఓం భూః శుభతిథౌ ఇమం మాణవకం ప్రాజాపత్య వ్రతబంధం । చారయిష్యే ప్ర॥ మాణవకశ్చరిష్యామీతి వదేత్ । అదితేను మన్యన్య..... దేవసవితః ప్రసువ! ప్రజాపతయే కాండఋషయేస్వాహా! ప్రజాపతయే కాండ ఋషయ ఇదం! నదనస్పతి మద్భుతం వ్రీయమింద్రస్య కామ్యం, సనింమేధామయా సిషగం స్వాహా! నదనస్పతయ ఇదం । “ప్రజాపతే నత్వదేత్వాన్యన్యో విశ్వా జాతానిపరితా

బభూవ, యత్కామాస్తే జుహుమస్తన్నో అస్తువయగ్గస్యామపతయో రయీజాగం
స్వాహా । ప్రజాపతయ ఇదం । ప్రజాపతే త్వం నిధిపాః పురాణోదేవానాం పితాజనితా
ప్రజానాం, పతిర్విశ్వస్య జగతః పరస్సాహవిర్బదేవ విహవేజుష స్వస్వాహా ।
ప్రజాపతయ ఇదం । తవేమేలోకాః ప్రదిశోదిశశ్చ పరావతో నివత ఉద్వతశ్చ
ప్రజాపతే విశ్వస్మగ్భీవధన్య ఇదన్నోదేవ ప్రతిహర్య హవ్యగ్గ్ స్వాహా । ప్ర.....దం
ప్రజాపతిం ప్రథమం యజ్ఞయానాం దేవానామగ్రేయజతం యజధ్వం సనోదదాతు
ద్రవిణగం సువీర్యం రాయస్సాషం విష్యతునాభిమస్మస్వాహా । ప్ర.....దం.....
యోరాయ ఈశేశతదాయ ఉక్థ్యయః పశూనాగ్ం రక్షితా విష్ణితానాం । ప్రజాపతిః
ప్రథమజాబుతస్య సహస్రధామాజుషతాం హవిర్నస్వాహా । ప్ర. పంచసమిధః
హవయేత్, శిష్యః అగ్నేవ్రతపతే ప్రాజాపత్యవ్రతం చరిష్యామి తచ్చకేయం
తన్మేరాధ్యతాం తత్పుమృద్ధ్యతాం తత్రాజాపత్యవ్రతం బంధయామిస్వాహా ।
అగ్నయ ఇదం వాయోవ్రతపతే..... బంధయామి స్వాహా, వాయవ ఇదం,
ఇంద్రవ్రతపతే..... బంధయామిస్వాహా, ఇంద్రాయేదం. ఆదిత్య
వ్రతపతే..... బంధయామి స్వాహా । ఆదిత్యాయేదం వ్రతానాం వ్రతపతే.....
బంధయామి స్వాహా, వ్రతానాం వ్రతపతయ ఇదం । ఓం భూస్వాహా, ప్రజాపతయ
ఇదం, పూర్వవత్ ధాతాది పంచవారుణం మూలహోమం స్విష్టాకారం చ హుత్వా,
అదితేన్వమగ్గస్థాః..... ప్రాసాపీః । చతుర్వేదాదీన్ సూత్రంచ పూర్వవదధ్యాప్య,
అంతహోమంచ కుర్యాత్.

హోమ పరిభాషా ధాతాది మంత్రాః

అథ సామాన్యతః క్రియాయా హోమమన్త్రాః ధాతాదదాతునో రయిమీశానో
జగతస్పతిః । సనః పూర్ణేనవాపనత్వాహా । ధాత్ర ఇదం ॥ ౧ ॥

మంత్ర : ధాతాప్రజాయా ఉతరాయ ఈశేధాతేదం విశ్వం భువనం
జజాన । ధాతాపుత్రం యజమానాయ దాతాతస్మా ఉహవ్యం ఘృతవద్విధే
మస్వాహా ॥ ధాత్ర ఇదం ॥ ౨ ॥

మంత్ర : ధాతాదదాతునో రయింప్రాచీం జీవాతుమక్షితామ్ ॥
వయందేవస్య ధీమహి సుమతిగ్ం సత్యరాధసస్వాహా । ధాత్ర ఇదం ॥ ౩ ॥

ధాతాదదాతు దాతుషేవసూని ప్రజాకామాయ మీడుషేదురోజే । తస్మైదేవా
అమృతాన్సంవ్యస్తాం విశ్వేదేవాసో అదితి స్సజోషిస్సాహా । దాత్ర ఇదం ॥ ౪ ॥

అనునోద్యానుమతిర్యజ్ఞం దేవేషు మన్యతామ్ । అగ్నిశ్చ హవ్యవాహనో
భవతాం దాశుషే మయస్వాహా । అనుమత్యా ఇదం ॥ ౫ ॥

అన్విదనుమతేత్వం మన్యాసైశంచనఃకృధి ॥ క్రత్వేదక్షాయనోహిను ప్రణ
ఆయుగ్ం షితారిషత్వాహా । అనుమత్యా ఇదం ॥ ౬ ॥

ఆమావాజస్య ప్రసవోజగమ్యాదాద్యావా పృథివీ విశ్వశంభూ । ఆమాగంతాం
పితరామాతరాచామాసోమో అమృతత్వాయగమ్యాత్వాహా । పృథివ్యాదిభ్య
ఇదం ॥ ౭ ॥

సమావవర్తి పృథివీ సముపాస్సము సూర్యస్సము విశ్వమిదం జగత్ ।
వైశ్వానర జ్యోతిర్భూయాసం విభుంకామం వ్యశ్నవైభూస్వాహా । పృథివ్యాదిభ్య
ఇదం ॥ ౮ ॥

అనుమన్యతా మనుమన్యమానా ప్రజావన్తగ్ం రయిమక్తీయమాణమ్ ।
తస్యైవయగ్ం హేడసి మాపిభూమసానోదేవీ సుహవాశర్మ యచ్ఛతుస్వాహా ।
అనుమత్యా ఇదం ॥ ౯ ॥

యస్యామిదం ప్రదిశియ ద్విరోచతేనుమతిం ప్రతిభూషం త్యాయవః ।
యస్యాఉపస్థ ఉర్వస్తరిక్షగ్ం సానోదేవీ సుహవా శర్మయచ్ఛతుస్వాహా । అనుమత్యా
ఇదం ॥ ౧౦ ॥

రాకామహగ్ం సుహవాగ్ం సుష్టుతీహువే శృణోతునస్సుభగా బోధతుత్మవా ।
సీవ్యత్వపస్సుద్వాచ్ఛిద్య మానయా దదాతు వీరగ్ం శతదాయ ముక్ష్యగ్ం స్వాహా ।
రాకాఇదం ॥ ౧౧ ॥

యాస్తేరాకే సుమతయస్సుపేశ సోయాభిర్దదాసి దాశుషే వసూని తాభిర్న్
అద్య నుమనా ఉపాగహి నహస్రపోషగ్ం సుభగేర రాణాస్వాహా ।
రాకాయాఇదం ॥ ౧౨ ॥

సినీవాలి పృథుష్టుకే యాదేవానా మసిస్వసా । జుషస్వ హవ్య మాహుతం
ప్రజాం దేవిదిద్ధిన స్వాహా । సినీవాల్యా ఇదం ॥ ౧౩ ॥

యాసుపాణిస్త్వం గురిస్సుమామా బహుసూవరీ । తస్యైవిశృత్తియై
హవిస్సినీ వాల్యైజుహోతన స్వాహా । సినీవాల్యా ఇదం ॥ ౧౪ ॥

కుహరామహగ్ం సుభగాం విద్యనాప సమన్మిన్ యజ్ఞేసుహవాం జోహవీమి ।
సానోదదాతు శ్రవణం పితృణాం తస్యాస్తేదేవి హవిషా విధేమస్వాహా । కుహ్వ
ఇదం ॥ ౧౫ ॥

కుహార్దేవానా మమృతస్యవత్త్వి హవ్యానో అన్యహవిషశ్చకేతు ।
సందాశుపేకిరతు భూరివామగం రాయస్సౌషం చికితుషే దధాతు స్వాహా ॥
కుహ్వజదం ॥ ౧౬ ॥ ఇతిధాతాది పోదశ ॥

పంచవారుణం

ఇమమ్మేవరుణ శ్రుధీహవ మద్యాచమృదయ । త్వామవన్యూరాచకే
స్వాహా । వరుణాయేదం ॥ ౧ ॥ తత్త్వాయామి బ్రహ్మణా వన్తమానస్తదా శాస్తే
యజమానో హవిర్భిః । అహోదమానో వరుణేహ బోధ్యురుశగం సమాన ఆయుః
ప్రమోషీ స్వాహా । వరుణాయేదం ॥ ౨ ॥ త్వంనో అగ్నేవరుణస్య విద్వాన్దేవస్య
హేదోవయాసి సీష్ఠాః । యజిష్ఠా వహ్నితమశ్శశుచానో విశ్వాద్వేషాగంసి ప్రముముగ్ధ్య
స్మత్స్వాహా । వరుణాయేదం ॥ ౩ ॥ సత్వంనో అగ్నేవమో భవోతీనేదిష్ఠా
అస్యాఉషసోవృష్ణా । అవయక్ష్వనో వరుణగం రరాణో వీహిమ్మూడీకగం సుహనో
నవిధిస్వాహా । వరుణాయేదం ॥ ౪ ॥ త్వమగ్నే అయా స్యయాస నన్తసా హితః ।
అయాసన్ హవ్యమూహిషే యానోధేహిభేషజగ్గ్ స్వాహా । వరుణాయేదం ॥ ౫ ॥

అథమూల హోమః

ప్రజాపతే నత్వదేతాన్యన్యో విశ్వాజాతాని పరితాబభూవ । యత్కామాస్తే
జుహుమస్తన్నో అస్తువయగ్గ్ స్వామపతయో రయీణాగం స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ
ఇదం ॥ ౧ ॥ ప్రజాపతిర్థయానింద్రాయ వృష్ణేప్రాయచ్చదుగ్రః పృతనాజ్యేషు ।
తస్మైవిశస్సుమనమస్త సర్వాస్సు ఉగ్రస్సహిహవ్యో బభూవ స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ
ఇదం ॥ ౨ ॥ ఇత్యుపాంశు యజేత ప్రాజాపత్యే

చిత్తాది । చిత్తంచస్వాహా । చిత్తాయేదం ॥ ౧ ॥ చిత్తిశ్చస్వాహా ॥ చిత్త్యా
ఇదం ॥ ౨ ॥ ఆకూతం చ స్వాహా ॥ ఆకూతాయేదం ॥ ౩ ॥ ఆకూతిశ్చ స్వాహా ॥
ఆకూత్యాఇదం ॥ ౪ ॥ విజ్ఞాతం చస్వాహా ॥ విజ్ఞాతాయేదం ॥ ౫ ॥ విజ్ఞానం చస్వాహా ।
విజ్ఞానాయేదం ॥ ౬ ॥ మనశ్చస్వాహా ॥ మనస ఇదం ॥ ౭ ॥ శక్వరీశ్చ స్వాహా ।
శక్వరీభ్య ఇదం ॥ ౮ ॥ దర్శశ్చ స్వాహా ॥ దర్శాయేదం ॥ ౯ ॥ పూర్ణమాసశ్చ స్వాహా ।
పూర్ణమాసాయేదం ॥ ౧౦ ॥ బృహచ్చస్వాహా । బృహత ఇదం ॥ ౧౧ ॥ రధంతరం
చస్వాహా । రధంతరా యేదం ॥ ౧౨ ॥ ఇతిద్వాదశ జయాదిః మంత్రాః ।

అగ్నిర్భూతానా మధిపతిస్సమావత్సన్మి స్రహ్మన్మన్మిన్ క్షత్రేస్యా
మోశిష్యస్యాం పురోధాయామస్మిన్కర్మన్నస్యాం దేవహూత్యాగ్ స్వాహా । అగ్నియ
ఇదం ॥ ౧ ॥ ఇంద్రోజ్యేష్ఠానా మధిపతిస్సమావత్సన్మిన్కర్మన్నస్యాం క్షత్రేస్యా

మాశిష్యస్యాం పురోధాయామస్మిన్ కర్మన్నస్యాం దేవహూత్యాగ్ స్వాహా ।
 ఇంద్రాయేదం ॥ ౨ ॥ యమః పృథివ్యా అధిపతిస్సమావత్వస్మిన్..... దేవహూత్యాగ్
 స్వాహా । యమాదేదం ॥ ౩ ॥ వాయురంతరిక్ష స్యాధిపతిస్సమావత్వస్మిన్
 స్వాహా । వాయవ ఇదం ॥ ౪ ॥ సూర్యోదివోధిపతి స్సమావత్వస్మిన్..... స్వాహా ।
 సూర్యాయేదం ॥ ౫ ॥ చంద్రమానక్షత్రాణా మధిపతిస్సమావత్వస్మిన్.... స్వాహా ।
 చంద్రమస ఇదం ॥ ౬ ॥ బృహస్పతిర్వహ్మణోధిపతి స్సమావత్వస్మిన్.... స్వాహా ।
 బృహస్పతయ ఇదం ॥ ౭ ॥ మిత్రస్సత్యానామధిపతి స్సమావత్వస్మిన్.....స్వాహా ।
 మిత్రాయేదం ॥ ౮ ॥ వరుణోపామధిపతి స్సమావత్వస్మిన్..... స్వాహా ।
 వరుణాయేదం ॥ ౯ ॥ సముద్రస్సత్యానా మధిపతి స్సమావత్వస్మిన్.....
 స్వాహా । సముద్రాయేదం ॥ ౧౦ ॥

అన్నగం సామ్రాజ్యానామధిపతి స్సమావత్వస్మిన్..... స్వాహా । అన్నాయేదం
 ॥ ౧౧ ॥ సోమ ఓషధీ నామధిపతి స్సమావత్వస్మిన్..... స్వాహా । సోమాయేదం
 ॥ ౧౨ ॥ సవితా ప్రసవానా మధిపతి స్సమావాత్వస్మిన్..... స్వాహా । సవిత ఇదం
 ॥ ౧౩ ॥ రుద్రః పశూనా మధిపతి స్సమావత్వస్మిన్..... స్వాహా । రుద్రాయేదం
 ॥ ౧౪ ॥ అప ఉపస్పృశ్య. త్వష్టారూపాణా మధిపతి స్సమావత్వస్మిన్..... స్వాహా
 । త్వష్ట ఇదం ॥ ౧౫ ॥ విష్ణుః పర్వతానా మధిపతి స్సమావత్వస్మిన్..... స్వాహా ।
 విష్ణవ ఇదం ॥ ౧౬ ॥ మరుతో గణానామధిపతయస్తే మావం త్వస్మిన్..... స్వాహా ।
 మరుద్భ్య ఇదం ॥ ౧౭ ॥ పితరః పితామహః పరేవరేతతాస్తతా మహా ఇహమావత
 అస్మిన్నహస్మిన్ క్షత్రేస్యా మాశిష్యస్యాం పురోధాయా మస్మిన్ కర్మన్నస్యాం
 దేవహూత్యాగ్ స్వాహా. మంత్రోక్త దేవతాభ్య ఇదం ॥ ౧౮ ॥ వ్యాహృతిః
 ఇత్యష్టాదశాభ్యాతానాః ।

ఋతాషాదృత ధామాగ్నిర్గం ధర్వస్త స్యాషధ యోఘరస ఊర్హోనామస
 ఇదం బ్రహ్మక్షత్రం పాతుతా ఇదం బ్రహ్మక్షత్రం పాంతుతస్మై స్వాహా.....
 అగ్నేయే గంధర్వాయేదం - తాభ్యస్వాహా - ఓషధీభ్యోఽపరోభ్య ఇదం ॥ ౧ ॥
 సగంహితో విశ్వసామా సూర్యగంధర్వస్తస్య మరీచయోఘరస ఆయువోనామ.....
 స్వాహా । సూర్యాయ గంధర్వాయేదం । తాభ్యస్వాహా । మరీచిభ్యో రోభ్యఇదం
 ॥ ౨ ॥ సుమమ్న సూర్యరశ్మిశ్చంద్ర మాగన్ధర్వ స్తస్య నక్షత్రాణ్యపరసో బేకురయో
 నామస ఇదంబ్రహ్మ..... స్వాహా । చంద్రమసే గంధర్వాయేదం । తాభ్యస్వాహా ।
 నక్షత్రేభ్యోఽపరోభ్య ఇదం ॥ ౩ ॥ భుజ్యాస్సు వర్షయజ్ఞే గంధర్వస్తస్య దక్షిణా అఘర
 పవనా నామస ఇదం బ్రహ్మ..... స్వాహా । యజ్ఞాయ గంధర్వాయేదం.....

తాభ్యస్వాహా, దక్షిణాభ్యోపురాభ్యో ఇదం || ౪ || ప్రజాపతిర్విశ్వ కర్మామనో
గంధర్వస్తస్య రాగ్నమానస్యపు రసోవహ్నయోనామస ఇదంబ్రహ్మ..... స్వాహా ।
మనసే గంధర్వాయేదం । తాభ్యస్వాహా ' ఋక్సామేభ్యోపురోభ్య ఇదం || ౫ ||
ఇషిరోవిశ్వవ్యదావాతో గంధర్వస్తస్యాపోషు రసోముదానామస ఇదంబ్రహ్మ.....
స్వాహా । వాతాయ గంధర్వాయేదం । తాభ్యస్వాహా । అద్భ్యోపురోభ్య ఇదం || ౬ ||
భువనస్య పతేయస్యత ఉపరిగృహ ఇహచ । సనోరాస్యాజ్యానిగం రాయస్సాపగం
సువీర్యగం సంవత్సరీణాగం స్వస్తిగం స్వాహా । భువనస్యత్య ఇదం || ౭ ||
వరమేష్వ్యధిపతిర్ముత్త్యుగ్గంధ ర్వస్తస్య విశ్వమపురసో భువోనామస
ఇదంబ్రహ్మ..... స్వాహా । మృత్యవే గంధర్వాయేదం । తాభ్యస్వాహా । విశ్వస్మా
అపురోభ్య ఇదం || ౮ || సుక్షితిస్సు భూతిర్భద్రకృత్పు వర్వాన్పర్జన్యో గంధర్వ
స్తస్యవిద్యుతోపుర సోరుచోనామస ఇదంబ్రహ్మ..... స్వాహా । పర్జన్యాయ
గంధర్వాయేదం తాభ్యస్వాహా । విద్యుద్భ్యోపురోభ్య ఇదం || ౯ ||
దూరేహేతిరమ్మడయో మృత్త్యుగ్గంధర్వ స్తస్యప్రజా అపురసోభీరువోనామస
ఇదంబ్రహ్మ..... స్వాహా । మృత్యవే గంధర్వాయేదం । తాభ్యస్వాహా
ప్రజాభ్యోపురోభ్య ఇదం || ౧౦ || చారుఃకృపణ కాశికామో గంధర్వస్తస్యాధయోపురస
శ్శోచయంతీర్నామస ఇదంబ్రహ్మ..... స్వాహా । కామాయ గంధర్వాయేదం ।
తాభ్యస్వాహా । అదిభ్యోపురోభ్య ఇదం || ౧౧ || సనోభువనస్య పతేయస్యత
ఉపరిగృహ ఇహచ । ఉరుబ్రహ్మణేస్త్రిక్షత్రాయ మహిశర్మ యచ్ఛస్వాహా ||
భువనస్య పతే బ్రహ్మణ ఇదం || ౧౨ || వ్యాహృతిః । ఇతి ద్వాదశ రాష్ట్రభృతః ||

వాస్తుహామ విధిః

వాస్తు సవన ప్రయోగః - అథవాస్తు సవనం వ్యాఖ్యాస్యామః
నవేవాస్తున్యూషితేపి సూతక ప్రేతకయోర్వాపయిత్వా । మృణ్మయాని భాండాని
పురాణానిత్యక్త్వా । నవాని పరిగృహ్య । అన్యాన్పరిచ్ఛదాంశ్చ యథోక్తం శోధయిత్వా
భూమియజ్ఞేనేష్టాని వసేత్ || యస్మాద్వాస్తు సవనేన శుద్ధిర్వస్తానాం వాస్తుసవన
మసగోత్రేణ యజేతేత్సుక్తత్వాత్ || అన్యేన పుణ్యాహాది వాస్తు సవనం కర్తవ్యం ।
పవిత్రపాణిః స్వామినః భవత్పాదమూలే..... గృహశుద్ధ్యర్థ్యం వాస్తుసవన కర్మకర్తుం
యోగ్యతా సిద్ధిరస్మితి భవన్తోమ గృహ్లాంతు । ప్ర॥ యోగ్యతాసిద్ధిరస్మి త్యనుజ్ఞాప్య
వాస్తుసవన కర్మాంగం పుణ్యాహం కరిష్య ఇతి వంకల్ప్య । పుణ్యాహం కృత్వా ।
లోకికాగ్నావేవ అహారం కృత్వా । ధాన్యోపరి కుంభం విన్యస్య । తంపూర్వోక్త

వత్తంతు వేష్టనాదిభిరలంకృత్య । వాస్తోష్పత ఇతి వాస్తు పురుష మావాహ్య
భ్యర్చ్యయేదితి దైవికే భాగ్వే ఉక్తం ॥ తథాకృత్వా ।

ఓం భూః - ఓం శ్రీ గోవింద గోవింద గోవింద గృహ శుద్ధ్యర్థం
వాస్తు నవనం కరష్యే । అప ఉపస్సుశ్య । అదితేను మన్యస్వ ప్రసువ ॥
వాస్తోష్పతే । వాస్తోష్పతే శగ్మయేతి ద్వాభ్యాంయజేత । వాస్తోష్పతే ప్రతిజానీహ్యస్మాన్
స్వావేశో అనమీవో భవానః । యత్సేమహే ప్రతితం నోజుషస్వశన్త ఏధిద్విపదేశం
చతుష్పదేస్వాహా ॥ వాస్తోష్పతయ ఇదం । వాస్తోష్పతేశగ్మయా సగం సదాతే
సక్తీమహిరణ్మయాగాతు మత్యా । అవః క్షేమ ఉతయోగేవరన్నో యూయంపాత
స్వస్తిభిస్సదానస్వాహా । వాస్తోష్పతయ ఇదం ॥ భూమి యజ్ఞాయస్వాహా, భూమి
యజ్ఞాయేదం, యజ్ఞదైవతం ప్రసోదయ్యేస్వాహా - యజ్ఞదైవతం ప్రసోదయా ఇదం ।
వ్యాహృతిః మేదిని దేవీ వసుంధరీ స్యాద్వసుధా దేవీ వాసవీ బ్రహ్మవర్చసః
పితౄణాం శ్రోత్రం విష్ణుర్మన స్వాహా । మేదిన్యా ఇదం । దేవీ హిరణ్యగర్భిణీ దేవీ
ప్రసోదరీ । రసనే సత్యాయనేసీద స్వాహా । మేదిన్యా ఇదం । సముద్రవతీ సావిత్రి
హనోదేవీ మహ్యకీ, మహాధరణి మహాధ్యతి స్థస్వాహా । మేదిన్యా ఇదం । శృంగే
శృంగే యజ్ఞే యజ్ఞే విభీషణీ, ఇంద్రపత్నీ వ్యాజనీ సురసిత ఇహ స్వాహా । మేదిన్యా
ఇదం । వాయుపరీ జలశయనీ స్వయం ధారాసత్యంధో పరిమేదిని, సోపరిధత్తంగా
యస్వాహా । మేదిన్యా ఇదం । వ్యాహృతి : । అత్రమేదిన్యాది పంచమంత్రాః
భట్టభాస్కరీయ భాష్యప్రకారేణ లిఖితాః పుణ్యాహం కృత్వా, అహమగ్నే, అగ్నిం
గృహ్ణామి, అగ్నిష్వాద్ధర్భమూలేన అగ్నిం గృహీత్వా అహమగ్నే అగ్నిం గృహ్ణామి,
మమాగ్నేగ్నిర్మామంతరిక్షం, మార్గోఽహమస్మిన్ ప్రమదాం కామయే తుభ్యం
మనసా ప్రజాపతయే, అహమగ్నేరగ్నిం గృహ్ణామి, దహనాదశుద్ధా శ్చుద్ధధ్వం, అగ్నే
ఇదందీపయామి, ప్రథమాదైంద్రాత్ భువంగాదారభ్య వాస్తునః కుద్యమూలాత్
బహిరంతశ్చ వామం పరీత్యబ్రహ్మస్థానాత్, పర్యగ్నిం కారయిత్వా అపరద్వారేణ
విస్ఫుజేత్, వామం పరీత్యేత్యత్ర భాష్యే ప్రేతకే అపనవ్యం సూతకాదిషు సవ్యమితి
తదైవ అణోరణీయానితి పాత్రేణాన్వపస్రావ యిత్వా, శిష్టాద్భిస్సర్వత్ర ప్రోక్షయతి
॥ తతః, అణోరణీయాన్సూహతో మహీయా నాత్మాగుహాయాం నిహితోన్యజంతోః,
తమక్రతుం పశ్యతి వీతశోకో ధాతుః ప్రసాదాన్మహిమాన మీశం, సప్తప్రాణాః
ప్రభవన్తి తస్మాత్సప్తార్చిషస్సమిధ స్సప్తజిహ్వః సప్తఇమేలోకా ఏషుచరంతి

నూత్రం : ఏవం వారుణాద్భువంగాద్యామ్యాత్ సౌమ్యాదారభ్య
వాపరీత్యపర్యగ్న్య దావస్రుతీ స్యాతామ్ ॥ యేతేశతమిత్యాది చత్వారోవరుణ
దైవత్యాః ॥

మంత్ర : యేతేశతం వరుణయే సహస్రం యజ్ఞయాః పాశావితతాః
పురుత్రా । తేభ్యోన ఇంద్రస్సవితోత విష్ణుర్విశ్వే దేవా ॥ అముంచంతు మరుతః
స్వస్త్వాస్వాహా । వరుణాయేదం । ఉదుత్తమం వరుణ పాశమన్మదవా ధమం
విమధ్యమగ్గీశ్రదాయ । అధావయమాదిత్యవ్రతేతవానాగసో అదితయే స్యామస్వాహా
। వరుణాయేదం । అయాశ్చాగ్నేస్య నభిశ్చస్తీశ్చాయాతః యజ్ఞం వహతు సదాధేహి
భేషజగ్ స్యాహా । వరుణాయేదం । ఆపస్సు జంతున్నిగ్ధాని చిక్లీతవసమే గృహే ।
నిచదేవీం మాతరగ్గీ శ్రియం వాసయమే కులేస్వాహా । వరుణాయేదం । వ్యాహృతి ।

విశ్వేదేవస్య విశ్వేఅద్యేతి ద్వైవైశ్వదేవో విశ్వేదేవస్య నేతుః..... పుష్యసే
స్వాహా । విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో ఇదం । విశ్వే అద్యమరుతః..... అస్మైస్వాహా ।
విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో ఇదం । వ్యాహృతిః । అతోదేవాది షడ్వైష్ణవాః ద్వావాద్యావిత్యేకే
అతోదేవాదీనాం షణ్ణాం విష్ణవ ఇదం । వ్యాహృతిః ।

రుద్రమన్యంత్రయంబ కమితి ద్వౌరుద్ర దైవత్యో -

రుద్రమన్యం బహుతోహుతం వృషభం నమస్తే అస్తు । తన్నే అస్తు
బాహుభ్యాం వీతయేస్వాహా । రుద్రాయేదం । త్ర్యంబకం యజామహే సుగంధిం
పుష్టివర్ధనం ఉర్వారుక మివబంధనా నృత్యోర్ముక్షీయ మా ॥ ౨ ॥ మృతాత్స్వాహా ।
రుద్రాయేదం । అపఉపస్సుశ్య వ్యాహృతిః ॥

బ్రహ్మజజ్ఞానం హిరణ్య గర్భ ఇతిద్వై బ్రహ్మదైవత్యో -

బ్రహ్మజజ్ఞానం..... వివస్వాహా । బ్రహ్మణ ఇదం ॥
హిరణ్యగర్భస్సమవతర్త తాగ్రే భూతస్యజాతః పతిరేక ఆసీత్, సదాధార పృథివీం
ద్యాముతేమాం కస్మైదేవాయ హవిషావిధే మస్వాహా ॥ బ్రహ్మణ ఇదం వ్యాహృతిః ॥

మిశ్రవాసన ఏతాన్స్తైతా దినితి ద్వౌకాబేరౌ. మిశ్రవాసనః కౌబేరకారక్షో
రాజేనప్రేషితాః ॥ గ్రామగం సజానయో గచ్ఛం తీచ్ఛంతో పరిదాకృతాన్ స్వాహా ।
కుబేరాయేదం ఏతాన్స్తైతైతాన్ గృహ్హితేత్యయం బ్రహ్మణ స్మృతః । తానగ్నిః
పర్యసరత్నానింద్రస్తా, స్పృహస్పతిః । తానహం వేద బ్రాహ్మణః ప్రమృశతః
కూటదంతా నివేశేశాన్లంబన స్తనాన్స్వాహా । కుబేరాయేదం వ్యాహృతిః ॥

యువమేతాన్యగ్నీషోమావాన్యం దివ ఇతి త్రయోగ్నీషోమీయా : ॥

యువమేతాని దివిరోచనాన్యగ్నీశ్చ సోమసక్రతూ అధత్తం ॥ యువగం

సింధూగం రభిశస్తే రవద్యాదగ్నిషోమా వముంచతం గృభీతాన్ ,
 అగ్నిషోమాభ్యామిదం || అగ్నిషోమావిమగం సుమేశ్వణుతం వృషణాహః ,
 ప్రతిసూక్తాని హర్యతం భవతం దాశుషేమయ స్వాహా || అగ్నిషోమాభ్యామిదం ||
 అన్యం దివోమాతరిశ్వాజభారా మధ్వాదన్యం పరిశ్యేన్ అద్రేః | అగ్నిషోమా
 బ్రహ్మణా వావృధానోరుం యజ్ఞాయ చక్రధురులోకగ్గ్ స్వాహా || అగ్నిషోమాభ్యా
 మిదం || వ్యాహృతిః || బృహస్పతిర్దేవానా మిత్యాద్యాశ్చత్వారో బార్హస్పత్యాః

బృహస్పతిర్దేవానామిమం యజ్ఞం బృహతోమే దధాతు, బృహస్పతి
 వీతయేస్వాహా | బృహస్పతయ ఇదం || బృహస్పతిస్సోమందధాతు, బృహస్పతిర్యజ్ఞం
 దధాతు బృహస్పతివీతయే స్వాహా || బృహస్పతయ ఇదం || బృహస్పతే అతియ
 దర్యో అర్వాద్యుమ ద్విభాతి క్రతుమజ్ఞనేషు, యద్దీదయచ్ఛవసర్త ప్రజాతత
 దస్మాసు ద్రవిణం ధేహి చిత్రగం స్వాహా | ఉపయామ గృహీతో ౭సి బృహస్పతే
 త్వేషతే యోనిః బృహస్పతితయే స్వాహా బృహస్పతయ ఇదం || వ్యాహృతి ||

త్రాతారమింద్ర మిత్యాది త్రయోదశైంద్రాః ||

మంత్ర : త్రాతారమింద్ర మవితా మింద్రగం హవేహవే సుహవగం
 శూరమింద్రం | హవేమశక్రం పురుహూత మింద్రగ్గ్ స్వస్తి నోమసువా ధాత్వింద్రస్వాహా
 || ఇంద్రాయేదం || ఏవం సర్వత్ర ఉద్దేశత్యాగః మహాగం ఇంద్రోయ ఓజసా
 పర్జన్యో వృష్టిమాగం ఇవ | స్తోమైర్వత్సస్య వావృధేస్వాహా | మహాగం ఇంద్రోన్మదా
 చర్షణీ ప్రాఉతద్విబర్తా అమిన స్సహోభిః | అస్మద్రియగ్వా వృధే వీర్యాయోరుః
 పృథుస్సుకృతః కర్తుభిర్భూత్వాహా | భువస్త్వ మింద్రబ్రహ్మణామహాన్, భువో
 విశ్వేషు సవనేషు యజ్ఞేయః, భువన్మాగ్ శ్చ్యోత్నో విశ్వస్మిన్నరే జ్యేష్ఠశ్చ మంత్రో
 విశ్వచర్షణే స్వాహా | ఏంద్రసానసిగం రయిగం సజిత్యానగం సదాసహం,
 వర్షిష్ఠమూతయే భరస్వాహా | ప్రససాహిషే పురుహూత శత్రున్ జ్యేష్ఠస్తే కుష్మ
 ఇహరాతిరస్తు | ఇంద్రాభరదక్షిణే నావసూనిపతిస్సింధూ నామసి దేవతీనాగ్
 స్వాహా | అస్మాకమింద్రస్స మృతేషుధ్వ జేష్ఠస్మాకం యా ఇషవస్తా జయంతు,
 అస్మాకం వీరా ఉత్తరే భవం త్వస్మానుదేవా అవతాహవేషు స్వాహా | ఇంద్రోభూదస్య
 భువస్యరాజేంద్రోదాధార పృథివీం ద్యాముతేమాం, ఇంద్రోహవిశ్వాని భూతాని
 భువనాశ్రితానిస్వాహా | ఇంద్రో ద్యౌర్వ్యోమ భూరింద్రస్స ముద్భవనో విరాట్పుశ్చ
 ఉర్వంతరిక్ష స్వర్గవనన మింద్రాదింద్రం మన్యే పితరం మాతరం చస్వాహా |
 ఇంద్రం ప్రణయంతం వపురింద్రగ్గ్ ప్రవంతగం పవితార మింద్రం దధాతు
 శక్రస్సు కృతస్య లోకమింద్రం మన్యేపితరం మాతరం చస్వాహా | ఇంద్రోవృతం

వజ్రేణావధీదింద్రోవ్యయస్స ముద్రశుష్కః । ఇంద్రం మన్యే పితరం మాతరం
చస్వాహా । ఇంద్రోబభావ బ్రహ్మణో గంభీర మాభూతి పరితుష్టః । ఇంద్రోభవిష్యదుత
భూతమింద్రమన్యే పితరం మాతరం చస్వాహా । ఇంద్రోస్మానవతు వజ్రబాహురింద్రో
భూతాని భువనాని । ఇంద్రోస్మాకమవతు వజ్ర ప్రసాదమింద్రం మన్యే పితరం
మాతరం చ స్వాహా । వ్యాహృతిః । యమోదాధార నమస్తే నిర్ముతయ ఇతి
ద్వయోమ్యోగః ।

మంత్ర : యమోదాధార పృథివీం యమోద్ధ్యాముత సూర్యః ।
యమస్సర్వ మృత్యుస్తేనః ప్రాణానాం వాయూనాగ్ం స్వాహా । యమామేదం ॥
నమస్తే నిర్ముతయే ఘనతేజాయ తస్మై విస్మజ బంధనాత్ । యమన యత్వగ్ం
సవితాదేవ ఉత్తమాననీకే అభిరోచయయాయినాగ్ం స్వాహా । మిత్రస్య చర్షణీ
మిత్రోజనాన్సస మిత్రేతి త్రయోమైత్రాః ।

మంత్ర : మిత్రస్య చర్షణీ ధృతః శ్రవో దేవస్య సానసిం, సత్యం చిత్రశ్రవస్తమం
స్వాహా । మిత్రాయేదం ॥ మిత్రో జనాన్ యాతయ తిప్రజానన్మిత్రోదాధార పృథివీ
ముద్ధ్యామ్ - మిత్రః కృష్ణీరని మిషా ౨భిచష్టే సత్యాయ హవ్యం ఘృతవ ద్విధేమ
స్వాహా । ప్రసమిత్ర మర్త అస్తు ప్రయస్తాన్ యస్త ఆదిత్య శిక్షతి వ్రతేన నహన్యతే
నజియతే త్వోతోనైన మగ్ంహో అశ్శ్చేత్యంతితోన దూరాత్వాహా । మిత్రాయేదం ॥
భూస్వాహా, అగ్నయ ఇదం, నమమ, భువస్వాహా వాయవ ఇదం నమమ ।
సువస్వాహా సూర్యాయేదం నమమ । ఓం భూర్భువస్సువ స్వాహా । ప్రజాపతయ
ఇదం నమమ । భూమియజ్ఞ దైవత్యాదయో వ్యాహృత్యం తా ఇజ్యంతే తస్మాద్వ్యుత్తర
శతమాహుతయో వాస్తుసవనస్యాంతహోమం కుర్యాదితి విజ్ఞాయతే ॥

భాష్య - ఓం చమేస్వర ఇతి ద్వాభ్యాం లోకికాగ్న్యూపస్థానం విసర్జనం
చ కుర్యాదితి విఖానాప్రాహ ఇతి శ్రీవైఖానస గృహ్యసూత్రే తృతీయ ప్రశ్న సప్తదశః
ఖండస్సమాప్తః ।

శ్రావణ హోమస్థలే కాణ్డర్షిహోమం కేచిత్ కుర్వంతి నః సూత్రే భాష్యే
చానుక్తః స్మృత్యామస్త తథా హోమపక్షే పూర్వోక్త కాణ్డర్షి తర్పణ ప్రకారం హోమః
కర్తవ్యః ॥

ఉద్దేశ త్యాగకరణ విషయే భాగ్వే యజ్ఞాధికారే ॥

ఇంద్రాదీనాం చ హోమేషు తత్తన్మనైః పృథక్పృథక్ ।

ఘృతేన జుహయాన్మ స్త్రీ తత్తదైవ మనుస్మరన్ ॥

శ్రీ నృసింహ వాఙ్మేయ కృత ప్రతిష్ఠాదర్శనే శ్రీయాధికారే । వైష్ణవం విష్ణు

సూక్తంచ సూక్తం పౌరుష మేవచ । ప్రత్యేకం వింశతిః కృత్వా స్వనామపద పూర్వకమ్ ।

సవ్యాహృతం విష్ణు మనుస్మరన్ సఃపాత్వాగ్నికుండే పరిషద్గణస్య తత్తన్మరున్నామ పదాదికాంశ్చ హుత్వా పృథగ్వింశతి వారమగ్నో.....

హరిః ఓమ్

సప్తజిహ్వసుహోమవిధిః

మరీచి పంచసప్తతి తమ పటలే -

ఏవమగ్నిపురుషం ధ్యాత్వా హిరాణ్యాకనకారక్తా కృష్ణాదైవ సుప్రభాతి రక్తా బహురూపా ఇతి సప్తజిహ్వ స్తాస్యైశాన్యే, హేమాభా హిరణ్యా హిరణ్యాయాం సమిద్ధమ మైంద్రే శ్యామాభా కనకా కనకాయామాజ్యహోమ మాగ్నీయ్యాం రక్తాభా రక్తాయాం యవహోమం నైర్ఋత్యాం నీలాభా కృష్ణా కృష్ణాయాం లాజహోమం, వారుణ్యాం పీతాభావ సుప్రభావ సుప్రభాయాం సక్తుమౌమం వాయవ్యే శ్వేతాభాతిరక్తా అతిరక్తాయాం తిలహోమందక్షిణోత్తరయోః మధ్యేచ బహువర్ణాభా బహురూపా బహురూపాయా మిద్ధహోమం చరుహోమం చ సప్తజిహ్వసుచక్రమేణ సప్తసమిద్ధమమన్యాని హోమద్రవ్యాణి సర్వాణి మద్ధ్యాస్యే జుహుయాత్ యత్రకాష్ఠం తత్రశ్రోత్రం ధూమోనాసికాల్ప జ్వలనం నేత్రం భస్మశీర్గమితి జ్ఞాత్వా శ్రోత్రేహుతే వ్యాధిపీడనం చ చక్షుష్కన్తత్వం నాసికాయాం మహారోగం మస్తకే సర్వనాశం తస్మాజ్జ్వలదగ్నో, జుహుయాదిత్యాహ మరీచి : ॥

అత్ర నృసింహవాజపేయ భాష్యే - దర్భాః అప్రచ్ఛిన్నాగ్రాః అగర్భాః కుశ విశ్వామిత్ర కాశాదయః పరిస్తరణ బర్హిషః ధర్మే వక్ష్యమాణవత్ కూర్చాభవన్తి ॥ యద్వాబోధాయ నాపస్తంబాదీవాం మతేన సర్వత్ర స్థండిలే బర్హిషాభవన్తితి పరిధయః : పాలా శాశ్వత్థ ఖాదిరావాన్యేపి యజ్ఞవృక్షీయ్యా భవన్తితి । యథా ప్రాక్షణకూర్చం తథైవ సర్వమాయతంతు వత్సజానువత్ త్రివృచ్ఛిరసం వా శ్రోతవత్ గ్రంధేః ప్రాదేశ తత్కృత్వా వేదం కరోతీతి పరిస్తరణాదీంశ్చ సర్వానేకీ కృత్య పునర్పద్మాతి పాత్రాణి న్రువాదయో జుహూవజుహూ దర్వ్యాదయః ప్రాగగ్రాస్తర్పానాస్తీర్య తేషు ద్వంద్వ మాజ్యస్థాలీ చరుస్థాల్యో ప్రణిధి పాత్రేచ దర్విస్రువో జుహూపజుహూ హవనార్థస్తంచ ద్వంద్వం స్థండిల స్యోత్తరేదైవికే సంభరతి । ప్రత్యేకం దక్షిణతః దర్భేషు పైత్థకే సంభరతీతి.

T.T.D. Religious Publications Series No. : 513

Price Rs. : 27-00

Printed and Published by Sri I. V. Subba Rao, I A S.,
Executive Officer, T.T. Devasthanams, Tirupati.

